

Porr och prostitution

en rapport om utsatthet och efterfrågan

2016

Unizon samlar över 130 av landets kvinnojourer, tjejjourer och andra stödverksamheter som arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld.

www.unizon.se

Porrt och prostitution

Producerad av Unizon 2015, 2016. Copyright © Unizon & Max Waltman 2015, 2016

Samtliga intervjuer har lästs och godkänts av de intervjuade. I vissa fall är namn bortplockade eller fingerade. De synsätt och förslag som framförs av de medverkande i denna rapport speglar inte nödvändigtvis Unizons synsätt.

Unizon samlar över 130 kvinnojourer, tjejjourer och andra stödverksamheter som arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld. Jourerna stöttar, förebygger och påverkar utifrån en kunskap om våld, genus och makt.

www.unizon.se 08-642 64 01 | info@unizon.se | [@unizonjourer](https://www.instagram.com/unizonjourer) [#unizonjourer](https://twitter.com/unizonjourer)
www.facebook.com/unizonjourer | Unizon, Ölandsgatan 49D, 116 63 Stockholm

Förord

Unizon är ett riksförbund för över 130 kvinnojourer, tjejjourer och andra stödverksamheter som arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld. Vi arbetar för kvinnor och barns rättigheter varje dag, alltid utifrån en kunskap om våld, genus och makt. I den här rapporten belyser vi hur mäns våld mot kvinnor yttrar sig i porr- och prostitutionsindustrin. Med hjälp av forskning, kvantitativa data och intervjuer visar vi en bild av hur dessa fenomen hänger ihop på samhällelig och individuell nivå.

**Zandra Kanakarlis och Olga Persson,
Unizon**

är ett hinder i arbetet för ett jämställt samhälle fritt från våld. Han sammanfattar kunskapsläget och ger förslag på politiska lösningar.

Ett flertal saker har blivit tydligare i arbetet med denna rapport. Det första är att sexköpslagen är en hjälp i det feministiska, sociala arbetet. Med hänvisning till lagen tydliggör jourerna att den som köper sex bär ansvaret för sin handling och begår ett brott och lagen är ett sätt att avlasta känslor av skuld och skam hos den stödsökande.

Det andra är att Unizons krav på ökat socialt stöd för personer i prostitution behöver upprepas. De mottagningar som finns i Stockholm, Malmö och Göteborg måste kompletteras med fler och den generella kunskapen om hur vi kan bemöta människor med erfarenheter av prostitution måste bli större hos såväl socialtjänsten som hos ideella kvinnojourer och tjejjourer. Att lyssna efter, fråga om och kunna ta emot berättelser om prostitutionserfarenheter hos kvinnorna de möter är något som många jourer redan jobbar aktivt med och som ännu fler kan utveckla. Vi vet att mörkertalet är stort även bland dem som söker sig till jourerna och ofta söker kvinnor stöd för någon annan form av utsatthet i första hand.

Det tredje är att erfarenheterna av att ha fått ersättning för sexuella handlingar ser olika ut men att det ofta är förknippat med andra former av utsatthet. Precis som för kvinnor i porrindustrin handlar det om andra sexuella övergrepp, missbruk, fattigdom, självsador eller annan våldsutsatthet.

Som ett riksförbund för kvinno-, tjej- och ungdomsjourer tar vi vårt ansvar för de lärdomar som denna rapport genererat genom att satsa på att öka kunskapen om porr- och prostitutionsindustrin bland våra medlemsjourer. Samtidigt kommer vi att fortsätta utkräva ansvar av såväl regering, kommuner och andra

organisationer för att utveckla stödet och det förebyggande arbetet som riktar in sig på det verkliga problemet, mäns efterfrågan på porr och på att köpa sexuella tjänster. Det arbetet måste bygga på en förståelse av att sexköp är ett brott som främst begås av män och som drabbar kvinnor, flickor, män, killar och transpersoner.

Sexköp och det som idag är mainstreamporr, den så kallade gonzoporren, är oförenliga med ett jämställt samhälle fritt från våld. Genom sexköpslagen har samhället tagit en del av ansvaret. Nu återstår att öka stödet till de som utsatts, förebyggande arbete, förstärkning av lagstiftningen och rättsväsendets hantering av densamma.

Zandra Kanakaris

Förbundsordförande, Unizon

Olga Persson

Generalsekreterare, Unizon

Innehåll

Förord	3
Del 1. Utsatthet – möten med personer i prostitution och berättelser från socialt arbete	7
Medlemsundersökning om jourernas arbete med personer som fått ersättning för sex	7
<i>Intervju:</i> "minst 70-80 % berättar om att porr på olika sätt ingår i våldsutövningen"	11
<i>Intervju:</i> "Sexköpen kan likna en vanlig chattkonversation där gränserna förflyttas, eller att det är en kompis till en kompis som ger en pengar för sex"	14
Konventioner och lagar	16
<i>Intervju:</i> "En del kvinnor har lurats till Sverige med löften om ett annat jobb, eller följt med någon som de är förälskade i som sålt dem för sex"	17
<i>Intervju:</i> "Ofta känner de sig överväldigade av mängden förfrågningar från killar och män som vill köpa sex och som ringer om och om igen tills de svarar"	19
Samtalsmetod: Stöd online	22
<i>Intervju:</i> "Prostitutionserfarenheter hos kvinnor med missbruk betraktas som en parentes, som en del av det 'allmänna inom våld' som man tror präglar missbruksvärlden"	23
Enkelt och diskret: en dokumentärfilm om män som köper sex	26
<i>Intervju:</i> "Det behövs fler på jourerna som ansvarar för att arbeta med personer i prostitution"	28
Unizons krav	30
Del 2. Efterfrågan	31
Förord av professor Catharine A. MacKinnon	33
1. Inledning och sammanfattning	35
Produktion och konsumtion	35
Material, produktionssätt och produktionsförhållanden	35
Konsumtionens effekter på sexköp och mäns våld mot kvinnor	36
Andelen män och kvinnor som konsumerar pornografi	36
Särskild utsatthet för konsumtionseffekter: prostitution och intersektionalitet	36
Politik och lagstiftning	37
Pornografi och mäns våld mot kvinnor	37
Produktion och spridning under svensk rätt	37
2. Utbud, efterfrågan, produktionsskador	39
Utbud och efterfrågan	39
Konsumtion, kvantitet och kön	39
Det industriella perspektivet	39
Avtrubning och förändrade preferenser	40
Populära presentationer, aggressioner och hälsa	40
Tidigare studier bekräftar utvecklingen	41
Manlig gaypornografi	42
Avvikande uppfattning i litteraturen – en kommentar	42
Produktionsskador	43
Exploatering av utsatthet	43
Kopplingen till prostitution	43
Fattigdom	44
Sexuella övergrepp i barndomen	44

Minderårighet, hemlöshet och utsatthet	44
Överrepresentation av utsatta minoriteter	45
Sexköparnas kännedom om prostitution	45
Ojämliga förhandlingspositioner och extrem exploatering	45
Bristande transparens och underrapportering	45
Grova övergrepp i sexindustrin – asymmetri, makt, utsatthet	46
Psykisk ohälsa som uttryck för traumatiska produktionsförhållanden	46
Myten om alternativ-, amatör- och kvinnoregisserad pornografi	47
Manliga medverkande i pornografi	47
Källkritik och kredibilitet gentemot forskare och representanter	48
3. Konsumtionsskador	50
Forskningsdesign: en introduktion	50
Triangulering av experimentella- och naturalistiska metoder	50
Metanalyser	51
Experimentella Studier	52
Aggressioner i laboratorier	52
Metaanalyser av aggressionsexperiment	53
Metaanalyser av attitydexperiment	54
Därför göder ickevåldspornografi våld mot kvinnor	54
Naturalistiska ickeexperimentella studier	57
Sexuella aggressioner	58
Attityder som främjar eller trivialiserar våld mot kvinnor	60
Speciellt utsatta grupper	62
Enkätundersökningar av kvinnor som misshandlats av män	62
Prostituerade personer om sexköpare	63
Sexköpare och pornografi	65
Aggregerade studier, osäkra data	66
Jämförande sambandsstudier som konstanthåller faktorer	67
Longitudinella studier med överdeterminering och tolkningsproblem	67
Aggregerade metoder jämfört med andra metoder	68
4. Rättspolitiska alternativ	70
Introduktion: civilrättsliga angreppssätt	71
Produktionsskador	71
Koppleriparagrafens lydelse och tillämpbarhet	71
Civilrättslig målsäganderätt	72
Yttrandefrihet medför ej tillämpningshinder	73
Konsumtionsskador	77
Den medborgarrättsliga modellen	77
Erfarenheter av Indianapolisförordningens rättsliga efterspel	80
Slutsatser	83
Noter del 2: Efterfrågan, Pornografi och mäns våld mot kvinnor	85
Bilaga 1. Medlemsenkät till Unizons jurer	109

Del 1. Utsatthet

– möten med personer i prostitution och berättelser från socialt arbete

Unizons medlemsjourer ger stöd, boende och skydd åt tiotusentals kvinnor, unga och barn varje år. I denna första del av rapporten har vi gjort en djupdykning i jourernas möten med framförallt kvinnor och tjejer som har erfarenhet av prostitution. Vi berättar också om jourernas arbetssätt, vad de önskar för att kunna utveckla sin egen verksamhet och hur samhällsstödet i stort kan förbättras. Här ingår också en intervju med nätverket PRIS, Prostituerades Revansch I Samhället, med tips och råd för både jourerna och socialtjänsten och ett exempel på en samtalsmetod som används av några av Unizons jourer.

Medlemsundersökning om jourernas arbete med personer som fått ersättning för sex

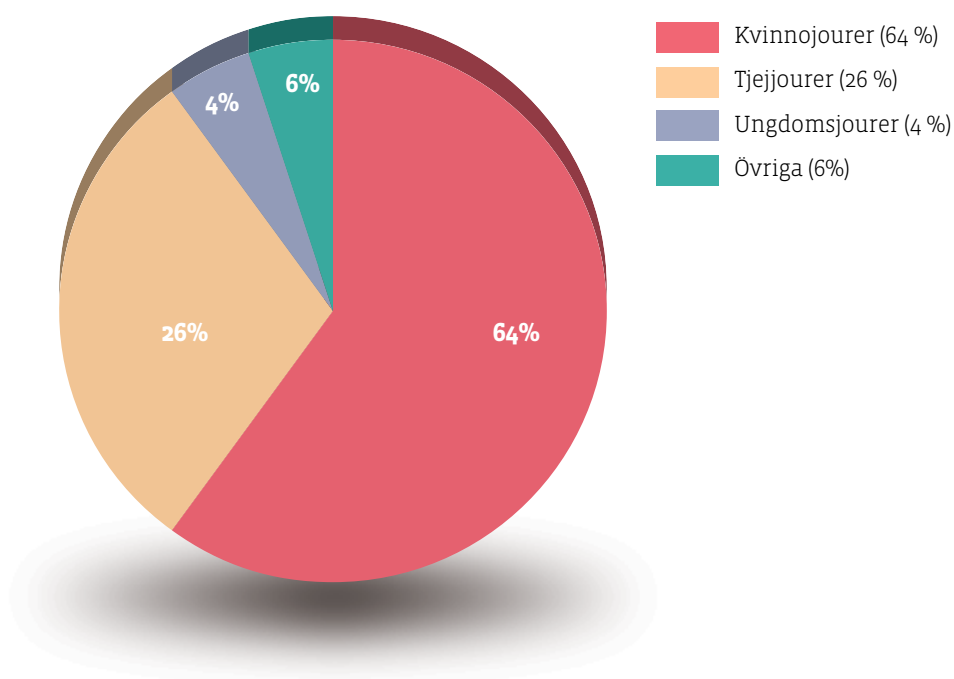
Resultat – sammanfattning

- ▶ Nästan varannan av Unizons medlemsjourer hade 2014 kontakt med stödsökande som berättat om erfarenheter av att få ersättning för sex
- ▶ 48 jourer stöttade under ett år 262 personer med erfarenheter av prostitution
- ▶ Uppskattningsvis hade Unizons samtliga medlemsjourer kontakt med cirka 450 personer med erfarenheter av prostitution 2014
- ▶ Mörkertalet är troligtvis stort - det vanligaste skälet till kontakt är annat våld eller annan utsatthet än ersättning för sex
- ▶ Nästan 9 av 10 av de som berättar om prostitutionserfarenheter är kvinnor och flickor under 18 år
- ▶ Det oftast beskrivna stödbehovet, i relation till prostitutionserfarenheter, är hjälp att hantera skuld och skam
- ▶ Samtal om pornografi handlar oftast om att en pojkvän/man tvingat den stödsökande att titta på porr, eller filmat när de har sex

Metod

Här redovisas svaren från en medlemsenkät till Unizons medlemsjourer som genomfördes i februari – mars 2015. Enkäten var webbaserad och bestod av 10 frågor kring prostitution och pornografi. Svaren berör 2014. Enkäten skickades till 112 jourer med en svarsfrekvens på 43 %. De deltagande jourerna speglar sammansättningen i förbundet väl. Då jourerna ibland saknar information om exempelvis en stödsökandes exakta ålder, bygger statistiken på uppskattningar.

Deltagande jourer

Varannan jour har haft kontakt med personer som utsatts för prostitution

Nästan varannan av Unizons medlemsjourer hade under 2014 kontakt med stödsökande som berättat om erfarenheter av prostitution/att få ersättning för sex, 23 av de 48 jourer som deltog i enkäten. De 48 jourer som besvarade enkäten stöttade 2014 sammanlagt 262 personer, främst kvinnor och flickor under 18, med erfarenheter av att få ersättning för sex. Under 2014 hade Unizons då 112 medlemsjourer kontakt med cirka 450 personer med erfarenhet av prostitution. Det finns dock anledning att tro att betydligt fler stödsökande har erfarenhet av prostitution än de som berättar om det.

Antalet stödkontakter inom denna kategori varierar kraftigt från jour till jour. Många jourer hade haft kontakt med några enstaka personer som berättat om att ha fått ersättning för sex, medan en jour som är specialiserad på sex som självskada, sex mot ersättning och sexuella övergrepp hade haft kontakt med 133 personer med prostitutionserfarenheter. En jour som är specialiserad på kvinnor med missbruk hade också haft betydligt fler kontakter med kvinnor med prostitutionserfarenheter.

De flesta hör av sig på grund av annan utsatthet – troligt mörkertal

Det vanligaste är att personen tar kontakt med juren på grund av annat våld eller annan utsatthet och att erfarenheterna av prostitution kommer fram efterhand i samtal. Det kan vara så att prostitution är en del i en bredare utsatthet som inkluderar fysiskt, psykiskt, ekonomiskt och sexuellt våld. Den stödsökande kan ha ett missbruk eller ett självskadebeteende som på olika sätt hänger samman med prostitutionserfarenheterna. Det kan också vara så att det upplevs skamligt att berätta om att någon gett en pengar, droger, mat eller prylar i utbyte mot sex, eller att man tvingas ställa upp på sex med sin partner för att få kläder till sig själv eller barnen. Enkäten visar att det vanligaste stödbehovet hos denna målgrupp är just att hantera känslor av skuld och skam. Det är troligt att ett mer aktivt frågande och synliggörande av ersättning för sex från jourernas sida skulle leda till att en större andel av de stödsökande berättade om olika former av sex mot ersättning.

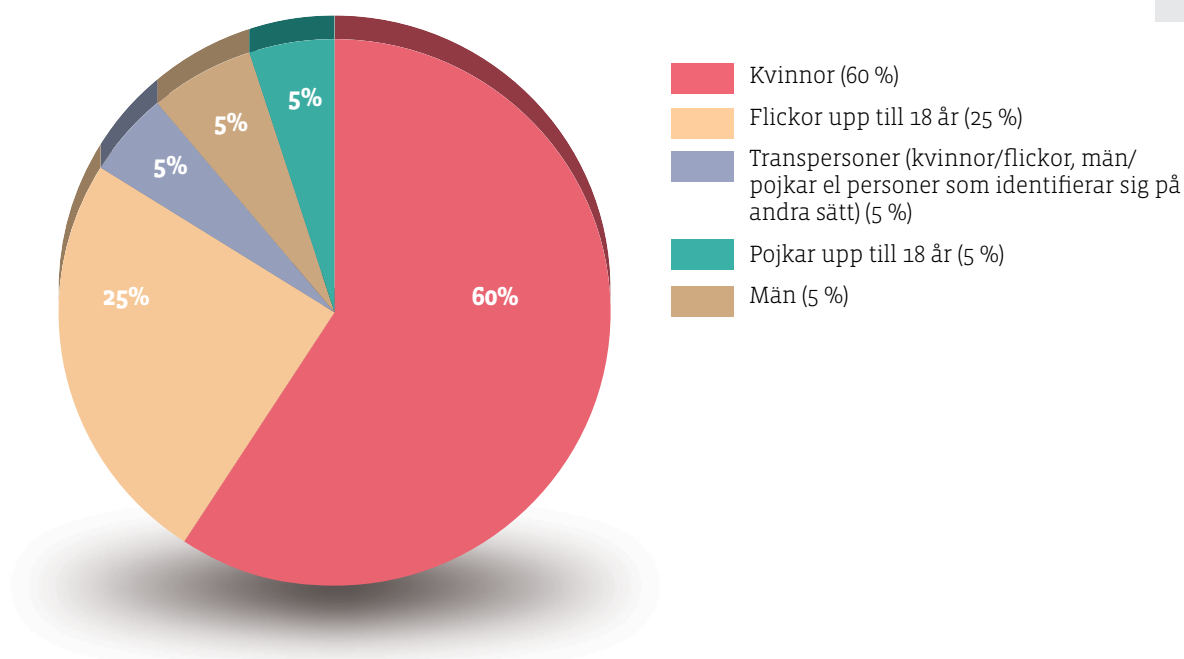
Majoriteten är kvinnor och flickor

Nästan 9 av 10 (85 %) som berättar om erfarenheter av sex mot ersättning är kvinnor och tjejer men även pojkar under 18, transpersoner i olika åldrar och män söker stöd kring prostitutionserfarenheter hos jourerna. Enligt jourernas uppskattningar är 6 av 10 av de som berättat om erfarenheter av prostitution vuxna kvinnor medan en fjärdedel är flickor under 18 år. Ungefär 1 av 20 (5 %) som hör av sig kring detta är transpersoner och samma siffra gäller för pojkar under 18 respektive män.¹ Den vanligaste formen av sexköp är fysiska sexuella tjänster, t.ex. samlag eller oralsex, följt av sexuella tjänster på nätet, t.ex. i web-kameran. Sexuella tjänster över telefon, medverkan i pornografi eller striptease förekommer också.

Hantera skuld och skam främsta stödbehov

Det stödbehov som flest jourer beskriver är att få hjälp med att hantera känslor av skuld och skam kring att ha fått ersättning för sex. Andra behov som lyfts fram är att få berätta om det man varit med om och att få bekräftelse på att skulden och ansvaret ligger hos den som köper sex eller utsätter en för våld. Att få hjälp att ta sig ur prostitutionen uppges också av flera jourer, exempelvis hjälp att bryta ett ångestbeteende eller att sex blivit ett missbruk eller beroende. Andra stödbehov som beskrivs är rädsla för gärningsmannen, hjälp med myndighetskontakter, behov av boende för personer i missbruk, känslor av ensamhet och uppgivenhet samt stödbehov kopplade till annat våld.

Vilka berättar om erfarenheter av prostitution?

Var fjärde jour har stödkontakter om pornografi

Var fjärde jour beskriver att de får frågor eller har samtal med stödsökande som berör pornografi. Oftast handlar det om att den stödsökande tvingats att titta på porr av en partner och/eller att en partner filmat när de har sex.

1. Eftersom en del jourer saknar statistik över ålder eller inte vet åldern på stödsökande bygger dessa uträkningar på den del av de angivna stödsökande för vilka jourerna uppskattat kön och ålder. Dessa var 191 av det totala urvalet om 262 personer.

Exempel på stödbehov som jourerna beskriver:

- ▶ Lyfta skulden. Dämpa ångest. Att få berätta.
- ▶ Känner skam över egen delaktighet och behöver avlastas i vem som bär ansvaret, detta gäller även så unga som 12-14 åringar.
- ▶ Är det han gjorde okej (moraliskt och lagligt)? Hantera skuld och skam. Behov av att få berätta.
- ▶ Rädsla för gärningsmannen.
- ▶ Frågor i samband med missbruk, sex mot alkohol, behov av boende för personer med pågående missbruk.
- ▶ Frågor om "relationen" till den som utnyttjar en för sex. T.ex. en lärare som stödsökande har sex med i utbyte mot saker.
- ▶ Sexet blivit ett missbruk. Hur göra för att trappa ner? Sjukdomar.
- ▶ Behov att prata med någon, få bekräftelse att hen är inte skyldig att andra män vill ha sex med honom.
- ▶ Myndighetskontakter, skyddade personuppgifter, stödjande samtal.

Exempel på samtal om pornografi:

- ▶ Vanligast: tittar på pornografi, har en partner som på olika sätt använder pornografi i våldsutövning.
- ▶ Tvingats delta i inspelning, titta på pornografi och filma pornografi.
- ▶ Utsatthet, att till exempel bli tvingad att titta på porrfilm. Även tjej som tvingats skicka nakenbild på sig till killar.
- ▶ Hjälp att bryta tvångsmässigt tittande på porr.
- ▶ Funderingar kring varför pornografi ofta är kränkande för kvinnor, och vad en kan titta på för pornografi som inte är på det sättet.

Intervju

”Minst 70-80 % berättar om att porr på olika sätt ingår i våldsutövningen”

Kvinnojouren Frida ligger i ett villaområde i Hässleholm. De stödjer våldsutsatta kvinnor med boende, samtal och hjälp i kontakt med myndigheter. Jouren har också verksamhet och samtal för medföljande barn, och planerar att öppna en boendeplats för män eller par som exempelvis utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Verksamhetschef Lotta Otterdahl berättar om jourens arbete med kvinnor med prostitutionserfarenhet.

Hur ser er målgrupp ut?

De flesta som vi möter är kvinnor som har utsatts för våld av en man som hon har en relation med, och barn som har upplevt våld mot mamman. Vi möter också kvinnor som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Det händer att kvinnor som är hotade av kriminella gäng behöver skydd och boende på jouren. Hoten grundar sig ofta i att kvinnans man eller son har varit involverad i kriminalitet, och då används kvinnan eller mamman som måltavla för att komma åt mannen.

Möter ni kvinnor med erfarenheter av att få ersättning för sex?

Ja, främst av två olika slag. Dels träffar vi många våldsutsatta kvinnor som tvingas ha sex med sin man eller pojkvän för att få busskort eller kläder till sig själv och barnen. Det är något hon ställer upp på för sin egen och barnens överlevnad. Dels möter vi kvinnor som tvingats sälja sex eller som utsatts för människohandel. Här på landet där vi bor möter vi ofta kvinnor som blivit lurade till Sverige av en svensk man som sålt henne till andra män. Andra har blivit utnyttjade och våldsutsatta på olika sätt i hela sina liv, i sitt andra hemland och sedan i Sverige.

Händer det att porr kommer upp i samtal?

Jag gör riskbedömningar med alla som får placering på jouren och där ingår frågor om pornografi. 70-80 procent, minst, berättar om att porr på olika sätt ingår i våldsutövningen. Det är vardagsmat. Det kan vara att den stödsökande tvingas se på porrfilm, att partnern vill att hon ska ta på sig kläder eller göra saker som han sett i porrfilm. Och ofta ställer hon upp för att han inte ska bli arg eller våldet öka. Det är också vanligt att män har filmat sex och hotar med att sprida bilder och filmer. Men när vi polisanmäler sådana hot eller bilder som spridits tas det inte på särskilt stort allvar. Det är hemskt, för ska du kränka en människa så är ju sexuell förnedring ett av de grövsta sätten. På alla plan måste vi bli bättre på att se och prata om sex och sexuellt våld.

Hur ser stödbehoven ut?

Kvinnor som har tvingats sälja sex och utsatts för människohandel har blivit grovt kränkta. De tycker ofta inte att de är värda ett dugg. Så det krävs mycket tid och arbete för att hitta tillbaka till sitt eget värde, bearbeta våldet och hitta sin egen lust. Eller bygga upp känslan av att ha ett värde för första gången. En del kvinnor som vi möter har varit utsatta sedan de var barn och då är det ett stort arbete bara att bryta normaliseringen av övergrepp och sexköp.

Hur arbetar ni?

Vi ger boende, samtal, hjälp i myndighetskontakter och ser också till att få förstärkning av professionellt samtalsstöd utanför jouren när det behövs. Ofta har prostitutionen varit ett sätt att överleva ekonomiskt, kvinnan behöver både ekonomiskt stöd och en trygghet så att hon inte blir utsatt igen. Vi måste komma ihåg att precis som att en kvinna vars man utsätter henne för våld kan känna en viss trygghet i den relationen, kan kvinnor i prostitution känna en trygghet i det.

Vi måste hjälpa henne att bygga upp en ny trygghet, och till en början är det vi som står för den. Om brotten inte är anmälda tar vi kontakt med polisen i samråd med kvinnan.

Tyvärr tycker jag att de kvinnor som utsatts för människohandel eller som tvingats sälja sex blir osynliga i rättsväsendet. Om ett brottsoffer både varit utsatt för våld och tvingats sälja sex, hamnar prostitutionen i skymundan under rättegången. Fokus är på våldet. Jag tror att det ibland finns en idé om att kvinnor med migrationsbakgrund som tvingats sälja sex i Sverige ”gjorde det för att kunna komma hit”. Man betraktar det som en strategi från hennes sida, som man då tycker förmildrar de brott som hon utsatts för.

Hur skulle samhällsstödet kunna förbättras?

Kommun och landsting behöver bli öppna för att ta emot de här berättelserna. Kvinnorna som tvingats sälja sex och som utsatts för människohandel har placerats hos oss av kommunen för att de utsatts för våld. Inte för att någon har sett och reagerat på att hon utnyttjas i

prostitution eller tvingats ha sex för sin försörjning. Prostitution och människohandel måste erkännas som de stora problem de är och alla vi som jobbar med våldsutsatta kvinnor måste vara jätteöppna. Våga fråga, våga se och ta emot berättelsen. Skuldbelägg aldrig men var tydlig med vilka rättigheter hon har. Om du har byggt upp ett förtroende med den som är utsatt kommer hon inte att bli kränkt utan snarare uppfatta det som omtanke. När jag gör riskbedömningar berättar jag alltid innan att det kommer att komma frågor av sexuell natur, så att det inte kommer som en överraskning. Och så berättar jag att jag har hört det mesta så det finns inget som chockar mig.

Dels träffar vi många våldsutsatta kvinnor som tvingas ha sex med sin man eller pojkvän för att få busskort eller kläder till sig själv och barnen. Dels möter vi kvinnor som tvingats sälja sex eller som utsatts för människohandel”

Frågor från stödsökande till Tjejjouren.se och kvinnojourer på nätet

Fråga från: Aaa

Jag bor idag med min sambo och våra 3 gemensamma barn. Vi har vart tillsammans i 13 år, vi träffades unga. Redan i början av vårt förhållande så visade han tecken på kontrollbehov. Han förbjöd mig ganska snabbt att sluta umgås med dom vännerna jag hade och sa att dom inte var bra för mig, att dom inte var riktiga vänner. En av dessa vänner var min bästa vän sedan vi var små barn. Han skulle hela tiden ha koll på vad jag var vem jag var med även om jag var ute med mamma. Han ställde testfrågor förhörde mig nästan. [...] Om vi ska göra nåt på jobbet som en afterwork eller julfest eller vad som helst. Så kan jag glömma att vara med. Det är en sån jobbig och hemska procedur jag måste gå igenom. De ska bråkas i 2 mån före det ska tryckas ner eller köpa bort mig från

att gå på festen. Om du hoppar festen så åker du och jag och barnen och köper kläder till dig eller du får beställa nåt. När jag väl har lyckats att få gå så är det förhållningsorder han ska hämta

mig och alltid en tid som 23:00. Om jag inte är i tid så ska jag straffas. Inge misshandel eller så utan saker han ska köpa eller få göra på mig eller saker jag lär ställa upp på som jag egentligen inte vill.

Och sen finns det mer och mer och mer.... [...] Ska tillägga också att jag inte har några pengar. Utan lönen jag får måste jag sätta över på hans konto då han sköter räkningar och handlingen och jag måste be om pengar och berätta vad jag ska ha dom till. Och då snackar vi 50-100 kr vill jag ha mer måste jag oftast komma överens om nåt med han. Tex.. får jag 300 kr så sa han få köpa en datapryl för 1000 kr. Eller så är de nå sexuellt jag lär ställa upp på. Ska påpeka att detta är vardag för mig så har jag levat sen vi träffades. [...]

Vill jag ha mer måste jag oftast komma överens om nåt med han. Eller så är de nå sexuellt jag lär ställa upp på”

Fråga från: Ska jag

hej! Min kille vill att jag ska strippa för honom.. Är det okej att göra det? Jag vet inte riktigt vad jag tycker..... Okej, att han brukar filma oss ibland när vi gör saker...

Min kille vill att jag ska strippa för honom.. Är det okej att göra det?"

det är jag med på.. men strippa det känns så konstigt. jag blev helt tokig på honom när han sa det.. jag bara "VA??" Jag vet inte ens riktigt hur man gör.... jag har kollat lite på youtube och så... jag visste ju vad det var men jag har liksom aldrig tänkt på det förut.... Jag känner att det är inte riktigt jag. Men jag brukar vara positiv till det mesta, vad kan gå fel liksom...? Ska jag eller ska jag inte? Jag vet inte.... Tack på förhand!

Fråga från: hjälp!!!!

hej! jo, det är så att jag faktist kollar på porr ibland... alltid på gratis såklart.

Men nu för ett tag sen när jag hade lite brist på saker att göra gick jag in på

min mail, och då hade jag två förfrågningar msn från några jäkla porrgrejer?! jag tog bort dom direkt, och jag är jätterädd att det ska komma fler, så jag ska sluta titta på porr... men om det ändå kommer fler, eller att nåt annat händer, vad ska jag göra då??? vill absolut INTE berätta för mina föräldrar, men om nån jävla pedofil försöker ta kontakt.... jag vet inte vad jag ska göra.

Vill absolut INTE berätta för mina föräldrar"

Intervju

”Sexköpen kan likna en vanlig chattkonversation där gränserna förflyttas. Eller att det är en kompis till en kompis som ger en pengar för sex”

Över 40 tjejjourer och ungdomsjourer är medlemmar i Unizon. De möter unga med funderingar och stödbehov kring våld, övergrepp, familjen, relationer, kroppen och mycket mer. I den här intervjun har vi träffat verksamhetsledaren för en tjejjour som ligger i en medelstor svensk stad. Relativt få stödsökande som juren har kontakt med berättar om erfarenheter av prostitution. Vi har därför valt att inte specificera vilken jour det rör sig om.

Berätta om er målgrupp.

De som kontaktar oss är framförallt unga kvinnor och tjejer. Genomsnittsåldern är 17 år men vi har kontakt med 12-åringar såväl som 27-åringar. Förra året hade vi 328 stödsamtal och det vanligaste ämnet är identitet och självkänsla, tätt följt av våldtäkt och sexuellt våld och olika typer av problem som man upplever i sin familj. Ungefär tio tjejer som hörde av sig förra året berättade om erfarenheter av att få ersättning för sex.

Hur kan situationen se ut för dem som har erfarenhet av prostitution?

I den allmänna debatten fokuserar man på vuxna kvinnor i prostitution på gatan. Jag tror att få unga tjejer känner igen sig i det. För dem kan sexköpen

likna en vanlig chattkonversation där gränserna förflyttas. Eller att det är en kompis till en kompis som ger en pengar för sex. Sexköpen har flyttat in i de privata rummen med hjälp av internet och telefoner. För de tjejer med prostitutionserfarenhet som kontaktar oss är sex mot ersättning ofta ett av flera problem som hon berättar om. Det kan handla om att hon utsatts för en våldtäkt och att sex mot ersättning har blivit en form av självskadebeteende. Hon känner sig äcklig och dålig och tycker att sex och att bli utnyttjad är det enda hon duger till. Det kan också handla om att man vill ha samma grejer som alla andra men familjen är för fattig och man är för ung för att jobba. Eller att man är ensamstående mamma utan högre utbildning. Då är det här ett sätt att få pengar, det finns ju en marknad.

De stödsökande behöver någon som lyssnar, inte dömer och som lägger skulden där den hör hemma - i det här fallet hos den som köper sex”

Vilka är stödbehoven?

Känslor av skuld och skam är väldigt närvarande hos dem som fått ersättning för sex, eftersom de på något sätt själva varit aktiva när de träffat köpare och ibland tagit initiativ. En del är oroliga och vill veta om de gjort något olagligt och vill stämma av med oss: tycker vi att hon är okej? Eller tycker vi att hon är äcklig eller dålig på något vis? I övrigt är behovet av stöd ungefär detsamma som hos andra stödsökande. Någon som lyssnar, inte dömer och som lägger skulden där den hör hemma - i det här fallet hos den som köper sex. Sexköpslagen är en bra hjälp då vi kan förklara att lagstiftningen är utformad för att skydda den som får ersättning för sex medan den som köper faktiskt begår ett brott.

Och hur ser ert bemötande ut?

Vi har våra riktlinjer som gäller i alla samtal: att lyssna, stötta och stärka och inte döma, värdera eller skuldbelägga. I enskilda chattsamtal måste vi inse våra begränsningar och försöka göra vad vi kan för att hon inte ska bli mer utsatt. Finns det någon som vet var hon är eller vad hon gör? Finns det risk att hon utsätts för våld? I längre stödkontakter kan vi vrida och vända på det mer och har större möjligheter att fokusera på hur hon mår, vad hon har för alternativ och hur hennes nätverk ser ut. Sexköpslagen är

en hjälp för oss i att lyfta skuld och ansvar från hennes axlar. Samtidigt är det en balansgång att lägga skulden där den hör hemma, hos köparen, och samtidigt undvika att frånta den stödsökande sin agens eller handlingskraft. Om vi bara säger att "du är ett offer" och "du har blivit utsatt" tror jag att vi gör den stödsökande en otjänst. För hon känner ofta att hon har varit aktiv och det kan vara något som hon känner stor skam för. Istället kan vi bekräfta att hon är en kapabel person som nu har insett att hon mår dåligt av att få ersättning för sex - och att hon kan använda sin handlingskraft för att hitta alternativ som hon mår bättre av. Det är väldigt viktigt att synliggöra hennes aktiva handlingar, inte minst det stora och modiga steget att kontakta oss och berätta om vad hon har varit med om.

Frågor från stödsökande till Tjejjouren.se och kvinnojouren på nätet

Fråga från: Mathilda

[...] Jag behöver pengar så grymt mycket. Och en man erbjöd mig 500 kronor för varje gång jag visar mig utan kläder på cam för honom plus att skicka bilder. Jag har inte svarat honom men har lovat många jag bryr mig om att jag inte ska göra det. Och jag kommer inte att göra det. Jag är så trött på alla gubbar som finns där ute. Hur kan man ha mod och hur kan man få in i sin hjärna att man ska gå och fråga en 13 årig tjej om hon vill ha cam eller liknande med henne. Det är så sjukt. Jag vill bara utrota varenda en. Hur kunde jag bli så här? Hur kunde jag bara handla typ om sex. Varför känns det som om jag har blivit någon slags sexsymbol? Det är ju bara inte rätt. Jag hatar det. Hur i helvete ska jag få av mig den här känslan? Jag blir så rädd av mina tankar också. Mitt liv är inte alls så jätte dåligt egentligen... Men ändå så ber jag i hemlighet om att jag ska krocka med bilen osv för att dö. [...]

Jag behöver pengar så grymt mycket. Och en man erbjöd mig 500 kronor för varje gång jag visar mig utan kläder på cam för honom plus att skicka bilder. Jag är så trött på alla gubbar som finns där ute"

Fråga från: Arg

Jag undrar en sak gällande könsdiskriminering, hur det nu stavas. Jo eh, varför är okej att killar redan i unga år (typ fyran) kan prata om "porr" som de har sätt på internet osv, och alla tycker det är så jävla normalt?! jag själv har kollat på ja, lättklädda tjejer/killar och jag är tjej. Men om jag skulle prata om det skulle alla bli äcklade. Varför är det så, för vi tjejer är minst lika sexuella som killarna (inte alla då) men liksom inte får fram det? Och en annan sak är ju, att man accepterar killars "onani" också. Men om en tjej skulle säga att den onanerade, gissa vilken reaktion det skulle bli då?//Arg

Varför är okej att killar redan i unga år (typ fyran) kan prata om "porr" som de har sätt på internet osv, och alla tycker det är så jävla normalt?!"

Fråga från: Fattar ingenting!

Hej, jag kollar på porr men jag tycker bara om när det är två tjejer som gör det fast jag är inte lesbisk för jag är dunder kär i en kille. Jag tycker inte om någon annan porr särskilt mycket. Är det konstig??? Snälla svara!!!

Konventioner och lagar

1949: United Nations Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others

Första konventionen som nämner "människohandel av kvinnor för sexuella ändamål" specifikt och som en form av slaveri.

1979: Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (Kvinnokonventionen)

"Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att bekämpa alla former av handel med kvinnor och utnyttjande av kvinnoprostitution" (artikel 6).

2000: FN:s tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (Palermoprotokollet)

Tilläggsprotokoll till FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet. Innehåller den första omfattande, internationellt erkända definitionen av brottet människohandel. Inkluderar artiklar om hur stater ska förebygga människohandel genom bland annat lagstiftning som motverkar den efterfrågan på exploatering av kvinnor och barn som driver människohandel. Den ålägger också stater att vidta åtgärder för att bistå offer för människohandel med fysiskt, psykiskt och socialt stöd.

1989: FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barn mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Konventionsstaterna ska särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet samt att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

1993: Svenskt förbud mot att anordna offentliga pornografiska föreställningar

Syftet är främst att motverka prostitution och riktades vid sin tillkomst framförallt mot sexklubbar.

1999: Svenskt förbud av köp av sexuell tjänst (Sexköpslagen) och andra relevanta lagar

Den första lagen i världen som gör det olagligt att köpa, men inte att ta emot pengar för, sex. Även försök till sexköp är förbjudet enligt lag, liksom koppleri och grovt koppleri.

2002: Svenskt förbud av människohandel för sexuella ändamål

2011: EU-direktiv om förebyggande och bekämpande av människohandel och skydd av dess offer

Ålägger medlemsstaterna att utse nationella rapportörer och fastslår bland annat att: "Alla medlemsstater bör fastställa och/eller stärka sina strategier för att förebygga människohandel, inbegripet åtgärder för att minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av utnyttjande och åtgärder för att minska risken för att människor blir offer för människohandel [...]. Vid sådana initiativ bör medlemsstaterna inta ett jämställdhetsperspektiv och anta ett synsätt som värnar om barnets rättigheter" (artikel 25).

Intervju

”En del kvinnor har lurats till Sverige med löften om ett annat jobb, eller följt med någon som de är förälskade i som sålt dem för sex”

ATIM, Ansvar Tillit Integritet Mod, är en kvinnojour och tjejjour i Malmö. De har ett boende för våldsutsatta kvinnor och deras barn och en öppenmottagning med stöd via telefon, mejl eller personliga besök. Under ett antal år hade jousen en boendeplats vikt för överlevare av människohandel för sexuell exploatering i samarbete med Malmö stad. Jousen möter regelbundet kvinnor med olika slags erfarenheter av prostitution.

Hur ser er målgrupp ut?

Vi träffar kvinnor med olika livssituation och bakgrund, men allra oftast är det en kvinna som utsatts för våld av sin man eller pojkvän. Vi jobbar med allt från fysiskt och sexuellt våld till stalkingärenden, ekonomiskt och hedersrelaterat våld.

Vilka är era erfarenheter av att möta kvinnor med erfarenhet av prostitution?

Vi har tidigare haft en boendeplats vikt för kvinnor som utsatts för människohandel för sexuell exploatering. Det hade vi i samarbete med Malmö stad. Vi ansvarade för det vardagliga stödet och kontakter med myndigheter medan Mika Malmö, en kommunal verksamhet med stöd till personer i prostitution, stod för det mer långsiktiga behandlingsarbetet. Polisen stod för det polisiära och socialtjänsten ansvarade för det ekonomiska stödet. Tyvärr fick det formella samarbetet med en reserverad plats läggas ner då många av dessa kvinnor saknade uppehållstillstånd, vilket gjorde att finansieringen från socialtjänsten uteblev. Vi fick själva bekosta platsen och det hade vi inte råd med i längden. Det hade kanske varit skillnad idag, då Malmö har en öppnare hållning och visst stöd till papperslösa personer. Vi möter fortfarande kvinnor med erfarenheter av att få ersättning för sex, men då har de förmedlats boende hos oss av socialtjänsten på grund av annan våldsutsatthet. Prostitutionserfarenheterna kommer snarare upp längre fram, i samtal.

Hur kan situationen se ut för dem?

En del kvinnor som vi möter har fått ersättning för sex i ett annat hemland än Sverige, vissa har använts som handelsvaror och det kan vara en anledning till att de har flytt. Andra är nyanlända i Sverige eller har migrationsbakgrund och är ekonomiskt utsatta. Då kan olika former av prostitution vara en möjlighet att få pengar eller kläder. En del kvinnor har lurats till Sverige med löften om ett annat jobb, eller följt med någon som de är förälskade i och som sedan sålt dem för sex. Då kan det handla om en kombination av våld i nära relation och grov, organiserad brottslighet. Vi träffar också kvinnor som har utsatts för våldtäkt eller andra sexuella övergrepp och som träffar köpare som ett sätt att skada sig själva. I sådana fall har det hänt att socialtjänsten inte har velat finansiera en boendeplats på jousen för att man inte förstått mekanismerna. Man tror att hon bara kan sluta. Det är väldigt sorgligt för då har framstegen som vi gjort tillsammans med kvinnan tillintetgjorts. Ofta behövs det ett långsiktigt arbete med stöd på många plan, med allt från samtal till ekonomiskt stöd och kanske samarbete med anhöriga.

Hur ser ert stödarbete ut?

Vi har beredskap för att ge stöd i vardagen och att hantera kris. Vi jobbar med empowerment och kunskap om rättigheter, och förmedlar aktivt att vi tar emot berättelser om sexuellt våld och prostitutionserfarenheter. Det är absolut inget tabu här. Det gäller att ha stor kunskap och ett litet öra för att lyssna efter våld av olika slag; ”det här skulle kunna vara prostitution”, eller ”det här skulle kunna vara ekonomiskt våld”. Så att man i berättelserna ser nyanser och kan fråga vidare efter sådant som kanske måste lyftas fram och

bearbetas. Men vi har respekt för den expertis som det innebär att jobba långsiktigt och behandlande med erfarenheter av prostitution och samarbetar därför med Mika Malmö. Vår erfarenhet är att det är svårt att berätta om våldsutsatthet. Sexuella övergrepp och prostitution sitter ofta ännu längre in, och det krävs mer tid om vi ska kunna göra ett bra arbete. Det är en balansgång mellan att inte frånta personen den egna agensen, men heller inte godta beskrivningen att man är ensam ansvarig för det som man varit med om. Det är man inte. Vi måste bekräfta de försvarsmekanismer som en kvinna har utvecklat för att överleva och lyfta fram skyddsstrategier och motstånd. Och samtidigt hjälpa till att synliggöra och sätta ord på de övergrepp som hon utsatts för. Men det måste göras varsamt och med respekt.

Händer det att porr kommer upp i samtal?

Ja, tjejer och kvinnor kan ha funderingar kring vad man ska ställa upp på i sexuella relationer. Till exempel att en pojkvän eller man vill göra sådant som han sett i porr. Eller att hon tvingats titta på porr tillsammans med partnern. Det har också hänt att män har filmat eller fotat när de har sex, eller när hon är naken, och använt dessa som hot. Så porr kan vara en del av våldsutövningen.

Hur skulle stödet för kvinnor med prostitutionserfarenheter kunna förbättras?

Migrationsrätten behöver stärkas i form av ökad rätt till uppehållstillstånd för personer som utsatts för brott, till exempel sexuella övergrepp eller sexköp. Kvinnor som kommit till Sverige på anknytning kan vara rädda för att anmäla övergrepp eller att man tvingats sälja sex, av rädsla för att inte få stanna om man inte håller ihop med partnern. Malmö stad har en relativt öppen hållning till papperslösa personer, med vissa möjligheter till stöd från kommunen, och detsamma

Vi måste bekräfta de försvarsmekanismer som en kvinna har utvecklat för att överleva och lyfta fram skyddsstrategier och motstånd. Och samtidigt hjälpa till att synliggöra och sätta ord på de övergrepp som hon utsatts för”

bör gälla i hela Sverige. I allmänhet behövs en större kunskap om våld hos alla som arbetar i människonära yrken. Det räcker inte att bara “finnas där”, det krävs en viss kunskap om våld och våldsprocesser så att man inte backar när man får förtroendet att få ta del av någons berättelse.

Frågor från stödsökande till Tjejjouren.se och kvinnojourer på nätet

Fråga från: Isabelle

HEJ! Jag har panik och vet inte vad jag ska göra just nu... Men helt seriöst så orkar jag inte hålla allt inom mig längre...

Har legat uppe hela natten med ångest

attack efter ångest attack. Sånär ligger det till, jag typ säljer mig, eller vad man ska säga. Jag är en hora. Men det har sparat ut totalt, eller gjorde det för ett bra tag sen. Jag har väll hållit på i två och ett halft år kanske, jag är 16.... Jag får sms och telefon samtal dagligen av killar. Dom flesta är 30+. Dom flesta betalar inte länge, men det gör inget vill inte ha dom. dom som själva kallar sig “stammisar” är jätte våldsamma, tar mig hem till dom, spänner fast mig i deras sängar, slår mig, stoppar upp saker i mig.... Fan jag mår bara illa av att skriva det här. Men jag kan inte berätta för någon som vet vem jag är. Eller till någon som kan anmäla. Dom har sagt att om jag skulle sluta med det jag gör eller berätta för någon så ska dom döda mig. Vissa har tom. Hotat mig med vapen. Fan jag fixar inte det här någe mer! Tar fan livet av mig snart, jag pallar fan inte! Jag har så jävla ont i min kropp, kan fan inte ens sitta... Fyfan jag hatar mig själv, för allt, för att jag tog kontakt med dom från första börjar. För att hag låter dom göra vad dom vill med mig utan att säga ett skit, jag säker fan inte ett skit! Fan jag får skylla mig själv. Jag vet inte vad jag vill komma fram till, vill bara få ut mig lite...

Dom som själva kallar sig “stammisar” är jätte våldsamma”

Intervju

”Ofta känner de sig överväldigade av mängden förfrågningar från killar och män som vill köpa sex och som ringer om och om igen tills de svarar”

Zandra Kanakaris är verksamhetsledare på ungdomsjouren 1000 möjligheter, där också Jenny Holmberg arbetar som terapeut. 1000 möjligheter vänder sig till unga av alla kön och specialiserar sig på stöd för unga som har erfarenheter av sexuella övergrepp, prostitution eller som på olika sätt skadar sig själva genom sex. Tillsammans med en annan Unizon-jour, Novahuset, driver de stödchatten Stöd online med fokus på just sex mot ersättning.

Berätta om er målgrupp.

De flesta som hör av sig i Stöd online-chatten är tjejer mellan 18 och 20 år. Det är en brokig skara av framförallt unga tjejer, men att säga att den som fått ersättning för sex kan vara “vem som helst” är lite missvisande. Ofta har något hänt dem som föranlett kontakten med sexköpare och de kan ha en historia av att må dåligt. En del har varit utsatta för sexuella övergrepp, andra har ett självskadebeteende. Vissa som kontaktar oss bor på behandlingshem. Men de flesta bor hemma, går i gymnasiet och en del berättar att de upprätthåller en bild av sig själva som glada och “lyckade”.

Vad brukar föranleda att en stödsökande tar kontakt med er?

När unga hör av sig till oss mår de ofta väldigt dåligt eller är akut ångestdrivna, de kan ha svårt att bryta kontakten med köpare eller värja sig från propåer. Det kan ha börjat med att de lagt upp en annons på nätet, i andra fall har köpare kontaktat dem via sociala medier eller på dejttingsajter. Ofta känner de sig överväldigade av mängden kontakter och förfrågningar från killar och män som vill köpa sex och som ringer om och om igen tills de svarar. När de hör av sig till oss har de identifierat att de mår dåligt, att de behöver hjälp och de har tagit det viktiga steget att be om det. Ibland kan de ha försökt få stöd på annat håll, till exempel hos skolkuratoren, men inte fått det stöd som de behöver.

Vilka är det som köper sex?

Det är män och killar i olika åldrar. Sedan chatten startade har ingen berättat om kvinnliga sexköpare. De allra flesta som köper sex tar kontakt via nätet. Ibland börjar det med att de köper eller får bilder, sedan går det över till fysisk kontakt. Det är ganska vanligt att sexköpare också har utsatt de stödsökande för våld eller filmat sexköpen. Många unga som vi har kontakt med intalar sig själva inför varje gång de ska träffa en köpare att de har kontroll. Men i mötet med köparen respekteras inte deras gränser och det slutar ofta med att de gör många fler saker än de hade tänkt sig eller att de blir tvingade att göra sådant som de inte vill. I en initial kontakt över webbkamera kan det handla om att man tar av sig mer och mer kläder. När man träffar en köpare kan det handla om att man går med på analsex trots att man inte vill, att man stämt träffar med en person men att flera ansluter, att man blir våldtagen och att sexköp och övergrepp filmas.

Vilka frågor och behov av stöd har de som kontaktar er?

De behöver prata med någon. Men de behöver också praktiska råd och strategier för att bryta kontakten med köpare. Stänga ner nätet, slå av telefonen, byta nummer. Det är svårt för de stödsökande att komma loss från sexköparna eftersom det innebär att de måste isolera sig från de forum där de också har kontakt med sina vänner. De måste stänga av en stor del av sina liv. För många har träffarna med köparna blivit ett sätt att dämpa sin ångest. Det kan vara enda gången de känner något eller enda gången de lyckas koppla bort känslorna. Det är därför vi också pratar om sex som självskada. Att träffa köparna både skapar och dämpar ångest i en ond cirkel. En del säger att de skulle vilja bli inlåsta och fråntagna telefon och dator.

**Zandra Kanakaris,
verksamhetsledare
på ungdomsjouren
1000 möjligheter.**

Killarna och männen som vill köpa sex är alltid bara ett klick bort. Så stödbehoven består av allt från hjälp med akuta avledningsmanövrar för att den stödsökande ska slippa träffa en sexköpare till att hitta substitut för att överleva ångesten. Behov av pengar nämns däremot i princip aldrig.

Vad erbjuder ni för stöd?

Många av de som hör av sig kan berätta mycket om hur de mår och vad de varit med om. Samtidigt är de ofta skygga och rädda. De ryggar

lätt tillbaka. Press och överskridna gränser är ju just vad sexköpare utsatt dem för så många gånger. Därför är det svårt att hålla igång en kontakt genom alla stegen i stödmodellen,

Det är ganska vanligt att sexköpare också har utsatt de stödsökande för våld eller filmat sexköpen”

ofta upprepas det första steget - den första kontakten - flera gånger. Vår stödmotod för den här målgruppen siktar på att den stödsökande ska våga söka stöd utanför nätet. Ofta behövs en mer långsiktig och kontinuerlig kontakt för unga som befinner sig i prostitution eller som på olika sätt skadar sig genom sex. De behöver konkreta strategier för att bryta kontakten och stöd för att bygga upp sin självkänsla. Många tycker att sex är det enda de kan. De behöver också stöd i att komma underfund med hur de känner.

Det kan finnas en konflikt mellan att å ena sidan uppleva att man träffar sexköpare frivilligt och att man inte vill att det ska vara en så stor grej - “det är ju bara sex” - och å andra sidan må väldigt dåligt. Många har svårt att se kopplingen mellan att få ersättning för sex och annat i livet som skapar och är ett resultat av dåligt mående, som sömnbesvär och självsvält. Att man träffar köparna frivilligt och att man själv tar kontakt står i vägen för att se att den som köper begår ett brott. Och att han på olika sätt befinner sig i en maktposition i förhållande till den som får pengar för sex.

Vad händer efter kontakten med er?

Vi måste jobba utifrån antagandet att resten av samhället fungerar som det ska. Vår stödmotodell är på många sätt ett initialt stöd. Tyvärr är den där långsiktiga hjälpen inte så lätt att hitta och vi lägger därför ner mycket kraft på att leta kuratorer, socialarbetare eller psykologer med rätt kunskap och verktyg. På de större orterna har vi byggt upp ett nätverk men i stora delar av landet är det svårt. Vi vill inte släppa en stödsökande utan att vi vet att hen har hamnat rätt.

Har ni några tips till andra som har kontakt med unga?

När en ung person mår dåligt, är stökig eller skolresultaten sjunker – fråga om erfarenheter av sexuella övergrepp och att få ersättning för sex. Fråga, fråga och fråga igen! Och prata med unga, inte minst killar, om relationer, gränser och ömsesidighet snarare än hur det går till när man har sex. Var inte rädd för att prata om porr och de intryck av sex och relationer som förmedlas i media och på nätet.

Frågor från stödsökande till Tjejjouren.se och kvinnojourer på nätet

Fråga från K.M

Hej jag hörde om någon som hade varit inne på en porrsida och kollade upp den nu mår jag illa typ hela tiden det var så jäkla äkligt tjejerna skulle

Är det så det är? Eller varför är det så på porrsidor? Nu vill jag ALDRIG ha sex!!!!!!!!!!”

hålla på att ha killens snopp så långt in i munnen att dom nästan kräktes! Så fort jag hör ordet sex mår jag jätte illa! Är det så det är? Eller varför är det så på porrsidor? Nu vill jag ALDRIG ha sex!!!!!!!!!!”

Stöd online: samtalsmetod

1000 möjligheter och Novahuset driver tillsammans chatten Stöd online, där de använder en samtalsmetod med samma namn. Metoden är utvecklad för initialt stöd för unga med prostitutionserfarenheter i samarbete med Åsa Landberg (barnpsykolog och psykoterapeut), Linda Jonsson (socioonom och doktorand i barn- och ungdomspsykiatri) och Mika Nagata (Mikamottagningen i Stockholm).

Även andra verksamheter kan använda sig av metoden i samtal med unga, förutsatt att de har kunskap kring våld, prostitution, bemötande och samtalsmetodik. Metoden består av fem steg som kort beskrivs nedan. Hela handledningen kan laddas ned på bland annat 1000mojligheter.se. Stödchatten finns på stodonline.se.

Samtal 1 - Trygghet, förtroende, erbjudande. Det första samtalet syftar till att skapa förtroende för att den stödsökande ska vilja återkomma för fler samtal. Med många stödsökande upprepas detta första steg många gånger. Det kan ta tid att bygga tillit.

Samtal 2 - En bild av utsattheten. Det andra samtalet utgår från frågor som: hur mår den stödsökande just nu? Hur ser utsattheten ut? Vad vill hen prata om?

Samtal 3 - Livssituation och nätverk. Utgår från frågor som: vad är en "god" vuxen? Finns det "goda" vuxna i närmiljön, till exempel lärare, släktingar, kompisars föräldrar, skolkurator eller tränare? Här väcks tanken om att söka ytterligare hjälp eller ta emot stöd som en strategi för "överlevnad".

Samtal 4 - Motivation till förändring. Vid ångest - vad kan ersätta kontakten med sexköpare som ångestlindring? Vilka drömmar har den stödsökande, hur vill hen att livet ska se ut?

Samtal 5 - Summering och utvärdering. Det avslutande samtalet syftar till att etablera former för eventuellt fortsatt stöd och att hjälpa den stödsökande vidare till exempelvis socialtjänst, polis eller kurator.

Bemötande

Några exempel på utgångspunkter i samtal med unga som fått ersättning för sex:

- ▶ Ta emot berättelsen och visa att vi inte blir avskräckta.
- ▶ Avlasta skuld och skam. Tydligt förövarfokus i skuldfrågan.
- ▶ Prata om eventuella lustkänslor. Att känna lust eller att få stånd/utlösning, orgasm/bli våt när man utsätts för övergrepp kan ge stark skam- och skuldkänsla. Det är inte ovanligt och kan vara nödvändigt att prata om för att avlasta dessa känslor.
- ▶ Fokusera på den stödsökandes verklighet och eventuella rädsla. Det är hen som lever i detta och rädslan kan vara ett skäl till att hen inte vågar ta steget vidare i processen.
- ▶ Inge hopp. Det behöver inte alltid kännas såhär och det finns ett liv där utsattheten inte längre definierar vem hen är.
- ▶ Våga se, våga fråga!!!!

Observera att metoden ska användas med hjälp av handledningen i sin helhet och med tidigare kunskap. Hämtat från *Samtalsmetod. Stöd online*. Novahuset och 1000 möjligheter, 2013.

Intervju

”Prostitutionserfarenheter hos kvinnor med missbruk betraktas som en parentes, som en del av det ’allmänna våld’ som man tror präglar missbruksvärlden”

Qjouren är en jour i Stockholm för våldsutsatta kvinnor. Där tar man emot kvinnor som har ett aktivt missbruk av till exempel alkohol, medicin eller droger. Jouren har fem platser och möter kvinnor från hela landet, men inte barn. Lea Honorine har arbetat på Qjouren sedan starten 2008.

Berätta om er målgrupp.

Det som är gemensamt för kvinnorna som vi möter är att de utsatts för våld. I övrigt är den ganska heterogen. Vi möter kvinnor som har ett pågående missbruk eller som har en historia av missbruk. Vi möter kvinnor som lever under ordnade förhållanden med jobb och familj som har utvecklat ett alkoholmissbruk som en respons på sin partners våld, eller kvinnor som har ett dolt missbruk av tabletter. Men de flesta som vi har kontakt med lever åtminstone till viss del utanför systemet. Det är kvinnor som inte har någonstans att bo eller som vandrar mellan härbärgen och behandlingshem.

Hur ser erfarenheterna av våld och prostitution ut?

De flesta har utsatts för våld av en man som de lever eller har levt med. En del har utsatts av flera förövare; sexköpare, langare eller kanske någon inom polisen eller vid en behandlingsinstitution. Och många har erfarenhet av prostitution. Köparen kan vara en langare som förser en med droger mot sex, män som man träffar på nätet, vanliga snubbar på Malmskillnadsgatan, grannar, behandlingspersonal eller en pojkvåns vänner. För vissa är det ett aktivt sätt att få pengar, för andra är det mer tillfälligheter som man inte betraktar som prostitution. Man får droger, skydd eller bostad av en man och då vet man vad som förväntas.

Nu finns det en diskussion om unga som får ersättning för sex där man pratar om det som om det vore något nytt. Det som hänt är att nätet innebär en ny och stor arena för män som vill köpa sex att hitta barn, medan de tidigare kanske främst hade tillgång till barn som inte hade någonstans att bo eller som saknade skydd från vuxna. Men det har alltid funnits män som velat köpa sex av barn, och många av de kvinnor som vi möter har varit de barnen. Det har bara inte varit barn som man brytt sig så mycket om.

Frågar ni de kvinnor som ni möter om erfarenheter av prostitution?

Kvinnor blir sällan hänvisade till oss av socialtjänsten som en följd av deras erfarenheter av prostitution, utan på grund av annan våldsutsatthet. Jag tror att det är ovanligt att de får prostitutionserfarenheterna bekräftade av de sociala myndigheterna. Sex mot ersättning kommer upp i samtal som vi har på jouren, men det är ofta det sista som en kvinna berättar om. Skammen kring prostitution är ofta värre än all annan skam. Vi utgår från att de flesta som vi möter har någon slags erfarenhet av att få ersättning för sex och försöker förmedla att det inte är något som vi ryggar tillbaka inför om de vill prata om det. Men jag tror att både vi och andra behöver bli bättre på att prata om erfarenheter av prostitution. Ofta finns det mer föreställningar än kunskap, och många slöjor som gör att människor blir osäkra.

Vilka är stödbehoven?

En del av de kvinnor som vi träffar har en väldigt lång historia av våld och övergrepp och deras behandlingsbehov är enorma. Att leva i prostitution och ständigt ha ett överlevnadstempo sliter enormt på både kropp och psyke. Vi kan omöjligen möta alla de behoven. Men vi gör långt mer än att erbjuda boende och samtal. Eftersom livet inte ser ut så att man går från botten till toppen i ett kliv måste hjälpinstanserna vara

**Lea Honorine,
Qjourn.**

anpassade efter den processen. I Sverige finns härbärgena när man är på botten och sedan de ställen dit man kan vända sig när man bestämt sig för att börja om. Det behövs stöd och öppna platser för dem som befinner sig däremellan. En del av de kvinnor som vi möter känner sig för utslagna för mottagningarna som jobbar med prostitution och söker sig då hellre till platser för hemlösa. De är nästan alltid könsblandade, vilket är ett problem.

Varför?

Jag kan ge ett exempel. En kvinna som bodde hos oss gick också en öppenvårdsbehandling för sitt missbruk, i en könsblandad grupp. Vid en träff gick det upp för de två behandlarna att de flesta kvinnor i gruppen hade erfarenheter av prostitution. De bestämde då att kvinnorna skulle ha en stund tillsammans, medan männen drack kaffe i köket. Vad behandlarna inte förstod var att många av männen i gruppen var sexköpare som kvinnorna hade träffat vid ett eller annat tillfälle. Det var ingen kvinna som var bekväm med att prata om sina erfarenheter av prostitution i det sammanhanget. Tyvärr tror jag att det är talande för hur prostitutionserfarenheter hos kvinnor med missbruk betraktas - som en parentes som kanske var lite jobbig. Det är samma sak med erfarenheterna av att ha blivit utsatt för våld. Det betraktas som en del av det "allmänna" våld som man tror präglar missbruksvärlden istället för det kvinnofridsbrott som det är. Resten av samhället bemöter dem med att prostitution och våld är normalt på grund av hur de levit. De kvinnor som vi jobbar med är med om en stark normaliseringsprocess och då är det vår uppgift att inte normalisera våld och sexköp.

Hur skulle samhällsstödet kunna förbättras?

Kopplingen mellan missbruk, brist på pengar, hemlöshet, prostitution och våld måste göras i de sociala insatserna. Många som vi möter saknar

bostad, jobb och socialt nätverk och är därför extra utsatta för män som inte är ute efter en jämställd relation eller som vill köpa sex. Helhetsförståelsen är grunden för att en kvinna ska kunna få hjälp att skapa förutsättningar för att lämna prostitutionen eller en våldsamt partner. Om socialtjänsten tog tillvara på den kunskap som finns som visar att en majoritet av kvinnor i missbruk utsatts för våld skulle stöd kring våld vara en självklar del i insatserna för den här målgruppen. Istället frågar man sällan om våldsutsatthet och ofta får vi kämpa för att en kvinna ska placeras hos oss. Hon betraktas missbrukare i första hand och våldsutsatt i andra hand. Får budgeten styra är det billigare för socialtjänsten att placera en kvinna på ett härbärke än på Qjouren. Men hur ska man kunna bli fri från ett missbruk om man utsätts för våld, eller lämna prostitutionen om man inte har pengar eller ett hem? Det behövs mer resurser för tillgängliga och parallella former av stöd som bygger på en helhetsförståelse av missbruk, materiella förutsättningar, sexköp och våld.

Man får droger, skydd eller bostad av en man och då vet man vad som förväntas"

Frågor från stödsökande till tjejjouren.se och kvinnojourer på nätet

Fråga från: Ledsen tjej

Hej, är en 20-årig tjej som har haft det svårt ekonomiskt och får ej stöd av min hemkommun alls pga. jag varit sjuk under en period etc. Jag har sökt

och söker arbete varje dag. Det har kommit till en punkt då jag inte haft pengar alls att jag varit tvungen att faktiskt sälja mig för pengar för att ha råd med mat, läkarvård etc. Jag har allergier och andra besvär som gör att jag måste ha medicin varje dag. Eftersom jag inte får någon försörjningsstöd även då jag beskrivit mitt

Jag vill inte hålla på med detta längre, men det är svårt när man är hungrig och behöver vård"

problem har jag fått avslag efter avslag. Sedan jag börjat med prostitution har jag haft det bättre ekonomiskt men psykiskt har jag inte alls mått bra alls. Jag har många gånger funderat på att ta självmord då jag känner mig äcklad med mig själv. Jag vill inte hålla på med detta längre, men det är svårt när man är hungrig och behöver vård. Jag har fått klamydia och det har gjort att jag känt att jag måste sluta med detta, men det känns som jag inte har något val.

Fråga från: ...

Hej, jag är 13 & ska bli 14, men min kille är 15 nu & han har kollat på porr sen han va liten & han försöker hela tiden göra mig kåt & sånt.. Jag har lyckats övertala honom att jag inte vill ha sex förrän jag fyllt 15, men då vill han såklart att vi ska ha det exakt den dagen jag fyller 15.. & då känner jag mig mer pressad, och det är väl inte så det ska vara med sex? Sen undrar jag också vad onani & oralsex är? Tack för svar :)

min kille är 15 nu & han har kollat på porr sen han va liten. jag känner mig pressad, och det är väl inte så det ska vara med sex?"

Enkelt och diskret

– en dokumentärfilm om män som köper sex

Många kontakter till sexköp tas idag via nätet. Men hur går mötena till? Den dokumentära kortfilmen *Enkelt och diskret* skildrar samtal och möten med män som vill köpa sex. Följande dialoger är tagna ur filmen.

Sväljer du?

Nej

Det är inte jag som ska svara på det. Det är upp till dig själv.

Suger du utan?

Nej

Det är bara det att när man väl har gått över gränsen så har man gått över den. Det är därför jag är lite tveksam.

Okej, men jag skulle vilja börja med det i alla fall. Alltså mellan dina bröst om det går bra.

Behöver du pengar?

Ja

Nä, jag förstår dig. Men sen är det väl också vilken karaktär man har. Är det så att... Inte gott syfte, men finns det ett syfte, ett mål eller dröm man har. Om man nu kan vara så jävla bra i karaktär och stoppa det... så är väl det lugnt. Om vi börjar såhär. Vi kan ju börja med en snabb avsnuggning och då kan du ju... Känns det bra därefter så kan vi kanske träffas igen.

Ja, det är klart. Alla behöver ju pengar

Ja, jag håller på att spara ihop till en resa till nyår. Så det är det jag försöker spara ihop. Men sen vet jag inte om det är över gränsen liksom, att sälja sex för att få ihop pengarna, men....

Är du sexton?

Jaha, det stod inte det.

Okej... Det är lite illa. Eller?

Vill du ha det med kondom så är det helt okej.

Okej, jaja. Men du får själv ta och sätta på kondomen.

Annars kan vi ses om en halvtimme så kan du ta lite skönt med handen i tio minuter, sen skiljs vi åt igen.

Jo, kom igen. Snälla. Snälla.

Ja

Nä

Okej...
Vad snällt.

Nej, jag vill inte.

Går du i skolan eller?

Ja, jag får inget studiebidrag nu, så jag är desperat efter pengar.

Bor du på campus eller?

Nej, alltså jag bor inte där. Jag pluggar på gymnasiet, sista året.

Jaha... Det här är en fin stad. En kanondag.

Va?

Det är jättefint väder.

Nej, jag vet inte. Jag vet inte om jag ska göra det. Jag vet inte om det är en bra idé.

Jag hade tyckt det hade varit lite kul.

Vad sa du?

Jag hade tyckt det hade varit lite kul sa jag. Man kan... Göra det i bilen eller någonting. Om det känns bra.

Enkelt och diskret är gjord av Ylva Johansson och Anna-My Novotny. Kontakta Unizon eller någon av våra medlemsjourer för att boka en visning av filmen.

Intervju

”Det behövs fler på jourerna som ansvarar för att arbeta med personer i prostitution”

Prostituerades Revansch i samhället, PRIS, är ett nätverk av personer som befinner sig i eller har erfarenhet av prostitution. Nätverket har 35 medlemmar från hela Sverige som ger varandra stöd, sprider kunskap och gör gemensamma utspel. Linda Hansson är medlem i PRIS och har bott på flera kvinnojourers skyddade boenden. Hon berättar om sina erfarenheter av socialt stöd och hur stödet skulle kunna förbättras.

Berätta lite om PRIS

Vi är ett nätverk med medlemmar i alla åldrar över hela landet. Mest fungerar det som en mejllista, så man kan vara ganska anonym. Alla som har erfarenhet av prostitution på något sätt är välkomna, bara man inte köpt sex eller är hallick eller bedriver någon slags bordellverksamhet. Det skulle inte kännas tryggt alls om de personerna fick vara med. Om det har hänt något eller jag behöver stöd eller bara vill skriva av mig kan jag göra det, klockan tre på natten om jag vill, och det kommer alltid finnas någon som svarar.

Vad har du för erfarenheter av annat stöd?

Polisen satte mig i kontakt med Mikamottagningen² i Göteborg. Det var under ett kopplerimål, och de var stöd för mig när jag skulle vittna. Sedan gick jag i samtal hos dem i fyra år och vi har fortfarande kontakt. De hjälpte mig i kontakt med socialtjänsten och vården och jag vet inte var jag hade varit idag om det inte vore för dem. Jag vet många andra som känner likadant. Det sägs ibland att man måste vara ute ur eller på väg bort från prostitution när man har kontakt med Mikamottagningarna. Det är inte sant, det spelar ingen roll vem du är eller hur din situation ser ut.

Har du fått något annat stöd eller skydd?

Min uppfattning är att det finns väldigt lite stöd för vuxna kvinnor i prostitution. Jag har bott i olika kommuner och haft kontakt med olika socialtjänster, och under alla år har jag bara träffat en handläggare som förstod att jag behövde skydd. Hon hade tidigare jobbat med kvinnofridsfrågor. I de flesta fall har socialtjänsten inte gjort någon hot- och riskbedömning alls. Jag har fått bråka mig fram till att få skydd och sedan ändå fått höra ”men byt nummer då” eller ”skit i att svara bara”. Så funkade det ju inte riktigt. Många köpare vet kanske var man bor, har information som de kan använda mot en eller hotar en. Alla ska ha rätt till skydd, även om man har utsatt sig själv för risker. Jag förstår inte heller hur man kan bevilja skydd åt någon men sedan inte vara intresserad av det runt omkring, eller vad som händer sedan. Jag har ju haft kvar alla nummer till dem som köpt sex och kan kontakta dem hur lätt som helst. Det har jag också gjort när jag har mått dåligt och inte haft någon som backar upp mig. Då önskar jag att jag hade haft socialtjänsten i ryggen. Men då är det öppenspsykiatriens problem, eller kvinnojourens bord, eller någon annans ansvar. Behandlingshem finns ju inte heller om man ”bara” säljer sex eller ”bara” har sex som självskada. Så det är ofta ett bollande för att hitta olika utvägar: ”Har du inte lite missbruk då, så kanske du kan hamna på den enheten?”

Min erfarenhet är att socialtjänsten inte vet hur de ska bemöta personer med erfarenhet av prostitution, och då väljer man att förminska eller nonchalera problemet. När jag ansökte om pengar en gång berättade

2. Mikamottagningen i Göteborg arbetar med prostitution- och människohandelsfrågor. De erbjuder samtal, stöd och praktisk hjälp för personer med erfarenhet av att få ersättning för sex eller att skada sig med sex.

jag för handläggaren att jag lyckats ta mig bort från prostitutionen en tid men att jag nu hamnat i det igen. Då sa hon "ja men då får du ju pengar om du ändå håller på med det". Hon pratade om det som en inkomstkälla. Då blev jag faktiskt helt ställd. Att man behöver pengar och har hamnat i olika situationer som är svåra att ta sig ur kan ju vara en anledning till att man faller tillbaka i prostitution. De lägger ansvaret på en själv och tycker att man kan välja bort prostitutionen. Men det kanske man inte alltid kan när man är i en utsatt situation, och ofta är ganska ensam. Prostitution är inget man berättar om för en kompis, det är ju så tabubelagt och de flesta har en väldigt speciell bild av det.

Vad har du för erfarenheter av kontakt med kvinnojourer?

Jag har varit på flera kvinnojourer i olika kommuner. De flesta har varit jättebra, men de har inte haft kunskap om prostitution. Jag tror att många jourer har en bild inpräntad av en "vanlig" kvinna som har barn och som blir misshandlad av sin man. Och som vuxen kvinna med erafenhet av prostitution står man ut även bland de som bor på jouten. Jag förstår att jourerna har mycket på sitt bord och inte kan rikta sig till alla, men man ska inte behöva bråka sig fram till att få skydd och sedan känna: "Vad gör jag här? Har jag rätt att vara här?". Jag tycker att jourerna skulle kunna lägga resurser på att möta kvinnor med prostitutionserfarenheter på samma sätt som de gör på att ha barnexperter.

Om jag blir utsatt för våld av någon som köper sex, eller om jag säljer sex och det inte känns bra, då är det precis samma sak som att ha sex mot sin vilja eller att någon gör något med en som inte känns bra. Varför ska man skilja på det?"

Vilka är era tips till jourerna?

Vi i PRIS tycker inte att det borde vara så stor skillnad mellan att prata om prostitution och annat sexuellt våld. Om jag blir utsatt för våld av någon som köper sex, eller om jag säljer sex och det inte känns bra, då är det precis samma sak som att ha sex mot sin vilja eller att någon gör något med en som inte känns bra. Varför ska man skilja på det? Det som behövs då är ett schysst bemötande, att man tar problemet på allvar och att man ser behovet av skydd. Man vill inte att någon ska döma en, man vill inte vara rädd för att berätta vad man har varit med om och man vill inte höra "kan du inte bara sluta med det då". Lika väl som att man i ett förhållande kan gå tillbaka till personen som skadar en, kan jag själv ta kontakt med köpare. Man behöver stöd för att kunna ta sig ur det. Det är jättebra att det idag finns chattstöd för unga. Det kan vara lättare ibland att skriva än att prata om det. Men det behövs också stöd och skydd för vuxna kvinnor.

Hur skulle samhällsstödet kunna förbättras i stort?

För mig har sexköpslagen varit en trygghet och jag vet att den har varit det för många andra. Vi i PRIS tycker att det är en onödigt diskussion att ifrågasätta sexköpslagen när det finns så mycket annat att ta itu med. Socialtjänsten behöver mer kunskap och samarbetet med kvinnojourerna behöver bli bättre. Som det är nu utnyttjas kvinnojourerna av kommunerna till att göra allt möjligt, som att leta lägenhet till kvinnor, och det gör ju också att de får svårare att ta emot kvinnor som inte passar in i den vanliga mallen. Men vi som har varit utsatta i prostitution ska ju också ha rätt till skydd. Så det behövs fler på jourerna med ansvar för att jobba med prostitution och människohandel.

Unizons krav

- ▶ Förbättra stödet till personer i prostitution och personer som vill lämna prostitutionen
- ▶ Svenska regeringen måste arbeta för att fler länder kriminaliserar sexköp
- ▶ Kriminalisera sexköp som svenska medborgare gör sig skyldiga till utomlands
- ▶ Ge personer som köps i prostitution brottsofferstatus för att förtydliga att de är offer för sexköpsbrottet
- ▶ Fortsätt satsningar på att förebygga att unga hamnar i prostitution med särskilt fokus på unga tjejer som använder sex som självskadebeteende och lhbt-personer, samt på att förebygga att unga killar blir sexköpare, med särskilt fokus på normer för maskulinitet
- ▶ Skärp lagstiftningen kring köp av sexuell tjänst av barn, bland annat genom att införa ett strikt ansvar när det gäller åldersrekvisitet
- ▶ Belys porrens påverkan på människor och utred hur spridningen och tillgängligheten av pornografi kan begränsas genom lagstiftning
- ▶ Inför sex- och samlevnadsundervisning som ett särskilt ämne i skolan
- ▶ Inför porrfria miljöer

Del 2 Efterfrågan

Pornografi och mäns våld mot kvinnor
Max Waltman, fil.dr.
i samarbete med Unizon

Alla översättningar är författarens egna, om inte annat anges.

Max Waltman är Wenner-Gren Fellow och gästforskar under läsåret 2016/17 vid Harvard University, Weatherhead Center for International Affairs. Innan dess verkade Waltman som universitetslektor i statsvetenskap vid Stockholms och Södertörns universitet. Han har publicerat vetenskapliga artiklar och debattartiklar i media om rättspolitiska utmaningar mot sexuell exploatering (prostitution/människohandel), samt om rättspolitiska utmaningar mot pornografi och dess koppling med ojämställdhet och könsbaserat våld. Han disputerade på en doktorsavhandling (monografi) vid Stockholms universitet med titeln *The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States*. Waltmans arbeten täcker Kanada, Sverige, USA samt internationell rätt. Doktorsavhandlingen analyserar hinder och möjligheter i demokratier att rättsligt och effektivt hantera pornografins empiriskt dokumenterade produktions- och konsumtionsskador, med förslag på alternativ. Avhandlingen jämför rättspolitiska utmaningar mot pornografi under olika demokratiska och rättsliga ramverk med avstamp i en analys av den omfattande empiriska bevisning och kunskapsbas som visar att pornografi är en ojämlik social praktik – en form av sexuell exploatering som orsakar sexuella aggressioner och attityder som rättfärdigar våld mot kvinnor och på så sätt motverkar jämställdhet. Waltman har deltagit i internationella konferenser, konsulterats av politiska församlingar såväl inom landet som utomlands och jobbar med policyinitiativ tillsammans med överlevare från prostitution och människohandel samt med feministiska grupper. Han har varit gästdoktorand vid University of Michigan Law School två gånger under perioden 2006–2008.

Förord

Denna upplysande rapport ger en omfattande, pålitlig och aktuell analys av befintlig kunskap om pornografi och dess konsekvenser, samt presenterar förslag på effektiva juridiska åtgärder.

Med sitt knivskarpa fokus på vanliga frågor och missuppfattningar, är detta en noggrann, tydlig och lätt-tillgänglig kunskapsöversikt över hur verkligheten bakom porrproduktionen ser ut, samt konsekvenserna av porrkonsumtion. Du som har undrat över om pornografi förändrar dem som konsumerar den, om studierna på dess effekter verkligen visar skilda resultat, eller om individuella variationer underminerar den samlade bilden, hittar svar här. Om du har hört allt om heterosexuell pornografi men vill veta mer om manlig gaypornografi och hur männen som medverkar behandlas, då är den här rapporten något för dig. Om du har undrat hur kvinnor blir involverade i pornografi, eller om pornografi som inte innehåller våld ändå kan uppmuntra till våld mot kvinnor, eller vad som är skillnaden mellan civilrättsliga och straffrättsliga åtgärder för att stoppa pornografin, då har du hamnat rätt.

Rapportens första del ger en utförlig bild av porrproduktionens skadeverkningar genom att sammanfatta den bästa tillgängliga kunskapen om de som medverkar i produktionerna. Det visar sig att den stora majoriteten av de så kallade skådespelarna eller modellerna utgörs av samma grupp som exploateras inom prostitution: individer som utsatts för våld som barn, som lever i fattigdom, utsätts för diskriminering på grund av kön, ras, etnicitet eller könsidentitet, ofta hemlösa med begränsade valmöjligheter och utan möjlighet att välja fritt. Tack vare den växande internationella rörelsen mot prostitution, där prostitution förstås som en institutionaliserad form av mäns våld mot kvinnor, finns det idag betydande kunskap på området, vilket kulminerat i den svenska modellen som kriminaliserar köp av människor för sexuella syften. Denna kunskap används lyhört i rapporten för att synliggöra att produktion av pornografi är en hänsynslös gren av sexindustrin.

Den engagerande och kärnfulla genomgången och granskningen av vetenskapliga studier om personer som konsumerar pornografi visar att materialet massproducerar samma skador och sexuella våld som det som visas i produktionerna, framför allt på kvinnor och barn. Vittnesmål och färskastudier visar att vissa män och nära relationer skadas på grund av konsumtion av pornografi. Genom att sammanställa psykologiska experiment, befolkningsundersökningar, särskilda studier av utsatta grupper, och kvalitativa intervjuer, belägger den här rapporten sakligt och utan frågetecken sin slutsats om att "den mesta pornografikonsumtionen idag orsakar såväl mer mäns våld mot kvinnor som fler attityder som trivialiserar samma våld." (kapitel 3)

Det geniala med den svenska modellen mot prostitution är att den fokuserar på det som driver prostitution: efterfrågan. För att stoppa pornografin måste vi angripa det som driver det: utbudet. Prostitution styrs framförallt av hallickar och människohandlare som tillgodoser en efterfrågan. Porrindustrin är en form av organiserad brottslighet, utformad för att manipulera konsumenten till att vilja ha, det vill säga köpa, mer och mer av allt mer våldsamt och grovt material, så att han till slut inte längre kan bli upphetsad eller sexuellt tillfredsställd utan det. Det fungerar. Pornografin efterfrågas för att det finns ett utbud. Den kan bara stoppas genom att ta sikte på utbudet i form av affärsverksamheterna och handeln, så att porrindustrin tvingas betala de faktiska kostnaderna för skadorna porrproduktionen och porrkonsumtionen åsamkar vårt samhälle. Detta, tillsammans med problemet med åklagares motsånd mot att väcka åtal mot pornografiproducenter – vilket också är dokumenterat och analyserat i denna rapport – ligger bakom rapportens rekommendationer om civilrättsliga processer som offren själv kan driva, för att komplettera ekonomisk kompensation och andra straff inom lagstiftningen mot människohandel för sexuella ändamål.

Pornografi är en teknologisk sofistikerad form av handel av kvinnor och barn som tränger allt djupare in i samhällen, och kolonialiserar dem i allt vidare bemärkelse, också transnationellt med hjälp av internet. Pornografiproducenter är per definition tredje parter som tjänar på människohandel för sexuell exploatering - en kränkning av de mänskliga rättigheterna såväl som ett transnationellt och nationellt brott. Länder som har ratificerat Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, CEDAW artikel 6, och definitionen av människohandel i **Palermoprotokollet** har goda rättsliga möjligheter att implementera dessa konventioner genom att tolka eller instifta både civil- och straffrättslig lagstiftning mot könsdiskriminering och människohandel för sexuella ändamål som omfattar pornografi. På så sätt kan länder upprätthålla åtaganden om mänskliga rättigheter såväl som andra internationella överenskommelser.

Catharine A. MacKinnon

5 november 2015

Palermoprotokollet är *Förenta Nationernas (FN) protokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, tilläggsprotokoll till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet*

1. Inledning och sammanfattning

Pornografi är ett ämne som väcker starka och motstridiga åsikter. Kritikerna pekar på problem som ojämställdhet, sexuellt våld och exploatering – dvs. att pornografi ger upphov till diskriminerande skadeverkningar, framförallt mot kvinnor. Försvararna hänvisar till yttrandefrihet och sexuella friheter och fokuserar på farorna med reglering. Skillnader i uppfattning är särskilt starka om vi jämför grupperna män och kvinnor. Opinionsundersökningar i länder som Sverige och USA har länge visat hur hälften eller fler kvinnor vill ha starkare reglering för att begränsa pornografi – inte sällan ett ”totalförbud”.¹ Som kontrast är det betydligt färre män som delar den ståndpunkten, även om runt 35–40 % på samma sätt kan vilja se starkare reglering.²

Anledningen till att pornografi är en viktig fråga för kvinnojourer och andra organisationer som jobbar för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor är dock inte primärt för att den ger upphov till olika åsikter bland män och kvinnor. Däremot har pornografi historiskt ofta figurerat i jourernas klientarbete; erfarenheten är att den utgör en katalysator och inspiration till mäns sexuella aggressioner och negativa attityder mot kvinnor (jfr nedan kap. 3, s. 62–63). Dessa erfarenheter bekräftas idag också av en stor mängd internationella vetenskapliga studier och offentliga utredningar som genomförts i olika länder sedan 1970-talet angående pornografins koppling till mäns våld mot kvinnor (se vidare kap. 3).

Produktion och konsumtion

Material, produktionssätt och produktionsförhållanden

Vad är pornografi och hur produceras den? En vanlig definition inom medieforskning och psykologi är ”sexuellt explicit media som primärt avser väcka sexuell lust hos publiken”.³ Breda definitioner brukar följas av mer specifika underdefinitioner där materialen t.ex. kan kategoriseras utifrån om de presenterar samlag, oral-/ analsex, sex med inslag av fysiska aggressioner, eller posering m.m.,⁴ eller huruvida de är våldsamma, eller inte våldsamma men likväl är avhumaniserande eller förnedrande, eller om de presenterar jämlika ömsesidiga sexuella skildringar som inte är våldsamma eller förnedrar alternativt avhumaniserar.⁵ För att producera sådan media krävs emellertid personer som genomför och utsätts för dessa sexuella handlingar, såvida materialen inte utgörs av t.ex. teckningar eller animationer. Frågan är då vilken grupp av personer som typiskt sett medverkar?

Studier och empiri (redovisas mer utförligt i kap. 2) visar hur pornografiproducenter vanligen utnyttjar män-

niskors sociala utsatthet för att rekrytera dem. De medverkande har ofta prostituerats i olika former innan eller i samband med inträdet i pornografi, och lider generellt av en multipelproblematik av faktorer som bl.a. inbegriper svår fattigdom, allvarliga sexuella övergrepp och försummelse under barndomen, samt diskriminering pga. av hudfärg, etnicitet, och kön eller könsöverskridande identitet/uttryck. Många saknar utbildning och har i övrigt dåliga förutsättningar för att klara sig på arbetsmarknaden och hitta alternativ försörjning, vilket i sin tur ofta leder till hemlöshet eller andra problem – en utsatt belägenhet som gör det enkelt för skrupelfria producenter att exploatera dem för att producera pornografi. Utifrån tillgänglig empiri (se kap. 2) tycks det vara få, om ens några andra grupper alls bortsett från t.ex. vissa manliga sexköpare, som på ett genuint sätt frivilligt låter sig köpas för sex i pornografiska produktioner av andra skäl. I

”Jourernas erfarenhet är att pornografi utgör en katalysator och inspiration till mäns sexuella aggressioner och negativa attityder mot kvinnor”

praktiken saknar *prostituerade personer*⁶ mestadels reella och acceptabla alternativ till prostitution, vare sig det sker framför en kamera eller ej. Termen ”prostituerad person” indikerar att personer i prostitution placeras där och hålls kvar där pga. andras handlingar, t.ex. hallickar, människohandlare, eller pga. sociala krafter som fattigdom, rasism, och ojämställdhet på grund av kön. Som kontrast implicerar termen ”sexarbetare” att prostitution är en fritt vald form av arbete bland andra alternativ. Termen ”prostituerad” tenderar att implicera att prostitution är ett karaktärsdrag hos individen, snarare än det resultat av tvingande omständigheter som termen ”prostituerad person” tydligare förmedlar. Mot bakgrund av den mycket omfattande dokumentation och analys av prostitutionens förhållanden och bakomliggande orsaker som idag finns tillgänglig, se kapitel 2, så använder den här rapporten framförallt termen ”prostituerad person”. Prostitution och pornografi hänger dock inte bara ihop i produktionsledet; prostitution är också relaterat till konsumtionsledet.

Konsumtionens effekter på sexköp och mäns våld mot kvinnor

Studier har visat ett samband där män som använder mer pornografi också generellt är mer benägna att köpa sex än män som konsumerar mindre pornografi är (se vidare kap. 3, s. 65-66). Forskning och erfarenheter från sexköparna själva liksom från prostituerade personer indikerar att det bl.a. är sexköparnas pornografianvändande som inspirerar dem att i ökande utsträckning betala för sex med prostituerade personer, t.ex. för att kunna imitera det de sett i pornografi tillsammans med andra personer. När partners eller tillfälliga bekanta inte ställer upp så är det enklare att köpa sex av prostituerade personer som ofta saknar andra alternativ och därmed är mer eller mindre tvungna att acceptera sexköparnas önskemål.

När vi beaktar en stor mängd psykologiska studier som använt såväl experimentella metoder (experiment med kontrollgrupp) som naturalistiska metoder (t.ex. enkät- och intervjustudier) står det klart att män i normalpopulationen (ej dömda, psykiskt sjuka, etc.) som ser på mer pornografi blir mer sexuellt aggressiva, i ökande grad trivialiserar våld mot kvinnor, samt antar mer könsdiskriminerande attityder än män som ser på mindre pornografi (se vidare kap. 3). På så sätt hänger pornografi samman med jämställdhet mellan män och kvinnor på ett samhälleligt plan, även om vissa män förvisso påverkas mer än andra män av pornografi på ett individuellt plan.

Andelen män och kvinnor som konsumerar pornografi

I motsats till föreställningar om att kvinnor börjat konsumera pornografi i större utsträckning på senare år visar inte nyare anonyma enkätstudier med mer precisa mått på konsumtion en sådan förändring (se kap. 2, s 39). I stort sett är det

fortfarande bara män som använder pornografi. En majoritet unga män uppger t.ex. att de ser på pornografi på eget initiativ åtminstone varje månad, endera dagligen eller mer sällan.

Unga kvinnor uppger betydligt mer sällan att de ser på pornografi (högst

några enstaka procent gör det mer än en gång i veckan). Det är vanligare att kvinnor tittar på pornografi efter att ha initieras till att göra så av andra (t.ex. pojkvänner, partners, eller tillfälliga bekanta), i motsats till män som vanligen tittar själva på eget initiativ. Med andra ord så avspeglas pornografikonsumtionens negativa effekter på jämställdheten mellan män och kvinnor också i det faktum att det nästan bara är män som aktivt ser på pornografi.

De som drabbas hårdast av pornografins skadeverkningar är framförallt kvinnor som misshandlas av män, till exempel i prostitution eller i nära relationer”

Särskild utsatthet för konsumtionseffekter: prostitution och intersektionalitet

Även om pornografins påverkar förhållanden mellan män och kvinnor generellt sett indikerar forskning och erfarenhet att de som drabbas hårdast av dess skadeverkningar framförallt är kvinnor som misshandlas av män, t.ex. i prostitution eller i nära relationer (se bl.a. kap. 3, s. 62-66). Med andra ord går de negativa effekterna särskilt hårt ut över grupper som diskrimineras av fler än en samhällsstruktur – exempelvis kvinnor som tillhör särskilt utsatta grupper som missgynnats på olika sätt, t.ex. av fattigdom, sexuella övergrepp och försummelse under barndomen, våld i nära relationer eller rasism, homofobi och transfobi. Inom genusvetenskap och feministisk forskning kan detta förhållande av multipel utsatthet beskrivas i termer av *intersektionalitet* – ett begrepp som används när flera diskriminerande samhällsstrukturer möts

och försvårar situationen för den enskilde och gör politiken som krävs för att förändra förtrycket mer komplicerad.⁷

Politik och lagstiftning

Pornografi och mäns våld mot kvinnor

Särskilt mäns våld mot kvinnor, som visats vara besläktat med pornografi, har inom kvinnojourerörelsen ansetts vara en jämställdhetsfråga eftersom det sker systematiskt över hela världen och bidrar till att upprätthålla mäns överordning över kvinnor. Därför har rörelsen parallellt med medvetandehöjande arbete bland de aktiva (s.k. *consciousness raising*) även arbetat med att föra upp

mäns våld mot kvinnor på den politiska dagordningen. Under 1990-talet nåddes stora framgångar. Ett exempel är hur FN-systemet (samt senare andra internationella och regionala konventioner och instrument som

reglerar mänskliga rättigheter) nu uttryckligen erkänner att ”våld som riktas mot en kvinna därför att hon är kvinna eller som påverkar kvinnor oproportionerligt [hårt]” utgör könsdiskriminering och som sådant ett brott mot kvinnors mänskliga rättigheter.⁸ Inom internationell rätt benämns numera också den här typen av våld ofta som *könsbaserat våld*, vilket gör att kategorin tydligare också kan inbegripa närbesläktat våld mot homo- bi- eller transpersoner pga. av normer kring kön.

Demokratier åtar sig nu generellt att bekämpa könsbaserat våld och erkänner att det är en form av könsdiskriminering, oavsett om det utförs av privatpersoner eller stater.⁹ Dessa erkännanden torde kunna åberopas mer eller mindre direkt, t.ex. i krav om mer skyndsamma handläggningar av mäns våld mot kvinnor inom rättsväsendet, att kvinnojourer bör erhålla mer offentligt stöd, samt krav på lagstiftning som skyddar utsatta grupper inte bara ”på pappret” utan också i praktiken.

Om pornografi orsakar könsbaserat våld uppstår även frågan i vilken mån demokratier bör bekämpa pornografi på samma sätt som de bekämpar mäns våld mot kvinnor mer generellt? Här är opinionen, politiken och rättsläget mindre tydlig än när det gäller könsbaserat våld generellt sett, även om det förvisso förekommer uttalanden i internationella rättskällor som pålägger stater skyldigheter att motverka pornografi som ett led i att främja jämställdhet.¹⁰ För att bedöma hur demokratier bör behandla pornografi i ljuset av mäns våld mot kvinnor måste den existerande kunskapen om kopplingen mellan pornografi och könsbaserat våld beaktas systematiskt. Den här rapporten sammanfattar således analyser av forskning och kunskap om pornografins skadeverkningar med avseende på bl.a. mäns våld mot kvinnor. Utöver detta görs en analys av vad tidigare rättspolitiska utmaningar mot pornografins skadeverkningar kan lära oss om de hinder och möjligheter som idag finns för att komma vidare i att förebygga och stoppa könsbaserat våld och dess relation till pornografi.¹¹

Produktion och spridning under svensk rätt

► *Produktion.* Det har skett viktiga rättsliga förändringar i Sverige som möjliggör mer effektiv lagstiftning än tidigare, t.ex. för att bekämpa utnyttjandet och skadeverkningarna i pornografiproduktion. Här kan prostitutionslagstiftningen från 1999 som kriminaliserar dem som köper sex eller främjar/utnyttjar andras prostitution, men låter dem som köps för sex få rätt till stöd för att ta sig ur prostitution, numera även tillämpas på pornografiproduktion (se nedan kap. 4, s. 71–76). En sådan lag är inte möjlig att tillämpa effektivt i länder där exempelvis den prostituerade personen ses på som en ”medbrottsling”, eller där sexköp, bordellverksamhet eller annan profitering av tredjepart på andra människors prostitution är laglig.¹² I kapitel 4 visas att det inte existerar några hinder i de svenska grundlagarna mot att tillämpa kopplerlagen på ”[d]en som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning” (BrB 6:12) – även om främjandet/utnyttjandet sker som ett led i att producera pornografi som för närvarande kan spridas under skydd av yttrandefriheten (nedan s. 73–76).

Ett bra exempel på att det finns en generell rättsprincip att tillämpa vanlig lag även inom områden som faller under yttrandefrihetsförordningarna är den uppmärksammade domen mot konstnären Anna Odell år 2009 (för mer detaljer, se nedan kap. 4, s. 73–76). Efter inspelningen av en film om psykiatris problem

Om pornografi orsakar könsbaserat våld uppstår även frågan i vilken mån demokratier bör bekämpa pornografi på samma sätt som de bekämpar mäns våld mot kvinnor mer generellt?”

blev Odell dömd för *våldsamt motstånd* och *oredligt förfarande*, trots att handlingarna utgjorde en integrerad del i hennes annars yttrandefrihetsskyddade konstnärsgärning. Andra bra exempel är de våldtäktsmän som filmat sina övergrepp, inte sällan med tydliga artistiska ambitioner, men som likväl inte åberopat yttrandefriheten om ens för att mildra straffen (ibid.). Med andra ord är det svårt att se någon rimlig rättslig princip till varför just hallickar eller sexköpare som utnyttjar prostituerade personer för att producera pornografi inte behöver följa allmän lag, fast konstnärer eller andra sexbrottslingar behöver göra det. Om rättsväsendet börjar tillämpa lagen som den är skriven skulle det sända en stark signal till allmänheten att pornografikonsumtion inte är acceptabelt, eftersom det vanligtvis bygger på sexuell exploatering av utsatta människor.

► *Spridning*. När det handlar om att begränsa spridning av pornografi (oaktat produktionen och de rättsliga frågor den aktualiserar) är svensk rätt i likhet med den amerikanska relativt restriktiv i jämförelse med länder som Kanada.¹³ Trots det finns möjligheter i Sverige att göra tillägg i grundlagen som skulle effektivisera existerande pornografilagor med en antidiskrimineringslagstiftning – dvs. en skadeståndstalan, snarare än ett straffrättsligt åtal (se vidare kap 4, s. 77–83). En sådan lag kan göra det möjligt särskilt för de grupper som drabbas av pornografins skadeverkningar att väcka talan mot dem som producerar eller sprider den typ av pornografi som med vetenskapliga metoder kan visas leda till diskriminering och skador (ibid.). Organisationer som kvinnojourer eller antidiskrimineringsbyråer kan här t.ex. juridiskt representera personer som vill använda lagen, vilket ger initiativet till personer som direkt har utsatts för pornografins skadeverkningar t.ex. genom våld i nära relationer, prostitution, eller i sexuella trakasserier på skolor och arbetsplatser. Detta står i kontrast mot nuvarande lagstiftning mot t.ex. olaga sexuell våldskildring (BrB 16:10c; TF 7:4(13)). Där behövs ofta Justitiekanslerns godkännande för att en åklagare ska kunna starta en rättsprocess (TF 9:2; 9:4). Dessutom kan den tilltalade i många fall kräva en särskild tryckfrihetsjury med nio ledamöter där en majoritet om minst sex personer krävs för fällande dom, och där domen inte får skärpas av domstolen i strid mot juryns utlåtande – ej heller så i högre instans (TF 12:2).

2. Utbud, efterfrågan och produktionsskador

Utbud och efterfrågan

För att få en uppfattning om omfattningen av modern pornografiproduktion är det lämpligt att först beakta efterfrågan och innehållet. De två senare är lättare att uppskatta då de till skillnad från produktionen inte förekommer inom ramen för kriminell verksamhet (mer nedan). Som visas i detta kapitel påverkar även karaktären på efterfrågan det innehåll som produceras, vilket kompletterar bilden av produktionsförhållandena som diskuteras senare.

Konsumtion, kvantitet och kön

Anonyma enkätmetoden har visat god tillförlitlighet, även när det gäller känsliga uppgifter som t.ex. självrapporteringar av kriminella handlingar.¹⁴ Flera forskare har därför använt metoden för att uppskatta pornografikonsumtionens omfattning i olika västländer. Resultaten indikerar att ungefär två tredjedelar av unga män i västländer som Sverige, USA, Danmark, Norge, Kanada samt Hong Kong regelbundet ser på pornografi, från några gånger per månad till i stort sett dagligen; som kontrast tycks över tre fjärdedelar av unga kvinnor inte se på pornografi regelbundet, även om i stort sett alla tror sig ha sett pornografi någon gång.¹⁵

I Sverige framkom det i en stor anonym enkätundersökning genomförd från april 2003 till januari 2004 med 4343 elever i gymnasiet tredje årskurs att t.ex. bara 6,5 % av tjejerna sa att de såg på pornografi mer än ett par gånger per år – motsvarande siffra för killarna var 64,8 %.¹⁶ Av alla killar rapporterade 9,9 % att de tittade på pornografi i stort sett dagligen, men bara 0,2 % av tjejerna gjorde detsamma.¹⁷ På liknande vis uppgav 27,0 % av killarna, men bara 1,3 % av tjejerna, att de såg på pornografi någon gång i veckan, liksom 27,9 % av killarna samt 5,0 % av tjejerna uppgav att de såg på pornografi någon gång i månaden.¹⁸ Siffror från andra studier i Sverige liksom från andra västländer med unga män och kvinnor i åldern 18–32 år visar på liknande proportioner i hur män och kvinnor ser på pornografi.¹⁹

Männens pornografikonsumtion skiljer sig även kvalitativt åt från kvinnors; män konsumerar företrädesvis i enskildhet och kvinnor gör det snarare på initiativ av andra (t.ex. pojkvänner eller partners), samt då i betydligt kortare utsträckning.²⁰ Vissa data indikerar också att kvinnor överskattar sin konsumtion jämfört med män, t.ex. i studier där tydliga definitioner av pornografi saknas. Forskaren Sven-Axel Månsson m.fl. noterade t.ex. hur fler svenska kvinnor än män i en nationell enkätundersökning från 1996 uppgett att de sett pornografi på vanliga Tv-kanaler (dvs. inte kabel- eller satellit-TV); resultatet var märkligt eftersom nästan ingen pornografi visades i vanlig TV vid den tiden.²¹

Om kvinnor överskattar sin konsumtion pga. bristande kunskaper om pornografins innehåll finns även risken att kvinnor trivialiserar dess skadeverkningar. Ett uttryck för sådan politisk bagatellisering skulle kunna vara den respons som en amerikansk studie från 2008 fick från unga i åldern 18–26 år, där en av fem män ansåg att det inte var ett ”acceptabelt” beteende att se på pornografi trots att de själva gjorde just det, emedan ungefär en av fem kvinnor i samma grupp accepterade pornografikonsumtion trots att de själva *inte* såg på pornografi.²²

Det industriella perspektivet

Sett till att majoriteten av yngre män regelbundet konsumerar pornografi är det inte orimligt att pornografiindustrin år 2005 uppskattades ge totalt 97.06 miljarder dollar i intäkter i de 16 länder där det delvis

fanns tillgänglig data.²³ Siffran uppgavs vara större än de sammanlagda intäkterna som Microsoft, Google, Amazon, eBay, Yahoo!, Apple, Netflix och EarthLink genererade.

I USA uppgav pornografiindustrin år 2005 själv

att intäkterna var 12 miljarder dollar,²⁴ vilket liknar de siffror som en del amerikanska journalister framfört, även om andra anser att intäkterna är mindre.²⁵ De kriminella element inom pornografiindustrin, vilka bland annat dokumenterats av en amerikansk federal justitieministerkommission redan 1985,²⁶ innebär dock att existerande siffror om industrins storlek troligtvis är underskattade. Lobbyister försökte orkestrera ett mediadrev för att misskreditera den nämnda kommissionen 1986,²⁷ men eftersom pornografi bevisligen producerats under sådana förhållanden som krig och folkmord,²⁸ i samband med sexuella mord,²⁹ eller som ett led i hallickverksamhet eller sexköp,³⁰ är kommissionens slutsatser att den också är föremål för annan kriminell verksamhet knappast orimliga. ”Vanliga” företag har dock blivit alltmer involverade i distributionen sedan 1980-talet.³¹

Konsumenter avtrubbas och söker det mer extrema”

Avtrubning och förändrade preferenser

Efterfrågan på vissa typer av pornografi torde också påverka produktionsförhållandena jämte faktorer som ojämlika förhandlingspositioner mellan parterna (se nedan). Psykologerna Dolf Zillman och Jennings Bryants publicerade redan 1986 ett talande experiment med 160 försökspersoner om hur efterfrågan (”preferenser”) påverkas av upprepad konsumtion.³² Hälften av försökspersonerna utgjordes av icke-studenter med en medelålder på cirka 35 år. Den andra hälften var collegestudenter med en medelålder på cirka 22 år (Zillman & Bryant, 565). Undersökningsspersonerna exponerades antingen för ”vanlig tillgänglig pornografi” utan våld under ett antal veckor ($n = 80$) eller för ett kontrollmaterial som bestod av sexuellt harmlösa TV-komedier från bästa sändningstid ($n = 80$). Båda grupperna gavs sen möjlighet att i enskildhet välja att se olika pornografiska eller icke-pornografiska videofilmer som markerats med tydliga innehållsförteckningar, under förespeglig att en fördröjning uppstår i samband med ett uppföljningsexperiment (s. 567–69). De 80 personer som exponerats för vanlig pornografi valde då i mycket stor utsträckning att se våldsamt eller extrem pornografi, t.ex. bondage & sadomasochism (BDSM) och tidelag, undantaget gruppen om 20 kvinnliga studenter³³ (s. 575 tbl.2). Övriga 80 i kontrollgruppen som exponerats för TV-komedier valde mer eller mindre uteslutande att se ”vanlig” pornografi eller icke-pornografiskt material (s. 572 tbl.2).

Samtidigt med experimentet intervjuade Zillman och Bryant anställda i pornografiaffärer som bekräftade att deras återkommande kunder ofta ändrade sina preferenser från ”vanlig” pornografi till mer udda eller ”ovanligt” material, vilket indikerade att laboratorieexperimentet hade s.k. ekologisk validitet, dvs. reflekterade verkligheten.³⁴ På samma sätt tycks flera nyare anonyma enkät- och internetstudier samt studier av ”bästsäljande” pornografiska filmer bekräfta antagandet att konsumenter avtrubbas och söker det mer ”extrema” (se nedan).

Populära presentationer, aggressioner och hälsa

I en undersökning med ett slumpmässigt urval på 50 stycken av de 275 mest sålda/hyrda pornografiska filmerna i USA (december 2004–juni 2005) innehöll 88,2 % av samtliga scener fysisk aggression (89,8 % med verbal aggression inräknad).

Bara 9,9 % av scenerna innehöll kyssar, skratt, omfamningar, smekningar eller verbala komplimanger,³⁵ och i dem förekom det i genomsnitt fyra aggressiva handlingar (Bridges m.fl., 1077).

Närmare 90 % av scenerna innehöll fysisk och verbal aggression med slag, stryplingar och ord som bitch och slut - knappt 10 % innehöll kyssar, skratt, omfamningar, smekningar och komplimanger”

De vanligaste fysiska aggressionerna var när en part utdelade smällar på baken, höll för munnen, slog med handflatan, drog i håret samt ströp en motpart (s. 1075). Verbala aggressioner förekom också i 48,7 % av alla scener, oftast med förnedrande och avhumaniserande skällsord som ”bitch” och ”slut” (s. 1077). Responsen från personerna var i 95,1 %

fall njutning eller likgiltighet, men i de få fall där motsatsen uttrycktes var det fyra gånger mer vanligt att män uttryckte ogillande än att kvinnor gjorde det (s. 1077).

Resultaten från studien om de populäraste filmerna är särskilt viktiga i ljuset av psykologiska experiment som jämfört försökspersoners beteendeförändringar efter (1) exponering för våldspornografi där den misshandlade kvinnan i pornografin *inte* uppvisar en negativ reaktion med (2) exponering för våldspornografi där den misshandlade kvinnan i pornografin uppvisar en negativ reaktion. Exponering för pornografi där kvinnan inte uppvisade en negativ reaktion på våldet gav upphov till såväl mer aggression gentemot kvinnor som starkare attityder vilka rättfärdigar våld mot kvinnor hos försökspersonerna jämfört med exponering för pornografi med en rent negativ reaktion från den utsatta kvinnan.³⁶ Överensstämmelsen i konsumtionseffekterna av dessa två typer av pornografi på såväl beteende som attityder är en särskilt stark indikation då den typ av attityder som rättfärdigar våld mot kvinnor som studerades har visats förutspå sexuellt aggressivt beteende gentemot kvinnor med statistisk signifikans i ett antal olika typer av studier där flera mått och metoder *triangulerats*³⁷ som exempelvis anonym självrapportering, kriminalregister, kontrollerade experiment och attitydundersökningar.³⁸ Den typ av pornografi som tycks ge de mest negativa konsumtionseffekterna är därmed tyvärr också den som idag blivit den mest populära och efterfrågade.

Utöver generella aggressioner kan uppenbart hälsovådliga handlingar vara värda att uppmärksammas. Sekvenser med så kallade *ass-to-mouth* (ATM), dvs. när en kvinna direkt efter att en man har penetrerat henne analt sedan utför oralsex på honom, förekom i 41 % av alla scener i de bästsäljande/mest hyrda filmerna under perioden december 2004–juni 2005 (Bridges m.fl., 1074). Som kontrast förekom bara en scen (0,3 %) med någon form av diskussion om sexuellt överförbara sjukdomar eller graviditet och bara 11 procent av alla scener innehöll sex med kondomer (s. 1074). Sekvenserna med ATM och verbala aggressioner var de enda två av nio olika innehållskategorier som med statistisk signifikans förutspådde mer fysisk aggression i filmscenerna (s. 1078 & 1079 tbl.4). Då ATM-scener med åtta gånger större sannolikhet innehöll fysiska aggressioner och med tre gånger större sannolikhet innehöll verbala aggressioner än genomsnittet (s. 1077–78) tycks ATM-pornografin vara tätt förknippad med aggressioner mot kvinnor (jfr s. 1080). Andra forskares observationer av hur konsumenter diskuterar pornografi online indikerar att ”fans” njuter särskilt mycket av den påtagliga förnedringen, avskyn och känslan av äckel som kvinnorna, enligt fansens kommentarer, uppvisar i filmerna.³⁹

Tidigare studier bekräftar utvecklingen

Att de mest sålda/hyrda filmerna i USA år 2004–2005 innehöll mycket sexuella aggressioner och hälsofarliga handlingar är inte oväntat då andra undersökningar visat att efterfrågan är större för mer extremt material bland konsumenterna, vilket redan förutspåddes av Zillman och Bryant 1986 när de publicerade sitt experiment om effekten av upprepad konsumtion (ovan). En internetstudie som redan år 1995 sammanställde ett representativt urval på 292 114 filer med precisa innehållsförteckningar ur en större databas på över 917 410 filer

visade att 48,4 % av filerna som internetanvändarna laddade ner innehöll barnpornografi, sadomasochism, tidelag, ”incest” eller liknande mer extrema material – trots att ”vanlig” pornografi utgjorde den större delen av materialet, dvs.

Fans njuter särskilt mycket av den påtagliga förnedringen, avskyn och känslan av äckel som kvinnorna, enligt fansens kommentarer, uppvisar i filmerna”

71.5 %.⁴⁰ Den dokumenterade efterfrågan på våldspornografi speglas också i den utbredda förekomsten av exempelvis tortyrpornografi som andra tidiga internetundersökningar påvisat,⁴¹ eller i den mindre vanligt förekommande men alltjämt fritt tillgängliga kategorin ”snuffpornografi” som tycks visa mord i ett sexualiserat sammanhang.⁴²

I ljuset av att pornografer tycks vara beredda på att gå mycket långt för att producera populärt material blir andra vittnesmål som annars kanske kunde förefalla orimliga mer begripliga som uttryck för produktionens dynamik. Den amerikanska kommissionen citerade i sin rapport 1986 exempelvis ett vittnesmål från en man i Los Angeles som enligt egen utsago medverkat i över hundra filmer, och som uppgav att producenter, distributörer och fotografer regelbundet tvingade kvinnor att ha analsex trots deras uttryckli-

ga motstånd.⁴³ Andra vittnen beskrev på liknande sätt hur pornografer utövade våld mot de medverkande (s. 205–06). En sades tortera kvinnor och unga flickor så att de fick permanenta fysiska skador med syftet att tillmötesgå förläggares önskemål om sadomasochistiska fotografier med högre kommersiellt värde (s. 205–06). Bilderna publicerades i en nationell publikation som kommissionen senare lyckades införskaffa i en butik i Washington, DC (s. 206 & n.799).

Manlig gaypornografi

En särskild del av pornografiindustrin utgörs av *manlig gaypornografi*. Innehållsanalyser har bl.a. undersökt omfattningen av oskyddat sex i gaymaterial. Ett exempel är en studie från 2014 som analyserade 302 slumpmässigt utvalda internetvideos från fem stora och relativt representativa gratissajter.⁴⁴ Studien fann att potentiellt sexuella högriskbeteenden var frekvent förekommande. Bland annat förekom oskyddat analsex i 34% av videorna, *rimming* (oral–anal kontakt) förekom i 17%, ejakulation i mun förekom i 8%, ejakulation i/på (eller gnuggad in i) anus förekom i 7% och 99,5% av all oralsex i filmerna (66%) genomfördes oskyddat (Downing Jr. et al., 814–15). Undersökningen fann inga varningar i filmerna eller andra försök att främja skyddat sex (s. 819), vilket liknar resultaten från innehållsanalyser av heterosexuellt inriktad internet- och videopornografi.⁴⁵ Andelen våldsamt sex i de 302 gaypornografifilmerna var något lägre än forskarna tycks ha förväntat sig, där t.ex. 10 % av videorna visades innehålla BDSM (Downing Jr. m.fl., 815 & n.1). Andra kvalitativa studier av manlig gaypornografi har emellertid indikerat en hög popularitet för våld och dominans, t.ex. sexuell tortyr, BDSM, sexualiserade stereotypa rashierarkier samt referenser till underordnade män i feminiserade termer.⁴⁶

Avvikande uppfattning i litteraturen – en kommentar

Den avtrubning hos konsumenterna som Zillman och Bryant (ovan) dokumenterat med experimentella metoder tycks leda till en starkare efterfrågan på våldspornografi, och därmed starkare drivkrafter för producenter att tvinga de medverkande till mer extrema och skadliga handlingar. Bland forskare finns en del som argumenterar för att förekomsten av våld och aggressioner i pornografi är överskattad. En av dessa är Alan McKee, som i en artikel publicerad 2005 sade sig undersöka ett urval av de bästsäljande pornografifilmerna i Australien.⁴⁷ I motsats till studien av Bridges m.fl. (ovan) drar han slutsatsen att endast 1,9 % av filmerna i hans urval kunde definieras som ”våldsamma” (McKee, 285).

En starkare efterfrågan på våldspornografi leder till starkare drivkrafter för producenter att tvinga de medverkande till mer extrema och skadliga handlingar”

McKee tillämpade dock ett antal restriktiva kriterier för att pornografi skulle bli definierad som våldsam, t.ex. att våldet uttryckligen bemöttes med en *negativ reaktion* av måltavlan för våldet (s. 282–83). Med en sådan definition skulle förvisso även Bridges m.fl. funnit en lägre andel aggression – bara 12,2 % jämfört med 89,8 %, eftersom deras definition av aggression, till skillnad från McKees definition av våld, även inbegrep en måltavla som uttrycker *neutral* eller *positiv* reaktion efter aggressionen (Bridges m.fl., 1079–80).

Trots att McKee (s. 282) refererade till diskussionen inom litteraturen kring resultaten från tidigare experimentella psykologstudier, där forskarna funnit att exponering för s.k. *positive-outcome rape* pornografi (i vilken måltavlan inledningsvis gör motstånd men senare uttrycker njutning) ledde till betydligt mer aggressivt beteende bland försökspersonerna i jämförelse med s.k. *negative-outcome* pornografi,⁴⁸ så drog han inte den logiska slutsatsen att hans restriktiva definition av våldspornografi är kontraproduktiv eftersom den utesluter precis den kategori som visats producera de starkaste negativa effekterna hos konsumenterna. McKees försvarade istället sin definition med att påstå att t.ex. sadomasochism är ”kategoriskt annorlunda” än s.k. *positive-outcome rape* eftersom måltavlorna för våldet i den förra aldrig uttrycker missnöje före njutning, vilket måltavlorna i den senare gör (McKee, 282).

McKee presenterar inga empiriska belegg för sitt påstående att exponering för sadomasochism leder till mindre aggressiva beteenden hos konsumenter än *positive-outcome rape* pornografi gör. Mot bakgrund av de mängder av experimentella studier som visat hur även exponering för ickevåldspornografi med statistisk signifikans orsakar aggressioner och attityder som rättfärdigar våld mot kvinnor (se kap. 3 nedan) är snarare det motsatta förhållandet mot vad McKee föreslår rimligt – dvs. sadomasochism torde avtrubba

tittarna och inspirera till ännu mer aggression och attityder som rättfärdigar våld mot kvinnor eftersom det, i likhet med mycket ickevåldspornografi, saknar tydligt negativa budskap. Resultaten i de två viktigaste metaanalyserna⁴⁹ som lagt samman data från över 45 experiment som undersökt effekten av vålds- och ickevåldspornografikonsumtion gällande aggressioner och attityder som rättfärdigar våld mot kvinnor har dessutom uppvisat *homogena* (dvs. entydiga) effektkorrelationer.⁵⁰ I metaanalyser indikerar homogenitet i motsats till heterogenitet att det här saknas modererande pornografi som ger upphov till märkbart svagare (eller starkare) effekter, t.ex. sadomasochistisk pornografi eller andra innehållskategorier vars konsumtionseffekt enligt McKees resonemang skulle vara betydligt annorlunda än genomsnittets.⁵¹

Produktionsskador

Den forskning som visat hur konsumenter trubbas av och söker mer extrema och våldsamma video-material, även med oskyddat sex, samt de ekonomiska incitamenten som därmed skapas, väcker frågan om vilka personer som medverkar i produktionerna och därmed riskerar att utsättas för skadeverkningarna.

Exploatering av utsatthet

Den amerikanska federala kommissionen 1985–1986 fann att de personliga förhållandena hos dem som medverkade (*performers*) generellt liknade de som utnyttjades i prostitution och hade studerats av andra forskare.⁵² De medverkande var oftast unga, fattiga och tidigare utsatta för misshandel under barndomen (Att'n General's Comm., 242). Pornografiindustrin erbjöd dessa människor "extremt dåliga" arbetsvillkor där de exploaterades och utsattes för allvarliga hälsorisker (s. 242). Kommissionen noterade förvisso att brister i befintlig information gjorde det svårt att dra alltför generella slutsatser, men också att industrin varit ovillig att dela med sig av mer kunskap (s. 242). Delvis pga. av bristande transparens i produktionsförhållanden har grupper som systematiskt medverkar i pornografiska filmer varit svåra att studera, men med hjälp av nyare forskning har kommissionens slutsatser kunnat stärkas.

De medverkande var oftast unga, fattiga och tidigare utsatta för misshandel under barndomen"

År 2011 publicerades en större amerikansk enkätstudie av 134 kvinnliga medverkande som hade kontaktats med e-post via amerikanska databaser eller internetsidor som annonserade om jobb i pornografiindustrin.⁵³ Trots att forskarna varnade för underskattningar då en onlineenkät riskerar att utesluta mer utsatta subgrupper (Grudzen m.fl. 2011, 644) bekräftades, via en jämförelse med 1 773 demografiskt matchade kvinnor från Kalifornien, att de medverkande oftare hade en svårare barndom: t.ex. uppgav 21 % av de medverkande jämfört med 4 % av kontrollgruppen att de förflyttats till fosterhem av myndigheter, 37 % av de medverkande jämfört med 13 % av kontrollgruppen att de "tvingats" till sex (*forced sex*) före 18 års ålder, samt 24 % av de medverkande jämfört med 12 % av kontrollgruppen att deras hushåll fick socialbidrag (s. 641 tbl.1 & 642; p<.01).

Kopplingen till prostitution

Annan forskning har visat att de medverkande ofta också prostituerar inom andra delar av sexindustrin. I en internationell studie som publicerades 2004 undersöktes 854 *prostituerade personer*⁵⁴ i nio länder, såväl under olika lagstiftning som i en mångfald av prostitutionsformer så som bordeller, strippklubbar, gatuprostitution, m.m. (respondenterna var *inte* hjälpsökande).⁵⁵ Av dessa uppgav 49 % att de utnyttjats i prostitution för att göra pornografi.⁵⁶ Liknande procentsatser har nämnts i andra kartläggningar.⁵⁷

Kopplingen mellan pornografi och prostitution brukar också framhållas av sexköpare. Exempelvis i två anonyma intervjustudier med drygt 100 sexköpare vardera i Chicago och London (UK) svarade runt hälften eller fler att de ansåg pornografi vara en förlängning av prostitution.⁵⁸ En sexköpare som intervjuades i en liknande studie i Skottland utvecklade sitt resonemang: "Porno' is from the Greek word for selling the body. Hard core porn is prostitution."⁵⁹ Hans resonemang är etymologiskt riktigt; pornografi härstammar från de grekiska orden *pornē* ("horor") och *graphos* (att "skriva, etsa, eller rita").⁶⁰ Då andelen prostituerade personer som utnyttjas i pornografi är hög är det också möjligt att jämföra i vilken mån kvalitativa utsagor av överlevare från pornografiindustrin speglas i kvantitativa data om sexindustrin som finns i mer

generella studier.

Fattigdom

Den amerikanska federala kommissionen konstaterade att det huvudsakliga motivet till medverkan i pornografi var behovet av pengar (Att'n General's Comm., 231). I den nyare onlineenkäten med 134 medverkande i pornografiska produktioner som publicerades 2011 uppgav så många som 50 % att de levde i fattigdom de senaste 12 månaderna.⁶¹ På liknande sätt är extrem fattigdom den mest vanliga orsaken som prostituerade personer själva uppger till prostitution i studier från hela världen – såväl från industrialiserade välfärdssamhällen som från agrara eller urbana utvecklingsregioner.⁶² Fattigdom kan bli ett stort hinder för dessa personer att ta sig ur sexindustrin även i välfärdssamhällen som Sverige, t.ex. om de skolkat i skolan och inte kan presentera ett CV med referenser, om de har psykisk sjukdom som posttraumatisk stressyndrom (PTSD), dålig självkänsla, och dessutom är hemlösa – faktorer som alla kan hänga samman med tidiga övergrepp, försummelse och prostitutionserfarenheter (mer om detta nedan).⁶³

Sexuella övergrepp i barndomen

Utöver den ekonomiska misär som präglar förhållandena för personer som utnyttjas i sexindustrin har 60–90 % av prostituerade personer (beroende på typ av studie) utsatts för sexuella övergrepp och misshandel under barndomen.⁶⁴ Som en generell populationsjämförelse är förekomsten av sexuella övergrepp under barndomen bland kvinnor i USA tre gånger lägre (ca. 20 %–30 % beroende på studie).⁶⁵ Som nämnts tidigare visade också onlineenkäten från 2011 med medverkande i pornografi en nästan tre gånger större prevalens av ”påtvingat sex” (*forced sex*) hos dessa under barndomen jämfört med en kontrollgrupp (Grudzen m.fl. 2011, 641tbl.1 & 642; $p < .01$).⁶⁶

Siffror ovan om förekomst av övergrepp under barndomen säger inte hur allvarliga dessa varit. De kan innebära såväl ett som hundratals övergrepp. En kanadensisk studie jämförde därför mer i detalj 33 kvinnliga överlevare från prostitution med 36 kvinnor i en demografiskt matchad kontrollgrupp med samma ålder och fann starka statistiskt signifikanta skillnader: de sexuella övergreppen på överlevarna startade under tidigare år, förekom med mycket högre frekvens och över mycket längre perioder, inbegrep många fler gärningspersoner samt uppvisade en ”dramatisk” större mångfald och mer allvarliga övergrepp än hos kontrollgruppen.⁶⁷

Minderårighet, hemlöshet och utsatthet

Prostituerade personer som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen brukar vanligtvis uppge att detta påverkade deras inträde i prostitutionen starkt.⁶⁸ Många har därför inte oväntat rymt hemifrån (t.ex. pga. av misshandel),⁶⁹ samt erfarit hemlöshet. Exempelvis i studien från nio länder uppgav 75 % av de prostituerade personerna ($n=761$) att de var, eller tidigare varit, hemlösa.⁷⁰

I ljuset av tidig hemlöshet är det inte heller särskilt märkligt att prostituerade personer anger en låg medelålder vid inträdet då prostitution är ett av få alternativ som ensamma barn kan försörja sig på. Exempelvis 47 % av 854 svarande i de nio länderna uppgav en ålder under 18 vid inträdet ($n=751$).⁷¹ Bland 222 prostituerade vuxna kvinnor i Chicagos storstadsområde uppgav 61.7 % att de prostituerats innan 18 års ålder; bland samtliga hade 35 % prostituerats innan 15 års ålder.⁷² Av 200 prostituerade kvinnor och tonårstjejer i San Francisco som rekryterats informellt via ”word of mouth,” flyers, annonser m.m. för att undvika ett skevt urval av ”arresterbara” eller ”serviceorienterade” respondenter,⁷³ rapporterades en ännu lägre ålder vid inträdet: 78 % började under 18 år, 62 % under 16 år och ”ett antal” respondenter började innan ”9, 10, 11 och 12” år.⁷⁴

Bland de svarande i San Francisco rapporterades en ”närmast total frånvaro av positivt socialt stöd och en extremt negativ självkänsla” när de trädde in i prostitutionen.⁷⁵ Den ”primära bilden” var en utsatt tonåring på rymmen som exploateras sexuellt ”eftersom de inte har några andra medel till försörjning pga. av sin unga ålder, brist på utbildning och brist på nödvändiga färdigheter för att klara sig ensamma på gatan”.⁷⁶ Senare undersökningar i Sverige, t.ex. runt Göteborg, bekräftar samma starka samband mellan övergrepp under barndomen, försummelse, hemlöshet och prostitution som studier i andra länder visat.⁷⁷ En svensk statlig utredning från 2004 rapporterade att antalet barn som exploateras sexuellt i Sverige fortfarande är ”betydande”.⁷⁸ Unga människor som löper risk för sexuell exploatering i prostitution är naturligtvis också lätta att exploatera för pornografer.

Överrepresentation av utsatta minoriteter

Ungdomsstyrelsens nationella enkäter visar även att socioekonomiska faktorer och utländsk nationalitet ökar utsattheten för prostitution bland unga.⁷⁹ I de flesta länder återfinns utsatta och diskriminerade minoriteter oftare än majoritetsbefolkningen i prostitutionen. I Sverige är det således vanligt att kvinnor från Östeuropa utnyttjas i gränsöverskridande prostitution, t.ex. romer eller rysktalande minoriteter från Baltikum.⁸⁰ I

Sexköpare är mycket väl införstådda i de prostituerade personernas svåra sociala omständigheter”

USA är afroamerikaner överrepresenterade i förhållande till sin befolkningsandel.⁸¹ På liknande sätt är ursprungsbefolkningarna i Kanada överrepresenterade i prostitution.⁸²

Sexköparnas kännedom om prostitution

Kanske något förvånande har flertalet internationella undersökningar sedan länge visat att sexköpare är mycket väl införstådda i de prostituerade personernas svåra sociala omständigheter som nämnts ovan, även om de försöker förminska sin egen roll.⁸³ Bland 110 sexköpare i Skottland så erkände 73 % att prostituerade personer prostituerats ”strictly out of economic necessity” och 85 % erkände att prostituerade kvinnor *inte* njuter av sex i prostitution.⁸⁴ Liknande medvetenhet hos sexköparna uppvisades i enkäter med sexköpare i Boston, Chicago och London (UK).⁸⁵ Som tidigare nämnts så vill sexköpare också gärna framhålla kopplingarna mellan pornografi och prostitution.⁸⁶

Ojämliga förhandlingspositioner och extrem exploatering

Pornografiproduktion utnyttjar precis som prostitutionen den ojämlikhet och det förtryck som finns i samhället för att kunna rekrytera personer som har få andra alternativ. Därmed saknar de medverkande också en bra förhandlingsposition, vilket inte minst avspeglas i de många skadliga handlingar som de måste acceptera – t.ex. oskyddat sex, *ass-to-mouth* (ATM), våld och aggressioner (se ovan). Inte oväntat bekräftade en

Pornografiproduktion utnyttjar precis som prostitutionen den ojämlikhet och det förtryck som finns i samhället för att kunna rekrytera personer som har få andra alternativ”

undersökning med 18 kvinnor och 10 män som medverkade i pornografiska filmer i Los Angeles, publicerad 2008, problemen med ojämlika förhandlingspositioner och extrem exploatering. I djupintervjuer uppgav t.ex. ”många” uttryckligen att de var tvungna att acceptera oskyddat sex för att få arbete.⁸⁷ Flera respondenter poängterade dessutom att mer riskfyllda handlingar innebar ökad ersättning, t.ex. analsex och ”multipla partners” (Grudzen m.fl. 2008, 72–73, 75). De 28 personer var i åldrarna 21–63 (medel 31.6) och 20 hade deltagit i över 100 scener (s. 69). Sex medverkande medgav explicit att de skadats under inspelning och ytterligare sex medverkande erkände att sådant förekom, där vanliga symtom kunde vara anala tårar (sår i ändtarmen) (s. 74). En del informanter ansåg att de hade kontroll över vilka de hade sex med emedan andra dock menade att de var tvungna att ha sex med våldsamma personer för att få arbete (s. 74).

Bristande transparens och underrapportering

Det bör noteras att när informanter i sexindustrin är beroende av den senare för sin försörjning är det inte säkert att de berättar om problematiska eller kriminella förhållanden som oskyddat sex eller misshandel; sådan information kan t.ex. leda till indirekta repressalier om deras arbetsgivare blir föremål för en utredning. Prostituerade personer har dessutom ofta lågt förtroende för forskare, journalister, socialarbetare, poliser, läkare m.fl., bland annat pga. fördomar eller bristande förförståelse om hoten inom sexindustrin, vilket också skapar problem som kan leda till underrapportering av missförhållanden.⁸⁸

Det finns uppgifter som indikerar att även respondenterna i den kvalitativa studien från Los Angeles ovan, som ju blottlade relativt många missförhållanden, alltså varit försiktiga i sina svar. Exempelvis berättade 16 av dem om hur agenter och s.k. ”suitecase pimps” exploaterade och behandlade kvinnorna illa, men ingen beskrev uttryckligen sina egna erfarenheter av dessa agenter eller hallickar (Grudzen m.fl.

2008, 75). Ett liknande exempel kan ses i en studie från London (UK) där *samtliga* intervjuade kvinnor som prostituerades i laglig lägenhetsprostitution beskrev hur *andra* kvinnor accepterade oskyddat sex med sexköpare, för att snabbare tjäna in de höga hyrorna och avgifterna m.m. Ingen medgav dock att de själva gjort så, trots att flera andra studier visat att detta är mycket vanligt i lagliga bordeller.⁸⁹

Tredjepartsprofitörer i sexindustrin, såväl lagliga som olagliga, använder dessutom ofta tvång mot prostituerade personer och hotar dem så att de inte skall rapportera misshandel till myndigheter eller forskare.⁹⁰

Grova övergrepp i sexindustrin – asymmetri, makt, utsatthet

Trots problemen med transparens och underrapportering har uppgifter om grova övergrepp i flera offentliga hearings och andra utredningar om just pornografiindustrin framkommit.⁹¹ I Sverige finns exempel från polisens förundersökningar som omnämns i Prostitutionsutredningens betänkande från 1995 där det rapporteras om unga kvinnor som utsattes för grova gruppvåldtäkter på s.k. sexklubbar (t.ex. Pir 59, Roxy och Kings Club); vem som helst i den manliga publiken som betalade 80 kr i entré kunde där ha sex med kvinnorna under inspelning av pornografisk film.⁹²

Ett känt amerikanskt exempel som också illustrerar vilken omfattning av våld och tvång som kan behövas för att få kvinnor att medverka i pornografi utgörs av Linda Boreman – kvinnan som spelade ”Linda Lovelace” i pornografiklassikern *Deep Throat*. Hon utsattes för grov misshandel, hot och våldtäkter (ibland dagligen) av sin hallick som ett led i att få henne att spela in filmer bl.a. med djursex och oralsex där en mans penis nådde botten av hennes hals (vilket dessutom krävde hypnosträning för att blockera kräkreflexer).⁹³ Såvida betraktaren inte noterar blåmärkena på Boremans kropp syns inte våldet på filmen,⁹⁴ i motsats till de nu mycket populära aggressiva filmerna som diskuterats ovan.

Även andra överlevare har i offentliga hearings vittnat om hur de var täckta med blåmärken hela tiden under sin tid i pornografiindustrin.⁹⁵ Boremans fall är således tyvärr inte ett unikum – snarare speglar det de asymmetriska maktrelationerna och utsattheten för sexuella aggressioner bland de medverkande, vilket även andra former av prostitution uppvisar. Av de tvåhundra prostituerade kvinnorna i Chicago som nämnts ovan uppgav t.ex. 21 % *uttryckligen* att de blivit våldtagna över 10 gånger såväl i eskortprostitution och gatuprostitution som i hemmen (s.k. *in-call prostitution*).⁹⁶ Bland de 200 prostituerade personerna i San Francisco uppgav 70 % att sexköpare hade våldtagit eller på liknande sätt brutit ”överenskommelsen om prostitution” i genomsnitt 31.3 gånger.⁹⁷ Ett ännu mer uppseendeväckande exempel utgörs av 55 överlevande kvinnor som prostituerats i Portland (Oregon), bland vilka 84 % uppgav att de utsatts för grov misshandel i genomsnitt 103 gånger per år, 78 % uppgav våldtäkt i genomsnitt 49 gånger per år, och 53 % uppgav att de torterats sexuellt i genomsnitt 54 gånger per år – ofta under det att pornografi spelades in.⁹⁸

Psykisk ohälsa som uttryck för traumatiska produktionsförhållanden

Studier av posttraumatiska stressyndrom (PTSD), ett symptom på extremt våld eller traumatiska upplevelser av att ha bevittnat sådant våld,⁹⁹ har gjorts på olika grupper av prostituerade personer. 68 % av de 854 prostituerade personerna i nio länder som undersöktes i olika former av prostitution (se ovan) uppnådde kliniska kriterier för PTSD i genomsnitt på samma nivå som vårdsökande Vietnamveteraner, trots att dessa personer inte var hjälpsökande; nivån på deras symtom var även densamma som hos misshandlade kvinnor på jouter eller flyktingar från statligt organiserad tortyr.¹⁰⁰

I studien från nio länder undersökte forskarna även om det rädde signifikanta skillnader mellan prostituerade personer som uppgett erfarenheter från pornografi och övriga prostituerade personer. Sambandet mellan högre PTSD och pornografi stod då särskilt ut i jämförelse med andra alternativa faktorer som sexuella och fysiska övergrepp under barndomen, misshandel och våldtäkt i prostitution. PTSD hade redan nått så höga nivåer för alla undersökningspersonerna att *bara* effekten av pornografi – ingen av de senare faktorerna – gick att urskilja (s.k. ”statistical ceiling effect”).¹⁰¹

Till skillnad från de andra alternativa faktorerna kunde pornografi som faktor med statistisk signifikans förutspå högre PTSD; de 49 % som uppgett erfarenhet av pornografiproduktion diagnosticerades med ”signifikant mer svåra symtom” av PTSD än övriga 51 %.¹⁰² Ett liknande statistiskt förhållande mellan att utnyttjas i pornografi och uppvisa högre emotionell stress uppmättes också i en grupp om 43 prostituerade kvinnor som intervjuades ifrån lagliga bordeller i Nevada (USA) där också ungefär hälften uppgivit att de utnyttjats i pornografi.¹⁰³ Att endast medverkan i pornografi förutspådde statistiskt signifikant mer PTSD hos prostituerade personer i studien från nio länder är särskilt anmärkningsvärt och stärker slutsatsen att

det kan råda våldsamma och traumatiska produktionsförhållanden.

Oaktat den specifika effekten av pornografiproduktion har studier med prostituerade personer i bl.a. Mexiko, Kanada, Schweiz och Korea dessutom prövat om den statistiska effekten från prostitution som helhet försvinner när forskare kontrollerar för andra relevanta faktorer som kan kopplas till psykiska trauman. Dessa faktorer var bl.a. våldtäkt i samband med prostitution, annan misshandel, olika typer av prostitution (inomhus, utomhus, eskort, strippklubb etc.), övergrepp under barndomen och tidig separation från förälder. I samtliga av dessa studier fann forskarna att det finns ett samband mellan prostitutionserfarenheten och sämre psykisk hälsa, även när de alternativa faktorerna kontrollerats för statistiskt.¹⁰⁴ Med andra ord tycks prostitution i sig självt vara en starkt skadlig aktivitet för dem som köps för sex, och pornografiproduktionen utmärker sig då som en ännu mer skadlig del av sexindustrin – tvärt emot myten om pornografin som en glamorösare form av prostitution.

Värt att notera är också att 89 % av samtliga prostituerade personer i de nio länderna som svarade på frågan ($n=785$) uppgav att de helst av allt ville lämna prostitutionen.¹⁰⁵ Andra studier har funnit liknande proportioner.¹⁰⁶

Myten om alternativ-, amatör- och kvinnoregisserad pornografi

Från tid till annan hörs påståenden i den allmänna debatten göra gällande att det nu finns pornografi som är ”alternativ”, ”hemmagjord”, eller produceras av ”amatörer” där produktionsförhållandena karaktäriseras av jämställd ömsesidighet. Än så länge har ingen presenterat trovärdiga empiriska belegg som skulle visa på någon sådan produktion av betydelse. Professionella aktörer inom den kommersiella pornografin har avfärdat påståendena som myter vilka snarare används för att marknadsföra kommersiellt producerade subgenrer.¹⁰⁷

Vad gäller alternativ som att ha en kvinnlig regissör så visade en jämförande studie från 2008 av de mest sålda/hyrda pornografiska filmerna i USA år 2004 och 2005 att scener regisserade av kvinnor innehöll minst lika mycket förnedrande och aggressiva handlingar gentemot kvinnor som dem regisserade av män.¹⁰⁸ Detta är inte oväntat eftersom det helt tycks saknas en efterfrågan på alternativ heterosexuellt orienterad pornografi där kvinnor presenteras som jämställda med män och där sexualiteten karaktäriseras av ömsesidighet och samtycke. En grupp Kanadensiska psykologforskare blev varse detta när de tvingades klippa ihop fragment av olika scener eftersom det var omöjligt att hitta en pornografisk full-längdsfilm som inte samtidigt innehöll förnedrande eller våldsamma scener.¹⁰⁹

Manliga medverkande i pornografi

Vad gäller frågan om produktionsförhållanden skiljer sig för de män som medverkar i pornografi indikerar forskning och offentliga utredningar att männen förvisso behandlas annorlunda än kvinnorna i vissa avseenden, som t.ex. att behöva uppvisa mindre av neutral respons än kvinnor till aggressioner från andra i heterosexuellt orienterade produktioner.¹¹⁰ Men män har ofta en liknande svår social bakgrund och de deltar huvudsakligen precis som kvinnorna pga. brist på pengar och andra försörjningsalternativ.¹¹¹ Dessutom utsätts männen för stora hälsorisker pga. oskyddat sex, implicita krav att använda droger som Viagra, plastikkirurgi och extrema dieter; de får även sämre betalt per scen även om de vanligtvis har längre ”karriär” än kvinnorna.¹¹² Forskning om manlig gaypornografi indikerar att de medverkande också där utsätts för liknande risker och har liknande social bakgrund som de medverkande i heterosexuellt orienterad pornografi.¹¹³

Män har ofta en liknande svår social bakgrund och de deltar huvudsakligen precis som kvinnorna på grund av brist på pengar och andra försörjningsalternativ”

I diskussionen i Sverige görs ibland spekulativa påståenden att det numera är vanligare att pojkar och unga män har erfarenhet av att köpas för sex än flickor och kvinnor har.¹¹⁴ Men dessa påståenden baserade oftast på observationer från generella befolkningssundersökningar som genomförts via postenkäter för vuxna, under lektionstid på gymnasier eller som webbenkäter.¹¹⁵ Via sådana metoder fångas inte de mer utsatta personerna i prostitution upp, dvs. de som inte går på gymnasiet eller skolkar, är hemlösa, inte förmår svara på webbenkäter osv. Dessutom mäter sådana undersökningar också tillfälliga sexköp, dvs. en

kategori som kan vara mycket vanligare i den svenska befolkningen som helhet än systematisk prostitution, vilket då ger ett skevt urval om syftet är att beskriva just den senare gruppen. Problemet noterades nyligen av forskare vid Linköpings universitet, som fann högst olika resultat i sina generella befolkningsstudier jämfört med sin studie av prostitutionens klienter.¹¹⁶

Källkritik och kredibilitet gentemot forskare och representanter

Ett annat problem som återkommer i diskussioner om forskning om pornografiindustrin och prostitution mer generellt, är att det finns studier som påstås visa upp en annan mycket mindre problematisk bild av situationen där det skulle ske färre övergrepp, mindre ekonomisk exploatering, och finnas mer nöjda människor. Men som noterades ovan är det inte alls givet att informanter i sexindustrin har möjlighet att blottlägga missförhållanden för utomstående då det kan leda till indirekta repressalier eller andra problem i deras liv, särskilt då de är beroende pornografin eller prostitutionen för sin försörjning.¹¹⁷ Därför måste läsaren vara kritisk, så att inte skev information som romantiserar eller trivialiserar sexindustrin tas för given.

Ett exempel på skev information är t.ex. den studie om pornografiindustrin i Los Angeles som trots många tveksamheter (mer om detta nedan) tilläts publiceras i *Journal of Sex Research* år 2013.¹¹⁸ I en artikel av James Griffith m.fl. jämfördes där en grupp kvinnliga medverkande via tillgänglighetsurval med en kontrollgrupp; de förra nåddes via en enkät som delades ut på en icke-offentlig vårdklinik som drevs av stiftelsen Adult Industry Medical Healthcare Foundation (AIM) med stöd av pornografibranschen i Los Angeles, där syftet var att genomföra regelbundna obligatoriska test av bl.a. sexuellt överförbara sjukdomar (Griffith m.fl., 623). Studien av Griffith m.fl. genomfördes alltså i nära samarbete med en branschorganisation som, utöver att ha ett direkt egenintresse i frågan, dessutom var under offentlig kritik vid tiden för studiens genomförande – myndigheterna tvingade t.o.m. kliniken att stänga i december 2010 pga. bl.a. bristande transparens och bristande uppföljning av patienter.¹¹⁹

Griffith m.fl. rapporterar uppseendeväckande positiva hälsoresultat i jämförelse med tidigare forskning: det påstås att de medverkande rapporterar bättre självkänsla, sexuell tillfredsställelse och finansiell situation, mer socialt stöd samt högre livskvalitet och positivare känslor än kontrollgruppen rapporterar (s. 626). Utöver dessa tveksamma resultat uppvisar studien av Griffith m.fl. även stora metodproblem.¹²⁰

Kunskapen om pornografi visar att den inbegriper exploatering och skadliga produktionsvillkor av särskilt allvarlig art som har bekräftats med tydlighet av en mängd olika källor på en tidsperiod över 35 år”

Trots exempelvis månatliga obligatoriska klinikbesök där receptionisterna uppmanade de medverkande att svara på enkäten – notera att enkäten administrerades över en fyramånadersperiod, där varje person torde haft fyra svarstillfällen – är svarsfrekvensen bara 15 % (se Griffith m.fl., 623–25, om metod och urval). Författarna kommenterar: ”It is certainly possible that there was a self-selection bias such that those who chose to participate were different from those who chose not to participate” (s. 630). Dock genomförs aldrig någon bortfallsanalys, trots att man medger att det är ”en viktig metodologisk fråga” (s. 630). Publiceringen av de tveksamma resultaten försvaras här av Griffith m.fl. med att intresset för frågan är så stort: “although there has been interest in the characteristics of pornography actresses for decades, there has been a lack of studies because of the difficulty in accessing this population” (s. 630; referens exkluderad). Snarare torde det stora intresset och svårigheterna att undersöka populationen gjort författarna mer försiktiga i att så okritiskt publicera uppenbarligen mycket tveksamma resultat.

Det är svårt att inte tro att svaren i studien av Griffith m.fl. har anpassats för att inte dra till sig myndigheternas uppmärksamhet. Ett exempel som antyder detta är att de medverkande rapporterade runt tre till nio gånger högre sannolikhet än kontrollgruppen att under sin livstid ha prövat någon av tio olika droger (från marijuana till extasy), men under de senaste sex månaderna rapporterade de endast högre bruk av marijuana än kontrollgruppen (s. 626–27).

På samma sätt som att skepsis bör visas till tveksamma forskningsresultat bör även skepsis föreligga gentemot s.k. sexarbetarorganisationer som säger sig företräda prostituerade personer och samtidigt verkar för avkriminalisering av sexköpare och tredjepartsprofitörer. I flera av dessa organisationer (t.ex.

International Union of Sex Workers, COYOTE, SWOP m.fl.) är grundarna och ledande medlemmar inte sällan f.d. hallickar, madamer, bordellägare eller andra tredjepartsprofitörer, och organisationerna tillåter dessutom mer eller mindre öppet sådana medlemmar.¹²¹ Andra organisationer som företräder överlevande som t.ex. svenska PRIS, Kanadensiska sextrade101.com, samt Breaking Free i Minneapolis, verkar ofta för det motsatta, dvs. kriminalisering av sexköpare och tredjepartsprofitörer i kombination med avkriminalisering och stöd att lämna sexindustrin för dem som utnyttjas för sex.¹²² Organisationer där såväl ”arbetsgivare” och tredjepartsprofitörer som ”löntagare” samsas under samma tak kan knappast göra anspråk på att representera de prostituerade personernas intressen; snarare är de intresseorganisationer för den kommersiella sexindustrin.

Kunskapen om pornografi visar att den inbegriper exploatering och skadliga produktionsvillkor av särskilt allvarlig art som har bekräftats med tydlighet av en mängd olika källor på en tidsperiod över 35 år. När studenter eller andra oerfarna observatörer möter den typ av uppgifter som propageras i studien av Griffith m.fl. eller av s.k. sexarbetarorganisationer så är det lätt att de förra blir förda bakom ljuset då de inte har kunskap om andra studier eller i övrigt den nödvändiga träning (t.ex. i vetenskaplig metod) som krävs för att förstå varför de senares utsagor saknar tillförlitlighet. Dessa oseriösa källor sprider mer eller mindre avsiktlig vilseledande information som glamoriserar sexindustrin. Det här kapitlet har syftat till att klargöra kunskapsläget och visa på vad som gör pornografiproduktion möjlig i ett samhälle som alltjämt karakteriseras av mycket stora brister i resurser, möjligheter och inflytande för de grupper som utnyttjas i pornografin.

3. Konsumtionssskador

I ljust av de produktionsförhållanden som beskrivits i föregående kapitel, där pornografer utnyttjar social utsatthet, ojämlikhet och människor som utsatts för svåra övergrepp, uppstår frågan om sådana tvingande omständigheter kommer avspeglade sig hos konsumenterna. Annorlunda uttryckt: om det är mer eller mindre omöjligt att producera vanlig pornografi utan att samtidigt exploatera och förgräpa sig på människor, kommer sådana handlingar att spilla över på konsumenterna så att de också börjar exploatera och förgräpa sig på andra människor för att uppleva vad de sett i pornografin? För att undersöka denna fråga har forskning om sambanden mellan pornografikonsumtion och mäns våld mot kvinnor använt olika metoder och mätinstrument.

Forskningsdesign: en introduktion

Triangulering av experimentella- och naturalistiska metoder

Forskningen om pornografins effekter har använt *triangulering* som strategi för att försäkra sig att resultaten är tillförlitliga. Begreppet förstås här som ett sätt att verifiera och stärka vetenskapliga slutsatser med hjälp av flera metoder eller olika mätinstrument. Att använda olika metoder för att studera samma fenomen och forskningsfrågor garderar mot varje enskild metods brister. Att använda flera mätinstrument, som när psykologer använder olika liknande attitydskalor för att mäta en aggressiv personlighetspre disposition, garderar mot felkällor i vissa mätinstrument.¹²³ Det större antal studier

Män som konsumerar mer pornografi är också mer benägna att bete sig sexuellt aggressivt mot kvinnor, inkluderat bland annat våldtäkt, samt i ökad utsträckning köpa sex av prostituerade kvinnor och tvinga dem att imitera pornografi”

som började produceras på tidigt 1970-tal och framåt¹²⁴ kan delas in i två grupper: experimentella metoder eller ickeexperimentella naturalistiska metoder.

Psykologiska experiment kan kontrollera effekten av exponering via användandet av kontrollgrupper. Därmed kan svar ges på frågor om orsakssamband (dvs. om pornografikonsumtion leder till mer aggression). Forskare brukar låta en grupp exponeras för pornografi och en annan grupp exponeras för kontrollmaterial (komedier, natur- eller dokumentärfilmer etc.) eller inte utsättas för någon exponering alls. Alternativt exponeras grupper för olika typer av pornografi (t.ex. vålds- och ickevåldspornografi, med eller utan förnedring, våldtäkter med s.k. *positive-outcome* eller *negative-outcome*, dvs. hur våldtäktsoffrets respons på övergreppet framställs). Efter exponering/kontroll undersöks grupperna statistiskt med avseende på bl.a. attityder som främjar mäns våld mot kvinnor (enkäter med olika attitydskalor) eller simulerade våldtäktsrättegångar för att se vilken effekt pornografin haft på försökspersonerna. Andra sätt att undersöka effekten har tillämpat olika övningar som mäter mäns aggressiva tendenser gentemot kvinnor. Här har t.ex. fiktiva negativa utvärderingar, störande ljud eller elchocker använts för att provocera försökspersonerna som ett led i förespeglade prestationsbaserade övningar, där försökspersonerna senare getts möjlighet att utdela (som de trott) liknande sanktioner i kombination med en låtsad acceptans för aggressiva beteenden.¹²⁵

Aggressionsexperiment ersattes med tiden av attitydundersökningar efter att en stor mängd studier identifierat en tydlig uppsättning attityder som med statistisk signifikans förutspådde sexuella aggressioner hos män såväl i experiment som i s.k. naturalistiska intervju- eller enkätstudier.¹²⁶ Dessa attityder går ibland under epitet *rape-myths*, alternativt *Attitudes Supporting Violence Against Women* (ASV), och främjar eller trivialiserar mäns våld mot kvinnor. Män som uppvisade större andel ASV än andra män uppgav i anonyma enkäter i större utsträckning att de varit sexuellt aggressiva,¹²⁷ att de mer sannolikt

kunde begå våldtäkt,¹²⁸ och de var också mer aggressiva mot kvinnor i laboratorieexperiment (i ett av experimenten visade data även hur de mer aggressiva männen också rapporterat mer sexuella aggressioner i sociala sammanhang).¹²⁹ Män med liknande attityder blev också mer upphetsade av pornografiska skildringar av sexuella aggressioner,¹³⁰ och sådana attityder och samband är även vanliga bland dömda sexbrottslingar.¹³¹ Med andra ord har forskarna genom triangulering av metoder, begrepp och mätinstrument tillförlitligt kunnat visa att det går att undersöka om pornografi ökar mäns sexuella aggressioner genom att endast undersöka pornografieffekten på attityder som visats förutspå sådana aggressioner.

I de experimentella studierna såg försökspersoner ibland på pornografi flera gånger över ett antal veckor innan effekten undersöktes. I andra fall undersöktes effekten direkt i ett laboratorium efter exponering samma dag. En ibland förekommande missuppfattning är att experiment bara utförts på collestudenter. Flera senare och större experiment har dock utförts även med andra och äldre vuxna med olika demografiska karaktäristika, och dessa experiment indikerade inga avgörande skillnader i hur andra vuxna än studenter reagerar på pornografi.¹³² Den s.k. ekologiska validiteten i de psykologiska experimenten har emellertid ifrågasatts då de vanligtvis genomförts i laboratorier eller undervisningssituationer och inte i ett verkligt socialt sammanhang där "många faktorer interagerar och tillsammans påverkar individen".¹³³ Forskare har därför också gjort s.k. naturalistiska undersökningar med bl.a. enkät- och intervjumetoder för att undersöka huruvida de experimentella sambanden också uppvisas i sociala sammanhang. Resultaten har bekräftat de experimentella studierna; män som konsumerar mer pornografi är också mer benägna att bete sig sexuellt aggressivt mot kvinnor, inkluderat bl.a. våldtäkt, samt i ökad utsträckning köpa sex av prostituerade¹³⁴ kvinnor och tvinga dem att imitera pornografi (mer om detta nedan).

En del av de naturalistiska kvantitativa studierna har byggt på mer avancerad tidigare forskning om sexualbrott. Denna grund gjorde det möjligt att även kontrollera för om sexuellt aggressiva män är mer psykologiskt mottagliga för pornografins effekter än mindre sexuellt aggressiva män är. Studierna visade inte oväntat att sexuellt aggressivt predisponerade män tycks påverkas mest av pornografen, men också att det går att observera en statistiskt signifikant påverkan av svagare styrka bland de minst predisponerade männen (mer om detta nedan).

Kombinationen av såväl experimentella- som ickeexperimentella naturalistiska metoder gör dels att det går att urskilja orsakssamband då experiment kan kontrollera för effekten med hjälp av statistiska kontrollgrupper, dels att de experimentella sambanden kan verifieras genom undersökningar i ett socialt sammanhang.

Metaanalyser

Generellt försvåras forskningen inom ämnen som psykologi av att de som genomför experiment (och i viss mån naturalistiska enkätstudier) ibland saknar tillräckligt med undersökningsspersoner för att deras statistiska slutsatser ska kunna bedömas som säkra. Med ett alltför litet urval kan t.ex. ett samband där pornografikonsumtion leder till högre aggressivitet felaktigt avfärdas som ett resultat av slumpen – något som kallas för "typ II-fel". Typ II-fel är ett misslyckat försök att mäta en effekt som faktiskt existerar, vilket är en anledning till att de även kallas för "falska negativ" eftersom typ II-fel felaktigt avfärdar den förutsatta hypotesen om en positiv effektkorrelation (t.ex. mellan ökad pornografiexponering och ökad aggression/ASV). Metaanalys är en teknik som utvecklats för att komma till rätta bl.a. med typ II-fel, där forskaren lägger samman data från flera studier (minst två) för att öka antalet försökspersoner och därigenom uppnå högre statistisk tillförlitlighet.

Som påpekats av forskare som genomfört metaanalyser av pornografiforskningens effektstudier tycks en viktig orsak för tidigare kontroverser inom forskningen ha varit att många enskilda experiment saknade tillräckligt stora urvalsgrupper för att kunna dra statistiskt säkra slutsatser på egen hand. Problemet har enligt dessa forskare lett till att traditionella litteraturgenomgångar tenderat att göra typ II-fel och då anta att forskningen inte har några säkra svar.¹³⁵ Metaanalyser har därför bättre förutsättningar att reda ut de statistiska frågetecknen framför de alltför konservativa litteraturgenomgångarna, givet att studierna som inkluderas i metaanalysen är jämförbara (dvs. att de undersöker samma fenomen, ställer liknande forskningsfrågor och använder jämförbara indikatorer m.m.).¹³⁶ Ett problem inom metaanalys som inte torde föreligga inom pornografiforskningen är att forskare inte vill publicera studier som inte uppvisar några statistiska samband, vilket dock förekommit inom andra forskningsområden där metastudier gjorts.¹³⁷ Som bekant har dock politiska intressen länge drivit argumentet att pornografen inte har någon effekt på mäns sexuella aggressioner. Studier som bekräftar en "nollhypotes" har därmed snarast haft mycket gynn-

samma förhållanden att bli publicerade pga. det starka intresset för att bekräfta just den hypotesen.¹³⁸

Det finns statistiska test som används i metaanalyser för att klargöra sambanden, s.k. homogenitets- och heterogenitetstest.¹³⁹ När korrelationen är *homogen* (dvs. entydig) är detta en indikation på att eventuella individuella skillnader hos försökspersonerna eller surveyrespondenterna är ett resultat av samplings/urvalsfel. Om effektkorrelationerna istället är *heterogena* (dvs. spretiga) är det viktigt att identifiera potentiellt *modererande* variabler – dvs. faktorer som dämpar, förstärker, eller motverkar effekten av pornografin.¹⁴⁰ Sådana modererande variabler skulle t.ex. kunna utgöras av skillnaderna mellan vålds- eller ickevålds-pornografi, aggressiv- och icke-aggressiv personlighetsdisposition, eller olika kön hos försökspersonerna eller surveyrespondenterna. Om de enskilda studierna som ingår i metaanalysen erbjuder information om modererande faktorer går det att göra homogenitets-/heterogenitetstest inom varje underkategori. Om en jämförelse av underkategorierna dels uppvisar signifikanta statistiska skillnader dem emellan, och dels uppvisar homogena korrelationer inom varje underkategori är kategoriseringen (valet av moderatorer) särskilt relevant för förståelsen av fenomenet.¹⁴¹

Experimentella Studier

Aggressioner i laboratorier

De flesta experiment med försökspersoner där forskare undersökt pornografins effekt på aggressioner gjordes under 1970- och 1980-talen.¹⁴² Forskningsetiska kommittéer tillät av naturliga skäl inte riktiga sexuella aggressioner i experiment. Forskarna behövde dock pröva orsakssamband och använde därför mer generella indikatorer på aggression som negativa utvärderingar, störande ljud, elchocker m.m. Detta var innan forskningen tydligt kartlagt attityder som visats främja mäns våld mot kvinnor (se ovan). Även om försöken med generell aggression idag kan anses vara överspelade bidrog de till förståelse av under vilka former effekten av pornografi kan aktualiseras.

Många exponeringsexperiment genomfördes som en undervisningssituation som framställdes som om det vore det faktiska experimentet för undersökningsspersonerna. Oftast fanns en kvinnlig doktorand i psykologi som låtsades vara en försöksperson, men som var där för att testa de riktiga försökspersonerna t.ex. genom provokationer. Tidig forskning hade indikerat att för att kunna observera effekterna behövde sociala spärrar som vanligtvis hindrade män från att vara aggressiva mot kvinnor i offentliga sammanhang motverkas.¹⁴³ Detta gjordes bl.a. genom doktorandens avsiktliga provokationer, där försökspersonerna sen fick möjligheter att vedergälla genom fiktiva straff. Mellan provokationerna och vedergällningarna blev försökspersonerna indelade i olika grupper som under svepskäl exponerades för antingen pornografi eller kontrollmaterial (alternativt ingen exponering). Nedan följer sammanfattningar av några typiska experiment.

År 1978 publicerades en studie som bl.a. testade om *sociala spärrar* (t.ex. psykologiska trösklar bland män som motverkar att bete sig aggressivt mot kvinnor bland andra människor) påverkade pornografins effekt. Experimentet visade dels att exponering för ickevåldspornografi ledde till mer aggressioner mot en kvinnlig måltavla än hos två kontrollgrupper (en grupp såg en ickepornografisk aggressiv film, en annan grupp såg ingen film), dels att effekten blev statistiskt signifikant starkare när försökspersonerna gavs en ytterligare möjlighet till aggression efter tio minuter.¹⁴⁴ Resultaten indikerade att försökspersonernas sociala spärrar mot aggression reducerats vid det andra tillfället, vilket troligen påverkats av att inga sanktioner uttalats efter deras första aggressioner. Pornografins effekter kan på liknande sätt antas bli mer framträdande i en miljö där sociala spärrar är lägre eller kvinnor uppfattas som legitima måltavlor, t.ex. i hemmamiljö eller i prostitution.¹⁴⁵

Ett annat experiment publicerat tidigare (1974) hade testat den aggressiva effekten efter att försökspersonerna utsattes för *avledande media* direkt efter att de exponerats för olika typer av mediematerial: (1) en neutral kontrollsekvens ur filmen *Marco Polo's Travels*, (2) en aggressiv sekvens från boxningsfilmen *The Champion*, (3) brutalt dödligt våld från filmen *The Wild Bunch*, och (4) ickevåldspornografi med förspel och samlag utan aggressiva inslag.¹⁴⁶ Efter exponering fick försökspersonerna se en enminutersfilm med naturlandskap och regn. Bara dem som tidigare exponerats för den ickevåldsamma pornografiska filmen var statistiskt signifikant mer aggressiva i ett påföljande experiment än försökspersonerna i den neutrala kontrollfilmen om Marco Polo.¹⁴⁷

I ett annat experiment publicerat 1981 exponerades försökspersonerna för följande filmer: (1) ickesexuell talkshow (kontrollmaterial), (2) ickeaggressiv pornografi med samlag, (3) aggressiv pornografi med en

kvinnor som binds och utsätts för våld och sexuella aggressioner av två män med ett ”positivt slut” där hon ler och slutar göra motstånd, samt (4) aggressiv pornografi liknande den förra, men med ”negativt slut” där kvinnan lider.¹⁴⁸ De två olika slutet i de aggressiva pornografiska filmerna förstärktes av en introducerande berättarröst. Till skillnad mot de två experimenten ovan ledde inte den ickeaggressiva pornografien till någon statistisk signifikant ökning av aggressioner mot kvinnor, även om tendensen gick i samma riktning (Donnerstein and Berkowitz, 716–17). Men författarna noterade att till skillnad mot tidigare studier som använt samma ickepornografiska film så använde deras experiment en mycket starkare provokation innan exponeringen. Inte oväntat blev deras kontrollgrupp mer aggressiva efteråt än kontrollgrupperna i de tidigare studierna, men gruppen som exponerades för den ickeaggressiva pornografiska filmen var ungefär lika aggressiva som tidigare (s. 717). Författarna refererade också till studien från 1978 ovan, vilken gav försökspersonerna två tillfällen för vedergällning. De sociala spärrarna tycktes minska vid det andra tillfället då gruppen som exponerats för ickeaggressiv pornografi blev mer aggressiva (ovan). Forskarna noterade att såvida inte någon liknande teknik används så kan effekten av ickeaggressiv pornografi döljas i laboratorieexperiment (s. 717). Jämförelsen med tidigare studier illustrerar svårigheterna att genomföra ett väl avvägt experiment.

I experimentet från 1981 genomfördes även ett följdexperiment med manliga försökspersoner och en kvinnlig provokatör för att jämföra effekten från de båda våldsamma pornografiska filmerna. När försökspersonerna *inte* provocerats gav endast våldspornografien med ”positivt slut” en starkare aggressiv effekt; med provokationer gav dock båda filmerna starkare effekt jämfört med kontrollgruppen (s. 720). I en efterföljande enkät uppgav alla försökspersoner att kvinnan led mest i den ”negativa” filmen, men jämfört med männen som inte provocerats tyckte dock männen som blev provocerade att kvinnan i den negativa filmen njöt mer (s. 719). En tolkning av resultaten är att mäns ilska gentemot enskilda kvinnor kan avtrubba dem för kvinnors lidande i allmänhet – ett kollektivt skuldbeläggande gentemot kvinnor som kan bli starkare i sexualiserade sammanhang.

Metaanalyser av aggressionsexperiment

En metaanalys av experimentella studier om pornografins effekt som publicerades 1995 uppvisade *homogena* effektkorrelationerna för såväl pornografi med våldsinslag som pornografi utan våldsinslag; båda pornografikategorierna visades öka försökspersonernas aggressioner mot kvinnor jämfört med kontrollgruppernas aggressioner.¹⁴⁹ Resultatens otvetydighet är särskilt värt att notera med beaktande av svårigheterna att provocera fram aggressioner mot kvinnor i laboratoriemiljö (se ovan). Det enda undantaget utgjordes av halv- eller helnakenfotografier utan sexuell aktivitet (mer om detta nedan).

För att göra metaanalysen genomsöktes totalt 1300 studier om pornografi. Experiment inkluderades som undersökt om pornografien påverkade en person att uppsåtligt försöka skada en annan person ”antingen fysiskt, materiellt, eller psykologiskt” (Allen, D’Alessio, & Brezgel, 266). Självrapporterad aggression, fysiologisk upphetsning m.m. inkluderades inte i metaanalysen (s. 266), vilket annars hade inneburit att alltför olika typer av studier sammanblandats där vissa inte heller svarar på frågan om effekten på mäns våld mot kvinnor.¹⁵⁰ För att en studie skulle inkluderas behövdes klartecken från minst två forskare. Ingen skillnad gjordes på om studierna t.ex. inbegrep strategier för att motverka sociala spärrar mot aggression eller om de använde mer känsliga mätinstrument. Detta torde göra metaanalysens uppskattning av aggressiva effekter mer konservativ eftersom vissa experiment kan ha saknat strategier för att motverka försökspersonernas sociala spärrar mot att bete sig aggressivt mot kvinnor bland andra människor. Totalt inkluderades 33 experiment med primärdata från 30 olika studier som inbegrep 2040 försökspersoner (Allen, D’Alessio, & Brezgel, 266).

I en första metaanalys (s.k. *raw correlation*) av de 33 experimenten ledde pornografien till mer aggressioner, men analysen uppvisade *heterogena* effektkorrelationer (s. 269). I enlighet med metaanalysmetoden (se ovan) så kontrollerades för potentiella *modererande* faktorer. De enda moderatorerna¹⁵¹ som var såväl statistiskt signifikanta och uppvisade *homogena* effektkorrelationer var de tre pornografikategorierna: pornografi med (1) våld, (2) utan våld, samt (3) bilder med halv-/helnakenhet utan sexuell aktivitet (Allen, D’Alessio, & Brezgel, 274). Som nämnts ovan är underkategorier med homogena effektkorrelationer särskilt relevanta (*jfr* 268).¹⁵² Skillnaden i effekt av våldspornografi jämfört med ickevåldspornografi var inte statistiskt signifikant (Allen, D’Alessio, & Brezgel, s 271), vilket föranleder ytterligare tolkning med avseende på vad i pornografien som sätter igång de psykologiska processer som leder till mer aggressioner eftersom våldet

uppenbarligen inte är avgörande (mer om detta nedan).

Det viktigaste resultatet från metaanalysen är således att såväl vålds- som ickevåldspornografi gav upphov till mer aggression. Det enda undantaget var halv- eller helnakenfotografier, t.ex. omslag på *Playboy* eller *Penthouse*,¹⁵³ vilka i metaanalysen ledde till statistiskt signifikant mindre aggressioner jämfört med kontrollgrupper (Allen, D'Alessio & Brezgel, 271). Emellertid indikerade ett experiment som använde känsligare mätinstrument motsatsen, där försökspersonerna som exponerats för bilder i *Playboy* delade ut längre elchocker än kontrollgruppen (elchockens längd har visats vara under mindre mental kontroll än elchockens intensitet).¹⁵⁴ Förvisso var effekten på elchockens längd bara statistiskt ”marginellt signifikant”.¹⁵⁵ Den är dock relevant i beaktande av senare experiment med ickepornografiska sexistiska annonser och sexistiska Hollywoodfilmer utan våld, som med statistisk signifikans ökade attityder som främjar mäns våld mot kvinnor.¹⁵⁶ Pornografikonsumenter tycks också trubbas av och söka mer ”extrema” material (se ovan kap. 2), vilket är en process som nakenfotografier kan bidra till. Validiteten i aggressionsexperimenten på halv- och helnakenbilder kan därmed ifrågasättas.¹⁵⁷

Såväl vålds- som ickevåldspornografi gav upphov till mer aggression”

Metaanalyser av attitydexperiment

Som nämnts tidigare visade forskningen under 1980-talet att vissa attityder med statistisk signifikans främjar mäns våld mot kvinnor och trivialiserar kvinnors lidande (se ovan). Bland annat ingår attityder som t.ex. våldtäktsmyter (*rape myths*), vilka myntades av forskaren Martha Burt, och som brukar avspegla föreställningar såsom att det vanligtvis är ”promiskuösa” kvinnor eller dem med ”dåligt rykte” som våldtas, att en kvinna som tar initiativ till sex ”troligen skulle ha sex med vem som helst”, eller att kvinnor anmäler våldtäkter för att hämnas på f.d. pojkvänner.¹⁵⁸ En uppsättning liknande attityder har också visats producera samma effekter som *våldtäktsmyter*, som föreställningar att kvinnor är naturligt sexuellt manipulativa, att män måste använda tvång för att kvinnor säger nej till sex för att inte framstå som ”lössläppta”, eller att kvinnor njuter av att våldtas.¹⁵⁹ Dessa attityder samvarierar också med försökspersoners uppskattning av sannolikheten att de skulle våldta om de kunde göra det ostraffat. Andra attityder som uppmäts i den experimentella forskningen är trivialisering av kvinnors lidande i simulerade våldtäktsrättegångar där försökspersoner avger ett rekommenderat straff.

En metaanalys av 16 experiment som undersökte pornografins effekt på någon av de ovan nämnda attityderna med totalt 2248 försökspersoner publicerades 1995.¹⁶⁰ I analysen ingick såväl studier med pornografiska filmer som skriven pornografi och audioinspelningar (Allen m.fl. 14–15). Trots dessa relativt olika medietyper uppvisade experimenten *homogena* effekter av pornografen som med statistisk signifikans ledde till mer attityder som främjar eller trivialiserar mäns våld mot kvinnor (s. 18–19). När forskarna undersökte de olika underkategorierna fann man även homogena och signifikanta korrelationer i de tre typer av statistiska jämförelser som gjorts i studierna: (a) kontrollgrupper–våldspornografi; (b) kontrollgrupper–ickevåldspornografi; samt (c) våldspornografi–ickevåldspornografi (s. 19). Studier som direkt jämförde effekterna av vålds- med ickevåldspornografi fann en generell starkare ökning av attityder som främjar/trivialiserar mäns våld mot kvinnor av våldspornografen (s. 19). I en indirekt jämförelse mellan å ena sidan studier som undersökt effekterna av ickevåldspornografi jämfört med kontrollgrupper, å andra sidan studier som undersökt effekterna av våldspornografi jämfört med kontrollgrupper, fann forskarna en starkare effekt av ickevåldspornografi i motsats till den mer direkta jämförelsen (s. 19).

Därför göder ickevåldspornografi våld mot kvinnor

Forskare på 1980-talet visade på psykologiska processer som tycks ligga bakom varför ickevåldspornografi leder till aggression mot kvinnor, vilket ibland glöms bort i debatten.¹⁶¹ I olika studier tenderade män att kategorisera kvinnor enligt stereotypa dikotoma kategorier såsom ”horor–Madonnor,” ”promiskuösa–pryda”, eller sexuellt ”tillåtande–icketillåtande”.¹⁶² I det ljuset genomförde ett par forskare två experiment för att utforska sambandet mellan sådana stereotypa attityder och pornografikonsumtion. Först fick manliga försökspersoner titta på en pornografisk bildserie samtidigt som en kvinnlig medspelare i ett rum bredvid

lätsades kommentera samma bilder på någon av tre olika sätt: (1) sexuellt tillåtande ("I'd like to try that"), (2) neutralt (inga kommentarer), eller (3) icketillåtande ("this is disgusting").¹⁶³ I det nästföljande aggressionsexperimentet var männen med statistisk signifikans mer aggressiva mot kvinnorna som gjort sexuellt tillåtande kommentarer än mot de andra kvinnorna.¹⁶⁴

I forskningslitteraturen anses att experimentet ovan främjade aggressioner genom en process som "nervärderar måltavlan".¹⁶⁵ Med det menas att de manliga försökspersonerna antagligen tänkte något i stil med "ge bitchen vad hon tål" och därefter projicerade sådana tankar på kvinnorna som uppfattades som mer promiskuösa.¹⁶⁶ Stereotypa intryck av kvinnors tillåtande attityd till sex i kombination med exponering för liknande suggestiv pornografi gjorde därmed männen mer benägna att uppfatta kvinnan som legitimt "villebråd". Flera experiment har bekräftat denna psykologiska process som avhumaniserar kvinnor genom att visa hur ickevåldspornografi leder till attityder som främjar eller trivialiserar mäns våld mot kvinnor.

Ett talande experiment genomfördes med olika typer pornografiska filmer för att klargöra deras skilda påverkan på mäns och kvinnors relativa trivialisering av våldtäkt i en simulerad rättegång.¹⁶⁷ I experimentet rekommenderade kontrollgruppen fängelse i 823/869 månader (män/kvinnor) för en våldtäktsman. Försökspersoner som sett pornografiska filmer med *kvinnligt-initierad* sex med promiskuöst framställda kvinnor och som *inte* innehöll vare sig tvång eller våld (bl.a. *Lady on the Bus*) rekommenderade ett straff på 514/515 månader (män/kvinnor) (Zillman & Weaver, 118–119 & tbl.4.3). Manliga försökspersoner som sett filmer med *våldtäktspornografi* där män tvingar och misshandlar kvinnor rekommenderade något oväntat ett högre straff än kvinnor gjorde (599/503 mån.). Manliga försökspersoner som sett s.k. "slasher movies" med *erotiserat* våld (t.ex. en naken kvinna som utan framgång erbjuder sex för att undvika att bli mördad) rekommenderade det lägsta straffet, medan kvinnorna i den gruppen rekommenderade ett betydligt högre straff (481/671 mån.). Försökspersoner som sett filmer med sex under "samtycke", t.ex. där *romans* ledde till lidelsefullt sex (bl.a. *Lady Chatterly's Lovers*), rekommenderade ett lägre straff på 775/719 mån (män/kvinnor) som dock ej var statistiskt säkerställt i jämförelse med kontrollgruppen.

Genom experiment med de fyra typerna av filmer ville forskarna även förstå hur den stereotypa kategorisering av kvinnor som legitima måltavlor för sexuella aggressioner hängde ihop bl.a. med det faktum att våldtäktspornografen inte hade den starkaste trivialiserande

Exponeringen för ickevåldspornografen minskade också stödet för kvinnors frigörelse samt ökade attityder som främjar mäns våld mot kvinnor"

effekten. Experimentet genomförde därför en enkätundersökning såväl en vecka innan som i anslutning till de fyra olika pornografiska exponeringarna där försökspersonerna fick bedöma olika stereotypa beskrivningar av "vilda och promiskuösa" respektive "snälla och pryda" tjejer (s. 116). Efter exponering för filmen med *kvinnligt-initierad* sex utan våld bedömde bl.a. männen att beskrivningar av stereotyp "pryda och snälla" tjejer i deras egen ålder var mer promiskuösa än de bedömde sådana beskrivningar innan de sett filmerna (s. 116–17). Kvinnliga försökspersoner blev däremot mest benägna att kategorisera dessa stereotyp "pryda" tjejer som promiskuösa efter att ha exponerats för *våldtäktsfilmen* (s. 116–17). Forskarna tolkade resultaten som att pornografins påverkan på människors uppfattning om kvinnors promiskuitet har en stark påverkan på deras relativa trivialisering av våldtäkt, vilket avspeglades i de lägre rekommenderade straffen bland försökspersonerna även om den psykologiska processen såg något olika ut för kvinnorna jämfört med männen (s. 119). Andra experiment med vanlig ickevåldspornografi har bekräftat dessa konsumtionseffekter.

Ett experiment publicerat 1988 visade t.ex. hur försökspersoner som såg vanlig ickevåldspornografi under sex veckor om totalt ca. 6 timmar var mer benägna en vecka senare att uppfatta kvinnor som sexuellt promiskuösa samt acceptera mäns överordning och kvinnors underordning än en grupp som inte exponerats.¹⁶⁸ På liknande sätt hade ett äldre experiment publicerat 1982 bl.a. visat att konsumtion av vanlig ickevåldspornografi under sex veckor om totalt ca. 5 timmar gjorde försökspersonerna mer benägna att tro att människor har mer sex än vad kontrollgrupperna trodde; i genomsnitt trodde den exponerade gruppen att runt 30 % av alla vuxna har analsex eller gruppsex, i motsats till strax över 10 % i kontrollgrupperna.¹⁶⁹ I samma undersökning genomfördes även en simulerad våldtäktsrättegång. De som exponerats i ca. 5 timmar rekommenderade i genomsnitt ca. 5 års fängelse – en betydligt lägre rekommendation än kontrollgruppernas närmare 10 år.¹⁷⁰ Exponeringen för ickevåldspornografen minskade också stödet för "kvinnors

frigörelse” samt ökade attityder som främjar mäns våld mot kvinnor.¹⁷¹

De olika experimenten med kommersiell ickevåldspornografi ovan visar att den leder till att kvinnor blir legitima ”villebråd” för sexuella aggressioner i konsumenternas ögon och därmed nedvärderas till en mer legitim ”måltavla” för aggressioner. Samma processer har studerats av andra forskare, däribland kanadensiska psykologen James Check som fick ett stort inflytande i domstolar på 1980-talet. I kanadensisk praxis antogs Checks tredelade definition av pornografi i fallet *R. v. Wagner* (1985). Där kategoriserades pornografi som antingen (1) våldsamt, (2) ickevåldsamt men ”avhumaniserande eller förnedrande”, eller (3) ickevåldsamt ”explicit erotisk” som inte förnedrar eller avhumaniserar.¹⁷² Endast den tredje kategorin ”explicit erotisk” ansågs vara harmlös av domstolarna.¹⁷³ För att närmare definiera den andra kategorin, dvs. avhumaniserande pornografi utan våld, exemplifierades framställningar där t.ex. ”särskilt kvinnor fråntas unika mänskliga karaktärsdrag eller identiteter och framställs som sexuella leksaker, vilka hysteriskt och omedelbart ger efter för mäns sexuella krav”.¹⁷⁴ I begreppet ”avhumanisering” och ”förnedring” ingår alltså bl.a. sådana stereotypa pornografiska framställningar av kvinnor som överdrivet promiskuösa – dvs. en typ av material som visats trivialisera och främja mäns våld mot kvinnor trots att den inte är öppet våldsamt.

I motsats till en förekommande missuppfattning att pornografi inte går att definiera på ett politiskt eller juridiskt användbart sätt har Check och hans forskarkolleger dessutom visat att material klassificerade enligt *Wagners* tredelade definition uppfattades på samma sätt av vanliga försökspersoner. I ett experiment med totalt 436 manliga försökspersoner från Toronto (319 ickestudenter, 117 collestudenter samt 115 män i kontrollgrupp) satte Check m.fl. ihop tre olika pornografiska filmer enligt *Wagner*-definitionen. Som nämnts tidigare så fick de klippa ihop fragment av olika scener för att kunna skapa en enhetligt ”erotisk” film utan förnedrande eller våldsamma scener då det inte gick att hitta kommersiell pornografi som inte var våldsamt eller förnedrande.¹⁷⁵ Första delen av undersökningen bestod i att pröva om materialen kategoriserats med träffsäkerhet. Resultaten visade att försökspersonerna gjorde bedömningar som ”generellt var väl i linje” med den tredelade definitionen (Check & Guloien, 168). Våldspornografien uppfattades t.ex. systematiskt som den i jämförelse minst pedagogiska, realistiska och kärleksfulla och istället mest kränkande, aggressiva, och förnedrande. Den ickevåldsamma men ”avhumaniserande” pornografien bedömdes mittemellan de våldsamma och ”erotiska” kategorierna, medan den senare bedömdes vara mest pedagogisk (s. 169).

I nästa del av experimentet blev exponeringseffekterna av de tre olika pornografiska filmerna undersökta. Försökspersonerna fick se en typ av filmer vid tre tillfällen inom loppet av ca. 6 dagar. Efter 4–5 dagar undersöktes försökspersonerna

med avseende på olika attityder som främjar mäns våld mot kvinnor tillsammans med en kontrollgrupp som inte exponerats alls (Check & Guloien, 166). Såväl våldspornografien som den avhu-

Att uppmärksamma i vilken mån kvinnor (och även män) underordnas, avhumaniseras och framställs som legitima måltavlor och objekt för sexuella aggressioner är nödvändigt för att motverka pornografins effekter”

maniserande ickevåldspornografien ledde till att försökspersonerna med statistisk signifikans i genomsnitt uppskattade en högre sannolikhet att begå våldtäkt eller tvinga kvinnor till sex än männen i kontrollgruppen gjorde (s. 170–71 & tbl.6.1.). Mer än dubbelt så många män i dessa två grupper jämfört med kontrollgruppen uppgav att de i någon mån var benägna att våldta (s. 177). Avhumaniserande eller förnedrande ickevåldspornografien gav starkast effekt – *inte* våldspornografi (s. 179). Effekten av den tredje kategorin ”erotiskt” material var svagast och inte statistiskt signifikant som de två övriga, även om dess riktning var densamma (s. 171–72 & tbl.6.1.).

Ett ytterligare statistiskt signifikant samband i Check & Guloiens undersökning var att den avhumaniserande ickevåldspornografi gav starkare påverkan på de 241 försökspersonerna som rapporterade egenkonsumtion av pornografi minst en gång i månaden än den påverkade övriga 195 försökspersoner som rapporterade pornografikonsumtion mindre än en gång i månaden. Den senare gruppens påverkan uppnådde inte statistisk signifikans (1989 s. 175–76). Därmed tycks de som redan konsumerar pornografi vara det stora samhälleliga och politiska problemet eftersom de som inte konsumerar pornografi torde uppvisa betydligt högre acceptans för hårdare reglering.

Ytterligare statistisk analys gjordes även av andra predispositioner för mediepåverkan. Alla undersökningspersoner klassificerades på en skala från 0 till 20 gällande psykotiska symtom (0=inga symtom); ingen hamnade över 8 på skalan (s. 168). En grupp med 186 försökspersoner låg emellertid mellan 1 och 8 ($m=2.9$). Övriga 250 försökspersoner låg mellan 0 och 1 ($m=0.50$). Gruppen med högre symptom påverkades mer av pornografin än den andra gruppen påverkades. Bara i den första gruppen var den statistiska risken 1 på 20 eller mindre att effekterna från våldsam eller avhumaniserande pornografi var ett utslag av slumpen (s. 172–73; $p<.05$). När de 186 mer predisponerade männen delades upp ytterligare i grupperna studenter och ickestudenter var det bara bland studenterna som risken att effekterna av dessa två filmer var ett utslag av slumpen var 1 på 20 eller mindre (s. 174; $p<.05$). Här bör dock beaktas att när experimentgruppen delades upp i mindre grupper avseende såväl psykotiska symtom som student/ickestudenters predisposition, och de tre filmerna därmed krävde varsin ny subgrupp plus en fjärde kontrollgrupp för varje ny subgrupp, blev risken exponentiellt större för ett typ II-fel inom respektive grupp. Som nämnts tidigare innebär typ II-fel att de svagare effekterna kan vara verkliga även när de inte uppvisar statistisk signifikans. Metaanalysmetoden utvecklades bl.a. just för att motverka typ II-fel (se ovan).

Den metaanalys av 16 experiment med 2248 försökspersoner som diskuterades tidigare påvisade *homogena effekter* av pornografin på attityder som främjar mäns våld mot kvinnor.¹⁷⁶ I dessa attityder ingick även det mätinstrument som Check & Guloien använde på pornografins effekt, dvs. självskattad benägenheten att våldta eller tvinga till sex, och deras experiment var med bland metaanalysens 16 experiment.¹⁷⁷ Metaanalysens författare noterade att deras homogenitetstest inte gav något stöd för "existensen av en modererande faktor".¹⁷⁸ Annorlunda uttryckt: även om Check & Guloiens försökspersoner påverkades i olika utsträckning av pornografin så påverkades alla i någon mån. Vi får tillfälle att återkomma till frågan om individuell predisposition för att påverkas av pornografin eftersom detta också studerats i ickeexperimentella naturalistiska enkätstudier (mer om detta nedan).

Summering. Graden av våld i pornografi är i sig själv inte tillräckligt för att förklara varför konsumenter blir mer sexuellt aggressiva eller antar fler attityder som främjar eller trivialiserar mäns våld mot kvinnor jämfört med dem som inte konsumerar pornografi. Många undersökningar har saknat den kategorisering av pornografi som mer noggranna experiment använt sig av, t.ex. i material som avhumaniserar, förnedrar, eller framställer stereotypt promiskuösa kvinnor. Dessa kategorier gör konsumenterna ännu mer benägna att uppfatta kvinnor som "legitima måltavlor" för sexuella aggressioner, vilket i sin tur göder aggressioner och attityder som främjar eller trivialiserar mäns våld mot kvinnor. De psykologiska processerna bakom dikotoma kategoriseringar av kvinnor som "horor" eller "madonnor" begripliggör varför rena "nymfomaniska" skildringar med "total avsaknad av tvingande eller våldsamma handlingar" ändå leder till "den starkaste trivialiseringen av våldtäkt".¹⁷⁹ I betraktarnas ögon tycks sådan pornografi objektifiera kvinnor och frånta dem en del av deras mänskliga värde. Annorlunda uttryckt så *underordnar* pornografin kvinnor genom dess påverkan på konsumenterna. Därmed hamnar pornografi i konflikt med demokratiska värderingar eftersom underordning på grund av kön är en form av diskriminering som är oförenlig med jämställdhet. En strategi som vill motverka pornografi som främjar våld mot kvinnor måste därför gå bortom den förenklade föreställningen att bara våldspornografi är problematisk. Att uppmärksamma i vilken mån kvinnor (och även män) underordnas, avhumaniseras och framställs som legitima måltavlor och objekt för sexuella aggressioner är nödvändigt för att motverka pornografins effekter. Sådan sexuell objektifiering kan uppenbarligen ske såväl med som utan våld, vilket också metastudierna indikerade eftersom de negativa effekterna från våldspornografi och ickevåldspornografi inte uppvisade några nämnvärda skillnader.

Naturalistiska ickeexperimentella studier

Så kallade naturalistiska undersökningar av sambandet mellan pornografikonsumtion och mäns våld mot kvinnor som gjorts med ett befolkningsurval visar huruvida effekterna som påvisats i laboratorieexperiment också uppstår i det sociala sammanhanget. Via en sådan framgångsrik triangulering av forskningsmetoder (se ovan) bemöts kritiken om att laboratorieexperiment kan ha låg ekologisk validitet (dvs. påståenden att effekterna bara uppstår i laboratorier, inte i sociala sammanhang). Särskilt relevanta är de studier om pornografikonsumtion som också kontrollerar för kända moderatorer eller andra faktorer som dämpar, förstärker, eller motverkar sambanden med sexuella aggressioner eller attityder som främjar mäns våld mot kvinnor. Visserligen skulle ett enklare naturalistiskt samband mellan relativt hög pornografikon-

sumtion och relativt flera sådana aggressioner eller attityder tyckas bekräfta experimentens ekologiska validitet. Sambandet skulle emellertid kunna uttrycka ett starkare intresse hos sexuellt aggressivt disponerade personer att vilja se pornografi, vilket i sig självt inte säkert påverkar dem att begå fler sexuella aggressioner eller anta attityder som främjar mäns våld än om de inte tittat på pornografi. Utifrån tidigare forskning går det dock att statistiskt kontrollera för alternativa orsaker till sexuella aggressioner bland män, t.ex. aggressiv eller promiskuös personlighetspredisposition (mer nedan), vilket ger ett starkare stöd för experimentens ekologiska validitet om sambandet alltså kvarstår mellan ökad pornografikonsumtion och ökad sexuell aggressivitet när sådana faktorer kontrollerats för. Ett antal amerikanska naturalistiska enkätstudier tycks på detta sätt bekräfta resultaten från de experimentella undersökningarna.

Sexuella aggressioner

En studie publicerad år 2000 undersökte närmare 3000 manliga collegestudenter med genomsnittsåldern 21 år utifrån ett representativt urval av amerikanska högskolor och universitet vid mitten på 1980-talet där enkäter administrerats.¹⁸⁰ Även om dessa personer undersöktes innan den digitala tidsåldern så har de "fundamentala psykologiska processer" som sammankopplar pornografianvändande och sexuella aggressioner knappast förändrats.¹⁸¹ Via tidigare forskning har två huvudsakliga personlighetspredispositioner påvisats som förutspådde mer sexuella aggressioner och som går under beteckningarna *Hostile Masculinity* (HM) samt *Sexual Promiscuity* (SP) (alternativt *impersonal sex*) (Malamuth, Addison, & Koss, 60). Den "fientliga maskuliniteten" (HM) betecknar personer som har en "(1) osäker, defensiv, hyperkänslig, och fientlig-misstroende orientering, särskilt mot kvinnor, samt (2) får sexuell tillfredsställelse av att kontrollera eller dominera kvinnor", emedan den "sexuella promiskuiteten" (SP) betecknar en "promiskuös, ickebindande, spelorienterad [game-playing] inställning till sexuella relationer som statistiskt förutspås av vissa tidiga familjeaggressioner och tonårsproblem".¹⁸²

De två konstruktionerna HM och SP har utvecklats till en teoretisk modell under beteckningen *Confluence Model*, eftersom den empiriska risken för sexuell aggressivitet har visats särskilt öka då båda existerar parallellt ("sammanlöper") i en och samma individ (Malamuth, Addison, & Koss, 59–61). Modellens validitet har bekräftats av oberoende forskargrupper i flera olika länder och empiriska undersökningar.¹⁸³ Genom att kontrollera för dessa två (begreppsparaplyer) täcker forskarna alltså upp för statistiskt relevanta moderatorer som antas dämpa eller förstärka sexuella aggressioner jämte pornografikonsumtionen. I studien från 2000 mättes HM via två psykologiska skalor som utvecklats av ett antal forskare: *Negative Masculinity Scale* samt *Hostility Toward Women Scale* (Malamuth, Addison & Koss, 65). Sexuell promiskuitet (SP) mättes via frågor om åldern vid första samlaget och antal sexuella partners fr.o.m. 14 års ålder, vilket enligt tidigare forskning visats mäta den personlighetsdisposition som SP står för (s. 64–65). Genom värdena på HM och SP klassificerades respondenterna som antingen låg-, medel-, eller högriskindivider för att begå sexuella aggressioner. Därmed skapades en möjlighet att kontrollera huruvida pornografikonsumtion oberoende av dessa övriga riskfaktorer statistiskt kunde förutspå mer eller mindre sexuella aggressioner (mer nedan).

Den "oberoende variabeln" som mätte pornografikonsumtion bestod av en fråga hur ofta försökspersonerna på en fyrgradig skala "läser någon av följande tidningar: *Playboy*, *Penthouse*, *Chic*, *Club*, *Forum*, *Gallery*, *Genesis*, *Oui*, eller *Hustler* (markera en)". Forskarna menade att valet av dessa tidningar var lämpligt för att testa mer vanlig pornografi (s. 63). Förvisso är dessa tidningar inte särskilt representativa idag med tanke på det pornografutbud som finns på internet m.m. Men de var relativt representativa vid mitten av 1980-talet när undersökningen genomfördes. Emellertid kan den relativt begränsade definitionen göra att de uppmätta korrelationerna urvattnas. En effekt av upprepad konsumtion som dokumenterades redan på 1980-talet var avtrubning och övergång till mer extrema material (se kap. 2 ovan). Mer extrema konsumenter kan därför ha likställts med dem som "bara" konsumerar vanlig pornografi.

Frekvensmättet som användes kunde också varit mer precist. Försökspersonerna skulle ange om de "(1) aldrig, (2) sällan, (3) ganska ofta, eller (4) mycket ofta" såg på pornografi, vilket forskarna medgav var en subjektiv bedömning jämfört med att t.ex. ange hur många timmar eller minuter i veckan eller gånger per månad som de genomsnittligt såg pornografi (s. 63). Sådana mer precisa mått har bl.a. använts av forskare för att undersöka unga vuxnas pornografikonsumtion i Sverige (se kap. 2 ovan). Här finns en större risk att variationen i korrelationerna underskattas om lågkonsumenter överskattar sin konsumtion och högkonsumenter underskattar sin konsumtion. Båda dessa scenarier är troliga med tanke på att pornografi omges av

många tabun och att respondenterna därmed inte säkert har en referensram för kvantitet. Hur vet t.ex. en manlig student om ca. fyra gånger i månaden är ”ganska ofta” eller ”sällan” utan att känna till genomsnittet?

Den ”beroende variabeln” som mätte sexuella aggressioner bestod av ett batteri av tio enkätfrågor om i vilken utsträckning, om någon, som undersökningspersonerna betett sig sexuellt aggressivt sen 14 års ålder. Frågorna spann från mer grövre övergrepp som att med våld och via smärta tvinga någon till samlag, även analsex, eller vid användande av alkohol försöka eller förmå någon att tåla oönskat sex, till mindre grövre aggressioner som att förmå någon att tåla oönskat sex pga. upprepat tjat och påtryckningar (*continual arguments and pressure*).¹⁸⁴ Ungefär 25% av alla manliga studenter i enkäten kryssade för att de genomfört någon/några av de tio olika typerna av sexuella aggressioner sedan 14 års ålder i olika utsträckning (Koss, Gidycz, & Wisniewski, 166–68). Dock anser forskarna att detta är betydande underskattningar (s. 169). I så fall kan även det leda till att de statistiska sambanden som uppvisas mellan pornografikonsumtion och aggressioner urvattnas och framstår som mindre än de i verkligheten är. Något som tyder på underskattningar är t.ex. att i en parallell samtidig undersökning som riktade sig till samma collegepopulation, men då bara de kvinnliga studenterna (dvs. ca 3000 kvinnliga collegestudenter på samma högskolor och universitet där männen undersöktes), rapporterade ca 54 % av kvinnorna att de utsatts för samma sexuella aggressioner sedan 14 års ålder som bara 25 % av männen

Pornografikonsumtion är en oberoende faktor som förutspår vilka män som begår mer sexuella aggressioner mot kvinnor”

medgav att de utfört (s. 169). Skillnaden skulle ha kunnat bortförklaras med att förövarna inte fanns med i enkäten (t.ex. äldre ickestudenter). I så fall är det dock märkligt att det antal tillfällen som 25 % av männen erkände att de genomförde vissa sexuella aggressioner är ”identiska” med det antal tillfällen som de 54% av kvinnorna uppgav att de utsatts för sådana handlingar (s. 169; se även s. 167 tbl.3). Det behöver emellertid inte vara resultatet av ett medvetet förnekande. Tidigare forskning har t.ex. observerat hur dömda våldtäktsmän uppvisar stereotypiska våldtäktsmyter och inte uppfattar tvång i de sexuella situationer som de upplevt.¹⁸⁵

En ytterligare källa till underskattning av olika samband i undersökningen är att när det saknades data på vissa enkätfrågor så placerade forskarna in genomsnittet för alla respondenterna, vilket är en ”konserverativ” metod som typiskt sett reducerar skillnader mellan grupper (Malamuth, Addison & Koss, 62).

Trots de sannolika problemen med underskattningar som kan bidra till urvattnade samband, främst avseende pornografikonsumtion men även sexuella aggressioner, bekräftades hypotesen att pornografi har en oberoende effekt på sexuella aggressioner förvånansvärt väl även efter att forskarna konstanthöll de alternativa faktorerna, dvs. moderatorer HM och SP. I ljuset bl.a. av andra naturalistiska studier som visat liknande samband är det därför viktigt att notera att bland de närmare 3000 studenterna så fanns en statistiskt signifikant linjär trend där mer pornografikonsumtion förutstodde mer sexuella aggressioner även inom lågriskgruppen, om än med en betydligt svagare styrka än i högriskgruppen (s. 77). I mellanriskgruppen uppvisades en liknande statistiskt signifikant linjär trend (s. 78). I högriskgruppen, som utgjorde 7% av det totala urvalet, var sambandet mellan sexuella aggressioner och pornografikonsumtion statistiskt signifikant och betydligt mer ”dramatiskt” bland de respondenter som uppgett mest sexuella aggressioner än i någon av de båda lägre riskgrupperna (s. 78). Resultaten bekräftar därmed även modellen om ”sammanlöpande” riskfaktorer.

En mindre uppföljningsstudie med ett bekvämlighetsurval av 102 manliga psykologstudenter som publicerades 2007 använde liknande metoder som studien ovan av Malamuth m.fl.¹⁸⁶ Här studerades sambanden mellan pornografikonsumtion och sexuella aggressioner genom att kontrollera dels för moderatorerna HM och SP, dels för ytterligare predispositioner som påvisats hos dömda brottslingar. Sambandet var då påtagligt i högriskgruppen för sexuella aggressioner men antydde inte i mellan- och lågriskgrupperna (Vega & Malamuth, 112–13) som i den förra studien, där det lineära sambandet var statistiskt signifikant i alla riskgrupper om än med olika styrka (se ovan). Uppföljningen gjordes dock med ett betydligt mindre urval om 102 personer i jämförelse med de närmare 3000 collegestudenterna som undersöktes i den första studien. Det mindre urvalet gör det betydligt svårare att uppnå statistisk signifikans, även om sambanden är lika verkliga i båda urvalen (dvs. en risk föreligger för typ II-fel). Dessutom användes liknande defi-

nitioner av pornografikonsumtion med subjektiva frekvensmått i båda studierna,¹⁸⁷ vilket troligen också urvattnade sambanden i uppföljningen (jfr ovan).

Utöver de två studierna ovan har bl.a. en enkätundersökning genomförts med 480 manliga collegestuderter om deras pornografianvändning där ytterligare faktorer som kan förutspå sexuella aggressioner kontrollerades för, t.ex. moderatorer som impulsivitet, ilska, fientlighet, psykopatologi och gruppptryck. Resultaten rapporterades i en doktorsavhandling 1994.¹⁸⁸ Pornografi visades vara den starkaste förutspående faktorn, vilken förklarade 12 % av den totala variansen (dvs. skillnaderna mellan olika individer) i sexuella aggressioner och den kvarstod som statistiskt signifikant efter att de andra faktorerna kontrollerats för.¹⁸⁹ En annan naturalistisk studie gjord med 477 manliga collegestuderter som publicerades i en vetenskaplig tidskrift 1994 visade också att pornografikonsumtion förutspådde sexuellt aggressivt beteende och ökad självuppskattad sannolikhet att tvinga någon till sex.¹⁹⁰ Både dessa två studier jämförde också sambandet gentemot vissa typer av pornografi (t.ex. vålds- eller ickevåldspornografi). Doktorsavhandlingen visade på ett samband där män som använt mer våldsam pornografi mer sannolikt hade tvingat någon ha sex, inklusive våldtäkt. Den andra studien genomförde emellertid en ofullständig statistisk analys som anmärkts på i litteraturen, vilket gör dess resultat mindre pålitligt i avseendet att skilja på effekterna från olika typer av pornografi.¹⁹¹ Som nämnts tidigare så har forskning indikerat att konsumtion av ickevåldspornografi ofta leder till avtrubbning och efterfrågan på mer extrem eller våldsam pornografi (se kap. 2). Utan att tillräckligt nog sära på effekterna från olika pornografikategorier är det svårt att veta om starkare korrelationer från våldspornografi snarast reflekterar en ökad konsumtion av pornografi i största allmänhet.

Summering. Naturalistiska befolkningsbaserade enkätstudier visar att pornografikonsumtion är en oberoende faktor som förutspår vilka män som begår mer sexuella aggressioner mot kvinnor, även när relevanta alternativa faktorer till sådant beteende har kontrollerats för. Resultaten är mycket betydelsefulla även om ickeexperimentella studier i sig själva inte kan besvara frågor om orsakssamband eftersom resultaten överensstämmer med de experimentella studier där orsakssamband med aggressioner och attityder som främjar våld mot kvinnor kartlagts. Genom att triangulera dessa båda metoder stärks slutsatsen att pornografi orsakar mer sexuella aggressioner även i den sociala kontexten. Förvisso tycks sambandet vara avsevärt starkare hos de mest sexuellt aggressivt predisponerade männen, men med tanke på de vaga frekvensmått på pornografi som använts och den underrapportering av sexuella aggressioner som troligtvis förekommit i den största befolkningsstudien ovan är det ändå talande att ett svagare statistiskt signifikant samband uppvisades även bland de mindre predisponerade männen där. Härnäst ska vi ställa resultaten om sexuellt aggressiva beteenden i förhållande till vad som rapporterats om pornografins samband med attityder som främjar mäns våld mot kvinnor.

Attityder som främjar eller trivialiserar våld mot kvinnor

Som tidigare nämnts så förutspår attityder som främjar eller trivialiserar mäns våld mot kvinnor med statistisk signifikans sådana sexuella aggressioner som undersökningarna ovan studerat.¹⁹² Med andra ord så mäter s.k. *Attitudes Supporting Violence Against Women* (ASV) indirekt sexuella aggressioner. De båda indikatorerna triangulerar därför varandra på så sätt att de är uttryck för samma underliggande fenomen. Som komplement till den metaanalys av experimentella aggressionsstudier har även en metaanalys av pornografins effekter på mäns attityder som främjar eller trivialiserar våld mot kvinnor (hädanefter ASV) publicerats 2010.¹⁹³ Studien korrigerade även ett par allvarigare fel i en tidigare metaanalys av ickeexperimentella samband mellan pornografi och ASV som ingick i samma publikation som innehöll metaanalys av experimentella undersökningar om ASV från 1995 (se Hald, Malamuth & Yuen, 15–16). Huvudförfattaren till den äldre metaanalysen har även erkänt felet (s. 16), varför studien från 2010 är den korrekta.

I metaanalysen från 2010 ingick nio studier med totalt 2309 respondenter och som uppfyllde ett antal viktiga kvalitetskriterier.¹⁹⁴ Forskarna fann att ökat pornografianvändande bland män förutspådde en ökning av ASV med statistisk signifikans (s. 18; $r=0.18$, $p<0.001$). När sambandet mellan våldspornografi och ASV ($r=0.24$, $n=1394$) jämfördes med det mellan ickevåldspornografi och ASV ($r = 0.13$, $n = 1617$) var det förra statistiskt signifikant starkare än det senare ($p<0.001$). Som påpekats ovan bör dock beaktas att konsumtion av våldspornografi kan samvariera med ökad pornografikonsumtion i allmänhet eftersom konsumenterna ofta blir avtrubbade och söker mer extrema material (se kap. 2). Med andra ord kan det starkare sambandet mellan våldspornografi och ASV snarast reflektera att mer pornografikonsumtion i största allmänhet leder till mer ASV. Utöver dessa resultat fann metaanalysen att såväl det sammanslagna

sambandet som sambandet för vålds- respektive ickevåldspornografi var för sig uppvisade heterogena korrelationer (s. 18). Heterogenitet antyder existensen av moderatorer, dvs. faktorer som dämpar eller förstärker sambandet (mer nedan).

I en senare amerikansk ickeexperimentell studie från 2011 med 489 s.k. *fraternity members* (medlemmar i manlig studentklubb) undersöktes sambanden mellan pornografityp och ASV och forskarna medgav att det var en "brist" att de aldrig mätte konsumtionsfrekvensen.¹⁹⁵ De frågade bara respondenterna vilka av tre pornografityper de sett under de senaste 12 månaderna. Åttiotre procent uppgav då att de sett "grafiska sexuella handlingar", 27 % uppgav att de sett "sadosochistiska skildringar" och 19 % uppgav att de sett "explicit våldtäkt" (Foubert, Brosi & Bannon, 219–22). Självrapporterad konsumtion av alla kategorier förutsådde mer ASV (s. 220–22). Förvisso fanns en signifikant starkare korrelation mellan vissa ASV och de två mer våldsamma pornografikategorierna jämfört med ickevåldsamma kategorier och ASV (s. 220–21). I ljuset av tidigare forskning om avtrubning är det relevant att notera det märkbart lägre antalet manliga studenter som uppgav konsumtion av våldsamma material jämfört med männen som uppgav konsumtion av ickevåldsam pornografi (s. 220, 222). Detta förhållande antyder att de förras högre ASV snarare kan hänga ihop med relativt större konsumtion av alla pornografityper än av just våldsam pornografi. Säkra slutsatser går emellertid inte att dra så länge vi saknar data om konsumtionens omfattning.

Frågan om de heterogena korrelationerna i metaanalysen om ASV från 2010, vilka antyder att det finns moderatorer som dämpar eller förstärker sambanden, har försökt utvecklats något i litteraturen. Två år senare publicerades en större ickeexperimentell analys av samma data från mitten av 1980-talet som tidigare använts för att studera sambandet med sexuella aggressioner bland närmare 3000 manliga collegestudenter i USA, men här med syftet att klargöra sambanden mellan pornografi och ASV (inte aggressiva beteenden).¹⁹⁶ Det rena sambandet ("raw correlation") mellan pornografikonsumtion och ASV var statistiskt signifikant ($p < 0.001$) och med ungefär samma styrka ($r = 0.12$)¹⁹⁷ som sambandet mellan ickevåldspornografi och ASV i den ickeexperimentella metaanalysen ovan ($r = 0.13$).¹⁹⁸ Detta samband är dock sannolikt en underskattning. Undersökningen från 2012 bygger t.ex. på samma vaga konsumtionsfrekvensmått som den parallella undersökningen om sexuella aggressioner från 2000 använde, dvs. en fråga om respondenterna läst ett antal vanliga pornografitidningar "aldrig, sällan, ganska ofta, eller mycket ofta". Frågan kan göra att lågkonsumenter överskattar och högkonsumenter underskattar sin konsumtion om de inte känner till genomsnittet, vilket med tanke på de tabun som omger pornografi torde vara vanligt (jfr ovan). En ytterligare källa till underskattning av olika samband är att där data saknades på enkätfrågor placerade forskarna in genomsnittet för alla, vilket är en "konservativ" metod som typiskt sett reducerar skillnader mellan grupper.¹⁹⁹

Vad gäller effekten av moderatorer som dämpar eller förstärker sambanden antog författarna 2012 att samma teoretiska modell om sammanlöpande faktorer (Confluence Model) som förklarade moderatorernas inverkan på variationen i aggressivt beteende skulle kunna förklara moderatörernas inverkan på attityder som främjar eller trivialiserar våld mot kvinnor (ASV). Antagandet är dock märkligt då en av modellens två oberoende variabler/moderatorer, s.k. fientlig maskulinitet (HM), bygger på mycket snarlika attityder som mäts i ASV. I tidigare Confluence-studier användes t.o.m. samma sorters ASV för att mäta just HM. Därmed tycks HM mäta samma underliggande fenomen som ASV mäter. Att undersöka huruvida HM förutspår ASV blir därmed tautologiskt – ungefär som att fråga "i vilken mån leder fientliga attityder till fientliga attityder"? Kanske för att försöka undvika detta dilemma användes två andra konstruktioner för att mäta HM, s.k. Negative Masculinity och Hostility Toward Women. Emellertid innehåller dessa två konstruktioner attitydskalor som är mycket snarlika ASV, vilket gör att förhållandet mellan HM och ASV fortfarande framstår som tautologiskt. Därmed kommer moderatörernas samband med variationen i ASV bli omotiverat stark om syftet är att undersöka oberoende faktorer och således exponentiellt dölja andra faktorer samband med ASV, som t.ex. pornografianvändande.

Något som ytterligare försvårade förståelsen av moderatörernas inverkan på sambandet mellan pornografikonsumtion och ASV och som kan bidra till underskattning av pornografins effekt var att studien från 2012 delade in respondenterna i hela sex riskgrupper utifrån modellen om sammanlöpande riskfaktorer – fyra lågriskgrupper, en mellanriskgrupp och en högriskgrupp.²⁰³ Som kontrast bedömde studien från 2000 att tre riskgrupper var "mer lämpligt" då sex grupper skulle gjort varje grupp så liten att det förelåg risk för typ II-fel, dvs. att ett verkligt samband inte framstod som statistiskt signifikant.²⁰⁴

Trots forskarnas problematiska design med avseende på underskattningar och teoretiska modeller som

överdrev moderatorernas effekter så visades en statistiskt signifikant starkare korrelation mellan pornografianvändande och ASV bland män i högriskgruppen.²⁰⁵ En ökande lineär trend över alla fem lägre riskgrupperna där pornografianvändande förutspådde mer ASV till trots²⁰⁶ – trenden var inte statistiskt signifikant inom varje enskild riskgrupp när de sammanlöpan­de faktorerna kontrollerades för. Emellertid måste frånvaron av statistisk signifikans inom varje enskild av de fem grupperna sättas i relation till de designproblem som diskuterats ovan och som sannolikt lett till betydande underskattningar av sambanden mellan pornografikonsumtion och ASV. Det handlar här om att (a) indelningen i sex riskgrupper i motsats till (som i undersökningen om aggressioner) tre riskgrupper ökade risken för typ II-fel; att (b) en av de två moderatorerna mäter samma typ av attityder som finns i beroende variabeln; att (c) frånvaron av data på enskilda enkätvar ersattes med genomsnittet, vilket minskar skillnader mellan grupper; samt att (d) det vaga och subjektiva frekvensmättet på pornografikonsumtion också kan minska skillnader mellan grupper. Forskare rekommenderas att inte genomföra en liknande enkätstudie utan att korrigera dessa fyra metodproblem.

Summering. Även om naturalistiska enkäter i sig själva inte förmår att besvara frågor om orsakssamband så stärker studierna i detta avsnitt den ekologiska validiteten betydligt i de experimentella studierna. I experiment kan, som nämnts, orsakssambanden i pornografins inverkan på attityder påvisas. På liknande sätt som de naturalistiska enkätstudierna ovan visade att pornografikonsumtion förutstodde sexuella aggressioner bland män, även om andra faktorer delvis dämpade eller förstärkte sambanden, visar studierna i detta avsnitt ett liknande samband mellan pornografikonsumtion och attityder som främjar eller trivialiserar mäns våld mot kvinnor (ASV). Förvisso har det ännu inte tydligt kartlagts vilka alternativa faktorer som dämpar eller förstärker sambanden mellan pornografi och ASV och metodproblem har medfört att sambandet dessutom troligen underskattats. Sammantaget indikerar samtliga typer av studier emellertid att de flesta män påverkas i någon mån av pornografi i sina attityder gentemot kvinnor, om än i olika betydande utsträckning. Att resultaten i både attityd- och aggressionsstudier når samma slutsatser, dvs. att ökad pornografikonsumtion leder till såväl sexuella aggressioner som ASV, stärker trovärdigheten i båda typer av studier. Sammantaget utgör metodtrianguleringen med experiment och naturalistiska enkäter samt begreppstrianguleringen med aggressions- och attitydstudier ett starkt stöd för slutsatsen att pornografikonsumtion bidrar till mäns våld mot kvinnor. Frågan i vilken mån dessa samband är politiskt signifikanta handlar till stor del om hur människor värderar den skada som sexuellt aggressiva män åsamkar sina måltavlor. Konsekvenserna för de mest utsatta grupperna, t.ex. kvinnor som tagit sin tillflykt till jouter eller prostituerade personer, är här särskilt relevanta.

Speciellt utsatta grupper

Enkätundersökningar av kvinnor som misshandlats av män

Enkätstudier med klienter på kvinnojourer eller i vårdkedjan belyser delvis omfattningen av de problem som indikeras i de generella befolkningsstudierna ovan. De kan också verifiera den ekologiska validiteten i de experimentella orsakssambanden. I en enkätstudie med 2135 kvinnor som flytt till kvinnojourer i ett amerikanskt storstadsområde 1998–2002 frågade forskare om deras partners tittade på pornografi eller utnyttjade sexindustrin på annat sätt (dock utan specificerade frekvensmått).²⁰⁷ Strax över 40% svarade jakande och uppgav med statistisk signifikans att de utsatts för mer *sexuellt våld* (sexuella övergrepp, våldtäkt, eller ”stalking”) än kvinnor vars partners inte uppgavs utnyttja pornografi eller annan sexindustri (Simmons, Lehman & Collier-Tenison, 410–11). Beskrivningarna av männen som uppgavs utnyttja pornografi eller annan sexindustri uppvisade också med statistisk signifikans mer kontrollbeteenden gentemot kvinnorna jämfört med de andra männen, t.ex. hot, hotfullhet, förminskande, förnekande, skuldbeläggande, ekonomisk maktutövning, påtvingad isolering och/eller påtvingade ”manliga privilegier” (s. 410–11).²⁰⁸

En tidigare studie av 271 kvinnor som utsatts för mäns våld och som deltog i ett stödprogram i New York åren 1988–1991 analyserade enkäter med frågor om gärningsmannens pornografi- och/eller alkoholanvändande (dock utan frekvensmått) samt relationens längd.²⁰⁹ Enligt kvinnornas uppgifter använde 30% av gärningsmännen pornografi (Hinson Shope, 63). Utöver generell misshandel uppgav 46% av alla kvinnor att de utsatts för sexuella övergrepp. Kvinnor vars gärningsmän uppgavs använda pornografi löpte 1,9 högre odds att ha utsatts för sexuella övergrepp, vilket var jämförbart med kvinnor vars gärningsmän uppgavs använda alkohol. När forskaren separerade de gemensamma effekterna av pornografi och alkohol

så förutspådde båda alltså med statistisk signifikans ($p < 0.01$) en ökning av sexuella övergrepp, med oddsen 1,277 för ”bara” pornografi och 1,270 för ”bara” alkohol (s. 65). Även om oddsen att gärningsmän som uppgavs använda både alkohol och pornografi genomförde sexuella övergrepp var så högt som 3,2 så var inte skillnaden statistiskt signifikant när denna grupp jämfördes med de som bara uppgavs använda pornografi (s. 66). Forskaren förtydligade: “It appears that alcohol does not exacerbate the effects of pornography on the odds of sexual assault” (s. 66).

En tidigare amerikansk undersökning som publicerades 1998 undersökte sambandet mellan våldspornografi och mäns våld mot kvinnor i ett etniskt stratifierat urval med 198 kvinnor från olika vårdkliniker som uppgett att de blivit misshandlade ett år innan (eller under) en graviditet.²¹⁰ En tredjedel vardera utgjordes av afroamerikanska, latinamerikanska respektive vita amerikanska kvinnor (Cramer m.fl., 324). Bland samtliga kvinnor indikerade 40,9 % att deras gärningsmän tittade på våldspornografi, varav en signifikant högre andel av var vita amerikaner (58,7 %) jämfört med latinamerikanska (38,5 %) och afroamerikanska (27,1 %) kvinnor (s. 326). Med statistisk signifikans rapporterades det grävsta våldet av kvinnor som uppgav att deras gärningsmän ”tvingade” dem att ”titta på, agera ut, eller posera för pornografiska scener” – en grupp som utgjorde 25,8 % av alla 198 kvinnor (s. 327). Resultaten bekräftades även efter kontroll för åldersfaktorn (s. 327).

Bakgrunden till forskningsenkäterna ovan kan förmodligen spåras till när vittnen från kvinnojourer offentligt började beskriva pornografins roll i mäns våld mot kvinnor, som t.ex. i offentliga hearings i delstaten Massachusetts där en kvinnojoursorganisation 1992 lämnade in ett skriftligt vittnesmål. I dokumentet beskrevs hur organisationen frågat klienter huruvida männen som misshandlat dem hade använt pornografi som en del i misshandeln. Enligt en ”konservativ” bedömning hade hälften av männen gjort det.²¹¹ I ett annat exempel från New York tio år tidigare vittnade en grundare och verksamhetsledare för ett program för personer som utsatts för sexuella övergrepp i en liknande offentlig hearing i Minneapolis 1983 om hur hon började möta ett större antal personer som våldtagits oralt i halsen. Ibland berättade de utsatta hur deras våldtäktsman hänvisade till den pornografiska filmen *Deep Throat* innan överfallet.²¹² Utöver detta hade åklagare med betydande erfarenhet från utredningar om sexuella övergrepp, kliniska psykologer som behandlade sexförbrytare eller överlevare, samt andra representanter från kvinnojourer vittnat om hur pornografi spelade en liknande betydelsefull roll i bokstavligen hundratals fall av sexuella övergrepp.²¹³ Det finns också ett överflöd av enskilda vittnesmål i olika offentliga hearings och andra sammanhang i USA som avgetts av vanliga kvinnor och flickor som berättar om hur de misshandlats av män som tvingat, eller försökt tvinga dem att imitera pornografi.²¹⁴

I offentliga hearings i USA har prostitutionsöverlevare också vittnat om hur sexköpare konstant hänvisar till pornografi som de vill att de prostituerade kvinnorna ska imitera”

Summering. Med statistisk signifikans förutspådde mäns pornografianvändande mer våld mot kvinnorna som undersöktes på kvinnojourer och i vårdsystem, vilket är i linje med hur pornografi i experimenten orsakade aggressioner och attityder som främjar mäns våld mot kvinnor. Via metodtriangulering bekräftar det här avsnittet därför experimentens ekologiska validitet på samma sätt som de mer generella befolkningsstudierna ovan gjorde.

Prostituerade personer om sexköpare

Kunskapen om pornografins roll i våld mot kvinnor blir tydligare i studier med prostituerade personer, som i den intervjustudie med 200 prostituerade kvinnor och flickor från San Francisco som omnämns tidigare i kapitel 2 där forskarna medvetet undvek ”arrestbara” eller ”serviceorienterade” respondenter för att få en mer representativ bild.²¹⁵ Ett stort antal av respondenterna nämnde spontant att våldsamma sexköpare hänvisade till pornografi under övergreppen.²¹⁶ Liknande rapporter om sexköpare som tvingar eller försöker tvinga kvinnor att imitera pornografi finns även i senare studier, t.ex. den i nio länder som nämns ovan där 47% av 802 personer i olika typer av prostitution (t.ex. inomhus och utomhus) uppgav att de blivit upprörda av försök att få dem att imitera pornografi.²¹⁷ Prostitutionsutredningen i Sverige rapporterade i sitt slutbetänkande 1995 också hur socialarbetare i Göteborg berättat att sexköpare inte sällan pekade på bilder i sina pornografiska tidningar för att beskriva sina önskemål för de prostituerade

personerna.²¹⁸

I San Francisco berättade många av de 200 prostituerade personerna *spontant* att de utnyttjats i pornografi redan innan 13 års ålder (Silbert & Pines, 865–66). I en grupp om 60 % som uppgav sexuella övergrepp under barndomen berättade 22 % också spontant att den vuxne använt pornografi före övergreppet bl.a. för att övertala barnet och legitimera övergreppet, eller för att hetsa upp sig själva (s. 865–66). Liknande bekräftande utsagor har avgetts från ickeprostituerade kvinnor om övergrepp under barndomen, liksom av olika experter på sexualförbrytelser.²²⁰ I offentliga hearings i USA har prostitutionsöverlevare också vittnat om hur sexköpare konstant hänvisar till pornografi som de vill att prostituerade kvinnorna ska imitera.²²¹ En kvinna i Minneapolis som representerade en större grupp prostitutionsöverlevare förklarade varför: ”män bevittnar konstant misshandeln av kvinnor i pornografi och om de inte kan betea sig på samma sätt med sina fruar, flickvänner, eller barn så tvingar de en hora [*sic*] att göra det”.²²²

Bland 73% av de 200 prostituerade personerna i San Francisco fick forskarna uppgifter om totalt 193 våldtäktsfall där 24 % av respondenterna lämnade spontana kommentarer om hur våldtäktsmännen systematiskt hänvisade till pornografi som de sett (Silbert & Pines, 863). Dessutom hävdade gärningsmännen att den pornografin antydde att den prostituerade kvinnan eller flickan inte bara njöt av att bli våldtagen, utan även njöt av att bli utsatt för annat extremt våld (s. 863). I 19 % av de 193 våldtäkterna berättade respondenten hur de försökte stoppa våldtäktsmannen genom att säga ungefär ”Calm down, I’m a hooker. Relax, and I’ll turn you a free trick without all this fighting” (s. 864). Emellertid ledde denna kommunikation i *alla fall* till det rakt motsatta: mannen började skrika och hans våld ledde till allvarigare skador jämfört med tillfällena där kvinnan inte berättat om sin prostitution (s. 864).

Bland 12% av de 193 våldtäkterna, där kvinnan/flickan spontant berättade om sin prostitution för våldtäktsmannen, fick hon höra

fler kommentarer om pornografi än övriga som utsatts för våldtäkt fick höra (s. 864). Ett systematiskt tema i gärningsmännens reaktion var då att

Många sexköpare medger i anonyma intervjuer att de köper sex för att ha sex som andra skulle vägra, som dominans och underordning, eller olika scenarier från pornografi”

(1) deras språkbruk blev mer aggressivt, (2) de blev betydligt mer våldsamma, (3) de sa att de sett prostituerade personer i pornografiska filmer och majoriteten namngav specifik pornografi, samt (4) efter vaginal våldtäkt misshandlades kvinnan ytterligare sexuellt på ett sätt som prostituerade kvinnor i pornografin männen hänvisade till påstods njuta av (s. 864–65). En gärningsman lär ha sagt följande: “I know all about you bitches, you’re no different; you’re like all of them. I [*sic*] seen it in all the movies. You love being beaten” (s. 864). En annan utsatt berättade hur en gärningsman sa följande: “Then he told me he had seen whores [*sic*] just like me in (three pornographic films mentioned by name), and told me he knew how to do it to whores like me. He knew what whores like me wanted” (s. 865).

Gärningsmännens beteenden och uttalanden ovan uppvisar likheter med den psykologiska process som dokumenterats i pornografiexperiment. Som tidigare nämnts kategoriserade försökspersoner som exponerades för vanlig ickevåldspornografi kvinnor som stereotypt promiskuösa i motsats till pryda (“horor/Madonnor”) oftare än kontrollgrupperna gjorde. Pornografins effekt ledde på detta sätt till objektivering av kvinnor, där kvinnorna avhumaniserades och gjorde till legitima ”måltavlor” för sexuella aggressioner. Processen ledde bl.a. till mer generella aggressioner mot kvinnliga skådespelare i laboratorieexperiment och starkare trivialisering av våldtäkt i simulerade rättegångar jämfört med kontrollgrupper (se ovan). San Franciscostudien visar oss hur dessa processer fungerar i en social kontext. När mannen som misshandlar kvinnan upplyses om att hon prostituerats så göder det hans stereotypiska intryck av prostituerade kvinnor som legitima måltavlor för aggressioner, vilket han i sin tur tar som intäkt för att utsätta dem för ännu mer våld och misshandel. Pornografin inspirerar honom bokstavligen att objektivera prostituerade kvinnor och att avhumanisera dem och underordna dem sina egna önskemål (“He knew what whores like me wanted”). När feminister menar att pornografi är en *grafisk sexuellt explicit underordning* av människor som strider mot demokratiska värderingar om jämställdhet så är detta delvis vad som avses. Vad vi ser i dessa intervjuer om våldtäktsmän utgör en *metod- och bevistriangulering* som bekräftar den ekologiska validiteten i de mer noggranna psykologiska experimenten om pornografins effekter.

Sexköpare och pornografi

Många sexköpare medger i anonyma intervjuer att de köper sex för att ha sex som andra skulle vägra, som dominans och underordning, eller olika scenarier från pornografi. Bland 110 anonyma sexköpare i Skottland som rekryterades slumpmässigt via annonser sa många bl.a. att en viktig orsak för sexköpet var "njutningen" i att kunna slå fast "sin dominans över kvinnor i prostitution".²²³ En sexköpare förtydligade att prostitution erbjuder män "friheten att göra vad helst de vill i en konsekvensfri miljö".²²⁴ En annan påpekade att "[v]issa killar tittar mycket på pornografi och förväntar sig att sina partners skall utföra vissa handlingar. De kommer antingen att utöva påtryckningar på sina partners till en viss punkt, eller gå ut och skaffa sig det de vill ha."²²⁵ I en likande studie med 113 sexköpare i Chicago uppgav 46–48 % att de ville ha sex med prostituerade personer som sexköparna antingen kände sig obekväma att be sina partners om eller som deras partners vägrade utföra.²²⁶ Vanligtvis nämndes analsex (27 %), följt av oralsex (7 %), men också gruppsex, sadomasochism och dominans, eller sex med sexleksaker och fetisch.²²⁷ Sexköparna i Chicago hänvisade ofta till hur de iscensatte, dvs. imiterade, pornografiscener med prostituerade kvinnor.²²⁸

Samma typer av svar och samband bland sexköpare som påvisades ovan i Skottland och Chicago har erhållits i liknande studier i Boston (MA),²²⁹ Kambodja,²³⁰ och London (UK).²³¹ Exempelvis medgav 71 % av 133 sexköpare i Kambodja och 52 % av 101 sexköpare i Boston att de imiterade pornografi med kvinnor som de köpt i prostitution och gav många exempel på hur de ville pröva hela den mångfald av beteenden som de sett i pornografin.²³² I Boston förklarade en sexköpare att när personer som han ville göra detta med inte ville så började han köpa sex av prostituerade personer.²³³ Andra typiska kommentarer var att om en fästmo inte ställde upp på analsex så visste sexköparen vem som skulle göra det.²³⁴ Sexköparnas svar överensstämmer med vittnesmålet av kvinnan i Minneapolis ovan, som å prostitutionsöverlevares vägnar menade att pornografikonsumtion leder män till att köpa sex i prostitution när de inte kan iscensätta pornografi med sina partners eller barn. Inte oväntat fann forskarna i Skottland att pornografikonsumtion med statistisk signifikans förutsådde mer frekventa sexköp bland de 110 sexköparna ($r=0.26, p=0.006$).²³⁵ Liknande statistiska samband uppmättes i en studie med 1,672 sexköpare som gripits i USA och som även jämförts med ett nationellt befolkningsurval av män.²³⁶

Studien från Kambodja är den sista i en serie undersökningar där enkäterna och intervjufrågorna troligen förfinats för att fånga upp mer detaljer om sambandet mellan pornografi och våld mot kvinnor. Här noteras därför att 41 % av sexköparna i Kambodja medgav att de medverkat i *gångvåldtäkter* (kallas *bauk* på Khmer).²³⁷ Av dessa män sa 17 % att de deltagit i gångvåldtäkter över 10 gånger, 19 % sex till tio gånger, 42 % två till fem gånger och 28 % en gång (Farley m.fl., 30). Med avseende på pornografins roll i gångvåldtäkter beskrev en sexköpare hur de "turades om att ha sex" och "använde olika stilar som vi såg i filmen" (s. 26). För att imitera pornografi med kvinnor på det här sättet krävs uppenbarligen mycket våld och tvång. En sexköpare förklarade: "Ibland så ändrar sig kvinnan när hon ser hur många människor som väntar vid platsen. Om det händer så hotar och tvingar mina vänner henne och slår henne ibland" (s. 30–31). En annan man berättade om hur hans "vänner slog henne och tvingade henne att göra allt som de ville; ibland hotade mina vänner henne med döden om hon inte skulle göra som de sa" (s. 31). En tredje sexköpare sa att "vi slog vad om vem som var starkast nog att fortsätta ha sex. Den som inte kunde hålla ut kallades för 'loser'" (s. 31). I ljuset av misshandeln där sexköparna är fullkomligt likgiltiga inför kvinnornas hälsa är det inte konstigt att en av dem berättade hur en kvinna efter en gångvåldtäkt "hade så mycket smärta att jag var rädd att hon hade dött" (s. 31).

När vi beaktar uppgifterna om gångvåldtäkter i Kambodja kan det för den oinsatte verka som ett extremfall. Så är inte nödvändigtvis fallet. De facto gångvåldtäkter som animerats av pornografi på liknande sätt, där kvinnor inte haft möjlighet att neka sex, har rapporterats såväl i USA som i Sverige sedan många år. I förra kapitlet nämndes t.ex. hur Prostitutionsutredningen 1995 rapporterade om att svensk polis genomförde flera förundersökningar mot s.k. sexklubbar där pornografifilmer spelades in med en publik av män som betalat inträde. Ekonomiskt utsatta kvinnor tvingades genomföra sexuella handlingar som de inte kommit överens om i förväg med ibland över tio män, inklusive t.ex. vaginala-, orala- och oförberedda anala samlag.²³⁸

Andra sammanhang där grupper av män köpt sex av kvinnor under tvingande omständigheter som kan ha liknat dem ovan har rapporterats i USA. Bland sexköparna som intervjuades i Chicago (se ovan) berättade en man hur han och hans vänner varit i Las Vegas och köpt sex med en prostituerad kvinna och hur

de ejakulerade ”på hennes ansikte samtidigt, som i porrfilmerna”.²³⁹ En annan sexköpare berättade hur han tillsammans med sina vänner var på semester på Kuba och betalade en ”resebyrå” för kvinnor som stannade i deras lägenhet under tre dagar för att städa och ”utföra” de ”sexuella handlingar som mannen och hans vänner begärde”.²⁴⁰ Redan på mitten av 1980-talet vittnade en prostituerad kvinna i en amerikansk federal offentlig hearing i Washington, DC om hur hennes hallick tog henne till fester med hundratals män

Vittnesmål visar att sexköpare inte bara vill pröva våldsamt sex i allmänhet, utan särskilt pröva de handlingar som de inte känt till innan de sett på pornografi”

där det först visades pornografi, vilket följdes av sex med prostituerade kvinnor.²⁴¹ Pornografins roll som inspirationskälla är en gemensam nämnare i såväl gruppvåldtäkterna som bland de gäng med män ovan som köpte sex av prostituerade kvinnor med få eller inga möjligheter att neka deras gruppsex.

Summering. Vittnesmålen ovan visar att sexköpare inte bara vill pröva våldsamt sex i allmänhet, utan särskilt pröva de handlingar som de inte känt till innan de sett på pornografi. Förvisso har sexköparna troligtvis en starkare predisposition för sexuella aggressioner, vilken påverkat deras beteenden. Emellertid indikerar deras egna utsagor att de inte skulle ha genomfört just de typer av handlingar som de valde att genomföra om de inte hade konsumerat just den typ av pornografi som de konsumerat. Händelseförloppen de redogör för antyder därför mer än bara ett korrelationssamband. Givetvis kan inte dessa enkät- och intervjumetoder kontrollera för orsakssamband på samma sätt som ett experiment. Emellertid överensstämmer kedjan i händelseförloppen med de orsakssamband som mängder av pornografiexperiment med kontrollgrupper redan påvisat. Därför utgör sexköparnas berättelser en metodtriangulering som stärker den ekologiska validiteten i experimenten om pornografins effekter.

Aggregerade studier, osäkra data

Forskare har försökt dra slutsatser om pornografins samband med mäns våld mot kvinnor utifrån statistik om *anmälda* sexbrott. Denna typ av ”aggregerade” studier där t.ex. länder eller delstater utgör analysenheter är emellertid osäkrare än de befolkningsbaserade studierna ovan där individer utgör analysenheter. Till exempel påverkas anmälningar av många faktorer, särskilt när vi tittar över tid. Anmälningar avspeglar heller inte nödvändigtvis den faktiska *prevalensen* av sexbrott. Befolkningsbaserade studier ovan visade att pornografikonsumtion leder till trivialisering av mäns våld mot kvinnor, vilket därför kan leda till att *färre* individer vill anmäla brott t.ex. för att de tror att den inte tas på allvar eller för att den utsatte själv förminskar övergreppet. En amerikansk befolkningsstudie från 2006 visade just sådana tendenser bland vuxna kvinnor som medgett att de våldtagits: 44 % uppgav att en av huvudorsakerna till att de inte anmälde brotten var att de fruktade ”dålig hantering” av rättsväsendet.²⁴² Vidare uppgav 63 % att de inte ville att incidenterna skulle komma till deras ”familjs” eller ”andras” kännedom (Kilpatrick m.fl., 47–48 & tbl. 41). Dessutom fann studien att bara 37 % av kvinnliga collegestudenter korrekt identifierat övergreppet som våldtäkt, trots att ytterligare 63 % uppgav beteendespecifika beskrivningar som överensstämde med kriterierna för gällande våldtäktslagstiftningar (s. 44). Bland de collegekvinnor som korrekt identifierade sin erfarenhet som våldtäkt var oddsen närmare *tio gånger* högre att de anmält brottet än bland dem som inte identifierade sin våldtäkt som våldtäkt (s. 44). För att undersöka sambandet mellan pornografikonsumtion och anmälda brott krävs att forskaren kontrollerar för sådana felkällor och alternativa hypoteser som antyts ovan.

Jämförande sambandsstudier som konstanthåller faktorer

Ett exempel på en aggregerad studie är den som jämförde 50 delstater i USA under åren 1980–82 och replikerades av en oberoende forskargrupp för året 1982; båda studierna fann en statistiskt signifikant positiv korrelation mellan andel sålda pornografiska tidningar och antal anmälda våldtäkter efter att ha statistiskt kontrollerat för relevanta alternativa faktorer.²⁴³ Studierna utgick från tidigare forskning och kontrollerade därför för andel urbaniserad befolkning, andel unga vuxna (18–24), andel män/kvinnor i åldern 15–24, ekonomisk ojämlikhet eller fattigdom, alkoholkonsumtion, kvinnors status/jämställdhet, andel singelmän över 15 år, andel arbetslösa, andel afroamerikansk befolkning,²⁴⁴ andel mord, rån och grov misshandel samt försäljning av ickepornografiska tidningar (dels allmänna tidningar, dels tidningar med

”machoteman” som t.ex. vapen, jakt och sport).²⁴⁵ Även indikatorer som t.ex. kroppsbestraffning i skolor eller offentliga avrättningar kontrollerades för, samt andelen generell våldsmedia, geografisk mobilitet, skilsmässor, ensamstående hushåll, turister, kvinnor i delstatspolitiska församlingar, sekularism, och andra rättsliga eller sociala indikatorer på jämställdhet.²⁴⁶

En multipel regressionsanalys indikerade bl.a. att 64 % av den totala sambandsvariansen i våldtäktsanmälningar kunde härledas till de åtta mest relevanta faktorerna och att bara 47 % av variansen (dvs. variationen) kunde härledas till de återstående sju faktorerna när pornografi plockats bort från regressionsanalysen.²⁴⁷ Utöver pornografin uppvisade bara två andra faktorer statistiskt signifikanta samband med våldtäktsanmälningar: procentandelarna som antingen levde under fattigdomsnivån eller var urbaniserade i respektive delstat.²⁴⁸

Eftersom anmälningar i stort sett alltid underskattar de faktiskt förekommande våldtäkterna kontrollerades om detta var ett problem för jämförelser av delstater. Forskarna gick igenom tidigare forskning som hade bekräftat att de *relativa* skillnaderna mellan delstaternas anmälningar överensstämde med de *relativa* skillnaderna mellan delstaternas *prevalens* av våldtäkt.²⁴⁹ Visserligen har prevalensstudierna som forskarna förlitade sig på också visats underskatta förekomsten av våldtäkt,²⁵⁰ men givet att underskattningens andel är relativt lika i samtliga delstater utgör dock prevalensstudierna en acceptabel kontroll. Studierna stärktes här av att pornografiförsäljning och anmälda våldtäkter var flera gånger större i vissa delstater än i andra,²⁵¹ vilket skapade möjlighet att kontrollera för betydande statistiska skillnader. Jämfört med undersökningar över tid i samma stat har studierna i USA:s delstater åren 1980–1982 också fördelen att kunna konstanthålla förändringsfaktorer som annars kan påverka anmälningsbenägenheten över tid.

Longitudinella studier med överdeterminering och tolkningsproblem

Brottsanmälningar är generellt ett starkt överdeterminerat fenomen eftersom det påverkas av många faktorer och det är mycket svårt att sortera ut effekten från någon enskild faktor.²⁵² Ett exempel på dessa problem, särskilt i s.k. longitudinella studier som undersöker sambanden mellan pornografikonsumtion och brottsanmälningar över tid, uppvisas i en studie från 2011 i Republiken Tjeckien som undersökte åren 1971–2007.²⁵³ Det implicita antagandet är att om pornografin ökar över tid i Tjeckien, vilket studien visar är rimligt särskilt fr.o.m. 1989, kan den även vara orsak till en förändring i anmälningar av sexbrott över tid. Studien gör i praktiken anspråk på att analysera orsakssamband, inte bara korrelations samband som i de amerikanska delstatsundersökningarna ovan. Författarna påstår dock att deras studier indikerar att pornografikonsumtion leder till färre sexbrott, i motsats till vad som indikeras i de amerikanska undersökningarna. De våldtäktsanmälningar som redovisas är emellertid långt från entydiga, liksom anmälningarna av sexuella övergrepp på barn och s.k. ”lesser sex-related crimes” (Diamond, Jozifkova & Weiss, 1038–39). Av utrymmesskäl tas endast problemen i författarnas analys av våldtäkter upp här, men problemen i analysen av de andra sexualbrotten är lika allvarliga och diskuteras utförligt på annat håll.²⁵⁴

Först noteras att de officiella tjeckiska anmälningarna ökade fr.o.m. 1989, med ett exceptionellt högt antal om ca. 900 anmälningar år 1990, vartefter anmälningarna låg strax under 750 per år fram tills 1998 (Diamond, Jozifkova & Weiss, 1039 & fig.1). Från 1999 t.o.m. 2007 stabiliserades anmälningarna mellan 500 och 750 fall per år, vilket är ungefär samma andel som under perioden 1971–1989 (s. 1039 & fig.1). Författarna hänvisar dock till en ökning av den manliga befolkningen i åldern 15–64 som implicerar en de facto minskning av anmälda våldtäkter per capita om 15,5 % (s. 1040). Emellertid finns många alternativa faktorer som skulle kunna orsaka en sådan relativt liten nedgång i anmälningar med tanke på att de skedde på en period över 35 år som innebar mycket snabba och omfattande tekniska, sociala, ekonomiska, kulturella och politiska omvälvningar.

I Tjeckien skedde som bekant Sammetsrevolutionen, förändringen från kommunism till kapitalism och liberalism, samt upplösningen i två stater (Tjeckien och Slovakien) under ett fåtal dramatiska år. En nedgång i anmälningar på 15,5 % som dessutom *inte* är att likställa med faktisk brottsprevalens (jfr ovan) kan under en sådan omfattande samhällsomvandling bero på många enskilda orsaker och är därför potentiellt ”överdeterminerad”.²⁵⁵

Den tjeckiska studien nämner t.ex. aldrig den stora mängd undersökningar som visar hur pornografi främjar såväl våld mot kvinnor som attityder som trivialiserar det, och där särskilt tendensen bland både män och kvinnor att rekommendera lägre straff för våldtäkt (se ovan). Dessa effekter skulle kunna påverka anmälningar av våldtäkt negativt. I ljuset av den kunskapen är en hypotes att den initiala uppgången i

anmälningar av våldtäkt 1989–1998 avspeglar en faktisk ökning i brottsprevalens pga. ökad pornografikonsumtion – inte bara en ökning av anmälningsbenägenheten.

Sammantaget visas med emfas att den mesta pornografikonsumtionen idag orsakar såväl mer mäns våld mot kvinnor som fler attityder som trivialiserar samma våld”

Minskningen av anmälningarna efter 1998 speglar då de attitydförändringar som pornografin varit med om att ha skapat i Tjeckien efter 1989, där de som utsatts för våldtäkt i ökad utsträckning känner uppgivenhet inför den avtrubning för sexuella övergrepp som samhället nått. Därför bedömer de drabbade det som ej mödan värt att anmäla brott, särskilt om påföljderna skulle bli låga och en rättegång blir besvärlig.

I motsats till den tjeckiska longitudinella studien kunde de amerikanska jämförande studierna kontrollera begreppsvaliditeten i deras våldtäktsanmälningar genom att jämföra den relativa skillnaden mellan delstaternas anmälningar med den relativa skillnaden mellan deras våldtäktsprevalens (se ovan). Den tjeckiska studien presenterar aldrig någon prevalensstudie för att validera huruvida variansen i officiella anmälningar av brott över tid överensstämmer med den faktiska prevalensen över tid. Det går inte att förlita sig på en indirekt jämförelse eftersom Tjeckien vid denna tidpunkt är ett betydligt annorlunda samhälle än USA var under åren 1980–82. Därför är det också anmärkningsvärt att den tjeckiska studien inte försökt göra jämförelser med jämförbara data från länder som Slovakien eller liknande postkommunistiska grannländer i Östeuropa, vilka kunde ha endera verifierat deras tolkningar eller gett upphov till rivaliserande hypoteser.

Den tjeckiska studien hänvisar på ett ställe till en dramatisk ökning i anmälningar av ickesexuella brott från 1989 och framåt, t.ex. rån, uppsåtlig misshandel, eller rånmord (Diamon, Jozifkova & Weiss, 1040), vilken sägs uttrycker någonting om ”samtida social förändring” (s. 1039). Emellertid förtydligar författarna aldrig *hur* de menar att denna ”sociala förändring” hänger ihop med anmälningsfrekvensen av *sexualbrott*. Uttalandet framstår mer som slentrian än argument. En rimlig hypotes är att den dramatiska ökningen av anmälningar av rån, misshandel och mord efter 1989 sannolikt orsakade en betydande ökning av polisens arbetsbörda. Notera då att våldtäkter är notoriskt svåra att straffrättsligt processa även i väl utbyggda rättssystem som USA.²⁵⁶ En dramatisk ökning av andra brott skulle därför troligen minska anmälningsbenägenheten av våldtäkt ytterligare om kvinnor dels förstår att deras våldtäkter trivialiseras (bl.a. pga. av pornografins ökade spridning), dels förstår att polisens arbetsbörda plötsligt ökat.

Utöver de påtalade bristerna är det anmärkningsvärt att den tjeckiska longitudinella studien inte kontrollerat för några alternativa demografiska faktorer, såsom dem som förutspått mer våldtäkter i USA och som kontrollerades i de amerikanska jämförande delstatsstudierna ovan (t.ex. arbetslöshet, andel singelhushåll, fattigdom, urbanisering). Dessutom kunde inte den tjeckiska studien konstanthålla för kulturella förändringar över 35 år som kan introducera okända faktorer, vilket de amerikanska studierna kunde göra då de jämförde de 51 delstaterna under samma år. Den tjeckiska studien framstår i jämförelse med de amerikanska som betydligt osäkrare och snarast vilseledande.

Aggregerade metoder jämfört med andra metoder

Jämfört med experimenten, befolkningsstudierna eller de specifika studierna på utsatta grupper som diskuterats tidigare så behöver aggregerade studier kontrollera för många fler alternativa faktorer eftersom variansen i anmälda brott utgör ett ”överdeterminerat” socialt fenomen. Förvisso kan väl genomförda studier som kontrollerar för relevanta alternativa faktorer framstå som övertygande, som de amerikanska studierna där bl.a. de relativa skillnaderna i prevalens och anmälningar i 50 delstater var ungefärligen lika. Emellertid kanske forskarna ”går över ån för att hämta vatten” när de lägger ner stora resurser på sådana korrelationsstudier med så många osäkerheter. Det tycks vara relativt enklare att genomföra befolkningsbaserade enkätstudier som kontrollerar för relevanta alternativa faktorer, givet att frågeformulären är välformulerade och inte innehåller sådana problem som diskuterats ovan (t.ex. vaga frekvensmått eller tautologiska variabler). Det faktum att den aggregerade metoden har använts för att presentera inte bara osäkra, utan snarast vilseledande påståenden om att ökad pornografikonsumtion leder till färre sexbrott

över tid, gör att läsare bör vara särskilt försiktiga när de stöter på den.

Kunskapen som redogörs för i det här kapitlet bygger på ett stort antal studier och annan dokumentation där metoder och begrepp triangulerats i såväl psykologiska experiment, ickeexperimentella befolkningsenkäter, samt specifika befolkningsstudier med utsatta grupper och individuella kvalitativa data. Sammantaget visas med emfas att den mesta pornografikonsumtionen idag orsakar såväl mer mäns våld mot kvinnor som fler attityder som trivialiserar samma våld. Allt som allt har kapitlet visat att pornografi-användande gör män mer benägna att våldta samt att utöva otillbörliga påtryckningar på sina partners för att få dem att tåla oönskade sexuella handlingar. Dessutom gör konsumtionen att såväl män som kvinnor trivialiserar sexualbrott, vilket påverkar bl.a. poliser, domare och nämndemän. Ju mer män konsumerar pornografi desto mer benägna är de också att köpa sex, liksom att kräva att prostituerade personer imiterar pornografi som kan vara våldsamt, ohälsosamt, förnedrande eller traumatiserande för de prostituerade personerna (i vissa fall t.o.m. gängvåldtäkter).

4. Rättspolitiska alternativ

Introduktion: civilrättsliga angreppssätt

Civilrättsliga medel stärker dem som drabbas av pornografins skadeverkningar att ställa pornografer och andra profitörer till svars för den skada de orsakat. Situationer där organisationer som representerar de drabbades perspektiv och intressen har lett till effektivare resultat, vilket t.ex. skedde när den nya kanadensiska författningen, *Canadian Charter of Rights and Freedoms*,²⁵⁸ antogs 1982 och regeringen gav stöd till historiskt underordnade grupper för att processa i konstitutionella rättsfall mot pornografidistributörer bland andra.²⁵⁹ Straffrättsliga strategier ger polis och åklagare ett starkare initiativ och makt över hur lagen tillämpas och innehåller en mer begränsad möjlighet för de drabbade att påverka processen. Polis och åklagare saknar generellt sett den typ av drivkrafter som t.ex. kvinnojourer eller nätverk av ”överlevande” har för att mer effektivt tillämpa lagar mot sexuell exploatering eller pornografins skadeverkningar – en brist som gjort att straffrättsliga lagar varit relativt ineffektiva på vissa håll.²⁶⁰ Båda verktyg rekommenderas tillsammans, med fokus på civilrättsliga möjligheter.

Det finns två huvudsakliga strategier att rättsligt utmana pornografen i Sverige som kommer beskrivas mer nedan. Den ena strategin tar sikte på produktionsförhållandena och torde inte kräva någon ny lagstiftning eftersom det redan finns paragrafer i Brottsbalken som går att tillämpa (t.ex. koppleri- samt människohandelsparagraferna).²⁶¹ Den andra strategin riktar in sig på spridningen av pornografi och syftar främst till att bromsa konsumtionsskadorna. Den senare strategin förutsätter ny lagstiftning, eventuellt med ett krav på grundlagsändring. En sådan reglering av spridning bör baseras på en väl genomtänkt rättsdefinition av pornografi som inte kan missbrukas för att komma åt andra typer av uttryck med sexuella anspelningar – dvs. sådana framställningar som inte visats främja mäns våld mot kvinnor såsom forskningen visat att vanlig kommersiell pornografi gör. Hur pornografi definieras rättsligt är alltså även viktigt bl.a. för att undvika att lagen uppfattas som ett alltför stort intrång i yttrandefriheten.

I USA används idag redan civilrättsliga processer *utan* inblandning av polis och åklagare för att stämma såväl producenter som distributörer och konsumenterna av barnpornografi på internet. Processerna har sin grund i en federal lagstiftning som antogs i USA:s kongress där det i en skrivning som gett upphov till flera rättsfall angavs att förövare av barnpornografibrott är skadeståndsskyldiga till ”hela beloppet” som kan relateras till offrens lidande och ekonomiska förluster.²⁶² Efter en längre tids tvister, framförallt angående konsumenternas ansvar där utslagen i de federala domkretsarnas appellationsdomstolar blev avsevärt olika och ingen enhetlig nationell standard utkristalliserades, slog den Högsta domstolen fast att även konsumenterna är skadeståndsskyldiga till ett belopp som motsvarar det bidrag till skadan som de kan visats ha orsakat, om än i en relativt modest utsträckning.²⁶³

Den civilrättsliga processen som sådan skulle kunna tillämpas i Sverige, åtminstone med avseende på producenter och distributörer av vuxenpornografi.²⁶⁴ En civilrättslig talan med ett skadeståndsyrkande, s.k. enskilt anspråk, kan i Sverige ske antingen i direkt anslutning till ett brottmål med assistans från åklagare och målsägandebiträden,²⁶⁵ eller som en separat civilrättslig process i ett tvistemål.²⁶⁶ Givet den befintliga eller eventuellt nya lagstiftning som diskuteras mer utförligt nedan kan personer som utnyttjats i pornografen eller som skadats på grund av konsumtionen via målsägandebiträdet, åklagare eller enskilda advokater söka hjälp att kontakta It-tekniker, vilka i sin tur söker få fram uppgifter om distributörer eller producenter för att stämma dem för kränkning. Hotet om en helt civilrättslig och offentlig skadeståndprocess, där distributörer/producenter tvingas försvara sig i domstol, skulle kunna vara preventivt på ett liknande sätt som ett hot om böter eller frihetsberövande är. Brottmål kräver dessutom mer av offentliga resurser, t.ex. i form av spaning och/eller utredningsarbete, om det skall ge samma preventiva effekt som civilrättsliga stämningar som drivs primärt av parterna själva. Emellertid kan en civilrättslig process kräva

betydligt mer resurser från den utsatte – ekonomiskt, psykiskt eller bådadera. Med beaktande av de svårigheter och bristande resurser som prostituerade personer eller andra som utsatts för pornografins konsumtionsskador kan tänkas möta bör en uthållig strategi söka skapa såväl civilrättsliga som straffrättsliga medel för att öka sannolikheten att de drabbade ska kunna driva processen framåt.

Produktionsskador

Begreppet prostitution förstås vanligtvis som att någon betalar för sex, samt att det kan finnas en tredje part som profiterar på prostitutionen (t.ex. hallick, människohandlare, bordellägare eller andra profitörer). Givet detta tycks det inkonsekvent att prostitution inför en kamera, där en pornograf såväl profiterar på som betalar för att andra har sex, inte regleras på samma sätt som den prostitution vilken enligt nuvarande praxis faller under koppleri- eller människohandelsparagraferna. Med beaktande av att en del allvarliga produktionsskador (t.ex. våld och övergrepp) kan vara ännu värre för dem som utnyttjats inom pornografin än inom annan prostitution, vilket inte minst indikeras i studier där de förras relativa posttraumatiske stressyndrom (PTSD) varit högre,²⁶⁷ framstår avsaknaden av reglering som problematisk. Att avsaknaden ibland hänförs till yttrandefrihet kan också anses ologiskt; samhället accepterar t.ex. inte brott mot arbetsmiljölagen hos bokförläggare, barnarbete på dagstidningarnas tryckpressar, eller att personal på Tv-stationer misshandlar eller sexuellt trakasserar sina medarbetare med hänvisning till yttrandefrihet.

Att tillämpa prostitutionslagarna på pornografiska produktioner skulle inte innebära att ge sig på spridningen av de eventuella materialen. Om produktionen måste följa allmän lag gör ju detta inte att pornografer skulle vara förhindrade att t.ex. sprida virtuell pornografi, där inga riktiga människor skadats. Sådantillvida väcker inte tillämpningen av prostitutionslagarna de yttrandefrihetshinder som t.ex. en antidiskrimineringslag mot spridningen av pornografi kan tänkas göra, där de pornografiska bilderna eller filmerna är föremål för en civilrättslig talan – inte bara produktionsförhållandena. Emellertid signalerar en sådan reglering av produktionen att pornografi vanligtvis bygger på exploatering av utsatta människor precis som i annan prostitution, vilket är ett starkt normativt ställningstagande som också kan påverka opinionen att vidare ifrågasätta konsumtionen på andra än rättsliga grunder. Nedan kommer koppleriparagrafernas tillämpbarhet och dess målsäganderätt diskuteras samt försöken att väcka invändningar utifrån yttrandefriheten bemötas.

Koppleriparagrafens lydelse och tillämpbarhet

Den som ”främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning” gör sig skyldig till koppleri.²⁶⁸ För att vidare bedöma om koppleriet är ”grovt” skall särskilt beaktas om det ”avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan”.²⁶⁹ För straffrättsliga förfaranden finns fängelse upptaget i straffskalan redan för normala fall av koppleri. Vad gäller de civilrättsliga aspekterna kan enligt praxis t.ex. skadestånd betalas ut till en prostituerad person²⁷⁰ som utnyttjats, såvida koppleriet inte endast består i ett ”främjande” av prostitution (mer nedan).²⁷¹

Tanken att tillämpa kopplerilagstiftningen på pornografiproduktion uppkom redan under 1993 års Prostitutionsutredning, där huvudutredaren och f.d. justitierådet Inga-Britt Törnell i sitt slutbetänkande 1995 skrev att de medverkande personerna ”i pornografi- och sexklubbsverksamhet” inte sällan utsattes för ”en djupt kränkande behandling. Möjligheterna för dem att freda sig mot den som driver verksamheten är ofta mycket små. Inte sällan är förhållandena av den art att de vid vanligt koppleri skulle medföra att grovt brott ansågs föreligga.”²⁷² Denna bedömning av skadeverkningarna står sig inte minst i ljuset av den uppdaterade forskning och kunskap som redovisats tidigare i kapitel 2 ovan. Törnell menade vidare att det inte går ”att motivera att man straffar den traditionelle kopplaren men betraktar pornografibranschen . . . handlande som rättsenligt” (SOU 1995:15 s. 231). Här framförde hon att även om pornografins profitörer skulle kunna ses som sexköpare eller medverkande till brottet sexköp, var deras verksamhet ”främst ett främjande av eller ett profiterande på att en svagare part utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser, dvs. ett slags koppleri” (s. 231).

Törnell medgav att den dåvarande ”lydelsen av koppleristadgandet kan tyckas täcka” pornografibranschen förfarande, men påpekade vidare – dock utan någon källhänvisning – att det ”är dock klart att lagstiftaren enbart avsett att straffbelägga koppleri i form av profiterande på annans prostitution i den meningen att denna har tillfälliga sexuella förbindelser med ’kunder’ som betalar för att få sexuell stimu-

lering” (s. 231). Därefter anförde hon – återigen utan källhänvisning – att ”[d]äremot anses den nuvarande lydelsen inte täcka sexfilmsproducentens agerande när han avlönar andra för att de skall ha sexuellt umgänge med varandra” (s. 231). Emellertid är det oklart vad mera exakt som i lydelsen stödde Törnells påstådda uppdelning i avsedda och icke avsedda tillämpningar.

Kopplerilagens lydelse är (som nämnts): ”Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning.”²⁷³ I lydelsen förekommer inga andra distinktioner mellan kunder, medverkande, prostituerade personer eller andra personer; dvs. bestämmelsen talar om två personer: (1) en som utnyttjar/främjar och (2) en som har ”tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning”. Koppleriparagrafens lydelse avgränsas därmed *inte* till en handling som måste involvera ”kunder” som betalar för att få sexuell stimulering” – något Törnell hävdade utan källhänvisningar eller förtydliganden (SOU 1995:15 s. 231). Att ”en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning” säger ingenting om huruvida förbindelserna genomförs med en betalande ”kund” (sexköpare), för en betalande tredje part (pornografiproducent) eller för någon annans räkning (t.ex. en betalande pornografikonsumēt, en *voyeur*). Bestämmelsen ser därmed ut att kunna tillämpas på pornografiproduktion och inte vara i behov av något tillägg.

Koppleriparagrafen har också historiskt tillämpats på nya områden som inte var påtalade ursprungligen. Så sent som år 1979 utökade Högsta domstolen koppleriparagrafens tillämpningsområde till att täcka tidningsannonser för prostitution.²⁷⁴ Redan hovrätten hade avfärdat protesterna att tillämpningen inte implicerades i vare sig paragrafens lydelse, eller i dess ursprungliga eller senare förarbeten (som dessutom i ett fall var skrivet så sent som 1976).²⁷⁵ Domstolarna motiverade den vidare tillämpningen med att samhället sen länge försökt motverka prostitutionen och att koppleriparagrafen redan tillämpades på ”tämmligen olikartade situationer”.²⁷⁶ Även om tidningsannonser inte hade nämnts i förarbeten så hade ”bl.a. att lämna anvisning på adresser till prostituerade” nämnts som ”främjande åtgärd”, vilket domstolen ”till sin innebörd” ansåg vara ”väl jämförbart med annonsering”.²⁷⁷ En hypotetisk invändning är att lagstiftarnas intention kan ha varit att just *inte* inkludera annonser. Denna syn delades emellertid inte av domstolen, som istället skrev att med beaktande av ”att annonseringen har en mycket starkare effekt än det förfarande som motiven direkt åsyftat är det allmänt sett betydelsefullt att som ett led i bekämpningen av prostitutionen motverka sådan annonsering varom i målet är fråga”.²⁷⁸

Om en handling inte behöver vara upptagen i förarbetena för att täckas av kopplerilagen så tycks det inte finnas några hinder för att tillämpa kopplerilagens lydelse på ”[d]en som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning”²⁷⁹ i en pornografisk film. Domstolarnas synsätt, att tidningsannonsernas starkare effekt på prostitutionen motiverade en vidare tillämpning av koppleriparagrafen, antyder på liknande sätt att forskningen om de allvarliga skadeverkningarna av sexuell exploatering i pornografi särskilt bör beaktas. Som påtalats i kapitel 2 blir skadorna inte sällan värre för dem som exploateras såväl i pornografi som i andra former av prostitution än för dem som bara prostituerats utanför pornografin.²⁸⁰

Civilrättslig målsäganderätt

Redan idag döms ”vanliga” hallickar ofta att betala kränkingsersättning till prostituerade personer (kränkingsersättning är ett mer schablonbaserat skadestånd). En målsägande med rätt att yrka kränkingsersättning har t.ex. utsetts regelbundet sen många år i åtal för grovt koppleri och i princip alltid i åtal för människohandel. Men även i åtal för ”normalt” koppleri sker detta emellanåt, t.ex. om koppleriet innefattat ett ”otillbörligt” ekonomiskt utnyttjande utöver ”främjandet” av prostitution, eller om koppleriet i övrigt ansetts berättiga till skadestånd.²⁸¹ Kopplerilagstiftningen kan därför användas för att yrka på kränkingsersättning för dem som drabbats av de produktionskadaverkningar som dokumenterats i kapitel 2. Motparten är då pornografer eller andra profitörer som utnyttjar personer i pornografisk film.

Rättegångsbalken definierar målsäganden som den ”mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmat eller lidit skada”.²⁸² Den empiriska forskningen i kapitel ovan visar med emfas att prostituerade personer lider stor skada av att utnyttjas i pornografiska produktioner, vilket t.ex. kan ta sig uttryck i högre nivåer av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) eller leda till starkare känslor av stigmatisering för dem som exploateras såväl i pornografi som i andra former av prostitution än dem som bara prostituerats utanför pornografin.²⁸³ Sambandet mellan prostitution och PTSD var, som visades tidigare i kapitel 2, fortfarande statistiskt signifikant även efter att andra relevanta faktorer kontrollerats för, t.ex. annan misshandel

i eller utanför prostitutionen eller övergrepp under barndomen.²⁸⁴ Detta innebär att prostitutionen som sådan skadar den prostituerade personen – inte bara andra faktorer som pornografer eller sexköpare inte är direkt ansvariga för. Målsägandebegreppets sista led, ”lidit skada”, tycks därmed mer än väl uppfyllt för de flesta personer som befinner sig i regelmässig prostitution i pornografi – en grupp som liksom andra prostituerade personer oftast torde vilja lämna sexindustrin.²⁸⁵ Dessa personer skulle ha stor nytta av att som målsägande kunna återropa såväl skadestånd som annat brottsofferstöd för att kunna få bättre förutsättningar för att genomföra ett sådant livsval.

Till och med sexköpare uppvisar förvånansvärt god kännedom om såväl skadeverkningarna för de prostituerade personerna som de mycket svåra omständigheter som vanligtvis tvingar in personer i sexindustrin.²⁸⁶ Därför kan det presumeras att pornografer än mer rimligen förstår att de utnyttjar prostituerade personers utsatta belägenhet på ett sätt som allvarligt skadar dem. Att pga. omständigheterna tvingas ha upprepad sex mot betalning i pornografiproduktioner eller prostitution innebär allvarliga skadeverkningar (se kap. 2 ovan). Enligt Skadeståndslagen torde dessa skadeverkningar innebära att pornografer som utnyttjar en prostituerad person begått ett ”angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära” och därmed ”skall ersätta den skada som kränkningen innebär”²⁸⁷ – givet att den prostituerade personen återoppar sin rätt. Utöver den sedvanliga brottsmålsprocessen kan även en civilrättslig talan göras med stöd av kvinnojourer eller antidiskrimineringsbyråer för att representera ”överlevande”. På så sätt undviks också straffrättsens potentiella frihetsberövanden, utdragna rättegångar och relativt högre bevisbördor. För att effektivisera civilrättsliga processer kan offentligt stöd eller särskild lagstiftning antas för att förenkla representationen av dem som har skadeståndsrätt gentemot pornografer.²⁸⁸

Yttrandefrihet medför ej tillämpningshinder

Prostitutionsutredningens slutbetänkande från 1995 var tydlig med att yttrandefriheten inte lade några hinder i vägen för att tillämpa kopplerilagarna: ”Det är inte fråga om att straffbelägga framställningen av bilden/filmen utan det bakomliggande agerandet. Till jämförelse kan nämnas det fall att någon filmar en av honom själv iscensatt misshandel, något som inte hindrar att han ådöms ansvar för sin medverkan i misshandeln, oavsett bestämmelserna om yttrandefrihet.”²⁸⁹ Resonemanget har referats i flera senare förarbeten.²⁹⁰ Ett försök att motsäga uttalandet publicerades i ett slutbetänkande år 2001 av 1998 års Sexualbrottskommitté.²⁹¹ Den utredningen medgav dock att s.k. indirekta inskränkningar som härrör från allmän lag, t.ex. bestämmelser mot koppleri eller misshandel, inte behöver medföra att ett specifikt led i produktionen av pornografi eller andra verksamheter undantas sådana bestämmelser även om slutprodukten åtnjuter yttrandefrihetsskydd.

[Det går att] anföra att tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen inte utesluter att produktionen och spridningen av skrifter och andra medier i grundlagarna är underkastade samma rättsregler som annan likartad verksamhet, t.ex. jämförbar verksamhet i näringslivet. Generella hinder som inte har med det förväntade innehållet att göra anses inte strida mot grundlagarna. Så gäller t.ex. arbetsmiljölagens straffsanktionerade bestämmelser om minderårigs användande i arbete också beträffande produktion och spridning av bilder och filmer. Utifrån den utgångspunkten skulle man kunna hävda att lagstiftningen om sexualbrott utgör sådana rättsregler som gäller generellt och att faktiska inskränkningar som följer av dessa inte strider mot grundlagarna. (SOU 2001:14 s. 411–12)

Trots resonemanget till stöd för att en indirekt inskränkning är tillåten av pornografers verksamhet, där produktionen (inte spridningen) underställs allmän lag, invände kommittén med hänvisning till tidigare förarbeten om massmediekoncentration (monopolisering) och konkursrätt (p. 412). Dessa invändningar diskuteras nedan i tur och ordning.

Vad gäller de två tidigare massmediekoncentrationsutredningarna medgav förvisso Sexualbrottskommittén först att dessa utredningar ansett att ”rättspraxis” och ”tryckfrihetsförordningens förarbeten” bara indikerat att ”mer eller mindre direkt åsyftade inskränkningar” av yttrandefriheten var otillåtna (*id.*). Emellertid hävdade Sexualbrottskommittén senare att om indirekta inskränkningar, som t.ex. att tillämpa kopplerilagen på pornografiproduktion, skulle innebära att pornografers yttrandefrihet blir ”illusorisk” så är de inte tillåtna (*id.*). I en fotnot påstår utredningen vidare till stöd för sitt resonemang att Massmediekoncentrationsutredningen år 1999 ”ansåg” att ”det inte kunde uteslutas att konkurrenslagens bestämmel-

ser om företagsförvärv är utslagna” av yttrandefrihetsgrundlagarna (p. 412 n.13). En närmare granskning av dessa källor som Sexualbrottskommittén hänvisade till stödjer dock inte kommitténs tolkning.

Till exempel hänvisade inte de tidigare massmediekoncentrationsutredningarna till ”rättspraxis” såsom påstods av Sexualbrottskommittén (p. 412). Snarare gjordes tvärtom: Mediekoncentrationskommitténs slutbetänkande, *Yttrandefrihet och konkurrensen* (1999), uttalade t.ex. att bortsett från ett prejudikat som berörde redaktörs rätt att neka införandet av en annons, så fanns ingen tydlig praxis i hur en eventuell konflikt mellan konkurrensrätt och yttrandefrihet skulle bedömas i fallen med massmediekoncentration.²⁹² Den utredningen t.o.m. uppmuntrade Konkurrensverket att trots kritiken mot dess verksamhet fortsätta driva fall mot massmediekoncentration för att via prejudicerande domar göra lagen mer förutsägbar.²⁹³

Utredningarna om massmediekoncentration var dessutom mer sofistikerade i sin syn på yttrandefrihet än på det sätt som Sexualbrottskommittén framställde dem som. I de båda betänkningarna fördes långa diskussioner om två olika ideologiska perspektiv som rådde bland jurister angående de påstådda indirekta yttrandefrihetsrestriktionerna som tillämpningar av konkurrensrätt på medieföretag kan medföra. Enligt ett av dessa perspektiv är faran att mediemonopol snarare än demokratiska interventioner kommer skapa hinder för mångfald inom media, och således inskränka medborgarnas fria meningsutbyte och allsidiga upplysning som tryckfrihetsförordningen är satt att skydda.²⁹⁴ Med andra ord kan snarare massmediekoncentration bidra till att medborgarnas yttrandefrihet blir just illusorisk. Utifrån detta perspektiv främjar en tillämpning av konkurrensrätten på medieföretag de värden som yttrandefrihetsgrundlagarna syftar till att skydda snarare än begränsar dem.

Den äldre Massmediekoncentrationsutredningens betänkande från 1980 noterade att en mer dogmatiskt textuell lagtolkning kunde tas som intäkt för att indirekt försvara mediemonopolisering och föreslog därför en uttrycklig skrivning i grundlagen för att förtydliga att tillämpning av konkurrensrätten på massmedieföretag inte skulle ses som en inskränkning av yttrandefriheten.²⁹⁵ Förvisso realiserades inte deras förslag, men den senare utredningen från 1999 uttryckte att en grundlagstolkning till försvar för mediemonopol var ”oförenlig bl.a. med uttalanden som i olika sammanhang har gjorts av Konstitutionsutskottet” i riksdagen och att även om ”Tidningsutgivarna” hävdade motsatsen så kunde ”ingen” med ”säkerhet veta vad som gäller” förrän frågan prövats i domstol.²⁹⁶ Därmed framstår Sexualbrottskommitténs försök att hänvisa till dessa två utredningar som stöd för sin hållning att pornografiproduktion står ovanför tillämpning av allmän lag som högst missvisande.

Vad gäller Sexualbrottskommitténs hänvisning till ett förarbete om konkursrätt så framställdes även detta (en proposition om konkurslagen från 1980) som mer ensidigt än vad originalkällan visar på. Anledningen till att överhuvudtaget koppla ihop konkursrätten med yttrandefrihet och tillämpningen av kopplerilagen på pornografiproduktion var att Lagrådet hade protesterat att ett näringsförbud pga. av konkurs skulle kunna slå mot författare, frilansjournalister, trubadurer, eller fotografer som använder grundlagsfästa rättigheter i sin dagliga professionella verksamhet.²⁹⁷ Som svar på dessa protester införde regeringen ett undantag för dessa grupper,²⁹⁸ om än något motvilligt och i en mer begränsad omfattning än vad Sexualbrottskommittén valde att redogöra för.

Till exempel så uttalade regeringen tveksamhet huruvida förslaget om näringsförbud utan undantagen ”verkligen innebär någon inskränkning av de grundlagsskyddade rättigheterna” då förslaget inte innebär några ”specifika angrepp” på grundlagsrättigheter utan ”ju syftar till att göra det möjligt att ingripa mot näringsidkare av alla slag, vilka i sin verksamhet har gjort sig skyldiga till grovt illojala beteenden – ofta inom området för ekonomisk brottslighet”.²⁹⁹ Vidare antogs undantaget inte innebära ”så stor praktiskt betydelse” eftersom det endast gällde enskilda personers näringsverksamhet och inte enskilda som är ”ställföreträdare för en juridisk person . . . oavsett om verksamheten faller inom det grundlagsskyddade området eller ej” (prop. 1979/80:83 s. 191). Dessutom ansåg regeringen att ”det kan finnas anledning att på nytt diskutera . . . undantagen . . . om det skulle visa sig att undantagen medför praktiska olägenheter” (*id.*). Inga av dessa uttalanden som begränsade undantagens tillämpningar och varnade för att dra alltför stora växlar på dem refereras av Sexualbrottskommittén, som istället utan närmare förklaring säger att ”särskilda bestämmelser” hade införts för att konkurslagens bestämmelser om näringsförbud inte skulle gälla ”den grundlagsskyddade näringsverksamheten” (SOU 2001:14 s. 412).

En förlängning av Sexualbrottskommitténs resonemang om indirekta begränsningar och ”illusorisk” yttrandefrihet är att lagstiftning mot t.ex. våldtäkt, sexuellt tvång, eller misshandel i praktiken inte får till-

lämpas på sådana handlingar som utgör ett integrerat led i framställning av annars yttrandefrihetsrättsligt skyddat material. Om kommitténs ståndpunkt mot förmodan är korrekt bör det gå att finna rättspraxis som stödjer dem, t.ex. där någon åtalats för brott som genomförts som ett led i att producera yttrandefrihetsrättsligt skyddat material men där grundlagarna framgångsrikt åberopats för att ge straffrihet. Ett samtida exempel som talar direkt emot en sådan tolkning är det uppmärksammade fall där konstnären *Anna Odell* blev dömd för brottsbalksbrotten *våldsamt motstånd* och *oredligt förfarande* under genomförandet av ett annars lagligt och yttrandefrihetsrättsligt skyddat konstprojekt. Den 21 januari 2009 stod Odell på Liljeholmsbron i Stockholm och spelade rollen av en psykiskt sjuk och självmordsbenägen person, vilket föranledde ”onödig säkerhetsåtgärd” – ett samhällsingripande förenat med kostnader där offentliganställda utsattes bl.a. för sparkar och skrik.³⁰⁰

Domstolen konstaterade i Odellfallet att det faktum att hon ”lät filma det våldsamma motståndet med avsikt att videokonstverket skulle visas för allmänheten medför inte att YGL [yttrandefrihetsgrundlagen] lägger hinder i vägen för en sedvanlig straffrättslig prövning av gärningen”.³⁰¹ Tvärt emot 1998 års Sexualbrottskommittés resonemang så fann inte denna domstol några otillåtna ”indirekta” begränsningar av grundlagsstadgade rättigheter som skulle göra dessa ”illusoriska” då domstolen tillämpade bestämmelser om våldsamt motstånd samt oredligt förfarande mot en konstnär som producerade såväl ett konstprojekt som ett samtida inlägg i debatten om hur psykisk sjukdom hanteras av offentliga institutioner. Domstolen erkände öppet att Odells syfte var att medvetandegöra offentligheten om tvångsomhändertaganden av personer med psykisk sjukdom – ett förhållande som mildrade straffet endast i bemärkelsen att sänka antalet dagsböter till 50.³⁰² Femtio dagsböter är samma antal som dömts ut för ett typiskt sexköp i över 85% av fallen under sexköpslagens första tio år i Sverige.³⁰³

Till skillnad mot en del andra uppmärksammade rättsfall som t.ex. Aftonbladsmålet, där en journalist och fyra nazister friades för olaga hot trots att de bidragit till publiceringen av hotfulla bilder utanför offentligt kända personers bostäder,³⁰⁴ så handlade Odell domen inte om att begränsa hennes rätt att sprida yttrandefrihetsrättsligt skyddat material som i sig kunde utgöra brott under allmän lag (t.ex. som i Aftonbladsmålet, olaga hot). Odell domen handlade om att hon bröt mot allmän lag *under produktionen* av materialet. Därmed är Odellfallet *inte* analogt med Aftonbladsmålet. Emellertid är Odell domen analog med hur koppleriparagraferna kan tillämpas på pornografiproduktion där personer ”främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning”³⁰⁵ – låt vara att rätten att sprida pornografin förblir oinskränkt.

Odell domen motsäger också direkt 1998 års Sexualbrottskommittés resonemang även i det att den visar att trots brottets låga straffvärde, vilket var detsamma som typfallet av sexköp åren 1999–2008, så blir inte oredligt förfarande eller våldsamt motstånd lagliga bara för att de ingår som integrerade led i att producera annars grundlagskyddat mediematerial.

Annan rättspraxis som motsäger Sexualbrottskommittés resonemang utgörs av ett antal rättsfall från hovrätter och tingsrätter där olika sexualbrott filmats, ibland med tydligt artistiska ambitioner, men där gärningsmännen likväl utan några förmildrande omständigheter dömts under allmän lag. Till exempel dömde Hovrätten över Skåne och Blekinge 2009 en man för bl.a. grov kvinnofridskränkning och grov våldtäkt under en period om flera år då denne också vid upprepade tillfällen i Malmö filmat en del av sina sexuella övergrepp.³⁰⁶ När hovrätten tog ställning till den åtalades argument att kvinnorna samtyckte till de sexuella handlingarna, vilket även inkluderade gruppsex i en filminspelning, ansågs att detta var irrelevant eftersom den ”upprepade och närmast rutinartade misshandel” som målsägandena utsattes för skapade en hotbild som utövade sådana tvingande omständigheter att ett explicit samtycke blir meningslöst.³⁰⁷ Liknande situationer har dokumenterats i pornografiproduktion där hallickar, utöver att exploatera personernas socialt tvingande omständigheter, inte sällan fysiskt misshandlar kvinnor som ett led i att tvinga dem att le och uttrycka samtycke i filmerna.³⁰⁸

Gärningsmannen i Malmö hade dessutom artistiska ambitioner och ville enligt uppgifter från målsägandena inte att det skulle förekomma våld i filmerna.³⁰⁹ Till exempel raderade han en första version av en gruppsexfilm eftersom en av kvinnorna ”grät hela tiden” och den andra kvinnan satt på en sängkant och såg ledsen ut.³¹⁰ Han tvingande dem sen att göra en ny film där de log och såg glada ut.³¹¹ En sådan film kan spridas med stöd av grundlagen eftersom ”framställningar av ren underhållningskaraktär och utan

kulturellt värde, även pornografi” har ansetts uppbära yttrandefrihetsskydd.³¹² Trots detta gjordes i motsats till fallet Anna Odell (se ovan) inga försök av den dömda att åberopa grundlagsskydd ens med syftet att mildra domen, eller att påpeka eventuella faror med ett prejudikat som tillåter indirekta inskränkningar av pornografiproduktion. Däremot noterades domstolarna en mängd andra detaljer av tveksam betydelse som kan ha mildrat domen. Till exempel accepterades inte åklagarnas beskrivning att våldtäkterna åren 2002–2008 förekommit ”så gott som dagligen” utan domstolen menade att de bara skett ”flera gånger i veckan”; dessutom noterades att inga våldtäkter skedde under 2004 mot en av de två målsägande kvinnorna då hon var gravid det året.³¹³ Om sådana detaljer var värda att tas upp i domstolen är det sannolikt att försvarsadvokaten också, om detta uppfattats som skäligt, hade åberopat otillåtna ”indirekta restriktioner” av yttrandefriheten på det sätt 1998 års Sexualbrottskommitté gjorde för att försvara hallickar som producerar pornografi mot åtal för koppleri. Det gjordes inte.

I ett liknande fall i Hovrätten för Västra Sverige hade en man filmat ett antal sexuella handlingar under tvång med sin fru som han (i motsats till fruns vittnesmål) hävdade utgjorde rollspel under ömsesidigt samtycke. Hovrätten för Västra Sverige fann av olika skäl mannens vittnesmål ej vara trovärdigt och dömd år 2009 honom för våldtäkt för de handlingar som utspelade sig på filmen.³¹⁴ Liksom i fallet ovan producerade denna gärningsman regelbundet pornografiska filmer och åberopade frivilligt dessa andra filmer som han gjort med målsäganden, men då för att stödja hans påstående att filmerna framställde frivilliga rollspel och inte för att åberopa någon grundlagsskyddad yttrandefrihet.³¹⁵ Dessutom hade polisen beslagtagit hans dator där det förvarades ”bilder av sexuellt våld” med syfte att belägga gärningsmannens ”intresse för sådant”.³¹⁶ I likhet med Malmöfallet så hade gärningsmannen här uppenbarligen artistiska ambitioner i bemärkelsen att producera ”framställningar av ren underhållningskaraktär och utan kulturellt värde, även pornografi” som ansetts uppbära yttrandefrihetsskydd.³¹⁷ I motsats till Anna Odell gjorde han dock inga försök att åberopa yttrandefrihet som en förmildrande omständighet, vilket återigen motsäger att Sexualbrottskommitténs resonemang har något stöd i rättspraxis om att indirekta inskränkningar inte är tillåtna om de leder till att pornografer får en ”illusorisk” rätt att tillverka pornografi när de samtidigt kan åtalas under kopplerilagen eller andra paragrafer.

Utöver fallen ovan finns flera hovrättsdomar åren 2008–2011 i Sverige där gärningsmännen med mobiltelefonkameror filmat sexuella handlingar som senare gett upphov till straffrättsliga åtal. Precis som i fallen från 2009 ovan så försökte aldrig dessa tilltalade personer åberopa yttrandefrihet i syfte att fria eller mildra domen; inte heller försökte de protestera med yttrandefrihetsresonemang mot att deras mobiltelefoner togs i beslag även om de utan framgång protesterade på andra grunder (t.ex. att de inte tänkte använda filmerna på ett straffbart sätt, att de kunde raderas permanent från telefonen, eller att innehållet var ”av icke brottslig och privat karaktär” då ett våldtäktsåtal ogillats).³¹⁸ Om något grundlagsintresse överhuvudtaget åberopades var det således privat integritet – inte yttrandefrihet, som för övrigt inte nämns någonstans i dessa domskäl.

Hovrätternas praxis om filmade sexualbrott ovanför visar att det inte finns någon rättslig konflikt i att tillämpa sanktioner mot kriminella handlingar som genomförs som ett *integrerat led* i att framställa vad som i andra sammanhang kan utgöra grundlagsskyddad media. Dessa domstolar har, precis som i fallet med Anna Odells konstaktion, inte funnit några hinder mot att tillämpa allmän lag på ett brottsligt handlande som utgör del av produktionen av annars potentiellt yttrandefrihetsskyddade uttryck. Frånvaron av en tillämpning av kopplerilagstiftningen på pornografiproduktion har alltså inte med grundlagsskyddet eller rättsäkerheten att göra. De närmast summariska avfärdandena som Sexualbrottskommittén gjorde 2001 framstår, mot bakgrund av den praxis som redovisas ovan, snarare som en *ideologisk ståndpunkt* än en *rättslig* bedömning. Avfärdandet byggde alltså inte på *förutsägbara regler* som antagits demokratiskt i det politiska systemet, utan på den *politiska idén* att demokratiska institutioner inte bör ingripa i produktionen av pornografi.³¹⁹ Det är emellertid en annan sak att hävda att staten inte *bör* tillämpa kopplerilagarna på pornografers verksamhet än att hävda att det inte *går* att tillämpa lagarna på grund av grundlagen. Uppenbarligen finns inga grundlagshinder mot att rättsväsendet börjar tillämpa kopplerilagarna mot pornografer, eller att Riksdagen förtydligar lagstiftningen på området. Att det i dagsläget kan bli svårare att hitta pornografer i Sverige än på 1990-talet då internet nu gjort handeln mer eller mindre gränslös är, med avseende på grundlagsfrågan, av mindre betydelse.

Konsumtionsskador

En mer omfattande rättspolitisk strategi mot skadeverkningarna som spridningen av pornografi ger upphov till och som dokumenterats tidigare i den här rapporten förutsätter ny lagstiftning, troligtvis med ett krav på tillägg till tryck- och yttrandefrihetsgrundlagarna i Sverige.³²⁰ Regleringen bör baseras på en rättsdefinition av pornografi som är adekvat och tillräckligt specifik för att inte kunna missbrukas för att ge sig på uttryck med sexuella anspelningar som inte visats främja mäns våld mot kvinnor såsom forskningen i den här rapporten visar att kommersiell pornografi gör. Med en sådan definition undviker lagen att uppfattas som svepande eller på annat sätt som otillbörlig ur yttrandefrihetssynpunkt. Tryckfrihetsförordningen och senare Yttrandefrihetsgrundlagen har sen 1970-talet alltmer ansetts behöva uttryckliga undantag för att tillåta reglering även av spridning av media som har mindre implikationer på yttrandefrihetens ändamål att säkerställa ”ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning”.³²¹ Exempelvis brukar tobaks-, spel-, lotteri- och annan reklam numera anses kräva grundlagsändring vid mer omfattande rättslig reglering, i motsats till äldre praxis.³²² Lagen mot barnpornografi och lagen mot olaga sexuell våldsskildring har också antagits via grundlagsändring. Den senare kräver alltså tillstånd av Justitiekanslern samt inte sällan tryckfrihetsjury m.m. för att kunna tillämpas. Den förra mot barnpornografi har dock getts ett mer omfattande undantag från grundlagarnas tillämpningsområde. De två definitionerna av pornografi i dessa två lagar kan emellertid anses vara mer svepande och i behov av undantag än det som föreslås nedan, då de faktiskt inte fokuserar på mer specifika faktorer i materialen som med vetenskapliga metoder ovan visats orsaka skador. Förvisso är det säkrare att få till ett undantag i grundlagen, vilket vanligen kräver två riksdagsbeslut med ett val emellan. Denna process säkerställer att ny lagstiftning mot spridning av pornografi slipper råka ut för tillämpningsproblem som beror på olika uppfattning om yttrandefrihetens gränser.

Den medborgarrättsliga modellen

Den medborgarrättsliga modellen för lagstiftning mot pornografi har sitt ursprung från Minneapolis, Minnesota. Året var 1983. Invånare i stadsdelen Central and Powderhorn Park i Minneapolis – huvudsakligen ett område där fattiga minoritetsbefolkningar som tillhörde arbetarklassen bodde – exponerades oproportionerligt hårt för pornografiska teatrar och affärer, vilket i sin tur drog till sig kunder från det omringande storstadsområdet som dagligen trakasserade lokala kvinnor och barn sexuellt.³²³ Politiker i Minneapolis höll ett möte med författaren Andrea Dworkin och juristprofessorn Catharine A. MacKinnon om hur bäst bemöta problemen. De senare två avfärdade existerande zonlagar med argumentet att sådana bara skulle lokalisera problemen någon annanstans. Istället föreslog de en ”medborgarrättslagstiftning” mot pornografin, som kunde rymmas under den redan existerande förordningen mot könsdiskriminering som tidigare antagits av Minneapolis.³²⁴

Staden höll sedermera offentliga hearings där lokala aktivister och organisationer som t.ex. kvinnojourer, våldtäktskriscentrum, grannsamverksansgrupper, socialarbetare och andra myndighetspersoner deltog. Utöver detta kom ”överlevare” från pornografiproduktioner och personer som drabbats konkret av skadeverkningarna från pornografikonsumtion för att vittna till stöd för en medborgarrättsförordning.³²⁵ Opposition mot förslagen framfördes också under hela utfrågningsprocessen.³²⁶ Politiker i Minneapolis antog sen medborgarrättsförordningar vid två tillfällen, men borgmästaren lade in sitt veto varje gång.³²⁷ En liknande förordning antogs dock strax därefter i Indianapolis 1984, men även den blev omedelbart ogiltigförklarad i federala domstolar innan den hann tillämpas i praktiken (mer nedan).

I förarbetena till Indianapolis medborgarrättsförordning drogs slutsatsen att pornografi var ”central i skapandet och upprätthållandet av kön som grund för diskriminering”, ”en systematisk praktik som exploaterar och underordnar med kön som grund och som oproportionerligt skadar kvinnor”, samt att pornografi bl.a. främjar ”våldtäkt, misshandel, misshandel av barn, människorov och prostitution samt hindrar rättvis tillämpning av lagstiftning mot sådana handlingar”.³²⁸ Dessa slutsatser är i linje med vad dagens forskning och annan kunskap visar (se ovan kap. 2 & 3). Indianapolis erkände i praktiken pornografins roll i underordnandet av kvinnor samt hur detta sker genom främjandet och trivialiserandet av könsbaserat våld och prostitution. Indianapolis uppmärksammade därmed att kvinnors jämställdhet var ansatt och byggde således även direkt på de drabbades perspektiv. Många av dem som drabbats hade talat om sina erfarenheter direkt med Dworkin under hennes tidiga år som författare, när hon reste runt mycket och

föreläste och träffade människor.³²⁹ Förordningens rättsliga pornografidefinition avspeglade deras perspektiv genom att fokusera på just *underordning*, som ju konsumtionsforskningen på t.ex. ickevåldspornografi visat särskilt främjar sexuella aggressioner och trivialisering av mäns våld mot kvinnor (se ovan s. 54-57). I förordningen definierades pornografi därför på följande sätt:

Med pornografi menas den grafiskt sexuellt explicita underordningen av kvinnor, i bild eller i skrift, som också inkluderar en eller fler av följande: (1) Kvinnor framställs som sexuella objekt som njuter av smärta eller förnedring; eller (2) kvinnor framställs som sexuella objekt som upplever sexuell njutning av att våldtas; eller (3) kvinnor framställs som sexuella objekt som är bundna eller uppskurna eller lemlästade eller med blåmärken eller fysiskt skadade, eller som styckade eller stympade eller fragmenterade eller i avhuggna kroppsdelar; eller (4) kvinnor framställs där de penetreras av objekt eller djur; eller (5) kvinnor framställs i scenarier där de förnedras, skadas, förödmjukas, torteras, visas upp som smutsiga eller underordnade, blödande, med blåmärken, eller skadas i ett sammanhang som gör dessa förhållanden sexuella; [eller] (6) kvinnor framställs som sexuella objekt för dominans, erövring, kränkning, exploatering, ägande eller utnyttjande, eller genom krypande, underdåniga, eller ”till allmänt uppvisande” kroppsställningar eller positioner. Användandet av män, barn, eller transsexuella istället för kvinnor i styckena (1) t.o.m. (6) ovan ska också konstituera pornografi under denna paragraf.³³⁰

Termen *underordning* skall tolkas i dess sociala kontext, dvs. att den typen av pornografi som definieras i lagparagrafen förväntas leda till könsdiskriminering och underordning i det sociala sammanhanget på det sätt som stöds av forskning och annan dokumentation (se kap. 3 ovan). De olika underdefinitionerna i subparagraferna (1)–(6) kan alla inkluderas bland de kategorier av pornografi som tidigare forskning visat ge upphov till negativa konsekvenser i termer av att främja mäns våld mot kvinnor (och som blev vägledande i kanadensisk rättpraxis under 1980-talet): sexuellt objektifierande framställningar av kvinnor, antingen i våldspornografi eller i ickevåldsamma men avhumaniserande och förnedrande framställningar, eller i framställningar av kvinnor som hyperaktiva nymfomaner (se ovan kap. 3, s. 54-57).³³¹ Förvisso har även icke-explicita sexuellt objektifierande annonser och Hollywoodfilmer utan våld i experiment visats med statistisk signifikans öka attityder som främjar mäns våld mot kvinnor.³³² Sådana kategorier inkluderas dock inte i definitionen ovan eftersom de bl.a. inte uppfyller kravet om att vara grafiskt sexuellt explicita. Indianapolisdefinitionen var således inte svepande, utan väl preciserad och avgränsad att bara täcka sådant material som främjar mäns våld mot kvinnor (och undvika gränsfall).

Delar av Indianapolisdefinitionen beskriver samma handlingar som prostituerade personer och dem som medverkar i pornografi utsätts för, som t.ex. sadomasochism, dominans, våldtäkt, och gängvåldtäkt (se ovan kap. 2). Definitionen avspeglar således konsumenternas efterfrågan samt den skada som åsamkas under produktionen (kap. 2), liksom den som följer av konsumtionen (se kap. 3, särskilt s. 62-66). Därmed utgår definitionen från överlevnads perspektiv. Samtidigt bekräftas den av forskningen och empirin. Inte oväntat har denna medborgerliga lagstiftning tidigare referats av FN:s rapportör om mäns våld mot kvinnor (1994) som ”ett betydande genombrott” jämfört med andra angreppsätt som ”misslyckas med att adressera det förhållandet att den mesta pornografin representerar en form av våld mot kvinnor och att bevisningen visar att den är en direkt orsak till ytterligare våld mot kvinnor”.³³³

Indianapolisdefinitionen kan här ställas i kontrast mot amerikansk obscenitetslagstiftning (s.k. sedlighetslagar), vilka är de enda reella lagar som existerar för att reglera pornografi utanför offentliga miljöer eller arbetsplatser i USA. Obscenitetslagar måste i sin definition av pornografi som inte skall åtnjuta yttrandefrihetsskydd följa ett rättsfall från 1973 i vilken Högsta domstolen definierade pornografi som ”obscen” om den utifrån

(a) huruvida ”en genomsnittsperson som tillämpar de värderingar som vid varje tid är förhärskande i samhället” skulle anse att materialet ifråga som helhet appellerar till oanständiga intressen, (b) . . . avbildar eller beskriver, på ett uppenbart anstötligt sätt, sexuell handling . . . och (c) . . . som helhet, saknar seriöst litterärt, artistiskt, politiskt eller vetenskapligt värde.³³⁴

Problemet är här emellertid att pornografi ofta påverkar ”de värderingar som vid varje tid är förhärskande i samhället”, t.ex. genom att avtrubba konsumenterna och på så vis påverka dem att söka alltmer extrema material (se ovan kap. 2, s. 40-41). Om de ”förhärskande värderingarna” sedan inte finner att sexuell underordning av kvinnor appellerar till det ”oanständiga”, eller på annat sätt väcker ”anstöt”, så kommer heller inte en sådan sedlighets-/obsценitetslagstiftning att tillämpas. Begreppen anstötlighet och oanständighet i obsценitetslagstiftning fokuserar dessutom främst på betraktarnas skador och implicerar att dessa kan undvikas genom att ”se åt annat håll eller sluta lyssna”.³³⁵ Ett sådant synsätt osynliggör skadeverkingarna på dem som utnyttjas för att producera pornografi och på dem som drabbas av mäns våld mot kvinnor. Inte oväntat var konsumenterna i fokus på detta sätt när den svenska advokaten Leif Silbersky på 1960-talet försvarade pornografi som stod åtalad för dåtidens tukt- och sedlighetsbrott (vilket motsvarar dagens obsценitetslagar i USA).

Bilden i den pornografiska tidningen når en begränsad läsekrets. Dessutom är läsaren av denna skrift väl förberedd. Han har medvetet gått in och köpt tidningen. Han har gjort det i ett visst syfte. Det är mycket svårt att tro att denne köpare/läsare kan känna sig sårad i sin tukt och i sin sedlighet.³³⁶

När lagstiftning fokuserar på betraktarnas upplevelser, vilket i citatet ovan förstärks av Silberskys försvarsretorik, blir perspektivet högst inadekvat om syftet är att motverka den könsdiskriminering och det våld mot kvinnor som bevisligen såväl krävs för att producera pornografi som det främjas av dess vidare konsumtion (se ovan kap. 2-3).

I linje med ett medborgarrättsligt perspektiv är det också viktigt att missgynnade grupper representerar sitt eget intresse, såväl i lagstiftningsprocesser som i tillämpning av lagen. Andra grupper, t.ex. generella aktörer inom rättsväsendet, tycks oftast ha andra prioriteter och sakna de incitament som krävs för att mer effektivt tillämpa existerande lagstiftning mot pornografi.³³⁷ För att främja de drabbades intressen konstruerades Indianapolisförordningen därför som en antidiskrimineringslag. Förordningen gav de drabbade det rättsliga initiativet att stämma producenter och andra spridare av pornografi för skadestånd pga. den skada de åsamkat, vilket kontrasterar mot att låta staten få initiativet att genom bötesförelägganden eller frihetsberövanden lagföra överträdelser.³³⁸ Utan monetära incitament till skadestånd finns få drivkrafter för dem som drabbas att vittna offentligt om vad de utsatts för eftersom detta exponerar dem för fördomar och potentiella trakasserier.

Indianapolisförordningen innehöll fyra grunder för att väcka talan: (1) *spridning/handel* med pornografi, (2) *tvång i produktionen*, (3) *påtvingad exponering*, samt (4) *specifikt övergrepp* orsakat av specifik pornografi. Dessa fyra förklaras närmare i de följande styckena.

(1) ”Handel med pornografi: produktionen, försäljningen, utställningen eller distributionen av pornografi.”³³⁹ (Bibliotek var undantagna förutom vid ”speciell skyltning av pornografi”, vilket även det sågs som könsdiskriminering.³⁴⁰) Under denna bestämmelse kunde vilken kvinna som helst väcka talan ”i egenskap av en kvinna som agerar mot underordningen av kvinnor”.³⁴¹ Män, barn eller transsexuella personer kunde också använda bestämmelsen, givet att de kunde bevisa skada på liknande sätt.³⁴² Även med små individuella skadestånd kunde talan mot handel med pornografi hypotetiskt möjliggöra en strid ström av stämningar som skulle göra att de tilltalade kunde gå i konkurs.

(2) ”Tvång i pornografiskt uppträdande: att tvinga, hota eller bedrägligt framkalla att någon person, inklusive en man, ett barn eller en transsexuell, uppträder för pornografi.”³⁴³ Den här bestämmelsen möjliggjorde stämningar mot gärningsmän, producenter, försäljare, distributörer och utställare.³⁴⁴ Den adresserade *intersektionell diskriminering* genom att räkna upp otillåtna försvar som annars gör att existerande sexualbrottslagstiftning inte kan tillämpas på pornografiproduktion eftersom de som där utnyttjas sällan har reella alternativ pga. sina försvårande sociala omständigheter (se ovan kap. 2). Till exempel var det irrelevant under bestämmelsen huruvida ”personen är . . . en prostituerad [sic] . . . har uppnått myndighetsålder . . . [har] samröre genom blodsband eller äktenskap med någon som är involverad . . . har tidigare poserat . . . personen faktiskt samtyckte . . . uppvisade inget motstånd eller såg ut att samarbeta aktivt . . . skrev på ett kontrakt . . . inget fysiskt tvång . . . personen fick betalning eller kompenseras på annat sätt”, samt liknande förhållanden.³⁴⁵

(3) ”Påtvinga pornografi på en kvinna, man, ett barn eller transsexuell person på en arbetsplats, en

utbildning/skola, i ett hem eller på en offentlig plats.”³⁴⁶ Bestämmelsen möjliggjorde stämningar mot ”gärningsman/män och/eller institutioner”.³⁴⁷ Federala rättsfall i USA sedan 1991 erkänner en liknande medborgarrättslig lag mot att visa pornografi på arbetsplatser inom ramen för rättspraxis mot sexuella trakasserier, vilket kan inkludera tvångsföreläggande om åtgärder mot pornografi på arbetsplatser som ”det första yttrandefrihetstillägget till amerikanska konstitutionen inte sätter hinder för”.³⁴⁸ Indianapolisförordningens bestämmelse hade dock möjliggjort en betydligt bredare medborgarrättslig lag som täckt in flera områden än arbetsplatser.

(4) ”Överfall eller fysisk misshandel pga. pornografi: överfall, fysisk misshandel, eller skada på en kvinna, man, ett barn eller transexuell person som är direkt orsakat av specifik pornografi.”³⁴⁹ Bestämmelsen möjliggjorde stämningar mot förövare, producenter, försäljare, distributörer och utställare.³⁵⁰ Av alla bestämmelser i Indianapolisförordningen hade denna den relativt högsta bevisbördan. Ett antal studier innehåller dock sådana uppgifter från såväl sexköpare som prostituerade kvinnor som visar hur sexköpare hänvisar till just specifik pornografi som de sett, och som inspirerat dem att begå övergrepp genom att tvinga prostituerade personer till imitationer (se ovan kap. 3, s. 63–66). I andra enkätstudier och offentliga utfrågningar (hearings) har liknande vittnesmål och uppgifter även avgetts av icke-prostituerade kvinnor (ibid., s. 62–63). Om en gärningsman konsumerat specifik pornografi som framställer ett handlingsmönster som liknar dennes övergrepp torde en bevisbörda utifrån civilrättslig standard vara tillräcklig för att erhålla skadestånd under en lag av detta slag.

Erfarenheter av Indianapolisförordningens rättsliga efterspel

Så fort den antagits utmanades Indianapolisförordningen i federala amerikanska domstolar 1984 av en grupp förläggare, bokdistributörer, branschorganisationer samt ideella organisationer som lyckades få domstolarna att omedelbart utfärda föreläggande om att lagen inte fick användas.³⁵¹ Lagen ogiltigförklarades senare i sin helhet av den sjunde federala domkretsens appellationsdomstol år 1985, som ansåg att tiden var mogen för lagprövning trots att ingen som drabbats av pornografins skadeverkningar ännu fått möjlighet att pröva lagen i ett verkligt rättsfall.³⁵² Därmed kunde aldrig utrönas huruvida den teoretiskt föreställda konflikten gentemot yttrandefriheten var reell, eller bara en liberal tankefigur som skulle blivit irrelevant när påtagliga skador dokumenterats och konkreta avvägningar gentemot yttrandefrihetsintressen skulle prövats i sitt faktiska sammanhang. I en senare summarisk dom, som avkunnades av en oenig Högsta domstol (6-3) utan vare sig argument eller domskäl, nekades Indianapolis att få sitt fall prövat i högre instans.³⁵³ Denna summariska rättsprocess har sedermera förbjudits i USA av amerikanska kongressen och sådana tidigare domslut anses numera endast vara bindande för den av de tretton federala domkretsar från vilket fallet ursprungligen överklagats.³⁵⁴

Det är dock värt att granska det mer utförliga domskäl som levererades av den sjunde domkretsens appellationsdomstol, med syfte att förstå i vilken mån det byggde på en rättslig eller ideologisk bedömning på det sätt som vi tidigare granskat 1998 års svenska Sexualbrottskommittés argument mot reglering av produktionsförhållanden. Som bekant visade en närmare granskning av argument och kontrafaktisk rättspraxis att den svenska kommitténs motstånd mot att tillämpa kopplerilagar på pornografiproduktion var mer ideologiskt än juridiskt betingat (se ovan, s. 73–76). Här blir frågan i vilken mån samma förhållande mellan ideologi och juridik gäller för det amerikanska motståndet mot pornografireglering.

I USA:s federala rättspraxis som reglerar i vilken mån lagstiftare på lokal och regional nivå har rätt att inskränka yttrandefriheten finns sedan länge tre huvudsakliga standarder för lagprövning. Dessa ställer olika strikta krav på hur välformulerad lagstiftningen måste vara utifrån en bedömning av bl.a. det konkurrerande skyddsintressets samt det yttrandefrihetsliga uttryckets värde för samhället. Dessa tre standarder är (1) *strict scrutiny*, som är den mest krävande; (2) *intermediate scrutiny*, som befinner sig mittemellan; och (3) *rational review*, som är den mest tillåtande. Nedan analyseras i vilken utsträckning Indianapolisförordningen kan anses ha uppfyllt kraven utifrån var och en av dessa standarder.

Strict Scrutiny. För att klara lagprövning under denna standard krävs ett tungt vägande skäl (s.k. *compelling governmental interest*). Högsta domstolen i USA tillåter t.ex. inskränkningar av yttrandefriheten när den balanseras mot det tungt vägande intresset att eliminera *könsdiskriminering*. Denna praxis har t.ex. refererats av en federal domstol som upprätthöll en stämning mot sexuella trakasserier som involverade pornografi på en arbetsplats, där det med stöd av just Högsta domstolens tidigare beslut noterades att en

sådan intressebalansering inte bara gällde hinder mot jämställdhet på arbetsplatser utan även andra ”barriärer till ekonomisk utveckling och politisk och social integration som historiskt sett har hindrat kvinnor”.³⁵⁵ Utifrån den empiriska bevisning som presenterats i denna rapport utgör pornografi i allra högsta grad en form av könsdiskriminering och ett sådant hinder för jämställdheten. Förvisso kräver amerikansk praxis ”snävt skräddarsydd” (*narrowly tailored*) lagar för att främja sådana tungt vägande intressen när det handlar om inskränkningar i yttrandefriheten.³⁵⁶ Detta krav kan dock anses ha varit väl uppfyllt av Indianapolisförordningen bl.a. genom att dess definition av pornografi konstruerats för att enbart kunna tillämpas på de framställningar som, i enlighet med samhällsvetenskapliga studier och erfarenheter från de drabbade, bevisligen orsakar skada.³⁵⁷ Experiment som genomförts med juriststudenter i USA visade att den går att tillämpa i enlighet med dessa intentioner utan att den uppfattades som särskilt vag eller svepande.³⁵⁸

För övrigt så fanns flera undantag i bestämmelsen om ”handel med pornografi”, som var den mest långtgående av de fyra grunderna för talan (se ovan), vilka uttryckligen noterades av den federala sjunde domkretsens appellationsdomstol. Till exempel fick inte ”isolerade” passager/delar av en produkt utsättas för stämningar för ”handel”; och den ickevåldsamma pornografiska underkategorin nr 6 var även helt undantagen bestämmelsen (dvs. ”kvinnor framställs som sexuella objekt för dominans, erövring, kränkning, exploatering, ägande eller utnyttjande, eller genom krypande, underdåniga, eller ’till allmänt uppvisande’ kroppsställningar eller positioner”).³⁵⁹ Under såväl bestämmelserna om ”handel” som ”överfall pga. av pornografi” fanns dessutom kravet att de tilltalade skulle ”känna till eller ha anledning att känna till” att material var pornografiska så som definierats av förordningen.³⁶⁰ Som kontrast till Indianapolisförordningen så använder existerande obscenitetslagar i USA betydligt mindre snäva och skräddarsydda definitioner och riktar dessutom inte in sig på de skador som pornografin orsakar jämställdheten mellan män och kvinnor (jfr ovan). Barnpornografilagarna är också betydligt mindre snävt formulerade i USA, där reglering tillåts med så vida termer som ”faktiska eller simulerade sexuella samlag” utan vidare specifikation.³⁶¹

Intermediate Scrutiny. För att klara lagprövning under denna standard räcker det att lagstiftningen främjar ett ”substantiellt eller viktigt samhällsintresse”, som att motverka könsdiskriminering och erbjuda rättsmedel för dem som skadas av pornografi torde vara.³⁶² Eftersom skyddsintresset under denna standard inte har samma vikt som under den första mer strikta standarden – dvs. vi har inte att göra med ett *compelling interest* – så blir det relevant att notera att Indianapolisförordningen faktiskt inte hindrade någon person att i tal, dagstidningar, eller på film uttrycka åsikter som t.ex. gjorde gällande att kvinnor njuter av att bli sexuellt förnedrade eller torterade. Förordningen riktade bara in sig på det underliggande agerandet som underordnar människor, vilket pornografi bevisligen gör (se ovan kap. 3–4), och som i enlighet med standardens krav ”inte är relaterat till inskränkningen av yttrandefrihet”.³⁶³ En lag klarar således lagprövning under denna standard om ”de oavsiktliga inskränkningarna av påstådda yttrandefriheter inte är större än vad som är nödvändigt för att främja det intresset”³⁶⁴ (dvs. intresset av att undvika underordning av människor). Förordningen var snävt skräddarsydd (se ovan) och det fanns gått om alternativa mediekkanaler för den som ville uttrycka eventuellt oavsiktligt inskränkta åsikter som stödjer sexuell eller annan underordning.³⁶⁵

Förvisso föreslog den sjunde federala appellationsdomkretsen att det i fallet med Indianapolis bestämmelse om ”tvång” i produktionen (dvs. ”tvång i pornografiskt uppträdande”) istället skulle gå att förbjuda ”skada under produktionen av en film oberoende av vilken åsikt som uttrycks i filmen”.³⁶⁶ Emellertid så är vanliga lagar mot sexuella övergrepp som inte tar specifik hänsyn till pornografi eller prostitution typiskt sett inte möjliga att tillämpa på ett sådant sätt. Sådana lagar ignorerar t.ex. multipelt försvårande omständigheter som skapar sådana tvingande sociala omständigheter som leder till prostitution och att personer inte kan neka utnyttjande i pornografiska produktioner. Bland annat därför antog Sverige sexköpslagen 1999, då inga andra lagar kunde användas mot det sexuella övergrepp som sexköparnas utnyttjande av prostituerade personer ansågs vara. Såvida det inte införs ett svepande förbud mot att producera film över huvudtaget – vilket givetvis är en absurd tanke – så är just snävt skräddarsydda lagar som riktar in sig just på pornografi (som den Indianapolis skrev), eller den svenska lagstiftningen mot sexköp nödvändiga för att komma åt mer komplexa sociala situationer som leder till dessa former av sexuella övergrepp.

Likväl anklagade den sjunde federala domkretsen Indianapolis förordning med liknelsen att deras lagstiftning vore som att göra det möjligt att processa rättsligt mot ”Hitlers oratorier” eller mot ”en bok om slaveri”.³⁶⁷ Sådana argument ignorerar att produktion av pornografi, i motsats till de förra, förutsätter

exploatering och många gånger annan misshandel. Ta t.ex. de pornografer som utnyttjade de 49% av de 854 prostituerade personerna med posttraumatiska stressyndrom (PTSD) vars symptom var lika höga som PTSD-symptomen hos vårdsökande Vietnamveteraners PTSD, och bland vilka 89% ville lämna prostitutionen.³⁶⁸ Dessa pornografer köpte personer som under Slaverikonventionen från 1926 i praktiken tycks befinna sig i en situation där makten över ”någon eller samtliga av rättigheterna som hänger ihop med äganderätten” av deras egen person utövas av andra personer.³⁶⁹ Snarare än att utgöra en bok om slaveri är pornografi i sådana fall i sig självt slaveri.

Rational Review. Under denna mer tillåtande standard kan ett ”legitimt samhällsintresse” (t.ex. att motverka könsdiskriminering) motstå en konstitutionell utmaning.³⁷⁰ Pornografi är analogt med andra typer av uttryck som är undantagna yttrandefrihetsskydd under denna standard, t.ex. förtal av grupp (*group libel*), obscenitet, förolämpningar eller s.k. fighting words.³⁷¹ Som svar på detta argument medgav sjunde federala domkretsen att Högsta domstolen ”ibland balanserar värdet av yttrandefrihet mot kostnaderna av att inskränka denna, men gör det genom kategorier av yttranden och inte genom innehållet i särskilda verk. Indianapolis har skapat en ’godkänd synpunkt’ och förlorar därför stödet från dessa rättsfall”.³⁷² Sjunde domkretsens påstående innehåller emellertid två felaktigheter.

För det första, om vi accepterar domkretsens resonemang skapade Högsta domstolen i allra högsta grad ”en godkänd synpunkt” när de år 1952 upprätthöll den lag som antagits av delstaten Illinois mot de facto rasdiskriminering som sker via förtal av grupp, där Högsta domstolen noterade hur vissa medborgares möjligheter i samhället ”är lika mycket beroende av det rykte som den ras eller religiösa grupp” och som de ”mot sin vilja tillhör” som de är av sina ”egna meriter”.³⁷³ Denna lag byggde liksom Indianapolisförordningen på en ”godkänd synpunkt” som i Illinois fall förkastade rasdiskriminering via förtal av befolkningsgrupp. För det andra, denna nya gruppfortalskategori inkluderade uttryck som, bland annat, ”framställer fördärv, kriminalitet, okyskhet eller brist på dygd hos en viss grupp medborgare”.³⁷⁴ Högsta domstolen konstaterade att varken ”historien” eller ”praxis” hade definierat sådant *innehåll* som oskyddat av yttrandefriheten.³⁷⁵ Med andra ord var Högsta domstolen tvungen att basera sin balansering av skyddsintressen på (med den sjunde domkretsens ord) ”innehållet i särskilda verk”.³⁷⁶

Den sjunde domkretsens missvisande kritik mot gruppfortalsanalogin implicerar också att bara tidigare existerande konstitutionella kategorier kan tillämpas. En sådan syn implicerar i sin tur att t.ex. rassegregering hade behövt accepterats eftersom den var konsekvent med den juridiska kategorin *separate but equal*, som tidigare etablerats i fallet *Plessy v. Ferguson* år 1896.³⁷⁷ Den sjunde domkretsen hade med andra ord inte accepterat Högsta domstolens slutsats i det banbrytande fallet *Brown v. Board of Education* som avgjordes 1954 – två år efter domen som upprätthöll Illinois lagstiftning mot förtal av grupp – där det konstaterades att även om tidigare juridiska kategorier som framgår ur olika rättskällor ”ger oss vissa insikter, så är likväl dessa inte tillräckliga för att lösa problemet som vi konfronteras med.”³⁷⁸

I *Brown* noterades även hur lägre instanser hade upprätthållit *Plessy* trots att de samtidigt noterade hur rassegregering ”vanligtvis tolkas som ett betecknande av underordning för den svarta gruppen. En känsla av underordning påverkar ett barns motivering att införskaffa kunskap . . . [och] fråntar dem delar av de förtjänster de skulle få i ett ras-integrerat skolsystem.”³⁷⁹ På liknande sätt som i dessa domstolar noterade sjunde domkretsen hur pornografi orsakar ”förolämpningar och lägre inkomster på arbetsplatser, kränkningar och skador i hemmen, misshandel och våldtäkt på gatorna”,³⁸⁰ men valde likväl att ogiltigförklara Indianapolis medborgarrättsförordning. I detta avseende påminner den sjunde domkretsens beslut om det angreppsätt som Amerikanska domstolar använde för att upprätthålla *Plessy* före *Brown*, trots att sådana domstolar väl förstod att den empiriska bevisningen visade att rassegregerade skolor ledde till allvarlig diskriminering som skadade svarta grupper. Den sjunde domkretsen lät alltså en uppenbart diskriminerande praktik fortgå mot bättre vetande.

Det fanns som visats ovan flera juridiska möjligheter att upprätthålla Indianapolisförordningen under samtliga standarder för lagprövning i USA. I detta ljus framstår den sjunde federala domkretsens beslut att ogiltigförklara medborgarrättsförordningen som baserat mer på *ideologi* än på *lag*. Beslutet erinrar därmed om den senare svenska 1998 års Sexualbrottskommittés slutsats, som också drogs mindre utifrån demokratiskt *förutsägbara regler* antagna av det politiska systemet och mer utifrån den *politiska idén* att prostituerade personer inte har rätt till samma skadestånd som koppleriparagrafen skulle ge dem när de utnyttjats i prostitution utanför pornografi (se ovan s. 73–76).³⁸¹

Slutsatser

Genom att studera de rättspolitiska utmaningarna mot pornografins koppling till mäns våld mot kvinnor i såväl USA som i Sverige kan konstateras att ansträngningar att stoppa pornografen har avfärdats i strid mot gällande rättsprinciper. I de senares ställe har en ideologisk övertygelse varit vägledande hos domstolar och regeringsutredningar där det med undantag för minderåriga ansetts att de drabbade, mer eller mindre oavsett pornografins skadeverkningar, inte ska få någon möjlighet att ställa någon till svars. Denna dogmatiska hållning till pornografi saknade således stöd i såväl grundlagar som lagstiftning och praxis. Yttrandefriheten ställer inga sådana kompromisslösa hinder i vägen för lagstiftare och organisationer som önskar starkare medborgarrättsliga skydd mot den sexuella exploatering och det våld mot kvinnor som pornografen leder till. I den svenska kontexten är det därför lämpligt att påkalla det faktum att koppleri- och människohandelslagstiftningen är tillämplig på pornografiproduktion som den idag är skriven (se ovan s. 71–76). På samma sätt som det förslag som antogs i Indianapolis 1984, men som synes felaktigt ha avfärdats av federala domstolar i USA, torde liknande lagstiftning kunna antas av Sveriges riksdag, om inte annat genom de regler som gäller för tillägg till grundlagen.³⁸²

Noter del 2

Efterfrågan, Pornografi
och mäns våld mot kvinnor

Fotnoter

- 1 Karin Johansson & Kenan Habul, "Varannan ung väljare vill förbjuda porr", *Sydsvenskan*, 2006-08-13, tbl.1, *arkiverad* <http://perma.cc/R59C-ZUFA>; jfr Jason S. Carroll et al., "Generation XXX: Pornography Acceptance and Use Among Emerging Adults," *J. Adolescent Res.* 23, no. 1 (2008): 18 & tbl.1; Emma Green, "Most People Think Watching Porn is Morally Wrong," *Atlantic*, March 6, 2014, *arkiverad* <http://perma.cc/3J2-QSB8>; Sven-Axel Månsson, "Commercial Sexuality," i *Sex in Sweden: On the Swedish Sexual Life 1996*, red. Bo Lewin, Kerstin Fugl-Meyer & Folkhälsoinstitutet (Stockholm: Nat'l Institute of Public Health (Folkhälsoinstitutet), 2000), 254 tbl.13:18; *men se* Lucia C. Lykke och Philip N. Cohen "The Widening Gender Gap in Opposition to Pornography, 1975–2012," *Social Currents*, prepublished (2015), DOI: 10.1177/2329496515604170 (visar att kraven på starkare reglering av pornografi i USA minskat något överlag sen 1970-talet bland både män och kvinnor, men att skillnaderna i synen mellan könen dock har ökat).
- 2 *Se ovan* not 1.
- 3 Neil M. Malamuth, "Pornography," i *Int'l Encyc. Soc. & Behav. Sciences*, red. Neil J. Smelser & Paul B. Baltes (New York: Elsevier Ltd., 2001), 11817; jfr Drew A. Kingston et al., "The Importance of Individual Differences in Pornography Use: Theoretical Perspectives and Implications for Treating Sexual Offenders," *J. Sex Res.* 46, no. 2–3 (2009): 216 (definierar pornografi som material vilket "primärt avser att sexuellt väcka lust hos konsumenten och primärt innehåller explicit sexuellt innehåll").
- 4 *Se t.ex.* Ana J. Bridges et al., "Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update," *Violence Against Women* 16, no. 10 (2010): 1065–85; Chyng Sun et al., "A Comparison of Male and Female Directors in Popular Pornography: What Happens When Women are at the Helm?," *Psychol. Women Q.* 32, no. 3 (2008): 312–25; Martin J. Downing Jr. et al., "Sexually Explicit Media on the Internet: A Content Analysis of Sexual Behaviors, Risk, and Media Characteristics in Gay Male Adult Videos," *Arch. Sex. Behav.* 43 (2014): 811–821.
- 5 *Se t.ex.* James V.P. Check & Ted H. Guloien, "Reported Proclivity for Coercive Sex Following Repeated Exposure to Sexually Violent Pornography, Nonviolent Dehumanizing Pornography, and Erotica," i *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*, red. Dolf Zillmann & Jennings Bryant (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1989), 159–84; R. v. Wagner, [1985] CarswellAlta 35 ¶¶ 58–64, 36 Alta. L.R. (2d) 301 (Q.B.) (Westlaw), *aff'd* [1986] CarswellAlta 26, 69 A.R. 78 (C.A.), *leave to appeal refused* [1986] CarswellAlta 1148, 50 C.R. (3d) 175n, 26 C.C.C. (3d) 242n (S.C.C.) (Can.).
- 6 Termen "prostituerad person" indikerar att personer i prostitution placerats där och hålls kvar där pga. andras handlingar, t.ex. hallickar, människohandlare, eller pga. sociala krafter som fattigdom, rasism, och ojämställdhet på grund av kön. Som kontrast implicerar termen "sexarbetare" att prostitution är en fritt vald form av arbete bland andra alternativ. Termen "prostituerad" tenderar att implicera att prostitution är ett karaktärsdrag hos individen, snarare än det resultat av tvingande omständigheter som termen "prostituerad person" tydligare förmedlar.
- 7 För den ursprungliga formuleringen av begreppet, se Kimberle Crenshaw, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics," 1989 *Univ. Chicago Legal F.* 139, 139–67 (1989); *se även* Kimberle Crenshaw, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color," 43 *Stanford Law Rev.* 1241, 1241–99 (1991).
- 8 *Se* U.N. Comm. on the Elimination of Discrimination Against Women [FN:s utskott om Kvinnokonventionen], 11th Sess., "General Recommendation No. 19," ¶ 6, U.N. Doc. A/47/38 (Feb. 1, 1992) [hädanefter CEDAW, "General Recommendation No. 19"] (min översättning) (definierar mäns våld mot kvinnor som "violence that is directed against a woman because she is a woman or that affects women disproportionately . . . acts that inflict physical, mental or sexual harm or suffering, threats of such acts, coercion and other deprivations of liberty"). För fler referenser till internationell rätt, *se nedan* not 9.
- 9 För tillämpningar och praxis, *se t.ex.* U.N. Comm. on the Elimination of Discrimination Against Women, Communication No. 18/2008 (Opt. Protocol), 46th Sess., July 12–30, 2010, U.N. Doc. CEDAW/C/46/D/18/2008 (Sept. 1, 2010) (om våldtäkt); M.C. v. Bulgaria, 15 Eur. Ct. H.R. 627 (2004) (om våldtäkt); Opuz v. Turkey, App. No. 33401/02, Eur. Ct. H.R. (2009) (om våld i hemmet). För regionala och internationella instrument, *se t.ex.* Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa, pmbl. para. 9 (efter "further noting"), arts. 3(4), 4(2), July 11, 2003 (entry into force Nov. 26, 2005) [hädanefter African Protocol], *arkiverat* <http://perma.cc/D3SB-L4Q3> (upprepade omtalningar av könsbaserat våld alternativt "våld mot kvinnor" som inkompatibla praktiker i ljuset av paragrafer som garanterar mänskliga rättigheter och eliminerandet av alla former av diskriminering); Organization of American States, Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence Against Women (Convention of Belém do Pará), art. 6, June 9, 1994, 33 I.L.M. 1534, 1536 (indikerar att diskriminering och våld hänger samman: "[t]he right of every woman to be free from violence includes . . . [t]he right of women to be free from all forms of discrimination"); Declaration on the Elimination of Violence Against Women, G.A. Res. 48/104, pmbl. para 6, U.N. doc. A/Res/48/104 (Dec. 20, 1993) (uppmärksammar att implementeringen av FN:s konvention mot könsdiskriminering, *the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW), kommer bidra till elimineringen av våld mot kvinnor

samt att "violence against women is one of the crucial social mechanisms by which women are forced into a subordinate position compared with men"); Fourth World Conference on Women, Sept. 4–15, 1995, "Beijing Declaration and Platform for Action," ¶ 118, U.N. Doc. A/CONF.177/20/Rev.1. [hädanefter "Beijing Declaration"] ("Violence against women is a manifestation of the historically unequal power relations between men and women, which have led to domination over and discrimination against women by men . . ."); CEDAW, "General Recommendation No. 19," *ovan* i not 8, ¶¶ 6–7 (definierar könsbaserat våld som könsdiskriminering under FN:s kvinnokonvention (CEDAW) oavsett huruvida konventionen ursprungligen "uttryckligen nämner våld") (Feb. 1, 1992); *se även* U.N. Comm. on the Elimination of Discrimination Against Women, 8th Sess., "General Recommendation No. 12," U.N. Doc A/44/38 (Mar. 6, 1989) (påpekar att artiklarna 2, 5, 11, 12 och 16 under FN:s kvinnokonvention (CEDAW) "require the States parties to act to protect women against violence of any kind occurring within the family, at the workplace or in any other area of social life.").

10 Exempelvis FN:s utskott om Kvinnokonventionen (CEDAW), som övervakar dess efterlevnad av de avtalslutande parterna, uttalade redan år 1992 att pornografi är en företeelse som "bidrar till könsbaserat våld" samt att stater var skyldiga att "vidta alla rättsliga samt andra medel" för att bekämpa den. *Se* CEDAW, "General Recommendation No. 19," *ovan* i not 8, ¶¶ 11–12, 24(t, t(i)). År 2000 uttalade FN:s kommitté för mänskliga rättigheter en liknande ståndpunkt i en allmän kommentar (s.k. *General Comment*) om hur FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) skulle tolkas i balansen mellan att å ena sidan främja kvinnors rätt till jämställdhet gentemot män, å andra sidan upprätthålla det konkurrerande yttrandefrihetsintresset. Här ansåg kommittén att då "pornografiskt material som avbildar kvinnor och flickor som objekt för våld eller nedvärderande eller inhuman behandling sannolikt kommer främja den typen av behandling av kvinnor och flickor, bör de undertecknade staterna tillhandahålla information om rättsliga åtgärder för att begränsa publiceringen eller distributionen av sådant material". Human Rights Comm., 68th Sess., 1834th Mtg., "General Comment No. 28," ¶ 22, U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.10 (2000). En liknande norm har oberoende, eller genom referenser, uttryckts i andra internationella och regionala instrument och resolutioner. *Se t.ex.* "Beijing Declaration," *ovan* i not 9, ¶ 118 ("Images in the media of violence against women . . . including pornography, are factors contributing to the continued prevalence of such violence"); African Protocol, *ovan* i not 9, artikel 13(m) (uppmantar staterna till att "take effective legislative and administrative measures to prevent the exploitation and abuse of women in advertising and pornography"); "Resolution on Pornography" *Eur. Parl.* 1994 O.J. (C 20) 546 (Dec. 17, 1993); *jfr* "Resolution on Discrimination Against Women in Advertising," *Eur. Parl.* 1997 O.J. (C 304) 60 (Oct. 6, 1997). Värt att notera är också hur Indiens högsta domstol anammat FN:s könsdiskrimineringskommittés (CEDAW) förståelse av sexuella trakasserier, vilket inkluderar att visa pornografi på arbetsplatsen, och sedermera tillämpat den förståelsen i praxis. *Se* *Vishaka v. State of Rajasthan*, [1997] 3 L.R.C. 361, A.I.R. S.C. 3011, (1998) 3 B.H.R.C. 261 (Aug. 13, 1997) (India Sup. Ct.); *Apparel Export Promotion Council v. A.K. Chopra*, (1999) 1 S.C.C. 759, A.I.R. [1999] S.C. 625, (1999) 1 L.R.I. 13 (India Sup. Ct.).

11 Kvinnoorganisationernas antipornografirörelse var kanske som störst i USA och Kanada under det sena 1970-talet och 1980-talet. Ett exempel är de protestdemonstrationer och guidade turer som genomfördes i dåtidens pornografidistrikt på Times Square i New York City för att höja medvetenheten om problemen. *Se t.ex.* Susan Brownmiller, *In Our Time* (New York: Random House, 1999), 295–325, som om än med viss uppgivenhet och negativ inställning beskriver den tidiga amerikanska feministiska rörelsen mot pornografi. Flera amerikanska, kanadensiska, och senare försök i bl.a. Sverige gjordes också för att lagstifta mot den pornografi som visats producera de skadeverkningar som nämnts ovan. Dessa gav insikt i rättspolitiska hinder och möjligheter även om praktiska resultat uteblev. *Se* Max Waltman, *The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States*, Stockholm Studies in Politics 160 (doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2014), kap. 10–12, *tillgänglig via* <http://ssrn.com/abstract=2539998>.

12 *Jfr* Max Waltman, "Assessing Evidence, Arguments, and Inequality in *Bedford v. Canada*," 37 *Harvard J. Law & Gender* 459, 459–544 (2014) (analyserar framförallt problemen med prostitutionslagstiftning där det är lagligt med tredjepart som profiterar på annans prostitution och hur detta försvårar bekämpandet av människohandel och sexuellt utnyttjande i prostitution).

13 *Se t.ex.* Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 225–26, 449–55; *jfr* *ibid.*, 225–40, samt kap. 7–12 mer generellt.

14 *Se t.ex.* David Huizinga & Delbert S. Elliot, "Reassessing the Reliability and Validity of Self-Report Delinquency Measures," *J. Quantitative Crim.* 2, no. 4 (1986): 294, 323–24; Josine Junger-Tas & Ineke Hean Marshall, "The Self-Report Methodology in Crime Research," 25 *Crime & Just.* 291, 354 (1999); Terence P. Thornberry & Marvin D. Krohn, "The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime," i *Measurement and Analysis of Crime and Justice*, Criminal Justice 2000, vol. 4, red. David Duffee (Washington, DC: Nat'l Inst. of Justice, 2000), 72.

15 Enkätstudier där respondenter anonymt rapporterar hur mycket tid som spenderas med pornografi per vecka/månad/år eller motsvarande preciserade mått är de mest informativa undersökningarna. För undersökningar med båda könen (främst unga vuxna), *se* Jason S. Carroll et al., "Generation XXX: Pornography Acceptance and Use Among Emerging Adults," *J. Adolescent Res.* 23, no. 1 (2008): 6–30; Gert Martin Hald, "Gender Differences in Pornography Consumption among Young Heterosexual Danish Adults," *Arch. Sex. Behav.* 35 (2006): 577–85; Carl-Göran Svedin & Ingrid Åkerman, "Ungdom och pornografi," i *Koll på porr: skilda röster om sex, pornografi, medier och unga*, red. Ann Katrin Agebäck (Stockholm: Medierådet, 2006), 87–123; E. Häggström-Nordin, U. Hanson & T. Tydén, "Associations Between Pornography Consumption and Sexual Practices among Adolescents in Sweden," *Int'l J. STD & AIDS* 16, no. 2 (Feb. 1, 2005): 102–07; Bente Træen, Kristin Spitznogle & Alexandra Beverfjord, "Attitudes and Use of Pornography in the Norwegian Population 2002," *J. Sex Res.* 41, no.2 (2004) (inkluderar även äldre vuxna): 193–200; Mohsen Janghorbani, Tai Hing Lam & The Youth Sexuality Study Task Force, "Sexual Media Use by Young Adults in Hong Kong: Prevalence and Associated Factors," *Arch. Sex. Behav.* 32, no. 6 (2003): 545–553. För liknande undersökningar med unga kvinnor, *se* Christina Rogala & Tanja

Tydén, "Does Pornography Influence Young Women's Sexual Behavior?," *Women's Health Issues* 13 (2003): 39–43; Tanja Tydén, Sven-Eric Olsson & Elisabeth Häggström-Nordin, "Improved Use of Contraceptives, Attitudes Toward Pornography, and Sexual Harassment Among Female University Students," *Women's Health Issues* 11, no. 2 (2001): 87–94; För studier som använt mer trubbiga konsumtionsmått än ovan, se Timothy Buzzell, "The Effects of Sophistication, Access and Monitoring on Use of Pornography in Three Technological Contexts," *Deviant Behav.* 26 (2005): 109–32; Sven-Axel Månsson, "Commercial Sexuality," i *Sex in Sweden: On the Swedish Sexual Life 1996*, red. Bo Lewin, Kerstin Fugl-Meyer & Folkhälsoinstitutet (Stockholm: Folkhälsoinstitutet, 2000), 235–63; Kelli-an Lawrence & Edward S. Herold, "Women's Attitudes toward and Experience with Sexually Explicit Materials," *J. Sex Res.* 24, no. 1 (1988): 161–169 (bara kvinnor). För en analys och sammanfattning av relevanta data och slutsatser i studierna ovan, se Max Waltman, *The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States*, Stockholm Studies in Politics 160 (doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2014), 33–36, tillgänglig via <http://ssrn.com/abstract=2539998>.

16 Svedin & Åkerman, "Ungdom och pornografi," 89–92 & tbl.2. För uppgift om undersökningsperioden, se SOU 2004:71 Sexuell exploatering av barn i Sverige: bilaga 3; ungdomsenkäten (av Carl Göran Svedin & Gisela Priebe), 269.

17 Ibid., 91 tbl.2.

18 Ibid., 91 tbl.2.

19 Se referenser ovan i not 15.

20 Se referenser ovan i not 15.

21 Månsson, "Commercial Sexuality," 255, 257.

22 Carroll et al., "Generation XXX," 17.

23 Jerry Ropelato, "Pornography Statistics 2007," Top Ten Reviews (2007), hämtat 2014-06-26, arkiverad <http://perma.cc/L8ZF-D2M8>. Bland de 16 länderna i denna uppskattning erbjöd 9 länder enligt uppgift mer tillgängliga data. I dessa ingick Sydkorea, Japan, USA, Australien, Storbritannien, Italien, Kanada, Filippinerna och Nederländerna. Utöver dessa länder ingick 7 ytterligare länder med inkompleta data: Kina, Taiwan, Tyskland, Finland, Tjeckien, Ryssland och Brasilien. Ibid.

24 Chyng Sun et al., "A Comparison of Male and Female Directors in Popular Pornography: What Happens When Women are at the Helm?," *Psychol. Women Q.* 32, no. 3 (2008): 312 (refererar en siffra som nämnts av branchorganisationen Adult Video News).

25 För en diskussion av olika bedömningar, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 38–39.

26 *Final Report of the Attorney General's Commission on Pornography*, red. Michael J. McManus (Nashville, TN: Rutledge Hill Press, 1986), 29–30, 291–302. För en mer detaljerad redogörelse som inkluderar bilagor om specifika brottsutredningar, se originalutgåvan av rapporten: Attorney General's Commission on Pornography, *Final Report*, 2 vols. (Washington, DC: U.S. Dept. of Justice, 1986), 291–97, 1037–1238.

27 Se t.ex. Michael J. McManus, "Introduction," i *Final Report Att'y General's Comm.*, red. McManus, xlv–xlvi; Catharine A. MacKinnon, "The Roar on the Other Side of Silence," i *In Harm's Way: The Pornography Civil Rights Hearings*, red. Catharine A. MacKinnon & Andrea Dworkin (Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, 1997), 14, 21–22; se även Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 349–51, för en mer detaljerad redogörelse över den respons som utredningen och dess slutsatser fick.

28 Se t.ex. Iris Chang, *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II* (London, UK: Penguin Books Ltd., 1998), 10 & 162–63 (opaginerad fotosektion) (dokumenterar pornografi som producerats av japanska soldater i Kina med kvinnor som de utsätter för sexuell våld, inklusive våldtäkt); Catharine A. MacKinnon, "Turning Rape into Pornography: Postmodern Genocide," *Ms.*, July/August 1993, omtryckt i *Are Women Human? And Other International Dialogues* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard Univ. Press, 2006), 160–68 (dokumenterar pornografi som bygger på våldtäkter under det serbledda folkmordet i Bosnien-Herzegovina); se även Catharine A. MacKinnon, "Rape, Genocide, and Women's Human Rights," 17 *Harv. Women's L. J.* 5, 12, 14 (1994) (diskuterar pornografins roll i betingandet av den serbiska populationen till att begå folkmord).

29 Se t.ex. Robert K. Ressler, Ann Wolbert Burgess, & John E. Douglas, *Sexual Homicide: Patterns and Motives* (Lexington, MA: Lexington Books, 1988), 63 (dokumenterar souvenirfoton som tagits före sexmord av nakna offer); jfr Eric W. Hickey, *Serial Murderers and their Victims*, 3rd ed. (Belmont, CA: Wadsworth, 2002), 28. För rättsfall med sexuella mord som gjorts till pornografi, se t.ex. *French Estate v. Ontario (Att'y Gen.)* (1998), 38 O.R. (3d) 347, 350, 157 D.L.R. (4th) 144 (Ont. C.A.) (Can.) (Lexis) (avslår krav från två familjer att få kontrollera tillgången till "videotapes depicting the rape, torture and brutalization of their daughters at the hands of Paul Bernardo and Karla Homolka"); *Schiro v. Clark*, 963 F.2d 962, 965 (7th Cir. 1992) (beskriver den tilltalades "pictures of the lifeless naked body of Laura Luebbehusen covered with blood and bruises"), *aff'd sub nom. Shiro v. Farley*, 510 U.S. 222 (1994).

30 Om pornografi som gjorts under prostitution, se t.ex. Melissa Farley et al., "Prostitution and Trafficking in Nine Countries: An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder," i *Prostitution, Trafficking, and Traumatic Stress*, red. Melissa Farley (Binghamton, NY: Haworth Maltreatment & Trauma Press, 2003), 46, arkiverad <http://perma.cc/V7FM-YXKQ> (finner att 49 % av 802 prostituerade personer i nio länder uppger att de utnyttjats i pornografi); Susan Kay Hunter, "Prostitution Is Cruelty and Abuse

to Women and Children,” *Mich. J. Gender & L.* 1 (1993): 93–94 (rapporterar att 53 % av 55 kvinnor som överlevt prostitution (“survivors”) i Portland, Oregon vittnade om sexuell tortyr i genomsnitt 54 gånger per år, ofta under det att de gjordes till medverkande i pornografi); Hilary Kinnell, *Violence and Sex Work in Britain* (Cullompton, Devon, UK: Willan, 2008), 42 (rapporterar om “peeping toms” som tar dolda fotografier av prostituerade personer); *jfr* svenska rättsfall, t.ex. Helsingborgs tingsrätt 2005-09-25, B 1230-05, domskäl s. 59 (“Staffanstorpmålet”) (prostituerad kvinna vittnade om att utan sin vetskap ha fått sina sexuella handlingar dokumenterade vid två tillfällen via kamera i hallicks hus); *jfr* Melissa Farley, “Legal Brothel Prostitution in Nevada,” i *Prostitution and Trafficking in Nevada: Making the Connections*, red. M. Farley (San Francisco: Prostitution Research & Education, 2007), 37 (beskriver en laglig bordell i Nevada som genom påtryckningar fick de prostituerade kvinnorna att acceptera att få sin prostitution systematiskt filmade, med syftet att göra pornografi).

31 *Se t.ex.* Timothy Egan, “Erotica Inc. – A Special Report: Technology Sent Wall Street into Market for Pornography,” *New York Times*, 23 oktober 2000, A1; *jfr* Gail Dines, *Pornland: How Porn Has Hijacked Our Sexuality* (Boston: Beacon Press, 2010), 50 et seq.; Richard C. Morais, “Porn Goes Public: High Technology and High Finance are making the Smut Business Look Legitimate; How did this Happen?,” *Forbes*, 14 juni 1999 (drar slutsatsen att “as pornography becomes more appallingly graphic, it is becoming more mainstream. Phone companies, cable companies, hotel chains and now investment bankers are all part of the act.”).

32 Dolf Zillmann & Jennings Bryant, “Shifting Preferences in Pornography Consumption,” *Comm. Res.* 13, no. 4 (1986): 560–78. Refereras hädanefter i brödtext.

33 Kvinnliga studenter som exponerats för pornografi valde i stort sett antingen icke-pornografi eller vålds-/extrempornografi – endast bråkdelar av den totala visningstiden bestod av “vanlig” ickevåldspornografi. *Ibid.*, 572 tbl.2. Däremot uppvisade den kvinnliga icke-studentgruppen om 20 personer liknande val som de 40 manliga student och icke-studenterna, om än inte en lika polariserad fördelning. *Ibid.*

34 Zillman och Bryant noterar att kunden i affären förvisso kan ha haft intentionen att köpa/hyra mer udda material från första början, men känt sig hämmad vid sitt första besök och därför sökt bekräftelse genom att först senare gradvis övergå till att införskaffa mer extremt material. *Ibid.*, 577. Emellertid skapade deras experiment en situation som minimerade sådana hämningar, t.ex. genom att studenterna “upplystes” om att materialet tillhörde en doktorands “vintagekollektion”, att de inte skulle bli avbrutna även om de tittade på filmerna eftersom forskaren skulle ringa i en telefon när det var dags att återvända till väntrummet för det (som studenten trodde) faktiska experimentet, samt att teveskärmen placerats så att den inte kunde observeras av en person som gick in i rummet. *Ibid.*, 567–68, 577.

35 Ana J. Bridges et al., “Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update,” *Violence Against Women* 16, no. 10 (2010): 1070–71 (om urval), 1075 (aggressioner), 1077 (positiva beteenden). Refereras hädanefter i brödtext.

36 *Se t.ex.* Edward Donnerstein & Leonard Berkowitz, “Victim Reactions in Aggressive Erotic Films as a Factor in Violence Against Women,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 41, no. 4 (1981): 710–24; Neil M. Malamuth & James V. P. Check, “Penile Tumescence and Perceptual Responses to Rape as a Function of Victim’s Perceived Reactions,” *J. Applied Soc. Psychol.* 10, no. 6 (1980): 528–547; *se även* Neil M. Malamuth, “Aggression against Women: Cultural and Individual Causes,” i *Pornography and Sexual Aggression*, red. Neil M. Malamuth & Edward Donnerstein (Orlando: Academic Press, 1984), 25–26 (summerar studier).

37 Triangulering förstås inom samhällsvetenskap bl.a. som ett sätt att verifiera och stärka vetenskapliga slutsatser med hjälp av flera metoder eller olika mätinstrument. *Se t.ex.* Norman Blaikie, *Designing Social Research: The Logic of Anticipation* (Cambridge, UK: Polity Press, 2000), 262–70. Att använda olika metoder för att studera samma fenomen och forskningsfråga garderar mot varje enskild metods specifika brister. Det går t.ex. att kombinera kvantitativa och kvalitativa metoder (*between-method triangulation*). En annan vanlig kombination i pornografikonsumtionsforskning har varit att kombinera å ena sidan psykologiska kvantitativa experiment som konstanthåller faktorer i en isolerad miljö för att undersöka orsakssamband, med å andra sidan naturalistiska kvantitativa metoder i en social kontext (t.ex. anonyma enkäter som undersöker faktisk pornografikonsumtion, attityder och beteenden). Med den kombinationen går det att se om resultaten håller utanför laboratoriet när fler externa faktorer kan påverka det undersökta fenomenet, dvs. validera den ekologiska validiteten. En annan form av triangulering är att använda flera mätinstrument för att observera samma underliggande fenomen, t.ex. olika attitydskalor som indikatorer på samma aggressiva personlighetspredispotion (*within-method triangulation*). Norman K. Denzin myntade begreppen *between/within method triangulation*. *Ibid.*, 263.

38 För en genomgång av studier som påvisat att attityder som rättfärdigar våld mot kvinnor förutspår mer sexuellt aggressiva beteenden, *se* Waltman, *Politics of Legal Challenges*, s. 93–98.

39 Dines, *Pornland*, 68–69; *se även* Rebecca Whisnant, “From Jekyll to Hyde: The grooming of male pornography consumers,” i *Everyday Pornography*, red. Karen Boyle (New York, NY: Routledge, 2010), 118–19 (beskriver manliga konsumenters diskussioner på onlineforum där de uttrycker upphetsning, njutning och ambivalenta känslor inför sin uppskattning av ATM-scener).

40 Marty Rimm, “Marketing Pornography on the Information Superhighway: A Survey of 917,410 Images, Descriptions, Short Stories, and Animations Downloaded 8.5 Million Times by Consumers in Over 2000 Cities in Forty Countries, Provinces, and Territories,” 83 *Geo. Law J.* 1849, 1855 (definitioner), 1891–92 (nedladdningens fördelning) (1995).

- 41 Se t.ex. Ragnhild T. Bjørnebekk & Tor A. Evjen, "Violent Pornography on the Internet: A Study of Accessibility and Prevalence," i *Children in the New Media Landscape: Games, Pornography, Perceptions*, red. Cecilia von Feilitzen & Ulla Carlsson (Gothenburg: Nordicom, 2000), 197–98 (fann tortyrpornografi vara den mest frekvent förekommande kategorin i ett urval av våldspornografi bland s.k. "newsgroups" på internet).
- 42 En sökning i mars 2007 på fildelningsnätverket eMule efter s.k. snuffpornografi som visar vad som ser ut att vara autentiska mord i ett sexualiserat sammanhang ledde dessvärre relativt enkelt till att fyra filmer hittades.
- 43 *Final Report Att'y General's Comm.*, red. McManus, 200 & n.765. Refereras hädanefter i brödtext.
- 44 Martin J. Downing Jr. et al., "Sexually Explicit Media on the Internet: A Content Analysis of Sexual Behaviors, Risk, and Media Characteristics in Gay Male Adult Videos," *Arch. Sex. Behav.* 43 (2014): 813. Refereras hädanefter i brödtext.
- 45 Se t.ex. S.T. Green, "HIV and AIDS, the Internet Pornography Industry and Safer Sex," *Int'l J. STD & AIDS* 15 (2004): 207; jfr Bridges et al., "Aggression in Pornography," 1074 (finner att bland 304 scener så innehåller bara en (0.3 %) karaktärer som diskuterar oro för graviditet eller sexuellt överförbara sjukdomar).
- 46 Christopher N. Kendall, *Gay Male Pornography: An Issue of Sex Discrimination* (Vancouver: Univ. of British Columbia Press, 2004), 56–68.
- 47 Alan McKee, "The Objectification of Women in Mainstream Pornographic Videos in Australia," *J. Sex Res.* 42, no. 4 (2005): 277–90. Refereras hädanefter i brödtext.
- 48 Se ovan noter 36-38 och ackompanjerande text.
- 49 För en närmare beskrivning av metaanalysmetoden inom den kvantitativa pornografiforskningen, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 92–93.
- 50 Mike Allen, Keri Brezgel, & Dave D'Alessio, "A Meta-Analysis Summarizing the Effects of Pornography II: Aggression After Exposure," *Hum. Comm. Res.* 22, no. 2 (1995): 274; Mike Allen et al., "Exposure to Pornography and Acceptance of Rape Myths," *J. Comm.* 45, no. 1 (1995): 18–19. I den första metaanalysen ovan av laboratorieaggressionsexperimenten visade kvinnliga halv- och helnakenbilder (dvs. utan implikationer av sexuella handlingar) en negativ effektkorrelation i motsats till annan ickevåldspornografi samt våldspornografi som båda uppvisade positiva korrelationer. Ett undantag i den första metaanalysens urval var ett experiment med nakenbilder där en svag positiva korrelation uppvisades när forskarna använde känsligare mätmetoder. Se Edward Donnerstein, Marcia Donnerstein, & Ronald Evans, "Erotic Stimuli and Aggression: Facilitation or Inhibition," *J. Pers. & Soc. Psychol.* 32, no. 2 (1975): 242. Det finns dock ytterligare anledning utöver kravet på känsligare mätmetoder att ifrågasätta slutsatsen att nakenbilder till skillnad från annan pornografi inte inspirerar till sexuella aggressioner. Jfr Waltman, *Politics of Legal Challenges*, s. 106–09. Exempelvis visar flera andra experiment med "mildare" sexuellt implicit media som sexistiska annonser och objektifierande spelfilmer som inte ansågs som pornografi att även dessa material producerade mer attityder som rättfärdigar våld mot kvinnor än kontrollmaterial gjorde. Se Kyra Lanis & Katherine Covell, "Images of Women in Advertisements: Effects on Attitudes Related to Sexual Aggression," *Sex Roles* 32, no. 9/10 (1995): 639–49; Nathalie J. MacKay & Katherine Covell, "The Impact of Women in Advertisements on Attitudes Toward Women," *Sex Roles* 36, no. 9/10 (1997): 573–83; Michael A. Milburn, Roxanne Mather, & Sheree D. Conrad, "The Effects of Viewing R-rated Movie Scenes That Objectify Women on Perceptions of Date Rape," *Sex Roles* 43, no. 9/10 (2000): 645–64. Tidigare forskning har genom såväl metod- som begreppstriangulering tydligt dokumenterat det positiva sambandet mellan å ena sidan sådana *attityder* som rättfärdigar våld mot kvinnor som dokumenterades i dessa experiment, å andra sidan (sexuellt) aggressiva *beteenden* gentemot kvinnor i såväl experimentell laboratoriemiljö som i naturalistisk (social) kontext. För en forskningsgenomgång om detta, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 93–98.
- 51 Se Gert Martin Hald, Neil Malamuth, & Carlin Yuen, "Pornography and Attitudes Supporting Violence Against Women: Revisiting the Relationship in Nonexperimental Studies [Meta-Analysis]," *Aggr. Behav.* 36, no. 1 (2010): 16 (diskuterar statistiska homogenitetstest i metaanalyser); Allen et al., "Exposure & Rape Myths [Meta]," 12; se även Marije Stoltenborgh et al., "A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence Around the World," *Child Maltreatment* 16, no.2 (2011): 84 (nämner statistiskt test för homogenitet och heterogenitet).
- 52 *Final Report Att'y General's Comm.*, red. McManus, 281 n.983. Refereras hädanefter i brödtext.
- 53 Corita R. Grudzen et al., "Comparison of the Mental Health of Female Adult Film Performers and Other Young Women in California," *Psychiatric Services* 62, no.6 (2011): 639–45. Refereras hädanefter i brödtext.
- 54 För en förklaring av ordval (prostituerad person/kvinna/man) se ovan kap. 1, not 6.
- 55 Farley et al., "Prostitution in Nine Countries," 37–39 (om urvalet).
- 56 Farley et al., "Prostitution in Nine Countries," 46.
- 57 Se t.ex. Farley, "Legal Brothel Prostitution in Nevada," 31 (21 av 45 prostituerade personer som intervjuades i lagliga bordeller

uppgav att de utnyttjats för att göra pornografi i prostitutionen); Melissa Farley, "Renting an Organ for ten Minutes: What Tricks Tell Us about Prostitution, Pornography, and Trafficking," i *Pornography: Driving the Demand in International Sex Trafficking*, red. David E. Guinn & Julie DiCaro (Los Angeles: Captive Daughter's Media & DePaul University, 2007), 145 (refererar liknande siffror från ett projekt som rapporterades om 1990 av organisationen Women Hurt in Systems of Prostitution Engaged in Revolt (WHISPER)).

58 Rachel Durchslag & Samir Goswami, *Deconstructing The Demand for Prostitution: Preliminary Insights From Interviews With Chicago Men Who Purchase Sex* (Chicago: Chicago Alliance Against Sexual Exploitation, 2008), 14, arkiverad <http://perma.cc/5V4Q-PH32> (av 113 sexköpare som intervjuades i Chicago, IL, uppgav 49 % att de "föreställde sig kvinnor i pornografi som prostituerade" personer); Melissa Farley, Julie Bindel, & Jacqueline M. Golding, *Men Who Buy Sex: Who They Buy and What They Know* (London: Eaves, 2009), 21, arkiverad <http://perma.cc/QSU2-7AQV> (bland 103 sexköpare som intervjuades i London, UK, uppgav 60 % att de "i viss utsträckning kategoriserar kvinnorna i pornografi som prostituerade" personer).

59 Melissa Farley, Jan Macleod, Lynn Anderson, & Jacqueline M. Golding, "Attitudes and Social Characteristics of Men Who Buy Sex in Scotland," *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 3, no. 4 (2011): 374.

60 Se t.ex. Edward Donnerstein, "Pornography," i *Encyclopedia of Psychology*, red. Alan Kazdin (Washington, DC: American Psychological Ass'n, 2000), 238; Frederick F. Schauer, *The Law of Obscenity* (Washington, DC: Bureau of Nat'l Affairs, 1976), 1; Andrea Dworkin, *Pornography: Men Possessing Women* (London: Women's Press, 1981; reprint, 1984), 199–200.

61 Definitionen av fattigdom inbegrep att ansöka om matkuponger (*food stamps*), få socialbidrag (*public assistance*) eller att inte ha tillräckligt med pengar för att möta grundläggande behov (*basic needs*). Grudzen et al., "Female Adult Film Performers," 641 & tbl.1.

62 Se t.ex. Alice Cepeda, "Prevalence and Levels of Severity of Childhood Trauma among Mexican Female Sex Workers," *J. Aggression, Maltreatment & Trauma* 20 (2011): 671–72 (refererar forskning från såväl industrialiserings- som utvecklingsregioner som belyser fattigdomsrelaterade socioekonomiska prediktorer till prostitution); Cecilia Kjellgren, Gisela Priebe & Carl Göran Svedin, *Utvärdering av samtalsbehandling med försäljare av sexuella tjänster (FAST): Delrapport 5 ur Prostitution i Sverige: Huvudrapport* (Linköping University Electronic Press, 2012), 21, <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:506278/FULLTEXT01.pdf> (rapporterar att vanligaste skälet till prostitution som 34 personer vilka börjat på samtalsbehandling uppgav var "att få pengar till sitt uppehälle" ($n = 14$); Chandré Gould, *Selling Sex in Cape Town: Sex Work and Human Trafficking in a South African City*, in collaboration with Nicole Fick (SWEAT) (Pretoria: Inst. Security Studies, 2008), PDF e-bok, 115, arkiverad <http://perma.cc/D4TD-CDMX> (fann att majoriteten av "sexarbetare" som undersöktes började i sexindustrin "som resultat av 'finansiella behov'" definierat som behovet att klara "pressing financial obligations or to meet basic needs—they went into sex work for survival"); Special Committee on Pornography and Prostitution in Canada, *Pornography and Prostitution in Canada: Report of the Special Committee on Pornography and Prostitution in Canada*, vol. 2. (Ottawa, Can.: Supply & Services, 1985), 376 (fann att "den överväldigande delen av prostituerade uppger ekonomiska orsaker som anledningen till att de befinner sig på gatorna"); Mimi H. Silbert & Ayala M. Pines, "Entrance Into Prostitution," *Youth & Soc'y* 13, no. 4 (1982): 486 (fann att bland 200 kvinnliga prostituerade vuxna och tonåringar i San Francisco uppgavs den dominerande orsaken för inträdet i prostitution vara pengar: "[b]asic financial survival was mentioned by three-quarters of all subjects, by over 80 % of the current prostitutes, and by close to 90 % of the juveniles"; över en tredjedel av alla respondenter uppgav att de inte hade "några andra alternativ" när de trädde in i prostitution); jfr med Farley et al., "Nine Countries",⁶⁵ som indikerar att förekomsten av hemlöshet (75 %) och önskan om att ta sig ur prostitutionen (89 %) bland 854 prostituerade personer i nio länder speglar en brist på alternativ till prostitution. Sådana förhållanden, inkl. de höga antalet som angav behovet av arbetsträning (76 %), ibid., 51 tbl.8, implicerar att fattigdom och brist på alternativ försörjning är kritiska hinder i deras liv.

63 För mer detaljerad analys och dokumentation, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 57–59.

64 Se t.ex. Farley et al., "Nine Countries", 43, (finner att 59 % av 854 prostituerade personer bekräftade att de "[a]s a child, was hit or beaten by caregiver until injured or bruised," och 63 % bekräftade att de var "sexually abused as a child."); Chris Bagley & Loretta Young, "Juvenile Prostitution and Child Sexual Abuse: A Controlled Study," *Canadian J. Community Mental Health* 6 (1987): 12–14 tbl.2 (fann att 73 % av 45 kvinnliga överlevare ur prostitution var utsatta för sexuella övergrepp som barn, jämfört med 28 % av 36 kvinnor ur en demografiskt matchad kontrollgrupp med samma ålder, och att 100 % av prostitutionsöverlevarena hade utsatts för antingen sexuella eller fysiska övergrepp, jämfört med bara 35 % ur kontrollgruppen); Silbert & Pines, "Entrance Into Prostitution," 479 (fann att 60 % av 200 prostituerade eller före detta prostituerade tonåringar eller vuxna kvinnor rapporterade sexuella övergrepp som barn från 3 till 16 års ålder, där 70 % involverade upprepade övergrepp av samma personer och 62 % av de 200 respondenterna rapporterade fysisk misshandel); Jennifer James & Jane Meyerding, "Early Sexual Experience as a Factor in Prostitution," *Arch. Sexual Behavior* 7 (1977): 33 & 35 (ställde frågan till 136 prostituerade kvinnor i en storstad i västra USA huruvida "någon äldre person (mer än 10 år äldre) försökt ha sexuellt förspel eller samlag med dig före ditt första samlag?", med resultatet att 52 % besvarade frågan jakande). Djupintervjuer med överlevare visar på högre frekvenser av övergrepp. Se t.ex. Evelina Giobbe, "Confronting the Liberal Lies About Prostitution," i *Living With Contradictions*, red. Alison M. Jaggard (Boulder, CO: Westview Press, 1994), 123 (refererar till organisationen WHISPER's intervjuer med överlevare i Minneapolis, där 90 % rapporterade misshandel och 74 % rapporterade sexuella övergrepp mellan 3 och 14 års ålder); Hunter, "Prostitution Is Abuse," 98–99 (fann att 85 % av 123 prostitutionsöverlevare rapporterade incest under barndomen, 90 % fysisk misshandel och and 98 % emotionell misshandel). På samma sätt rapporterade Mary Magdalene Project (sv: *Magdalenahem*) i Reseda, California, år 1985 att 80 % av de prostituerade kvinnor som de arbetade med hade utsatts för "sexuella övergrepp" under barndomen, och Genesis House i Chicago rapporterade "övergrepp" för 94 %. Giobbe, "Liberal Lies," 126 n.10; jfr Ines Vanwesenbeeck, *Prostitutes' Well-being and Risk* (Amsterdam Neth.: VU Uitgeverij, 1994),

21–24 (summerar tidiga studier om övergrepp på barn som en faktor (prediktor) vilken förutspår inträde i prostitution, där vissa studier indikerade lägre procentsatser än dem ovan). Vanwesenbeeck's summering är delvis överspelad pga. nyare studier och en mer förfinad generell enkätmetodologi inom området sexuella övergrepp som har utvecklats för att undvika underskattningar. *Se t.ex.* Dean G. Kilpatrick, et al., *Drug-facilitated, Incapacitated, and Forcible Rape: A National Study* (Charleston, SC: Nat'l Crime Victims Res. & Treatment Center, 2007), 24–25, arkiverad <http://perma.cc/56W9-44Z3> (framhäver vikten av att använda "behaviorally specific terms . . . [that] do not require women to label an event as 'rape' in order to qualify an event as a rape incident," s. 25); Eva Lundgren et al., *Captured Queen: Men's Violence against Women in "Equal" Sweden; A Prevalence Study*, trans. Julia Mikaelsson & Geoffrey French (Umeå: Brottsoffermyndigheten, 2001), 15–16, arkiverad <http://perma.cc/7NMH-HEKW> ("The questions about violence put to women by the researcher must penetrate behind any possible reinterpretations or minimizing of the violence if we are to attain knowledge of women's experiences").

65 *Se t.ex.* John Briere & Diana M. Elliott, "Prevalence and Psychological Sequelae of Self-Reported Childhood Physical and Sexual Abuse in a General Population Sample of Men and Women," *Child Abuse & Neglect* 27 (2003): 1209–10 (finner att 32.3 % av 471 kvinnor i ett geografiskt stratifierat, slumpmässigt urval från USA, med 935 män och kvinnor rapporterade sexuella övergrepp under barndomen Nancy D. Vogeltanz et al., "Prevalence and Risk Factors for Childhood Sexual Abuse in Women: National Survey Findings," *Child Abuse & Neglect* 23 (1999): 583 (finner att förekomsten av sexuella övergrepp under barndomen bland 1 099 kvinnor (viktat $n=733$) låg från 15.4 % till 32.1 % beroende på mätkriterier och tolkning av ofullständiga data).

66 Notera att begreppet "påtvungad sex" (*forced sex*) är en relativ restriktiv definition av sexuella övergrepp på barn som inte säkert är jämförbart med de andra studier om prevalens som referas ovan. Därav troligen en förklaring till att bara 37 % av de medverkande och 13 % av kontrollgruppen rapporterade påtvungad sex under barndomen, *se* Grudzen et al., "Female Adult Film Performers," 642, vilket är att jämföra med de ca. två gånger högre prevalenssiffror som redogjorts ovan bland andra populationsurval. *Se ovan* noter 64–65 samt ackompanjerande text.

67 Bagley & Young, "Prostitution & Child Sexual Abuse," 14–16 & tbl.3.

68 Mimi H. Silbert & Ayala M. Pines, "Sexual Child Abuse as an Antecedent to Prostitution," *Child Abuse & Neglect* 5 (1981): 410; Ronald L. Simons & Les B. Whitbeck, "Sexual Abuse as Precursor to Prostitution and Victimization Among Adolescent and Adult Homeless Women," *J. Fam. Issues* 12 (1991): 361; Bagley & Young, "Juvenile Prostitution & Child Abuse," 17 tbl.4; *jfr* SOU 1995:15 Könshandeln: Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning, 104.

69 *Se t.ex.* Silbert & Pines, "Entrance into Prostitution," 485 (rapporterar att över hälften av 200 tonåringar och vuxna som prostituerades eller tidigare hade prostituerats i San Francisco hade rymt hemifrån vid inträdet i prostitution; över två tredjedelar av dem som prostituerades vid undersökningstillfället hade rymt hemifrån, och 96 % av tonåringarna som prostituerades hade rymt hemifrån); Bagley & Young, "Juvenile Prostitution & Child Abuse," 14 (tre fjärdedelar av 45 prostitutionsöverlevare hade lämnat hem som var "riven by strife, drunkenness, and abuse" vid 16 års ålder, jämfört med ingen av 36 demografiskt matchade kontrollgruppskvinnor med samma ålder; sexuella övergrepp var den vanligaste orsaken som angavs för att lämna sitt hem bland prostitutionsöverlevarna).

70 Farley et al., "Nine Countries," 43–44.

71 Farley et al., "Nine Countries," 40.

72 Jody Raphael & Deborah L. Shapiro, *Sisters Speak Out: The Lives and Needs of Prostituted Women in Chicago; A Research Study* (Chicago: Center for Impact Research, 2002), 13.

73 Silbert & Pines, "Entrance into Prostitution," 474.

74 Silbert & Pines, "Child Abuse as Antecedent," 410.

75 Silbert & Pines, "Entrance into Prostitution," 486.

76 *Ibid.*, 488–89.

77 *Se* Jonna Abellsson & Anna Hulusjö, *I sexualitetens gränstrakter: en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster* (Gothenburg: Göteborgs Stad, Social resursförvaltning, 2008), 97–99, arkiverad <http://perma.cc/TT7Z-8755>.

78 SOU 2004:71 Sexuell exploatering av barn i Sverige, del 1, s. 15–16.

79 Gisela Priebe & Carl-Göran Svedin, "Unga, sex och internet", i *Se mig: Unga om sex och internet*, red. Ungdomsstyrelsen (Stockholm: Ungdomsstyrelsen, 2009), 74–75, 110, 112, 135, arkiverad <http://perma.cc/Y37H-VFVJ>; Ungdomsstyrelsen, "Erfarenheter av sexuell exponering och sex mot ersättning", i *Se mig*, red. Ungdomsstyrelsen, 156, 158, 161–69.

80 *Se t.ex.* Brottsförebyggande rådet (BRÅ), *The Organisation of Human Trafficking: A Study of Criminal Involvement in Sexual Exploitation in Sweden, Finland, and Estonia* (Stockholm: BRÅ, 2008), 36–43, arkiverad <http://perma.cc/6TPL-RCFS>. Förvisso fann BRÅ:s rapport några undantag där välutbildade kvinnor från östeuropa förekom i människohandeln, men likväl så angav

dessa kvinnor behovet av pengar som skäl för sitt deltagande, t.ex. för att kunna finansiera studier. Ibid., 39. Dessutom delges ingen information i rapporten om dessa personer tidigare varit utsatta för övergrepp eller försummelse under barndomen, vilket är vanligt bland prostituerade personer (se ovan), eller om de på annat sätt befann sig i en utsatt situation.

81 Se t.ex. Jennifer James, *Entrance into Juvenile Prostitution: Final Report* (Washington, DC: National Institute of Mental Health, 1980), 17, 19 (fann att afroamerikanska flickor utgjorde 25 % av urvalsgruppen ($n=136$) av prostituerade flickor som intervjuades i Seattleområdet, trots att bara 4.2 % av den totala populationen i området var svarta). Intervjuer med över 3 000 prostituerade i gatuprostitution för ett uppsökande projekt i New York City fann att ungefär hälften var afroamerikaner, en fjärdedel Hispanic, och den återstående fjärdedelen var vita. Barbara Goldsmith, "Women on the Edge," *New Yorker*, Apr. 26, 1993, at 65. Se även Vednita Nelson, "Prostitution: Where Racism and Sexism Intersect," 1 *Mich. J. Gender & L.* 81, 83 (1993) (drar slutsatsen att "[r]acism makes Black women and girls especially vulnerable to sexual exploitation and keeps them trapped in the sex industry").

82 Se t.ex. Spec. Comm., *Pornography & Prostitution in Canada*, 347 ("On the prairies . . . most of the prostitutes are young native women."); Andrea Krüsi et al., "Negotiating Safety and Sexual Risk Reduction with Clients in Unsanctioned Safer Indoor Sex Work Environments: A Qualitative Study," *Am. J. Pub. Health* 102, no. 6 (2012): 1155 (finner att 30 av 39 personer i ett urval boende i ett offentlig bostadsprojekt i Vancouver för prostituerade personer som tillät inomhusprostitution kom från ursprungsbefolkningen); Melissa Farley, Jacqueline Lynne, & Ann J. Cotton, "Prostitution in Vancouver: Violence and the Colonization of First Nations Women," *Transcultural Psychiatry* 42 (2005): 242 (fann att 52 % av 100 prostituerade kvinnor kom från ursprungsbefolkningen, trots att ursprungsbefolkningen utgjorde högst 1.7–7 % av Vancouvers population); Cecilia Benoit et al., "In search of a Healing Place: Aboriginal Women in Vancouver's Downtown Eastside," *Social Sci. & Med.* 56, no. 4 (2003): 824 (refererar studier som uppskattar att 70 % av prostituerade personer i Vancouver Downtown Eastside är kvinnor ur ursprungsbefolkningen); Cherry Kingsley & Melanie Mark, *Sacred Lives: National Aboriginal Consultation Project* (British Columbia: Save the Children Canada, 2010) 4, 8, arkiverad <http://perma.cc/S97R-4PA2> (noterar att barn och ungdomar ur ursprungsbefolkningen utgör över 90 % av den "synbara sexhandeln" i visa kanadensiska område där ursprungsbefolkningen utgör mindre än 10 %); Julie Cool, *Prostitution in Canada: An Overview* (Ottawa: Parl. Info. & Res. Service, 2004), 3 & n.5, arkiverad <http://perma.cc/AH29-G7FF> (refererar Conseil du statut de la femme, *La prostitution: Profession ou exploitation? Une réflexion à poursuivre* (Québec: Gouvernement du Québec, 2002), 69) (noterar en överrepresentation av kvinnor ur ursprungsbefolkningen och ur etniska minoriteter i prostitution i Montréal); Leonard Cler-Cunningham & Christine Christenson, "Studying Violence to Stop It: Canadian Research on Violence Against Women in Vancouver's Street Level Sex Trade," *Res. For Sex Work* 4 (June, 2001): 26, arkiverad <http://perma.cc/PVN8-DC36> (finner att 31 % ur ett urval av 184 prostituerade kvinnor i Vancouver på "gatunivå" utgjordes av kvinnor ur ursprungsbefolkningen).

83 Se t.ex. Andrea Di Nicola & Paolo Ruspini, "Learning from Clients," i *Prostitution and Human Trafficking: Focus on Clients*, red. A. Di Nicola et al. (New York: Springer, 2009), 231–32 ("[S]triking is the shared . . . awareness [among tricks] of exploitation and the related neutralization techniques. . . . 'No, you don't know. Of course I don't ask for the residence permit. . . . I have nothing to do with it.' (Dutch Client) 'If I could differentiate [between forced and voluntary, DZ/RS], it would probably not influence my choice. . . . It is totally wrong of course.' (Dutch Client)") (klamrar i original); Martin A. Monto, "Female Prostitution, Customers, and Violence," *Violence Against Women* 10, no. 2 (2004): 177 (konstaterar om sexköpare att "though they may not acknowledge their part in the system, many are aware that prostitutes are victimized in the course of their activities").

84 Melissa Farley et al., "Attitudes and Social Characteristics of Men Who Buy Sex in Scotland," *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 3, no. 4 (2011): 372–73, 376.

85 Melissa Farley et al., "Comparing Sex Buyers with Men Who Do Not Buy Sex: New Data on Prostitution and Trafficking." *J. Interpersonal Violence*, prepublished August 31, 2015, pp. 14–15, DOI:10.1177/0886260515600874; Durchslag & Goswami, *Interviews With Chicago Men*, 20–23; Farley, Bindel & Golding, *Men Who Buy Sex [in London]*, 14–16; jfr Melissa Farley et al., "Comparing Sex Buyers with Men Who Don't Buy Sex" (paper presented at the Annual Conference of Psychologists for Social Responsibility, Boston, MA, July 15, 2011), 22–24, arkiverad <http://perma.cc/LX9L-2VK2> (redovisar mer detaljer).

86 Se ovan noter 58–59 och ackompanjerande text.

87 Corita R. Grudzen et al., "Pathways to Health Risk Exposure in Adult Film Performers," *J. Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine* 86, no.1 (2008): 73. Refereras härnäst i brödtext.

88 Se t.ex. Silbert & Pines, "Child Abuse as Antecedent," 408 (noterar att prostituerade personer har bristande förtroende för professionella, myndighetspersoner och andra, vilket skapar svårigheter i intervjusituationer); jfr Jody Raphael & Deborah L. Shapiro, "Reply to Weitzer," *Violence Against Women* 11, no. 7 (2005): 967; SOU 1995:15 *Könshandeln*, 144. För ett utförligare resonemang om problemen, se Max Waltman, "Assessing Evidence, Arguments, and Inequality in *Bedford v. Canada*," 37 *Harvard J. Law & Gender* 459, 480–82 (2014); Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 76–78.

89 Dawn Whittaker & Graham Hart, "Research Note: Managing Risks; the Social Organisation of Indoor Sex Work," *Soc. of Health & Illness* 18, no. 3 (1996): 404–05. För en djupare analys av diverse inkonsekventa och tvetydiga utsagor i Whittaker och Harts artikel, samt vad annan forskning visat om effekterna av laglig prostitution, se Waltman, "Assessing Evidence in *Bedford*," 474–90.

90 Exempelvis i bordeller med laglig licens i Nevada så stötte forskare på olika incidenter och förhållanden under sina intervjuer som indikerade att prostituerade kvinnor där var under stark press att inte avslöja information till utomstående som skulle ge ett ne-

gativt intryck av bordellerna. Farley, "Legal Brothel Prostitution in Nevada," 23–24; *jfr* Lenore Kuo, *Prostitution Policy: Revolutionizing Practice Through a Gendered Perspective* (New York: NY Univ. Press, 2002), PDF e-book, 84 (noterar att alla prostituerade personer i Nevadas lagliga bordeller som intervjuades verkade mer oroade över potentiella övergrepp eller misshandel av personalen än av sexköparna). Högsta domstolen i Kanada noterade redan år 1992 att hallickars hot gör det osannoligt att prostituerade personer kommer vittna om missförhållanden. *R. v. Downey* [1992] 2 S.C.R. 10, 36–39, 90 D.L.R. (4th) 449 (Can.); *jfr* Royal Canadian Mounted Police, *Human Trafficking in Canada* (Ottawa: RCMP, 2010), 38–39, arkiverad <http://perma.cc/JJM7-XJN5> (diskuterar trakasserier och hot mot vittnen och svårigheterna att få prostituerade personer att vittna mot deras människohandlare).

91 Se t.ex. *Final Report Att'y General's Comm.*, red. McManus, 233–35; *In Harm's Way: The Pornography Civil Rights Hearings*, red. Catharine A. MacKinnon & Andrea Dworkin (Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, 1997), passim (innehåller transkribering och information från flera olika delstatliga och lokala offentliga hearings under 1980- och 1990-talen om pornografi och sexindustrin).

92 SOU 1995:15 Könshandeln, 96–97.

93 The Minneapolis Hearing on Proposed Ordinance Sec 1., to add Minneapolis City Code, Minn., Chapter 7, Government Operations Committee Sess. I; Monday, Dec. 12, 1983, 1:30 P.M. (Linda Marchianos vittnesmål), *transkriberad i In Harm's Way*, red. Dworkin & MacKinnon, 60–65; se även "Exhibit 10: Nat Laurendi, Polygraph Examination of Linda Lovelace, November 8, 1979" (löngndetektortest och analys), *inlaga till Minneapolis City Council*, Dec. 12–13, 1983 ("exhibit 10"), *kopia i In Harm's Way*, red. Dworkin & MacKinnon, 205–213; *jfr* Linda Lovelace, *Ordeal: An Autobiography*, med Mike McGrady (Secaucus, NJ: Citadel Press, 1980).

94 The Minneapolis Hearings Dec. 12, 1983, 1:30 P.M., *ovan* not 93, s. 62 (Linda Marchianos vittnesmål).

95 *Final Report Att'y General's Comm.*, red. McManus, 204 & n. 790 (citerar från offentlig hearing i Washington, DC).

96 Jody Raphael & Deborah L. Shapiro, "Violence in Indoor and Outdoor Prostitution Venues," *Violence Against Women* 10, no. 2 (2004): 134–35.

97 Mimi H. Silbert & Ayala M. Pines, "Occupational Hazards of Street Prostitutes," *Crim. Just. Behav.* 8, no. 4 (1981): 397.

98 Hunter, "Prostitution Is Cruelty," 93–94.

99 Enligt American Psychiatric Association (APA) så uppstår PTSD bland annat pga. av följande: "Exposure to actual or threatened death, serious injury, or sexual violence in one (or more) of the following ways: (1) directly experiencing the traumatic event(s); (2) witnessing, in person, the event(s) as it occurred to others; (3) learning that the traumatic event(s) occurred to a close family member or close friend [if violent or accidental]; (4) experiencing repeated or extreme exposure to aversive details of the traumatic event(s) . . . [media exposure does not count, unless work related]." American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th ed. (Washington, DC: Am. Psychiatric Assoc., 2013), 271 (mina klamrar).

100 Farley et al., "Prostitution in Nine Countries," 44–48, 56. Om urvalet, se *ibid.*, 37–39.

101 Farley, "Renting an Organ for Ten Minutes," 146.

102 *Ibid.*, 146, 422 n.298.

103 När händelser i livet triggade minnen av tidigare trauma så uppgav de prostituerade kvinnor med erfarenhet av pornografi-produktion statistiskt högre nivåer av emotionell stress i jämförelse med dem utan erfarenhet av pornografi-produktion. Farley, "Legal Brothel Prostitution in Nevada," 37 ($r = 0.392$, $p = 0.009$, $n = 43$).

104 För den Mexikanska delstudien, där alternativa statistiska analyser genomfördes, se Farley et al., "Nine Countries," 49. För den Schweiziska studien, se Wulf Rössler et al., "The Mental Health of Female Sex Workers," *Acta Psychiatrica Scandinavica* 122 (2010): 143–52, särskilt 150. För den Koreanska studien, se Hyunjung Choi et al., "Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) and Disorders of Extreme Stress (DESNOS) Symptoms Following Prostitution and Childhood Abuse," *Violence Against Women* 15, no. 8 (2009): 935–36, 942, 945–46. För den Kanadensiska studien, se Bagley & Young, "Juvenile Prostitution & Child Abuse," 21–23; tbl 7. I en jämförelse med en kontrollgrupp, till skillnad från analysen av enbart prostitutionsöverlevare, så användes variabeln "praktiserat prostitution" istället för "månader i prostitution". *Ibid.*

105 Farley et al., "Prostitution in Nine Countries," 51, 56.

106 Se t.ex. Catharine A. MacKinnon, *Sex Equality*, 2nd ed., Univ. Casebook Series (New York: Foundation Press, 2007), 1250 (refererar Elizabeth Fry Society of Toronto, *Streetwork Outreach with Adult Female Prostitutes: Final Report* (1987), 12–13 (fann att ungefär 90% av kvinnor prostituerade på gatan indikerade att de ville lämna prostitutionen)); *jfr* Farley, "Legal Brothel Prostitution in Nevada," 23–24, 29 (bland 45 respondenter i lagliga bordeller uppgav 81% att de ville lämna prostitution under intervjuer – detta trots att många var föremål för övervakning via avlyssningsutrustning och därför svarade med viskningar då de stod under starka påtryckningar att inte avslöja information som gav ett "dåligt intryck" av bordellerna till utomstående).

107 Se t.ex. Benjamin Wallace, "The Geek-Kings of Smut," *New York Magazine*, February 7, 2011 (Lexis) (intervjuar en interne-

tentreprenör inom pornografiindustrin: "Pretty much all the porn labeled "gonzo" and "reality" these days is a put-on,' [Mr. Farrell] Timplake insists. In the Dancing Bear series, a male stripper wearing an enormous bear head performs for a bachelorette party until several fairly respectable-looking women suddenly lose control and start felling him. 'That stuff looks pretty real,' he says. 'It takes a minute, but where are there roomfuls of women willing to have sex with a guy?' Watch a few of them, and you'll notice the same women reappearing. Another series, Dare Dorm, claims to pay real college kids for tapes of campus orgies, but Timplake isn't buying it. 'I can always tell, because most college kids can't afford as many tattoos as those people have.'").

108 Chyng Sun et al., "A Comparison of Male and Female Directors in Popular Pornography: What Happens When Women are at the Helm?," *Psychol. Women Q.* 32, no. 3 (2008): 317–21.

109 James V.P. Check & Ted H. Guloien, "Reported Proclivity for Coercive Sex Following Repeated Exposure to Sexually Violent Pornography, Nonviolent Dehumanizing Pornography, and Erotica," i *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*, red. Dolf Zillmann & Jennings Bryant (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1989), 163.

110 Bridges et al., "Aggression in Pornography," 1077.

111 Se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 73–75, för en genomgång av en del av kunskapen om manliga medverkande.

112 Se t.ex. Grudzen et al., "Health Risk in Adult Film," 69–77.

113 Se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 73–75, för kortare analys av befintlig kunskap.

114 Se t.ex. Abelsson & Hulusjö, *I sexualitetens gränstrakter*, 15,

115 Priebe & Svedin, "Unga, sex och internet", 38–39 (sammanfattar flera undersökningar av sexköp i Norden som genomförts under det första årtiondet av 2000-talet).

116 Jfr Carl Göran Svedin m.fl., *Prostitution i Sverige: Huvudrapport; Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen* (Linköping Univ. Electronic Press, 2012), 17, <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:506410/FULLTEXT01.pdf> (noterar att stora populationsstudier inte förmår fånga upp de mest utsatta grupperna som t.ex. får behandling på specialiserade kliniker).

117 Se ovan noter 88–90 samt ackompanjerande text.

118 James D. Griffith et al., "Pornography Actresses: An Assessment of the Damaged Goods Hypothesis," *J. Sex Res.* 50, no.7 (2013): 621–32. Refereras hädanefter i brödtext.

119 Se bl.a. Molly Hennessy-Fiske, "Porn Health Clinic Closed: L.A. County Shuts AIM Because It Has No Transfer Agreement with a Hospital," *Los Angeles Times*, Dec. 10, 2010, AA p. 3 (Lexis); Molly Hennessy-Fiske, "Porn Clinic Denied State License: AIM Was Told One Was Needed to Continue Operating; For Now, the Facility's Still Open," *Los Angeles Times*, Dec. 9, 2010, AA p. 3 (Lexis); Molly Hennessy-Fiske & Rong-Gong Lin II, "Porn Clinic Criticized for its Handling of HIV case: The Valley Facility Cites Privacy Rules, but Critics See a Lack of Cooperation," *Los Angeles Times*, Oct. 15, 2010, AA, at 1 (Lexis).

120 För närmare analys av studiens med avseende på metodproblem och dess kredibilitet, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 76–83.

121 För ett mer utförligt resonemang och redovisning av olika organisationer m.m., se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 83–86.

122 Se t.ex. PRIS (Prostituerades Revansch i Samhället), "Målsättningar", [Nätverketpris.se](http://nätverketpris.se/mal.html), hämtad 25 juni, 2015, www.nätverketpris.se/mal.html; jfr Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 86 (räknar upp organisationer utomlands med liknande målsättningar).

123 Se t.ex. Norman Blaikie, *Designing Social Research: The Logic of Anticipation* (Cambridge, UK: Polity Press, 2000), 263.

124 Se t.ex. *Final Report of the Attorney General's Commission on Pornography*, red. Michael J. McManus (Nashville, TN: Rutledge Hill Press, 1986), 246–90 (diskuterar studier från 1970-talet till mitten av 1980-talet); SOU 1969:38 Yttrandefrihetens gränser: sårande av tukt och sedlighet; brott mot trosfrid, *passim* (nämner relativt få samhällsvetenskapliga studier vid tiden för publiceringen av utredningen); jfr Catharine A. MacKinnon, *Sex Equality*, 2nd ed., Univ. Casebook Series (New York: Foundation Press, 2007), 1369–71 (diskuterar tidiga studier).

125 För exempel på metodologin och tillvägagångssättet i olika typer av psykologiska exponeringsexperiment som undersökte generella aggressiva tendenser, se Max Waltman, *The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States*. Stockholm Studies in Politics 160 (doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2014), 99–101, *tillgänglig via* <http://ssrn.com/abstract=2539998>.

126 För en mer utförlig genomgång och analys av de studier som refereras i det här avsnittet nedan och som med olika metoder och mätinstrument undersökte vilka typer av attityder och predispositioner som statistiskt förutspådde sexuella aggressioner, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 93–98.

127 *Se t.ex.* Mary P. Koss et al., "Nonstranger Sexual Aggression: A Discriminant Analysis of the Psychological Characteristics of Undetected Offenders," *Sex Roles* 12 (1985): 983–85, 989; Neil M. Malamuth, "Predictors of Naturalistic Sexual Aggression," *J. Pers. & Soc. Psychol.* 50, no. 5 (1986): 955–57, 959; Neil M. Malamuth, Mary P. Koss et al., "The Characteristics of Aggressors Against Women: Testing a Model Using a National Sample of College Students," *J. Consult. Clin. Psychol.* 59, no. 5 (1991): 673, 676–77.

128 *Se t.ex.* John Briere and Neil M. Malamuth, "Self-Reported Likelihood of Sexually Aggressive Behavior: Attitudinal versus Sexual Explanations," *J. Res. Pers.* 17, no. 3 (1983): 318–22; Neil M. Malamuth, "Rape Proclivity among Males," *J. Social Issues* 37, no. 4 (1981): 140; Todd Tieger, "Self-Rated Likelihood of Raping and the Social Perception of Rape," *J. Res. Pers.* 15, no. 2 (1981): 152 tbl.1, 154–56; Neil M. Malamuth, Scott Haber, and Seymour Feshbach, "Testing Hypotheses Regarding Rape: Exposure to Sexual Violence, Sex Differences, and the 'Normality' of Rapists," *J. Res. Pers.* 14, no. 1 (1980): 130–31 & tbl.4, 134–35; Neil M. Malamuth and James V. P. Check, "Penile Tumescence and Perceptual Responses to Rape as a Function of Victim's Perceived Reactions," *J. Applied Soc. Psychol.* 10, no. 6 (1980): 540–41 & tbl.3, 544–45.

129 Neil M. Malamuth, "Predicting Laboratory Aggression against Female and Male Targets: Implications for Sexual Aggression," *J. Res. Pers.* 22, no. 4 (1988): 487–89 (innehöll även data om självrapporterad aggression); Neil M. Malamuth, "Factors Associated with Rape as Predictors of Laboratory Aggression Against Women," *J. Pers. & Soc. Psychol.* 45, no. 2 (1983): 439–40; Neil M. Malamuth, "Aggression against Women: Cultural and Individual Causes," i *Pornography and Sexual Aggression*, red. Neil M. Malamuth & Edward Donnerstein (Orlando: Academic Press, 1984), 36 (summerar studier).

130 *Se* Malamuth, "Aggression against Women," 25–26 & fig. 1.1 (summerar studier); Malamuth, "Rape Proclivity," 145–47 & 148 fig. 1 (summerar studier).

131 *Se t.ex.* Diana Scully & Joseph Marolla, "Convicted Rapists' Vocabulary of Motive: Excuses and Justifications," *Social Problems* 31, no. 5 (1984): 534–37; Mike Allen, David D'Alessio, and Tara M. Emmers-Sommer, "Reactions of Criminal Sexual Offenders to Pornography: A Meta Analytic Summary," i *Comm. Yearbook* 22, ed. Michael E. Roloff (Thousand Oaks, CA: SAGE, 1999), 154–56; *se även* Malamuth, "Rape Proclivity," 142–43 (refererar och summerar studier). Liknande metaanalyser har gjorts på studier som använt audioinspelade våldtäktsskildringar med liknande resultat. *Se* Martin L. Lalumière and Vernon L. Quinsey, "The Discriminability of Rapists from Non-Sex Offenders Using Phallometric Measures: A Meta-Analysis," *Crim. Just. Behav.* 21, no. 1 (1994): 150–75; Gordon C. Nagayama Hall, Denise D. Shondrick, and Richard Hirschman, "The Role of Sexual Arousal in Sexually Aggressive Behavior: A Meta-Analysis," *J. Consult. Clin. Psychol.* 61 (1993): 1091–95. Emellertid råder vissa meningsskiljaktigheter bland forskare angående validitetsnivån i denna senare kategori studier. *Jämför* Jan Looman and W. L. Marshall, "Sexual Arousal in Rapists," *Crim. Just. Behav.* 32, no. 4 (2005): 367–389, *och* Jan Looman, "Correction to Looman and Marshall 2005," *Crim. Just. Behav.* 33, no. 4 (2006): 565–67, *med* Martin L. Lalumière and Marnie E. Rice, "The Validity of Phallometric Assessment with Rapists: Comments on Looman & Marshall (2005)," *Sexual Abuse* 19, no. 1 (2007): 61–68, *och* Jan Looman, "Response to Lalumière and Rice: Further Comments on Looman & Marshall (2005)," *Sexual Abuse* 19, no. 1 (2007): 69–72.

132 *Se bl.a.* James V.P. Check & Ted H. Guloien, "Reported Proclivity for Coercive Sex Following Repeated Exposure to Sexually Violent Pornography, Nonviolent Dehumanizing Pornography, and Erotica," i *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*, red. Dolf Zillmann & Jennings Bryant (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1989), 159–84 (319 manliga ickestudenter, 117 manliga studenter); Dolf Zillmann & Jennings Bryant "Effects of Prolonged Consumption of Pornography on Family Values," *J. Fam. Issues.* 9, no. 4 (1988): 531–35 (80 ickestudenter, 80 studenter); Dolf Zillmann & Jennings Bryant, "Shifting Preferences in Pornography Consumption," *Comm. Res.* 13, no. 4 (1986): 563–66 (80 ickestudenter, 80 studenter);

133 *Final Report Att'n General*, red. McManus, 281.

134 För en förklaring av ordval (prostiterad person/kvinna/man) *se ovan* kap. 1, not 6.

135 Som en forskningsartikel uttrycker problemet: "[t]he combination of a stringent alpha (typically .05 or less) and small sample sizes leads to insufficient statistical power to distinguish small or medium-sized effects from the null. Often, confusion in the primary research literature turns out to be an artifact of Type II error." Mike Allen, Keri Brezgel, & Dave D'Alessio, "A Meta-Analysis Summarizing the Effects of Pornography II: Aggression After Exposure," *Hum. Comm. Res.* 22, no. 2 (1995): 265 (referens borttagen); *jfr* Mike Allen, David D'Alessio, & Tara M. Emmers-Sommer, "Reactions of Criminal Sexual Offenders to Pornography: A Meta Analytic Summary," i *Comm. Yearbook* 22, red. Michael E. Roloff (Thousand Oaks, CA: SAGE, 1999), 146–47; Mike Allen et al., "Exposure to Pornography and Acceptance of Rape Myths," *J. Comm.* 45, no. 1 (1995): 12 (meta-analysis).

136 *Se bl.a.* Thomas D. Cook & Laura C. Leviton, "Reviewing the Literature: A Comparison of Traditional Methods with Meta-Analysis," *J. Pers.* 48, no. 4 (1980): 449–72 *passim*.

137 *Se t.ex.* Tim Levine, Kelli J. Asada, & Chris Carpenter, "Sample Sizes and Effect Sizes are Negatively Correlated in Meta-Analyses: Evidence and Implications of a Publication Bias Against NonSignificant Findings," *Comm. Monographs* 76, no. 3 (2009): 286–302

138 För ett mer utförligt resonemang, *se* Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 93 & n.361.

139 *Se t.ex.* Gert Martin Hald, Neil Malamuth, & Carlin Yuen, "Pornography and Attitudes Supporting Violence Against Women: Revisiting the Relationship in Nonexperimental Studies," *Aggr. Behav.* 36, no. 1 (2010): 16; *jfr* Marije Stoltenborgh et al., "A Global

Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence Around the World,” *Child Maltreatment* 16, no.2 (2011): 84.

140 Jfr Hald, Malamuth, & Yuen, “Pornography & ASV, Nonexperimental Studies [Meta],” 16; se även Allen et al., “Exposure & Rape Myths [Meta],” 12. En modererande variabel är vanligtvis för handen om det råder oväntade “svaga eller inkonsekventa” samband mellan de oberoende och beroende variablerna, t.ex. om sambandet mellan pornografi och aggression gäller mer för en viss manlig befolkningsgrupp än andra. Jfr Reuben M. Baron & David A. Kenny, “The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 51, no. 6 (1986): 1178. Även begreppet medierande (*mediating*) variabel existerar, med vilket menas en mellanliggande variabel som i de mest extrema fallen helt kan eliminera effekten av en oberoende variabel. *Ibid.*, 1176. Statistiska test kan kontrollera för hur mycket oberoende effekt som kan kopplas till den oberoende respektive de modererande/medierande variablerna. Se *ibid.*, 1175 (beskriver testen och refererar litteratur).

141 Jfr Allen, D’Alessio & Brezgel, “Aggression after Exposure [Meta],” 268.

142 *Ibid.*, 276. Ett mer samtida undantag som bekräftar tidigare aggressionsforskning är en studie av pilkastningsbeslut där bilder av mänskliga ansikten utgjorde potentiella måltavlor. Se Dong-ouk Yang and Gahyun Youn, “Effects of Exposure to Pornography on Male Aggressive Behavioral Tendencies,” *Open Psychol. J.* 5 (2012): 1–10.

143 Edward Donnerstein & John Hallam, “Facilitating Effects of Erotica on Aggression Against Women,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 36, no. 11 (1978): 1270 (refererar studier); Edward Donnerstein, “Pornography: Its Effect on Violence against Women,” i *Pornography & Sexual Aggression*, red. Malamuth & Donnerstein, 56 (refererar studier).

144 Donnerstein & Hallam, “Facilitating Effects on Aggression,” 1270–77.

145 Se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 122–29 (analyserar naturalistiska studier med misshandlade kvinnor på jouter, prostituerade kvinnor och manliga sexköpare); jfr *ibid.*, 64–67 (analyserar källor som dokumenterat aggression och misshandel av sexköpare och hallkicker gentemot prostituerade personer i olika sammanhang i sexindustrin, även pornografiproduktion).

146 Dolf Zillman, James L. Hoyt, & Kenneth D. Day, “Strength and Duration of the Effect of Aggressive, Violent, and Erotic Communications on Subsequent Aggressive Behavior,” *Comm. Res.* 1, no. 3 (1974): 286–306

147 *Ibid.*, 298–99.

148 Edward Donnerstein & Leonard Berkowitz, “Victim Reactions in Aggressive Erotic Films as a Factor in Violence Against Women,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 41, no. 4 (1981): 713. Refereras hädanefter i brödtext.

149 Allen, D’Alessio, & Brezgel, “Aggression after Exposure [Meta],” 271. Refereras hädanefter i brödtext.

150 Jfr Cook & Leviton, “Traditional Methods & Meta-Analysis,” 458, som antyder att en sådan alltför heterogen metaanalys vore lite som att jämföra ”äpplen och apelsiner”.

151 För en förklaring av begreppet moderatorer, se *ovan* not 140.

152 Faktorer som kön, provokationer, medium (film, fotografi, eller skriven pornografi) samt grad av sexuell upphetsning uppvisade förvisso statistiskt signifikanta samband, men deras korrelationer med aggressioner var *heterogena*. Allen, D’Alessio, & Brezgel ”Aggression after Exposure [Meta]” 269–73.

153 Den här kategorin definierades av forskarna som “nudity (a single person depicted with minimal or a complete lack of clothing but not engaged in a sexual activity).” *Ibid.*, 267. En del experiment i denna kategori använde bilder från publikationer som *Playboy* eller *Penthouse*. Se t.ex. John Ramirez, Jennings Bryant, and Dolf Zillman, “Effects of Erotica on Retaliatory Behavior as a Function of Level of Prior Provocation,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 43, no. 5 (1982): 974; Edward Donnerstein, Marcia Donnerstein, and Ronald Evans, “Erotic Stimuli and Aggression: Facilitation or Inhibition,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 32, no. 2 (1975): 239. För de övriga studierna som inkluderades i metaanalysen, se Allen, D’Alessio & Brezgel, “Aggression after Exposure [Meta],” 270.

154 Donnerstein, Donnerstein and Evans, “Erotic Stimuli and Aggression,” 242.

155 *Ibid.*

156 Kyra Lanis & Katherine Covell, “Images of Women in Advertisements: Effects on Attitudes Related to Sexual Aggression,” *Sex Roles* 32, no. 9/10 (1995): 639–49; Nathalie J. MacKay & Katherine Covell, “The Impact of Women in Advertisements on Attitudes Toward Women,” *Sex Roles* 36, no. 9/10 (1997): 573–83; Michael A. Milburn, Roxanne Mather, & Sheree D. Conrad, “The Effects of Viewing R-rated Movie Scenes That Objectify Women on Perceptions of Date Rape,” *Sex Roles* 43, no. 9/10 (2000): 645–64.

157 För en mer utförlig tolkning och diskussion av experimenten med halv- och helnakenbilder, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 106–09.

158 Martha R. Burt, “Cultural Myths and Supports for Rape,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 38, no. 2 (1980): 217–18, 222–23.

- 159 Ibid.; *jfr* Malamuth, "Aggression against Women," 24 (exemplifierar våldtäktsmyter).
- 160 Allen et al., "Exposure & Rape Myths [Meta]," 17–18 (hela källhänvisningen återfinns i not 135 ovan). Refereras hädanefter i brödtext.
- 161 Se t.ex. en artikel från 2013 som gör anspråk på att vara en analytisk litteraturgenomgång, men redan i abstraktet påstår att bara experiment med våldspornografi visat aggressiva effekter trots att metaanalyser från 1995 (se ovan) uppenbarligen visat på motsatsen. William A. Fisher et al., "Pornography, Sex Crime, and Paraphilia," *Curr. Psychiatry Rep.* 15, no.6 (2013): 362. Senare erkänner artikelförfattarna att andra studier, t.ex. ickeexperimentella naturalistiska enkätundersökningar, indikerar ett sexuellt aggressivt samband med ickevåldspornografi, men författarna hävdar att det saknas en gångbar förklaring till sambandet, *ibid.*, 365, vilket genomgången nedan visar är ett felaktigt påstående.
- 162 Se Dolf Zillmann & James B. Weaver, "Pornography and Men's Callousness Toward Women," i *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*, red. Dolf Zillmann & Jennings Bryant (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1989), 109–15.
- 163 Kenneth E. Leonard, & Stuart P. Taylor, "Exposure to Pornography, Permissive and Nonpermissive Cues, and Male Aggression Toward Females," *Motivation & Emotion* 7, no. 3 (1983): 293–94.
- 164 Ibid., 294–98.
- 165 Zillmann & Weaver, "Men's Callousness Toward Women," 114; *jfr* Leonard & Taylor, "Pornography, Permissive & Nonpermissive Cues," 291–93, 297–99.
- 166 Zillman & Weaver, "Men's Callousness Toward Women," 114.
- 167 Experimentet rapporteras i Zillman & Weaver, "Men's Callousness Toward Women," 115–21. Refereras hädanefter i brödtext.
- 168 Zillmann & Bryant "Effects of Prolonged Consumption," 531–38.
- 169 Dolf Zillmann & Jennings Bryant, "Pornography, Sexual Callousness, and the Trivialization of Rape," *J. Comm.* 32, no. 4 (1982): 17 tbl.1.
- 170 Ibid., 17 tbl.3
- 171 Ibid., 17–18. För närmare förklaring av denna del i experimentet, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 105 & n.408.
- 172 R. v. Wagner, [1985] CarswellAlta 35 ¶¶ 58–64, 36 Alta. L.R. (2d) 301 (Q.B.) (Westlaw), *aff'd* [1986] CarswellAlta 26, 69 A.R. 78 (C.A.), *leave to appeal refused* [1986] CarswellAlta 1148, 50 C.R. (3d) 175n, 26 C.C.C. (3d) 242n (S.C.C.) (Can.).
- 173 Wagner, [1985] CarswellAlta 35 ¶¶ 63–64.
- 174 Wagner, [1985] CarswellAlta 35 ¶ 62 ("[w]omen, particularly, are deprived of unique human character or identity and are depicted as sexual playthings, hysterically and instantly responsive to male sexual demands").
- 175 Check & Guloien, "Violent, Nonviolent Pornography, and Erotica," 163. Refereras hädanefter i brödtext.
- 176 Allen et al., "Exposure & Rape Myths [Meta]," 18–19 (hela källhänvisningen återfinns i not 135 ovan).
- 177 Allen et al. refererar till en tidigare publikation ("Check 1985, Experiment I") där samma data som Check & Guloien rapporterar 1989 återfinns. Se Allen et al., "Exposure & Rape Myths," 14 tbl.2, 17 tbl.3.
- 178 Allen et al., "Exposure & Rape Myths [Meta]," 18–19.
- 179 Zillmann & Weaver, "Men's Callousness Toward Women," 120.
- 180 Neil M. Malamuth, Tamara Addison, and Mary Koss, "Pornography and Sexual Aggression: Are There Reliable Effects and Can We understand Them?," *Ann. Rev. Sex Res.* 11 (2000): 61–63. De mer exakta metoderna och urvalsprocesserna beskrivs i detalj i Mary P. Koss, Christine A. Gidycz, and Nadine Wisniewski, "The Scope of Rape: Incidence and Prevalence of Sexual Aggression and Victimization in a National Sample of Higher Education Students," *J. Consult. Clin. Psychol.* 55, no. 2 (1987): 162–70.
- 181 Neil M. Malamuth, Gert Martin Hald, and Mary Koss, "Pornography, Individual Differences in Risk and Men's Acceptance of Violence Against Women in a Representative Sample," *Sex Roles* 66, no. 7–8 (2012): 431. Denna studie bygger på samma data som den från år 2000 men undersöker istället sambandet mellan pornografianvändande och attityder, inte aggressioner.
- 182 Vanessa Vega & Neil M. Malamuth, "Predicting Sexual Aggression: The Role of Pornography in the Context of General and Specific Risk Factors," *Aggr. Behav.* 33, no. 2 (2007): 105.
- 183 Se t.ex. Patricia Logan Greene & Kelly Cue Davis, "Latent Profiles of Risk Among a Community Sample of Men: Implications

for Sexual Aggression,” *J. Interpers. Viol.* 26, n. 7 (2011): 1472–74; Antonia Abbey et al., “Cross-Sectional Predictors of Sexual Assault Perpetration in a Community Sample of Single African American and Caucasian Men,” *Aggr. Behav.* 32, no. 1 (2006): 63; Antonio Fuertes Martín et al., “The Involvement in Sexual Coercive Behaviors of Spanish College Men: Prevalence and Risk Factors,” *J. Interpers. Viol.* 20, no. 7 (2005): 886; Gordon C. Nagayama Hall et al., “Ethnicity, Culture, and Sexual Aggression: Risk and Protective Factors,” *J. Consult. Clin. Psychol.* 73, no. 5 (2005): 836; Sandy Lim & Rick Howard, “Antecedents of Sexual and Non-Sexual Aggression in Young Singaporean Men,” *Pers. & Ind. Differences* 25, no. 6 (1998): 1174–76; se även Antonia Abbey, Angela J. Jacques-Tiura, & James M. LeBreton, “Risk Factors for Sexual Aggression in Young Men: An Expansion of the Confluence Model,” *Aggr. Behav.* 37, no. 5 (2011): 450–64.

184 Se Koss, Gidycz, & Wisniewski, “Scope of Rape,” 165 & 167 tbl.3 (redovisar formuleringarna i enkätformuläret som användes för att mäta sexuella aggressioner). Refereras hädanefter i brödtext.

185 Se, t.ex. Diana Scully and Joseph Marolla, “Convicted Rapists’ Vocabulary of Motive: Excuses and Justifications,” *Social Problems* 31, no. 5 (1984): 534–36 (visar på flera intervjuvar från våldtäktmän som indikerar föreställningar att kvinnors “nej” tenderar att betyda “ja” och/eller att de som viktimiterats njöt av det).

186 Vega & Malamuth, “Predicting Sexual Aggression” (se ovan not 182 för hela referensen).

187 Ibid., 109; Malamuth, Addison & Koss, “Pornography & Sexual Aggression,” 63.

188 Leslie L. Crossman, “Date Rape and Sexual Aggression by College Males: Incidence and the Involvement of Impulsivity, Anger, Hostility, Psychopathology, Peer Influence and Pornography Use” (PhD diss., Texas A & M Univ., 1994), iii-iv (abstract).

189 Crossman, “Date Rape,” refererad i Malamuth, Addison & Koss, “Pornography & Sexual Aggression,” 49.

190 Scot B. Boeringer, “Pornography and Sexual Aggression: Associations of Violent and Nonviolent Depictions with Rape and Rape Proclivity,” *Deviant Behav.* 15, no. 3 (1994): 289–304.

191 Se Malamuth, Addison & Koss, “Pornography & Sexual Aggression,” 49–51 (kommenterar Scot Boeringers studie).

192 See ovan noter 126–131 och därtillhörande text.

193 Hald, Malamuth, & Yuen, “Pornography & ASV, Nonexperimental Studies [Meta]” (se ovan not 139, för hela referensen). Refereras hädanefter i brödtext.

194 Dessa kriterier var följande: (1) definitionen av pornografiskt material följde den gängse inom forskningen, (2) en valid indikator på ASV användes, (3) de erbjöd tillräcklig statistisk information för att mäta sambandet mellan konsumtion och ASV, samt (4) datan byggde på personer som ej dömts för brott eftersom trovärdigheten och validiteten i självrapporterade uppgifter från dömda brottslingar hade blivit ifrågasatta av ”olika forskare”. Ibid., 16 (refererar studier). Metaanalysen exkluderade data med kvinnliga respondenter (förutom en bråkdel om 10 kvinnor i en studie) då forskningen visat att kön är en ”variabel” som påverkar pornografins effekter och syftet var att undersöka just dess påverkan på mäns våld mot kvinnor (att ta med dess effekt på kvinnor hade krävt en dubbel analys). Ibid.

195 John D. Foubert, Matthew W. Brosi, & R. Sean Bannon, “Pornography Viewing among Fraternity Men: Effects on Bystander Intervention, Rape Myth Acceptance and Behavioral Intent to Commit Sexual Assault,” *Sexual Addiction & Compulsivity* 18, no. 4 (2011): 227. Refereras hädanefter i brödtext.

196 Malamuth, Hald & Koss, “Pornography, Risk & Acceptance of Violence,” 427–39 (se ovan not 181 för hela referensen).

197 Ibid., 433.

198 Hald, Malamuth, & Yuen, “Pornography & ASV, Nonexperimental Studies [Meta],” 18.

199 Malamuth, Hald & Koss, “Pornography, Risk & Acceptance of Violence,” 431.

200 Se Vega & Malamuth, “Predicting Sexual Aggression” 107 (använder skalorna Acceptance of Interpersonal Violence (AIV), Rape Myth Acceptance (RMA), samt Adversarial Sexual Beliefs (ASB) för att mäta moderator HM); Malamuth, Koss et al., “Characteristics of Aggressors,” 673 (använder ASB för att mäta HM); Malamuth, Hald, and Koss, “Pornography, Risk & Acceptance of Violence,” 432 (använder AIV, RMA, samt ASB för att mäta den beroende variabeln ASV).

201 Malamuth, Hald & Koss, “Pornography, Risk & Acceptance of Violence,” 432.

202 *Negative Masculinity* (NM) mäter t.ex. karaktärsdrag som arrogans, skryt, egoism, girighet, cynism, egenintresse, fientlighet och diktatoriska attityder. Se Janet T. Spence, Robert L. Helmreich, and Carole K. Holahan, “Negative and Positive Components of Psychological Masculinity and Femininity and Their Relationships to Self-Reports of Neurotic and Acting Out Behaviors,” *J. Pers. & Soc. Psychol.* 37, no. 10 (1979): 1675–76. Begreppet NM kan mätas av graden av överensstämmelsen med påståenden som “most

people are out for themselves and I don't trust them very much". Malamuth, Hald & Koss, "Pornography, Risk & Acceptance of Violence," 432. Samtidigt mäter alla tre skalor som används för att indikera ASV i studien från 2012, se *ibid*, också liknande fientlighet t.ex. genom överensstämmelse i påståenden som "[i]n a dating relationship a woman is largely out to take advantage of a man" (ASB), "People today should . . . use 'an eye for an eye and a tooth for a tooth' as a rule for living" (AIV), "If a girl engages in necking or petting and she lets things get out of hand, it is her own fault if her partner forces sex on her" (RMA). Burt, "Cultural Myths & Rape," 222–23. På samma sätt kan *Hostility Toward Women* mätas av graden av överensstämmelse i icke önskvärda fientliga attityder såsom "I feel upset even by slight criticism by a woman" eller, omvänt, "I rarely become suspicious with women who are more friendly than I anticipate." Malamuth, Hald & Koss, "Pornography, Risk & Acceptance of Violence," 432. Inte oväntat inkluderas mycket liknande karaktärsdrag i ASV: "[w]omen are usually sweet until they've caught a man, but then they let their true self show" (ASB); "[s]ometimes the only way a man can get a cold woman turned on is to use force" (AIV); samt "[a] woman who is stuck-up and thinks she is too good to talk to guys on the street deserves to be taught a lesson" (RMA). Burt, "Cultural Myths & Rape," 222–23.

203 Malamuth, Hald & Koss, "Pornography, Risk & Acceptance of Violence," 434–36.

204 *Jfr* Malamuth, Addison & Koss, "Pornography & Sexual Aggression," 77.

205 Malamuth, Hald & Koss, "Pornography, Risk & Acceptance of Violence," 435–36.

206 *Ibid.*, 435–36 tbl.2 & fig.1.

207 Catherine A. Simmons, Peter Lehmann & Shannon Collier-Tenison, "Linking Male Use of the Sex Industry to Controlling Behaviors in Violent Relationships: An Exploratory Analysis," *Violence Against Women* 14, no. 4 (2008): 410. Refereras härnäst i brödtext.

208 *Ibid.* Till skillnad från de statistiskt signifikanta skillnaderna vad gäller sexuellt våld uppvisade inte fysisk eller emotionellt våld några signifikanta skillnader. *Ibid.*, 410–11. I det fallet sticker studien ut i jämförelse med de mer generella befolkningsstudierna som diskuteras ovan där även ickesexuella aggressioner mot kvinnor vanligtvis uppvisade ett statistiskt "positivt" samband med pornografianvändande. För en mer grundlig redovisning av datan i dessa studier, se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 109–15. Emellertid är befolkningen på kvinnojouren sannolikt mycket mer exponerad för aggressioner än befolkningens genomsnitt är. Därför krävs det troligen mer för att pornografi skall ge upphov till några statistiska skillnader. Kanske just därför är genomslaget i jourstudiens statistiska samband mellan pornografi och *sexuellt våld* desto mer talande då det bekräftar sambandet i andra mer generella befolkningsstudier trots att dess urval består av särskilt våldsutsatta kvinnor.

209 Janet Hinson Shope, "When Words Are Not Enough: The Search for the Effect of Pornography on Abused Women," *Violence Against Women* 10, no. 1 (2004): 61. Refereras härnäst i brödtext.

210 Elizabeth Cramer et al., "Violent Pornography and Abuse of Women: Theory to Practice," *Violence & Victims* 13, no. 4 (1998): 319–32. Refereras härnäst i brödtext.

211 The Massachusetts Hearing on Proposed H. Bill 5194, "An Act to Protect the Civil Rights of Women and Children," Boston, MA, March 16, 1992 (submission of Gail Kielson, Boston, licensed MSW at Necessities/Necesidades (shelter), MA.), återgivet i *In Harm's Way: The Pornography Civil Rights Hearings*, red. Catharine A. MacKinnon & Andrea Dworkin (Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, 1997), 423–24.

212 Letter submitted to the Minneapolis City Council from Flora Colao, C.S.W., Nov. 10, 1983 ("exhibit 13"). Hearing on Proposed Ordinance Sec 1., to add Minneapolis City Code, Minn., Chapter 7, Minneapolis City Council, Dec. 12–13, återgivet i *In Harm's Way*, red. MacKinnon & Dworkin, 214–15.

213 The Minneapolis Hearing on Proposed Ordinance Sec 1., to add Minneapolis City Code, Minn., Chapter 7, Government Operations Committee Sess. III; Tuesday, Dec. 13, 1983, 5:00 P.M. (testimonies of Gary Kaplan and Richelle Lee, sex offender treatment specialists; Charlotte Kasl and Sue Schafer, survivors therapist; Minneapolis, Dec. 13, 1983), transkriberade i *In Harm's Way*, red. MacKinnon & Dworkin, 165–68, 171–72, 172–75, 179; The Indianapolis Hearing to consider an Amendment to Chapter XVI of the Code, Human Relations and Equal Opportunity, Indianapolis City-Council Administration Committee, April 16, 1984, 4 P.M. (testimony of Detective Terry Hall, Ind. Police Dept.), transkriberade i *In Harm's Way*, red. MacKinnon & Dworkin, 279–80; The Massachusetts Hearing on Proposed H. Bill 5194, *ovan* not 211, s. 411–12 (testimony of Betsy Warrior, founder of Battered Women's Directory; Boston, MA); *Final Report Att'n General*, red. McManus, 208–09 & n.817 (citerar ett brev från Harriet Tubman Women's Shelter till Kommissionen (1986)).

214 *Se t.ex.* Diana E.H. Russell, *Sexual Exploitation: Rape, Child Sexual Abuse, and Workplace Harassment* (Beverly Hills CA: Sage, 1984), 125–26; *Final Report Att'n General*, red. McManus, 197–223 passim; Minneapolis Hearing, *ovan* not 213, s. 108–14, 145–47; Massachusetts Hearing, *ovan* not 213, s. 370–425 passim; Minneapolis Press Conference, July 25, 1984, återgivet i *In Harm's Way*, red. Dworkin and MacKinnon, 260–65.

215 Mimi H. Silbert & Ayala M. Pines, "Entrance Into Prostitution," *Youth & Soc'y* 13, no. 4 (1982): 474.

216 Mimi H. Silbert & Ayala M. Pines, "Pornography and Sexual Abuse of Women," *Sex Roles* 10, no. 11–12 (1984): 863–65.

Refereras hädanefter i brödtext.

217 Melissa Farley et al., "Prostitution and Trafficking in Nine Countries: An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder," i *Prostitution, Trafficking, and Traumatic Stress*, red. Melissa Farley (Binghamton, NY: Haworth Maltreatment & Trauma Press, 2003), 44 & 46, arkiverad <http://perma.cc/V7FM-YXKQ>.

218 SOU 1995:15 Könshandeln: Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning, 135.

220 *Se In Harm's Way*, ed. Dworkin and MacKinnon, passim.

221 *Se t.ex.* Brief on Behalf of Trudee Able-Peterson et al., Amici Curiae in Support of Defendant and Intervenor-Defendants, *Village Books v. City of Bellingham*, C88-1470D (W.D. Wash, 1989) (unreported), återgiven i Margaret A. Baldwin, "Pornography and the Traffic in Women," 1 *Yale J. L. & Feminism* 111, 141–42 (1989) (citerar offentliga hearings i Minneapolis); *Final Report Att'n General*, red. McManus, 204 (citerar offentligt hearing i Washington, DC., där prostitutionsöverlevare vittnar om sexuell exploatering i anslutning till helgkonferenser i New York, där pornografiska filmer visades för en manlig publik som sen "ofta satte tonen för den sortens handlingar vi förväntades utföra").

222 Minneapolis Hearing, *ovan* not 213, s. 116 (testimony by T.S.).

223 Melissa Farley et al., "Attitudes and Social Characteristics of Men Who Buy Sex in Scotland," *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 3, no. 4 (2011): 371 (om urvalet), 375 (citat).

224 *Ibid.*, 374.

225 *Ibid.*, 374.

226 Rachel Durchslag & Samir Goswami, *Deconstructing The Demand for Prostitution: Preliminary Insights From Interviews With Chicago Men Who Purchase Sex* (Chicago: Chicago Alliance Against Sexual Exploitation, 2008), 12, arkiverad <http://perma.cc/5V4Q-PH32>.

227 *Ibid.*

228 *Ibid.*, 13.

229 Melissa Farley et al., "Comparing Sex Buyers with Men Who Do Not Buy Sex: New Data on Prostitution and Trafficking." *J. Interpersonal Violence*, prepublished August 31, 2015, DOI:10.1177/0886260515600874; jfr Melissa Farley et al., "Comparing Sex Buyers with Men Who Don't Buy Sex" (paper presented at the Annual Conference of Psychologists for Social Responsibility, Boston, MA, July 15, 2011), arkiverad <http://perma.cc/LX9L-2VK2> (redovisar mer detaljer).

230 Melissa Farley et al., "A Thorn in the Heart: Cambodian Men who Buy Sex" (paper presented at conference co-hosted by Cambodian Women's Crisis Center and Prostitution Research & Education, Phnom Penh, Cambodia, July 17, 2012), arkiverad <http://perma.cc/KU76-5FT5>.

231 Melissa Farley, Julie Bindel & Jacqueline M. Golding, *Men Who Buy Sex: Who They Buy and What They Know* (London: Eaves, 2009), arkiverad <http://perma.cc/QSU2-7AQV>.

232 Farley et al., "Cambodian Men who Buy Sex," 25–26; Farley et al., "Sex Buyers [Boston 2011]," 30–31.

233 Farley et al., "Sex Buyers [Boston 2011]," 30 ("the people that I wanted to do it with didn't want to do it with me, so I started going to prostitutes").

234 Farley et al., "Sex Buyers [Boston 2015]," 13 ("Comments by sex buyers regarding why they bought sex included, 'If my fiancée won't give me anal, I know someone who will.'").

235 Farley et al., "Men Who Buy Sex in Scotland," 374.

236 Martin A. Monto & Nick McRee, "A Comparison of the Male Customers of Female Street Prostitutes With National Samples of Men," *Int'l J. Offender Therapy & Comp. Criminol.* 49, no. 5 (2005): 515 tbl.1, 520–21 & tbl.2, 523.

237 Farley et al., "Cambodian Men who Buy Sex," 30. Refereras hädanefter i brödtext.

238 SOU 1995:15 Könshandeln, 96–97.

239 Durchslag & Goswami, *Chicago Men Who Purchase Sex*, 13.

240 *Ibid.*, 11.

241 *Final Report Att'n General*, red. McManus, 204 (citerar offentligt hearing i Washington, DC.).

242 Dean G. Kilpatrick, et al., *Drug-facilitated, Incapacitated, and Forcible Rape: A National Study* (Charleston, SC: Nat'l Crime Victims Res. & Treatment Center, 2007), 47–48 & tbl.41, arkiverad <http://perma.cc/56W9-44Z3>.

243 Larry Baron & Murray A. Straus, "Four Theories of Rape: A Macrosociological Analysis," *Soc. Problems* 34, no. 5 (1987): 480; Joseph E. Scott & Loretta A. Schwalm, "Rape Rates and the Circulation Rates of Adult Magazines," *J. Sex Res.* 24, no. 1 (1988): 245–46.

244 Att högre afroamerikansk befolkningsandel ger flera anmälningar av våldtäktsbrott betyder inte att den faktiska prevalensen är större, bara att det är vanligare att det anmäls fler brott som antagits ha begåtts av afroamerikaner än t.ex. vita amerikaner. Detta kan bl.a. bero på flera faktorer, även rasism och fattigdom.

245 Baron & Straus, "Four Theories of Rape," 477; Scott & Schwalm, "Rape & Circulation of Adult Magazines," 244–45.

246 Baron & Straus, "Four Theories of Rape," 472–77.

247 Scott & Schwalm, "Rape & Circulation of Adult Magazines," 246.

248 Ibid.

249 Baron & Straus, "Four Theories of Rape," 473.

250 *Se t.ex.* Patricia Tjaden & Nancy Thoennes, *Full Report of the Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women* (Washington, DC: Nat'l Inst. of Justice, 2000), 15 & passim, arkiverad <http://perma.cc/9WFU-8E9D>; Wesley G. Skogan, "A Review: The National Crime Survey Redesign," *Publ. Opinion Quart.* 54, no. 2 (1990): 258; Kilpatrick et al., *Drug-facilitated, Incapacitated, & Forcible Rape*, 24–25.

251 Baron & Straus, "Four Theories of Rape," 474–75 tbl.1; Scott & Schwalm, "Rape & Circulation of Adult Magazines," 247 tbl.1.

252 *Se t.ex.* Neil M. Malamuth & Eileen V. Pitpitan, "The Effects of Pornography Are Moderated by Men's Sexual Aggression Risk," i *Pornography: Driving the Demand in International Sex Trafficking*, ed. David E. Guinn and Julie DiCaro (Los Angeles: Int'l Human Rights L. Inst., DePaul Univ., 2007), 140–42 (diskuterar problem med överdeterminering och tvärkulturella jämförelser i aggregerade konsumtionseffektstudier); *jfr Final Report Att'n General*, red. McManus, 281 (noterar svårigheterna i att kontrollera för alternativa faktorer som påverkar beteenden i den sociala verkligheten där "numerous factors interact and jointly impinge on the individual").

253 Milton Diamond, Eva Jozifkova, and Peter Weiss, "Pornography and Sex Crimes in the Czech Republic," *Arch. Sex. Behav.* 40, no. 5 (2011): 1039–40. Refereras härnäst i brödtext.

254 *Se* Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 134–38.

255 *Jfr* Malamuth & Pitpitan, "Effects of Pornography," 141–42 (diskuterar överdeterminering i aggregerade studier).

256 En forskarrapport från ett nationellt centrum för viktimologi uppskattade år 2007 att 18 % av alla kvinnor i USA har våldtagits, men att endast 16 % anmäler brottet och att anmälningsfrekvensen inte ökat mellan 1991 och 2005 trots en utbredd missuppfattning om det motsatta. Kilpatrick et al., *Drug-facilitated, Incapacitated, & Forcible Rape*, 56–58. Värt att notera är också att antalet faktiska våldtäkter med fysiska tvångsinslag (*forcible rape*) tycks ha ökat per capita med 27.3 % sedan 1991 (alkohol- och drogrelaterade våldtäkter som ej innehåller fysiskt tvång ingick inte i mätningarna 1991). Ibid., 57. Angående anmälningar visade FBI: statistisk att det gjorts 84.767 våldtäktsanmälningar för just forcible rape i samtliga delstater år 2010, men att bara 20.088 av dessa ledde till gripande av en misstänkt gärningsman. Federal Bureau of Investigation, U.S. Dep't of Justice, *Crime in the United States, 2010 Uniform Crime Reports* (2011), arkiverad <http://perma.cc/Z3WT-HEL5> (tbl.1, reports); <http://perma.cc/NGS9-SMMH> (tbl.29, arrests). Alkohol- och drogrelaterade våldtäkter (utan fysiskt tvång) uppvisar anmälningsfrekvenser som är ungefär hälften så höga som den för forcible rape. Kilpatrick et al., *Drug-facilitated, Incapacitated, & Forcible Rape*, 59–60. Med andra ord så skedde ett gripande pga. våldtäkt år 2010 i uppskattningsvis betydligt mindre utsträckning än i 4 % av alla faktiska våldtäkter i USA, och alla gripande resulterar inte heller i fällande dom. Amerikanska uppskattningar som de ovan har gjorts tidigare, t.ex. i senatens justitieutskott där en majoritetsrapport 1993 drog slutsatsen att 98 % av de som utsätts för våldtäkt (bara forcible rape) aldrig får någon upprättelse. Majority Staff of Senate Comm. on the Judiciary, 103d Cong., *The Response to Rape: Detours on the Road to Equal Justice* (1993), 2, 11, 34–37 (med introduction av ordföranden, Senator Joseph R. Biden Jr.). Inom forskningslitteraturen figurerar liknande siffror. *Se t.ex.* Jane Kim, "Taking Rape Seriously: Rape as Slavery," 35 *Harvard J. of Gender & L.* 263, 264–65 (2012); Joan McGregor, "Introduction to Philosophical Issues in Rape Law," 11 *Law & Philosophy* 1, 2 (1992); *jfr* Mary P. Koss, et al., *No Safe Haven: Male Violence Against Women at Home, at Work, and in the Community* (Amer. Psychol. Ass'n, 1994), 167–71 (går igenom prevalensdata i litteraturen).

258 *Canadian Charter of Rights and Freedoms*, Part 1 of the *Constitution Act, 1982*, being Schedule B to the *Canada Act 1982* (U.K.), 1982, c. 11.

259 *Se* Max Waltman, *The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States*. Stockholm Studies in Politics 160 (doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2014), 392–440, tillgänglig via <http://ssrn.com/abstract=2539998>.

260 Se *ibid.*, kap. 10–12. Även kap. 6–9 är delvis relevanta.

261 En ibland förekommande invändning är att istället för prostitutionslagar hänvisa till befintlig lagstiftning mot t.ex. våldtäkt eller sexuellt tvång som ett alternativ för att komma åt produktionsskador. Emellertid uppstår där samma problem som föranledde den svenska sexköpslagstiftningen: utsatta personer som på grund av tvingande sociala omständigheter accepterar betalning för sex kan inte använda våldtäktslagstiftning och liknande paragrafer i brottsbalken då dessa lagar idag kräver någon form av fysiskt våld, tvång, hot eller liknande, samt oftast medför höga bevisbördor. Pornografiproduktion liksom övrig prostitution behöver därför en särskilt anpassad lagstiftning.

262 18 U.S.C. § 2259(b)(1) (2014) (ålägger den tilltalade "to pay . . . the full amount of the victim's losses" pga. barnpornografi).

263 Se *Paroline v. United States*, 134 S. Ct. 1710, 1727 (2014) (5-4) (slår fast att konsumenter är skadeståndsskyldiga under bestämmelsen 18 U.S.C. § 2259 till ett belopp "that comports with the defendant's relative role in the causal process that underlies the victim's general losses. The amount would not be severe . . . given the nature of the causal connection between the conduct of a possessor . . . and the entirety of the victim's general losses from the trade in her images, which are the product of the acts of thousands of offenders. It would not, however, be a token or nominal amount"). Anledningarna till att konsumenterna ansågs skadeståndsskyldiga berodde delvis på de psykiska problem som barn som utnyttjats rapporterat om, t.ex. känslan av att vara förföljd av den kontinuerliga spridningen av bilder på övergreppen och inte veta vem som sett dessa. *Jfr* Emily Bazelon, "Money Is No Cure," *New York Times Magazine*, Jan. 27, 2013, M22 (Lexis).

264 För ett mer utförligt resonemang om ansvaret för pornografins produktionsskador med avseende på producenter, distributörer samt konsumenter, se bl.a. Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 291–93.

265 Enligt Rättegångsbalken (RB) har åklagaren, om ett enskilt anspråk kan grundas, ansvar för att i stämningsansökan som faller under allmänt åtal uppge eventuella målsägande. RB 45:4. Ytterligare gäller under allmänt åtal att åklagare "på målsägandens begäran" är "skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och hans anspråk inte är uppenbart obefogat." RB 22:2. Utöver detta bör nämnas att ett målsägandebiträde ska tillsättas vid fall under Brottsbalken (BrB) kap 4 (där fängelse finns supptaget) och kap. 6. Se 1 § Lag om målsägandebiträde (SFS 1988:609). I BrB 4 & 6 återfinns såväl sexköp-, koppleri-, som människohandelsparagraferna.

266 RB 22:1 ("Talan mot den misstänkte eller annan om enskilt anspråk i anledning av brott må föras i samband med åtal för brottet. Uptages ej anspråket i samband med åtalet, skall talan föras i den för tvistemål stadgade ordningen.").

267 Se ovan kap. 2, noter 99-104 samt där tillhörande brödtext.

268 Brottsbalken [BrB] 6:12(1).

269 BrB 6:12(3).

270 För en föklaring av ordval (prostituerad person/kvinna/man) se ovan kap. 1, not 6.

271 Christian Diesen, "Målsägande?", i *Festskrift till Lars Heuman*, red. Jan Kleineman, Peter Westberg & Stephan Carlsson (Stockholm: Jure Förlag, 2008), 140.

272 SOU 1995:15 Könshandeln: Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning, 231. Refereras hädanefter i brödtext.

273 BrB 6:12(1).

274 Nytt Juridiskt Arkiv [NJA] 1979-09-28 s. 602–10 (alla rättsinstanser).

275 *Id.*, s. 605 (HovR).

276 *Id.*

277 *Id.*, s. 605–06.

278 *Id.*, s. 606.

279 BrB 6:12(1).

280 Bland annat uppgav prostituerade kvinnor som utnyttjades i pornografiproduktioner i lagliga bordeller i Nevada att den pornografin skapade ännu starkare känslor av stigmatisering då det innebar en permanent dokumentation av deras prostitution på internet och i pornografiffärer, vilket i sin tur sades försvåra för dem att lämna sexindustrin. Melissa Farley, "Legal Brothel Prostitution in Nevada," i *Prostitution and Trafficking in Nevada: Making the Connections*, red. M. Farley (San Francisco: Prostitution Research & Education, 2007), 37. I kapitel 2 ovan visades också att de prostituerade personer som även utnyttjats i pornografiproduktion hade signifikant högre PTSD än prostituerade personer som inte utnyttjats i pornografi och att pornografin var den enda modererande variabel som gick att statistiskt urskilja när andra som våldtäkter, övergrepp under barndomen m.m. kontrollerades för. Melissa Farley,

“Renting an Organ for ten Minutes’: What Tricks Tell Us about Prostitution, Pornography, and Trafficking,” i *Pornography: Driving the Demand in International Sex Trafficking*, red. David E. Guinn & Julie DiCaro (Los Angeles: Captive Daughter’s Media & DePaul University, 2007), 146 & 422 n.298. Se vidare ovan kap. 2, noter 99-104 samt där tillhörande brödtext.

281 Se t.ex. Diesen, “Målsägande?”, 140, som för flera år sen noterade att praxis sen en tid varit att prostituerade personer fick målsäganderätt i kopplerimål, såväl under grovt- som normalt koppleri där utnyttjandet består av mer än ett ”främjande” av prostitution. Emellertid är Diesens uttalande om att en liknande målsägandeställning i sexköpsmål ”tycks strida mot förarbetena”, *ibid.*, 140, inte längre korrekt. Förarbetena har uppdaterats ”på området”. I och med straffskärpningen för sexköp 2011 uttalades otvetydigt att en prostituerad person kan vara målsägande i relation till sexköparen och att målsägandefrågan ”måste” prövas och avgöras i varje enskilt fall”. Prop. 2010/11:77 Skärpt straff för köp av sexuell tjänst, 15 (min kursivering). Regeringen följde utredaren Anna Skarheds linje om att Rättegångsbalkens (RB) målsägandebegrepp är det centrala i bedömningen, vilken definierar målsäganden som den ”mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada”. RB 20:8 (4); *jfr* SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst: En utvärdering 1999–2008, s. 247–51. Utredaren noterade att även om brottet sexköp kan uppfattas som riktat såväl emot allmänheten som mot den enskilde som utnyttjas, så ansågs det att ”[d]en som utnyttjats av någon som köpt en sexuell tjänst intar en särställning i förhållande till andra som känt sig kränkta av brottet”, samt att sexköp inte bör anses vara ”av sådan förseelsekaraktär att detta leder till slutsatsen att det inte finns någon målsägande”. SOU 2010:49, s. 250 (fotnotreferenser ej med). Den empiriska forskningen i kapitel 2 ovan visar med emfas att prostituerade personer lider stor skada av att köpas för sex, exempelvis med höga nivåer av PTSD, och att detta delvis orsakas av prostitution som sådan, liksom att sexköpare är väl medvetna om deras generellt ”utsatta belägenhet”. Målsägandebegreppets sista led, ”lidit skada”, tycks därmed mer än väl uppfyllt för de flesta personer som befinner sig i regelmässig prostitution – en grupp som i praktiken vill lämna prostitutionen och därför skulle ha stor nytta av att som målsägande kunna åberopa såväl skadestånd som annat brottsofferstöd. *Jfr ovan* kap. 2. Tidigare tolkning i praxis enligt vilken sexköp ”närmast” var att ”se som ett brott mot allmän ordning”, NJA 2001-07-09 s. 527, 532 (HovR), *summariskt fastställt*, s. 533 (HD), motsvarar inte längre lagstiftarens intentioner. Som utredaren Anna Skarhed förtydligade innan straffskärpningen så är sexköp ”mer av ett brott mot person än ett brott mot allmän ordning även om dess bakgrund har inslag av båda”. SOU 2010:49 s. 81. För en mer ingående analys om detta, se Max Waltman, “Sweden’s Prohibition of Purchase of Sex: The Law’s Reasons, Impact, and Potential,” *Women’s Studies Int’l F.* 34 (2011): 463–68; *jfr* Max Waltman, “Prohibiting Sex Purchasing and Ending Trafficking: The Swedish Prostitution Law.” *Michigan J. Int’l Law* 33 (2011): 153–57.

282 Rättegångsbalken [RB] 20:8 (4). RB refereras hädanefter i brödtext.

283 Farley, “Renting an Organ,” 146 & 422 n.298; Farley, “Legal Brothel Prostitution in Nevada,” 37. Se vidare ovan kap. 2, noter 99-104 samt där tillhörande brödtext.

284 Se ovan kap. 2, noter 99-104 samt där tillhörande brödtext.

285 Här kan t.ex. noteras att bland de 854 prostituerade personer i nio länder, bland vilka 49% utnyttjats i pornografi och uppvisade statistiskt signifikant högre PTSD än dem som inte utnyttjats i pornografi, Farley, ”Renting an Organ,” 146 & 422 n.298, så svarade 89% av samtliga respondenter (även dem som inte utnyttjats i pornografi) uttryckligen att de helst ville lämna prostitutionen. Se Melissa Farley et al., *Prostitution and Trafficking in Nine Countries: An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder*, i *Prostitution, Trafficking, and Traumatic Stress*, red. Melissa Farley (Binghamton, NY: Haworth Maltreatment & Trauma Press, 2003), 51, 56, *arkiverad* <http://perma.cc/V7FM-YXKQ>.

286 Se ovan kap. 2, noter 83–86 samt där tillhörande brödtext.

287 Skadeståndslag [SkadestL] 2:3.

288 Se t.ex. Jeff Sallot, “Legal Victory Bittersweet GOOD; BAD NEWS: The Supreme Court’s Pornography Ruling Is Hailed As a Stunning Advance. But a Program That Helped Make It Possible Has Been Cut,” *Globe and Mail*, Feb. 29, 1992, A6 (Westlaw); *jfr* Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 401–40 (diskuterar hur det statliga programmet ”Court Challenges Program” som under några år gav stöd till historiskt missgynnade grupper att driva konstitutionella rättsprocesser för att utveckla praxis i en riktning som främjade reell social jämlikhet i Kanada kan ha påverkat rättsutvecklingen avseende pornografilagarna).

289 SOU 1995:15 Könshandeln, 231.

290 Se Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 446–49.

291 SOU 2001:14 Sexualbrotten: Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor, 411–15. Refereras hädanefter i brödtext. Resonemanget föregås av en mer slentrianmässig redogörelse för praxis och yttrandefrihetsdoktrin. *Ibid.*, 403–10.

292 SOU 1999:30 Yttrandefrihet och konkurrensen, 219.

293 *Id.*

294 *Id.* s. 206–22; se även SOU 1980:28 Massmediekoncentration: Lagförslag och motiv, 93.

- 295** SOU 1980:28 Massmediekoncentration, 92–94.
- 296** SOU 1999:30 Yttrandefrihet och konkurrensen, 218.
- 297** SOU 2001:14 Sexualbrotten, 412 n.14 (refererar Prop. 1979/80:83 om ändring i konkurslagen, 184–86 (återger yttrande av Lagrådet)).
- 298** Konkurslagen [KonkL] 6:1.
- 299** Prop. 1979/80:83 om ändring i konkurslagen, 191. Refereras hädanefter i brödtext.
- 300** Stockholms tingsrätt, 2009-08-31, B3870-09, s. 3, 7–8.
- 301** *Id.*, s. 5.
- 302** *Id.* s. 1, 9.
- 303** SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst: En utvärdering 1999–2008 s. 23 (sammanfattningen).
- 304** NJA 1999-05-19 s. 275–81 (B4575-98); *se även* Pascalidou and Others v. Sweden, App. no. 53970/00, Eur. Ct. H.R. (Feb. 11, 2003), *tillgängligt via* <http://www.echr.coe.int> (HUDOC database).
- 305** Brottsbalken [BrB] 6:12(1).
- 306** Hovrätten över Skåne och Blekinge 2009-05-18, B452-09, *ändrar* Malmö tingsrätt 2009-02-03, B6656-08. Enligt egen utsaga hade han ”många timmar film” inspelade, vilket bekräftades av åtminstone en av de kvinnliga målsägandena. Malmö tingsrätt, B6656-08, s. 10, 18.
- 307** HovR Skåne & Blek., B452-09, s. 26–27, 34–35.
- 308** *Se ovan* kap. 2, s. 46.
- 309** Malmö tingsrätt, B6656-08, s. 18, 41.
- 310** *Id.*, s. 17–18, 41.
- 311** *Id.*, s. 17–18, 41.
- 312** NJA [Högsta domstolen] 1979-09-28 s. 602, 608; *jfr* Prop. 1986/87:151 Om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m., 21 (uttalar att tryckfrihetens syfte är att skydda framställningar även av ”ren underhållningskaraktär”).
- 313** HovR Skåne & Blek., B452-09, s. 14–15; Malmö tingsrätts dom, B6656-08, s. 13, 40, 65.
- 314** Hovrätten för Västra Sverige 2009-05-15, B3766-08, s. 5–6, *modifierar* Varbergs tingsrätt 2008-07-22, B2771-07.
- 315** HovR Västra Sverige, B3766-08 s. 6.
- 316** Varbergs tingsrätt, B2771-07, domsbilaga 1, s. 3 (åklagarkammarens stämningsansökan).
- 317** NJA [HD] 1979-09-28 s. 608; *jfr* Prop. 1986/87:151 s. 21 (uttalar att TF skyddar framställningar av ”ren underhållningskaraktär”).
- 318** *Se t.ex.* Hovrätten för Västra Sverige 2011-04-15, B1607-11 s. 8 (drar slutsatsen att en film inte säkert kan raderas permanent från en mobiltelefon och förverkar därmed ett mobiltelefonbeslag som innehöll film på sexualbrott); Svea hovrätt 2010-04-23, B5077-09, *fastställer* Södertälje tingsrätt 2009-05-19, B366-06 s. 11, 15 & bilaga, handling 140, s. 3 (åklagarens stämningsansökan med information om förverkande av mobiltelefon); Svea hovrätt 2009-08-11, B5284-09 s. 2 (fastställer förverkande av mobiltelefonbeslag men ogillar åtal för våldtäkt), *avvisar delvis* Södertörns tingsrätt 2009-06-05, B6371-09 s. 6, 18 (den våldtäktsåtalade protesterar utan framgång mot beslaget av mobiltelefon, inga särskilda rättsgrunder åberopas); *Se även* Svea hovrätt 2009-09-07, B6354-09 s. 4–5, som förverkar en beslagtagna mobiltelefon med kopia av film som beslagtogs i annan mobiltelefon i ett tidigare våldtäktsfall mot samma tilltalade person, B5284-09, *ovan*, s. 2, trots protester om att då det tidigare våldtäktsåtalet ogillats är filmen att anse som ”av icke brottslig och privat karaktär samt att det därmed inte finns laglig grund för förverkande”. B6354-09, *ovan*, s. 4.
- 319** Denna definition och distinktion av ideologi i relation till lag bygger på Christine Sypnowich, ”Law and Ideology,” i *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, red. Edward N. Zalta (2010), hämtat 2014-12-09, <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/law-ideology/>.
- 320** För en mer omfattande analys av den svenska tryck- och yttrandefrihetsregleringen av pornografi, *se* Waltman, *Politics of Legal*

Challenges, kap. 7, 9 & 12; jfr ibid., kap. 8 om balanserande regelsystem.

321 Tryckfrihetsordningen [TF] 1:1(2).

322 Waltman, *Politics of Legal Challenges*, 225–37, 449–55; se även Gunnar Persson, *Exklusivetsfrågan: Om förhållandet mellan tryckfrihet, yttrandefrihet och annan rätt* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2002).

323 Se t.ex. Paul Brest och Ann Vandenberg, “Politics, Feminism, and the Constitution: The Anti-Pornography Movement in Minneapolis,” 39 *Stanford Law Review* 607, 609 (1987); Brief of the Neighborhood Pornography Task Force, *Amicus Curiae*, 322–23, in Support of Appellant Hudnut v. American Booksellers Ass’n, 771 F.2d 323 (7th Cir. 1985), återgivet i *In Harm’s Way: The Pornography Civil Rights Hearings*, red. Catharine A. MacKinnon & Andrea Dworkin (Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, 1997), 321–31; Alicia M. Turner, “Feminist Resistance: An Oral History of the Dworkin-MacKinnon Anti-Pornography Civil Rights Ordinance” (bachelor’s thesis, Kalamazoo College, 1997) (on file with Kalamazoo College, <https://cache.kzoo.edu/handle/10920/29011>).

324 Brest och Vandenberg, ”Movement in Minneapolis,” 613–15.

325 Ibid., 620.

326 *In Harm’s Way*, red. MacKinnon & Dworkin, 39–268.

327 Brest och Vandenberg, ”Movement in Minneapolis,” 644, 653.

328 Indianapolis, Ind. Code Ch. 16 § 16-1(a)(2) (1984), återgiven i *In Harm’s Way*, red. MacKinnon & Dworkin, 438–57, delvis arkiverad <http://perma.cc/X6CY-LGMH> (§§16:1–6), ogiltigförklarad i *American Booksellers Ass’n v. Hudnut*, 771 F.2d 323 (7th Cir. 1985) (sjunde federala appellationsdomstolskretsen).

329 Andrea Dworkin, “Beaver Talks,” i *Life and Death: Unapologetic Writings on the Continuing War Against Women* (New York: The Free Press, 1997), 87–91; jfr Turner, ”Oral History of the Ordinance,” 30.

330 Ind. Code Ch. 16 § 16-3(q) (1984).

331 *R. v. Wagner*, [1985] CarswellAlta 35 ¶¶ 58–64, 36 Alta. L.R. (2d) 301 (Q.B.) (Westlaw), *aff’d* [1986] CarswellAlta 26, 69 A.R. 78 (C.A.), *leave to appeal refused* [1986] CarswellAlta 1148, 50 C.R. (3d) 175n, 26 C.C.C. (3d) 242n (S.C.C.) (Can.).

332 Kyra Lanis & Katherine Covell, “Images of Women in Advertisements: Effects on Attitudes Related to Sexual Aggression,” *Sex Roles* 32, no. 9/10 (1995): 639–49; Nathalie J. MacKay & Katherine Covell, “The Impact of Women in Advertisements on Attitudes Toward Women,” *Sex Roles* 36, no. 9/10 (1997): 573–83; Michael A. Milburn, Roxanne Mather, & Sheree D. Conrad, “The Effects of Viewing R-rated Movie Scenes That Objectify Women on Perceptions of Date Rape,” *Sex Roles* 43, no. 9/10 (2000): 645–64.

333 U.N. Econ. & Soc. Council [ECOSOC], “Preliminary Report of the Special Rapporteur on Violence Against Women,” ¶ 240, U.N. Doc. E/CN.4/1995/42 (Nov. 22, 1994) (*submitted by Radhika Coomaraswamy*) (“[Many] definitions fail to address the issue that most pornography represents a form of violence against women and that the evidence shows that it is directly causative of further violence against women. In this context the definition put forward by Andrea Dworkin and Catharine MacKinnon provided a major breakthrough . . .”).

334 *Miller v. California* 413 U.S. 15, 24 (1972) (5-4) (citatets referenser till rättsfall borttagna).

335 Kathleen E. Mahoney, “Destruction of Women’s Rights through Mass Media: Proliferation of Pornography,” i *Human Rights in the Twenty-First Century. A Global Challenge*, ed. Kathleen E. Mahoney and Paul Mahoney (Dordrecht Neth.: Martinus Nijhoff, 1993), 765.

336 Leif Silbersky & Carlösten Nordmark, *Såra Tukt och Sedlighet: En debattbok om pornografin* (Stockholm: Bokförlaget Prisma/RFSU, 1969), 26 (kapitlet författat ensamt av Silbersky).

337 Jfr Waltman, *Politics of Legal Challenges*, kap. 10–12.

338 För en mer lättillgänglig presentation av de politiska grunderna till de Amerikanska medborgarrättsliga antipornografiförordningarna i Minneapolis, Indianapolis och andra på andra ställen där de introducerats, se Andrea Dworkin and Catharine A. MacKinnon, *Pornography and Civil Rights: A New Day for Women’s Equality* (Minneapolis: Organizing Against Pornography, 1988), tillgänglig via <http://perma.cc/T6GY-6J45>.

339 Indianapolis, Ind. Code Ch. 16 § 16-3(g)(4)(1984).

340 § 16-3(g)(4)(a).

341 § 16-17(b).

342 *Id.*

343 § 16-3(g)(5).

344 § 16-17(a)(6).

345 § 16-3(g)(5)(a)(1–13).

346 § 16-3(g)(6).

347 § 16-17(a)(6).

348 *Robinson v. Jacksonville Shipyards*, 760 F. Supp. 1486, 1534 (M.D. Fla. 1991) (federal distriktsdomstol; förlikning innan fallet överklagades till appellationsdomstol). För en beskrivning av pornografin som dokumenterades på Robinsons arbetsplats, se t.ex. *id.* s. 1493–98.

349 Indianapolis, Ind. Code Ch. 16 § 16-3(g)(7).

350 § 16-17(g)(6).

351 *American Booksellers Ass'n v. Hudnut*, 598 F. Supp. 1316, 1318–20 (S.D. Ind. 1984) (federal distriktsdomstol), *aff'd* 771 F.2d 323 (7th Cir. 1985) (sjunde domkretsens appellationsdomstol).

352 *American Booksellers Ass'n v. Hudnut*, 771 F.2d 323, 327 (7th Cir. 1985).

353 *American Booksellers Ass'n v. Hudnut*, 475 U.S. 1001 (1986) (6-3) (summarily affirmed, without opinion) (refererar en summarisk bekräftelse av lägre domslut utan domskäl men noterar att chefsdomare Burger samt domarna Rehnquist och O'Connor avvek och önskade höra fallet med en komplett domstolsförhandling), *reh'g denied* 475 U.S. 1132 (1986) (nekar att höra fallet på nytt).

354 Om summariska rättegångar i detta sammanhang, se Catharine A. MacKinnon, *Sex Equality*, 2nd ed., Univ. Casebook Series (New York: Foundation Press, 2007), 1395 (refererar Robert L. Stern et al., *Supreme Court Practice*, 7th ed. (Washington, DC: Bureau of National Affairs, 1993), 215–21).

355 *Robinson v. Jacksonville Shipyards*, 760 F. Supp. 1486, 1535 (M.D. Fla. 1991) (refererar *Roberts v. United States Jaycees*, 468 U.S. 609, 626 (1984); *Rotary Int'l v. Rotary Club of Duarte*, 481 U.S. 537, 549 (1987)).

356 Se t.ex. *Citizens United v. FEC*, 130 S. Ct. 876, 898 (2010); *Globe Newspaper Co. v. Superior Court*, 457 U.S. 596, 606–07 (1982).

357 Se t.ex. ovan noter 328–338 samt där tillhörande brödtext.

358 James Lindgren, "Defining Pornography," 141 *Univ. Pennsylvania Law Rev.* 1153, 1208–16 (1993).

359 Se *American Booksellers Ass'n v. Hudnut*, 771 F.2d 323, 324–26 (7th Cir. 1985).

360 *Id.*, s. 326.

361 *New York v. Ferber*, 458 U.S. 747, 747 (1982).

362 *United States v. O'Brien*, 391 U.S. 367, 377 (1968).

363 *Id.*

364 *Id.*

365 *Jämför Perry Educ. Ass'n v. Perry Local Educators' Ass'n*, 460 U.S. 37, 53 (1983) (upprätthöll inskränkningar som utestängde konkurrerande fackförbund från tillgång till internposten inom en skola med anmärkningen att "skäligheten i restriktionerna . . . stöds också av den betydande andel alternativa kanaler som fortfarande står öppna för kommunikation mellan fackförbund och lärare"), *med City of Ladue v. Gilleo*, 512 U.S. 43, 57 (1994) (bestämde att en lokal förordning som förbjöd i stort sett alla skyltar på husägares tomter innebar för mycket yttrandefrihetsinskränkning eftersom det bl.a. för många människor "kan saknas ett praktiskt substitut för en skylt på tomten eller i fönstret" (referenser borttagna)).

366 *American Booksellers Ass'n v. Hudnut*, 771 F.2d 323, 330 (7th Cir. 1985).

367 *Id.*, s. 329–30.

368 Se ovan kap. 2, noter 99-106 samt där tillhörande text.

369 *Convention to Suppress the Slave Trade and Slavery*, art. 1(1), Sept. 25, 1926, 60 L.N.T.S. 253 (entered into force Mar. 9, 1927).

370 En tidig formulering av standarden *rational review* återfinns i fallet *Mobile, Jackson & Kansas Railroad Co. v. Turnipseed*, 219 U.S. 35, 43 (1910) (“a legislative presumption . . . shall not be so unreasonable as to be a purely arbitrary mandate”). För en framgångrik konstitutionell utmaning av lagstiftning under denna standard, se *Romer v. Evans*, 517 U.S. 620, 635 (1996) (fann att ett tillägg till en delstatskonstitution som i praktiken förbjöd alla försök att stoppa diskriminering av personer med ”homosexuell, lesbisk eller bisexuellt orientering” inte hade ”någon rationell koppling till ett legitimt syfte med samhällsstyrning”); *Turner v. Fouche*, 396 U.S. 346, 363–364 (1970) (fann att ett krav att ledamöter av länets skolstyrelse skulle äga fastighet inte tjänade ett rationellt samhällsintresse utan utgjorde uppsåtlig diskriminering).

371 *Beauharnais v. Illinois*, 343 U.S. 250 (1952) (förtal av grupp); *United States v. Orito*, 413 U.S. 139 (1973) (obscenitet); *Chaplinsky v. New Hampshire*, 315 U.S. 568 (1942) (förolämpning och *fighting words*).

372 *American Booksellers Ass’n v. Hudnut*, 771 F.2d 323, 331–32 (7th Cir. 1985) (referenser till juridiska tidskrifter borttagna).

373 *Beauharnais v. Illinois*, 343 U.S. 250, 263 (1952).

374 *Id.* s. 251.

375 *Id.* s. 258.

376 *Id.* s. 332.

377 Se *Plessy v. Ferguson*, 163 U.S. 537, 544 (1896).

378 *Brown v. Board of Education*, 347 U.S. 483, 489 (1954).

379 *Brown*, 347 U.S. s. 494 (citerar en domstol i Kansas utan referens) (klamrar i originalet).

380 *American Booksellers Ass’n v. Hudnut*, 771 F.2d 323, 329 (7th Cir. 1985).

381 Denna distinktion av *ideologi* i relation till *lag* bygger som i diskussionen ovan om 1998 års svenska Sexualbrottskommitté på Sypnowich, “Law and Ideology”.

382 För en mer omfattande analys, se t.ex. Waltman, *Politics of Legal Challenges*, kap. 7, 9, 10 & 12.

Bilaga 1. Medlemsenkät till Unizons jourer

1. Vilken typ av jour är ni? Välj ett eller flera av alternativen.

- Kvinnojour
- Tjejjour
- Ungdomsjour
- Jour mot sexuella övergrepp
- Övriga

2. Uppskatta hur många stödsökande ni hade kontakt med under 2014. Inkludera samtal via mail, telefon, chatt, på juren, i boendet, etc. Inkludera medföljande barn som erbjuds samtal.

3. Hur många av de som ni hade kontakt med under 2014 hade enligt er kännedom erfarenhet av prostitution, dvs fått ersättning* för sex eller sålts för sex? Inkludera både de som fått ersättning för sexuella tjänster fysiskt och de som fått ersättning för sexuella tjänster som utförts över telefon eller nätet, t.ex i webbkameran. Uppskatta antal personer.

*Ersättningen kan exempelvis vara i form av pengar, kläder, mat, smink, husrum, saker, alkohol eller droger.

4. Bland de som ni mötte under 2014 som fått ersättning för sex, hur vanliga var de olika typerna av sex mot ersättning enligt er kännedom?

	Ingen med den erfarenheten	Ovanligt	Ganska ovanligt	Ganska vanligt	Vanligt	Alla hade den erfarenheten
Fysiska sexuella tjänster (tex samlag, avsugning)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sexuella tjänster över nätet (tex i webbkameran)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sexuella tjänster över telefon ("telefonsex")	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Medverkan i pornografi (tex i porrfilm)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Striptease (tex på strippklubb eller privat tillställning)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annat (specificera vad nedan, annars lämna denna rad obesvarad)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Annat: _____

5. Vilka med erfarenheter av att ha fått ersättning för sex har ni haft kontakt med under 2014? Ni kan välja flera av alternativen nedan.

- Kvinnor
- Flickor/unga tjejer (upp till 18 år)
- Transpersoner (kvinnor/flickor, män/pojkar eller personer som identifierar sig på andra sätt)
- Män
- Pojkar/unga killar (upp till 18 år)
- Inga alls

VIKTIGT: Vilken av dessa grupper hade ni oftast kontakt med angående sex mot ersättning?

6. Om ni har statistik, ange antal personer med erfarenheter av att ha fått ersättning för sex som ni har haft kontakt med under 2014. Om ni inte har statistik, uppskatta antal eller gå till nästa fråga.

- Kvinnor
- Flickor/unga tjejer (upp till 18 år)
- Transpersoner (kvinnor/flickor, män/pojkar eller personer som identifierar sig på andra sätt)
- Män
- Pojkar/unga killar (upp till 18 år)

7. Ange upp till de tre vanligaste frågorna/stödbehoven hos personer som fått ersättning för sex.

8. Hur får jouren kunskap om att den stödsökande har erfarenhet av att ha fått ersättning för sex? Välj det eller de alternativ nedan som stämmer bäst. Om ni aldrig möter personer med erfarenhet av prostitution, gå till nästa fråga.

- Personen tar kontakt med jouren i första hand på grund av erfarenheter av prostitution/ersättning för sex.
- Personen tar kontakt med jouren i första hand på grund av annat våld/annan utsatthet.
- Vi frågar rutinmässigt om stödsökande har erfarenhet av prostitution/ersättning för sex.
- Annat sätt, nämligen:

9. Får ni frågor/för samtal om pornografi? Ange upp till de tre vanligaste frågorna/stödbehoven i förhållande till pornografi. Tex kring att den stödsökande deltagit i pornografi, tittar på pornografi eller att en partner på olika sätt använder pornografi i våldsutövningen. Om ni inte har samtal som berör pornografi, ange det i kommentarsfältet.

10. Har jouren behov av utbildning eller annat stöd för att möta personer som fått ersättning för sex? Specificera gärna behoven!

I den här rapporten belyser vi hur mäns våld mot kvinnor yttrar sig i porr- och prostitutionsindustrin. Med hjälp av forskning, kvantitativa data och intervjuer visar vi en bild av hur dessa fenomen hänger ihop på samhällelig och individuell nivå.

Del ett i rapporten beskriver jourernas möten med framförallt kvinnor och tjejer som utsätts för och i prostitution. Jourerna möter kvinnor som tvingas ha sex med sina män för att få kläder till sig själva och barnen, gymnasietjejer som träffar sexköpare som en form av självskada, kvinnor som säljer sex i utbyte mot droger eller tak över huvudet och kvinnor som utsätts för människohandel. Vi vill med detta ge en bild av hur prostitution kan se ut i Sverige idag, och vi delar med oss av kunskap och tips till dig som på olika sätt jobbar med människor. I del två skriver Max Waltman, fil doktor och lektor i statsvetenskap vid Stockholms universitet, om hur porrindustrin bidrar till våld och attityder som understödjer våld mot kvinnor och varför porrindustrin är ett hinder i arbetet för ett jämställt samhälle fritt från våld. Hans forskning sammanfattar kunskapsläget och ger förslag på politiska lösningar.

“Denna upplysande rapport ger en omfattande, pålitlig och aktuell analys av befintlig kunskap om pornografi och dess konsekvenser, samt presenterar förslag på effektiva juridiska åtgärder. Med sitt knivskarpa fokus på vanliga frågor och missuppfattningar, är detta en noggrann, tydlig och lättillgänglig kunskapsöversikt över hur verkligheten bakom porrproduktionen ser ut, samt konsekvenserna av porrkonsumtion.”

- Professor Catharine A. MacKinnon

Unizon samlar över 130 kvinnojourer, tjejjourer och andra stödverksamheter som arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld. Jourerna stöttar, förebygger och påverkar utifrån en kunskap om våld, genus och makt.

www.unizon.se